

చెన్న పట్టణము ౧౯౨౭ 65వ సంవత్సరము 248

సంపుటము ౪

ప్రభవ సంవత్సరము ఆశ్వయుజమాసము

సంఖ్య ౧౦

గులాబి

మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి గారు, పి. ఏ.

ప్రకృతి సౌందర్యంబు బరికించువేళఁ
బురుషుని మహిమంబు పొడచూపుచుండఁ
బురుషుని మహిమంబు బరికించువేళఁ
బ్రకృతిసౌందర్యంబు రహించుచుండఁ;
బ్రకృతిపూరుషు తేక భావంబునొంది
యద్వయానందంబు నందించు వేళ
నడ్డంకు లేన్నియో యవతార మంది
యనుభవించగనీక యారటపెట్టు;
గురువొక్కఁడేదానిఁ గొనసాగఁ జేయు
నన భవించినవాడె సాక్షి నీనికిని.

* * * *

శ్రీమించుమించులం జెన్నా రుషునులు
జీవనంబులొసంగి చింతఁ గోల్పుచ్చి

సరసులఁ బోషించు నమయ మేతొచె
అనమథులైనట్టి యఖిల భూజనులు
నసులాభ మొందు భవ్యదినంబులయ్యె
కడుపార నన్నంబు గల్గింపఁ జాలి
కన్ను పండువుగాఁగఁ గప్పట్టుచున్న
వరలక్ష్మీ బూజించి భక్తిజూపించు
శ్రావణీ శుక్రవారం బేగూడెంచె.
భక్తిపై ననరక్తి శక్తిపై భక్తి
నొక్కరీతిగఁ జిత్త మువ్వోలూరఁ
చిందేవంటలతోడ విసుర్రులేకుండ
భజించుచి యాయాసమును బోననాడ
నిలువీడి దవ్వగా నెంచేని తిరిగి
సాంధ్యకృత్యంబులు సరవి గావించి

పరమేశనామ సంస్కరణంబుతోడఁ
ప్రణవజపంబుతో వడివడిగాఁగ
నిటికి నొక్కండ నేతెంచుచుంటి.

దరియయ్యె మాయిల్లు; ద్వారంబు నందుఁ
దియ్యమామిడిబంటు తేకువక నిచ్చి
భయమును జూపి కావలిఁగాచుచుండె;
మామిడిబంటు నేమంబు నెఱింగి
ద్వారంబుదాటిలోపలి కేగుచుంటిఁ
గన్ను పండువుగాఁగఁ గన్నట్టె నెదుటఁ
గూర్చిమీఱఁగ నొక్కకొల్వుకూటంబు.

* * * *

ఇరుగెలంకులను గన్నెరు కన్నె బంటు
పూలమైమఱుపు లింపులుగుల్కుఁ దాల్చి
సారంగరాగ విస్తారంబుమీఱఁ
వైవారములు ప్రీతి గావించుచుండ,
విరివిటిజోదులక బిరుదొందుబంటు
మల్లియల్ బారులై మన్ననల్ సేయ,
నాతపత్రము కేల నంగుఁగాఁబూని
పోకబోదియనేన పూన్చిమై జేయఁ,
దెలిపూల చామరంబులు సేతఁబూని
గరుడవర్ధనములు పరిచర్యసేయ
సంపెంగ, విరజాజి, సన్నజాజులును,
బరిజాతము నందివర్ధనంబులును,
జేమంతి మొదలైన శృంగారవతులు
పూవులాకులును జేఁబూని నిల్పుండ,
నారికేళాంగనల్ వల్లడంబట్టు
నుల్లభంబన నొప్పి, తెల్లఁజుక్కలను
గొనలుగుల్కు నల్లని యంబరంబు
క్రిందవెన్నెలలీను చందురుండన్న

కాచవిద్యుద్దీప కలిక వెల్లునను
రంగుఁబూవుతోడ రాణ నొచ్చురు
నాకుఁ బచ్చనిచీర హాసుమై దాల్చి
తనతావి, తనయావి, తనతీవి యలర,
రాణులు తలఁదాల్చు రాణివాసంబు
లలితపల్లవపాణి యలిసిలవేణి
విరులకెల్లనురాణి పరమకళ్యాణి
యభయముద్రనుదాల్చి యానందమొప్పఁ
గొల్పుండ నాకొల్వుకూటంబు నందు.

* * * *

కొల్వున్న విరిరాణి చెల్వువీక్షించి
భయవినయములు సంభ్రమమునుగూడి
ముప్పిరిగొనుచుండ, ముందుకువచ్చి
సాష్టాంగముగ నమస్కారంబుసేసి,
నభయెల్ల నొకసారి సంతసంబొప్పుఁ
దిలకించి, యెదుటనే చెలఁగుచునున్న
పచ్చికపఱుపుపై భద్రాసనమున
భక్తిమై గూర్చుండి, పరమమోదమునఁ
జేమాడ్చి, యేమియో చింతించుచుంటి;
ఇంచుకనేపు చింతించుచునుండ
స్వాంతంబు విరిరాణిపై నిల్చిపోయె.

* * * *

కొలుపునందంతటం గూడి యున్నట్టి
పరివారముల్ స్మృతిపథమను దప్పె;
విమలసాంద్రంబైన వెల్లునెన్నడును
విరిరాణియొక్క టేవిలసిల్లుచుండె.
చెదరు పాటింతేని చేరంగనీక
విరిరాణియొక్క టే వీక్షించుచుంటి.

* * * *

వీక్షింపవీక్షింప విరిరాణిపైని
నాదుచిత్తంబు లగ్నంబు కాజొచ్చె.
చిన్నాదిపాన్నారి చిగురువ్రేల్ గములు
కడలాడుచుండఁ జక్కనిచిక్కనైన
వేణురావసు మెల్ల వినబడు చుండె.
మంచుచుంపురులతో మలసిమందముగ
విరిగండవోడిఁబూని పిల్ల తెమ్మెరలు
గంతులాడుచును శెంగటనాడుచుండ్రు.
ఆపాటలాయాట లరయుచునుంటి
నింద్రియంబులమెల్ల నేకత్వమందె;
కనులతో వినుచుంటిఁ గనుచుంటిఁ జెవుల;
నాలుకతో వాసనలు చూచుచుంటి
ముక్కుతోఁదాఁకుదు మురియుచు నుంటి;
తనువుతో వినుచుంటిఁ గనుఁగొంచునుంటి
నేయింద్రియముతో నేమేమి పనులు
నేయుచునుంటినో చెప్పంగఁ జాలఁ
గనుముక్కు సెవులును దనువు నాలుకయు
నన్నియు నొక్కఁడై యానంద మొనఁగె.

* * * *

విరిరాణియందంబు వీక్షించుచుండి
నిశ్చలధ్యాన నిర్విద్రభావమునఁ
గొంతనే వీరీతిఁ గూర్చుండియుండ
విరిరాణి వేటొక్క విధముగాఁ దోచె.
వేణుదండముచేత వింతగాఁబట్టి
యరగుఁగులార్చుచు నందంబుమీఱ
నూదుచు బ్రణవంబు పాదుకొల్పుచును
మంద్ర మధ్యమతార మహిమముల్ సూపి
తాన మానముల గానమ్మునేయు
తతదీప్యమాన సుందరవిగ్రహంబు

కనుపట్టుచుండె నాకన్నులయెదుట
విరిరాణి యారీతి వింతగా మాఱి
యననుభూతానందమందు నకముంచె.
ఆదివ్యవిగ్రహం బటుసూచుచుండి
యాడుదోమగవాఁడో యనుకొంచునుంటి
అనుకొనుచున్నప్పు డంతలోపలనే
రాధరూపం బట్లు రాజ్యలై నదియు;
అహహ, రాధా, యంచు ననుచున్న యంతఁ
గృష్ణరూపంబట్టె యెదుటఁగన్పట్టె;
అహహ, కృష్ణా, యంచు ననఁబోవుచుండ,
మరల రాధగరూపు మాఱి కన్పట్టె
రాధయో కృష్ణుడో రహిఁజూడలేక,
కృష్ణుడోరాధయో యెఱుంగంగలేక,
చిత్త మిటటలు చెదరుచునుండ,
నొకమార్పునాలోని యుదయంబునందె,
రాధయైదృశ్యంబు రాజ్యలుచుండ,
నేనె కృష్ణుండన్న యెఱుక కన్పట్టె;
కృష్ణుడైదృశ్యంబు ప్రీతినింపంగ
నేనెరాధనటన్న యెఱుకకన్పట్టి;
వేణువునాచేత వేలుఁగుచునుండె.

మంద్ర మధ్యమతార మహిమముల్ వెలయఁ
దానమానముల నన్యూనంబుగాఁగ
దృశ్యంబాన ర్చెడు దివ్యగానంబు
ననుకరించుచుదాన నైక్యంబునొందు
చందాన గానంబు నలుపుచునుంటి.
దృశ్య మిరీతిని దివ్యగానంబు
గావించికావించి కడకుఁ దానొక్క
యానందస్వత్వంబుఁ బూనె గావింప.
ఆస్వత్వమునకు వేయనురూపమైన
స్వత్వంబుగావింప నేమొదలిడితి.

దృశ్యంబు నేనును బ్రేమమీఁదొంగ
ననుకూలమైన సృత్యము నేయుచుండఁ
దనవైపు దృశ్యంబు నను లాగఁజొచ్చె.
దృశ్యంబురాధయై, యేనుగృష్ణుఁడుగ,
దృశ్యంబుకృష్ణుఁడై యేనురాధగను,
నొంజోరులను వీడియుండంగలేక,
విమలసాంద్రానంద విభవంబుగాఁగ
నాలింగన మొనర్చు నట్లు కన్పట్టె.
ఆలింగనంబు దృశ్యంబుతోనిట్లు
కావించి, నిర్మలాఖండనిశ్చలమ
హృద్వైతమైన బ్రహ్మసందమందు
మునుఁగుచు దేలుచు మునుఁగునునుంటి.

* * * *

ఎంతసేపుఁటి నో యెఱుంగనిమూఁడ్చి
ఇంతలో-అక్కటా-యేకతంబుననో
యెవ్వరో వెనుకకు నీడ్చినట్లైనఁ
జన్మననోక్కింత చైతన్యమబ్బె.
చైతన్యమబ్బిన సమయంబునందు
గాఢాంధకారంబు గప్పెనల్లెనల.
లేనయ్యెఁజక్కలు లేడయ్యెరాజు-
వెన్నెలలేదయ్యె-వెలుగులేదయ్యె-
ఆకాశమంత మేఘావృతంబయ్యె
నలుగెలంకులను గప్పట్ట దేమియును.
చిటపాటపడుచుండఁ జనుకులగములు-
విరిరాణికొగిలి వీడుచునుంటి.

కాలనర్ప మొకండు కాలఁదాఁతుచును
బ్రాకిపోవుచునున్న పగిదిగనప్పట్ట
ఎవ్వరు నన్నిట్లు లీడ్చితోయంచు
వెనుకకుఁ దిరిగి నే వీక్షింపఁ జోవ
మింటఁ దళిక్క-న మెఱిపొందు మెఱిసె.

మెఱిపు వెల్లునఁ గనుల్ మిఱుమిట్లు గొల్పు
దేవీప్యమానసా దేహంబుతోడ

బుప్పివతంసుండైన కృష్ణదాసుండు
కనుపట్టుచుండెను గన్నులయెదుట-
కనుపట్టుచున్నట్టి తుణుములోలనె
వలుకొండుచెవులకుఁ బండువొనర్చె.
“చచ్చియుందువునేడు చచ్చియుందువుర
బాలుఁడా, కొన్నాళ్లు బ్రతికియుండుముర,
చనిపోవ నీకింక సమయంబుకాదు.”
వెలుకిట్లు మత్కర్ణపర్యం బూనర్చ
దృక్పథంబునుబాసె గృష్ణదాసుండు
సంపూర్ణమైనట్టి చైతన్యమబ్బె.

* * * *

వర్షంబుబోరనఁ బడుచుండఁ; నాదు
బట్టలన్నియు దహిపాతలైపోయె-
కాని, లోనికిఁబోవఁ గాంతింపవైతి.
ప్రకృతిపూరుషులైన రాధికాకృష్ణు
లద్వైతమైన బ్రహ్మసందమిచ్చి
సనుఁజూచుచున్న సుతయుఁజూడలేక,
మచ్చరంబుననన్ను మాయింపఁజూచి,
కాలనర్పము చెంతఁ గన్పెట్టియుండఁ
గృహఁబూనినాపైని గృష్ణదాసుండు
ప్రతివతంసుండు కారణదేహచారి
కావాడె ననుఁగోరి-కాకయున్నప్పు
దేహానాగతి, యీశ్వరాయంచు.
దలపోసి, తలపోసి, తలకంగనేల
గురుకృపచే సమకూరఁగార్హదె
యింకొక్కపరియంచు నింటిలోలికిఁ
దడియార్చుకొన, మెల్లఁదరలిపోయితిని.

* * * *

ప్రకృతిపూరుషు లేకభావంబు నొంది
యద్వయానందంబు నందించువేళ
సనుభవింపఁగనీయ వడ్డములే పెక్కు;
గురువొక్కఁడే దానిఁ గొనసాగఁజేయు,
సనుభవించినవాఁడు సాక్షియొక్కఁడె.

సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు

మమృషదములు

చిలుకూరి నారాయణరావుగారు, యమ్. ఏ., యల్. టి.

1. శ్రీశ్రీశ్రీ సీతాపురాధీశ్వరుల ఆదర్శము వల్ల ఆంగ్రసాహిత్యపరివర్తనవారు వెరవేర్చ ప్రయత్నిస్తూ ఉన్న బృహన్నఘంటునిర్మాణము ఎట్లు సాగుతూ ఉన్నదీ తెలుసుకోవలసినవూచీ ఆంగ్రులందరికీ ఉన్నది. ఇది గుఱుగుఱుగుంచాలితిని కాదు. గ్రంథ మిచ్చేవారు శ్రీమహారాజావారిన్నూ, పరిచేస్తూఉన్నవారు పరివర్తనవారిన్నూ అయిఉండగా, ఈరేనిపోనిగొడవ మన కెందుకని దీక్షకొనడము ఆంగ్రులకు గర్వము కాదు. నిఘంటునిర్మాణమును సాంఘికపరివర్తనవారు ఆరెగ్రులు; నిఘంటువును డిప్టీ చ్చికోవలసినవారు ఆంగ్రులు. నిఘంటునిర్మాణమువీడ ఎంతగ్రంథము ఎక్కువగాఅయితే, నిఘంటువుచెలూడా అంతపెక్కువ అవుతుంది. ఆనిర్మాణము ఎంతఆలస్యముయితే అంతకాలము ఆంగ్రులు చేతులుజోడించుకొని పూర్వపరిణి ఉంటుంది. అంతపెద్దప్రయత్నమును శ్రీమహారాజావారిపండివారు పూనవలసినదకాని, ఇతరులకు సాగ్యముకాదు. పోనీ, డిప్టీ మాట దేవుడెరుగునుగానీ, ఆపనిని ఉల్లేపించుకుంటూ, సమర్థులూ అయిన ఇతరులు చేయడమువలన వెనుకతీయని పివస్తున్నది. గమక పది హేనుసంఖ్యలంటి జరుగుతూ ఉన్న ఈబృహన్నఘంటునిర్మాణము ఏఅవస్థలోఉన్నదీ తెలుసు అలోచించులెను.

2. రెండుసార్లు తూర్పుబయలు లయినవి. చెన్నపట్టణములో పరివర్తన ఉన్నప్పుడు ఒకమమృషదములపట్టికను పంపినారు. సీతాపురము వచ్చినవరువారే తత్సమపదముల మమృషపట్టిక నొకదానిని పంపినారు. ఈరెండింటివీడా విమర్శనములను కోరినారు. కొందరు వేరైనారు. వాటిలో చెయి మిన్నగా ఉండవలెనని వారి అభిప్రాయము.

నిఘంటునిర్మాణము వెనుకకుపోయినది. రద్దీవచ్చినాదు గిరిగీ ఆరంభించున్నట్టు అయినది. ఇప్పుడు వచ్చినది మూడోపట్టిక. దీనివీడమూడా విమర్శనమునుకోరినారు. కోరేవారేగాని విశేషా కవరనే ఉద్దేశముతో కొందరు కొన్నారు. ఆరుకల క్రిందట చెప్పే పట్టణములో కొందరు పథిచేసి నిర్బంధించగా, కొంతమంది రెండుతో వినవిమర్శనమును చేసినారు. అంతటితో ఎవరి మట్టిరు వారు దీక్షకొన్నారు. పథిలలో ఏవో వాలుగు ముక్కలు చెప్పడమువల్ల ఏమిలాభము? లిఖితరూపముగా అభిప్రాయములను ప్రకటిస్తే ఆంగ్రులకుందరికీ తెలుస్తుంది. నిఘంటువును నిర్మిస్తున్నవారికి ఉపయోగిస్తుంది. అందుచేత కొంచెము విపులముగావ్రాసి 'భారతీలో' ప్రకటింయమని నామిత్రులు ప్రోత్సహముచేసినందు వల్ల ఈవ్యాసమును వ్రాయవలసినవచ్చినది.

3. నిఘంటునిర్మాణము ఆరంభము కాకముందు ఇప్పటి ప్రధానసంపాదకులు నిఘంటునిర్మాణపద్ధతిని గురించి ఒకవ్యాసమును వ్రాసినారు. ఇంగ్లీషుభాషను ముర్రేగారి ఆధిపత్యమున చెలువచేసే 'ఆధునికాంగ్లనిఘంటువు' రెండు పదమలక్ష్యముయినా, అంత పెద్దప్రయత్నముచేయడము సాధ్యముకాదనిన్నీ, అసముచితమైనదోగారి కన్నుపనిఘంటువున్నూ, గండ్లగురి వరకు చూచినఘంటువున్నూ రెండు లక్ష్యములుగా ఉంటే చాలుననిన్నీ తృప్తిపొందినారు. అంతే, ఆరెండునిఘంటువులకంటే తాము నిర్మించబోయే నిఘంటువు కొంచెము మిన్నగా ఉండవలెనని వారి అభిప్రాయము.

4. అయితే, పైని చెప్పిన కన్నడ, మళయాళ నిఘంటువులను లక్ష్యములుగా పెట్టుకొన్నవారు, ఆ నిఘంటువులను వారు ఏరీతిగా నిర్మించినారో తెలుసుకొనవలసి ఉంటుంది కదా. వారు తమనిఘంటువులను వ్రాసిన పీఠికల్లో తా మవలంబించినవిధానమును మూచించియు ఉన్నారు. వారివాక్యములను ఈక్రింద సలగ్రహముగా తెనుగులో ఇస్తున్నాను.

గండర్వుగారు

(1) పదములు అన్ని రెరగతులు; అన్ని వర్ణములు; అన్ని వ్యుత్పలభారీతోళ్ల నుండి బయలుపడలునట్టివి గ్రహించబడినవి. అనేకజిల్లాలవారి వివిధములైన ఉత్తరములు; రికార్డులనుంచి ఎత్తివ్రాయబడినవి. అన్నియుగములనాటి గద్యపద్యవాగ్మయమునుంచి పదములు తీసుకొనినవి.

(2) ఇప్పుడు వ్యవహారములో లేకపోయినవా, తిమిళమునకును, మళయాళమునకును అంత భేదములేని అవస్థలో; అనగా మళయాళవాగ్మయము ఆంగ్లేయకపూర్వము ఉండినపదములుమాడా ఇవ్వబడినవి. ఇవి ప్రాచీనములని చూపబడినవి.

(3) మళయాళనిఘంటువు సంస్కృత విద్యార్థుల ఉపయోగముకొరకు కాదు. గనుక మళయాళభాషలోను, గ్రంథములలోను ఏదో సంస్కృతపదములున్నవో అవిమాత్రము వ్రాయబడినవి. పురాణాదిగ్రంథములలో మాత్రము కనబడి అర్థము సరిగా నిర్ణయించుటకు సాధ్యముగాని వ్యుత్పలనామములు పరిహరింపబడినవి. మళయాళభాషలో స్థిరముగా నిలబడిన పదములుమాత్రమే తీసికొనినవి.

(4) ఉత్తరకేరళము, పశ్చిమకేరళములో మాదమూండకముగా ఏర్పడినపదముల అర్థములు ముఖ్యముగా జాగ్రత్తతో సేకరింపబడ్డవి.

(5) మిడికట్టుకొన్నవారికి కష్టముగా ఉన్నా, దేశచరిత్రమునుబట్టి భాషలో చేరిన ఆరవీ, షారవీ, హిందూస్తానీ, బుడకెళి, ఇంగ్లీషు మొదలయిన భాషలలోని పదములు చూపబడినవి.

(6) మాండలికపదములనూ, గ్రామ్య(భాష)గ్రామ్య) పదములనూ విడువలేదు.

(7) ప్రతిపదమునకున్నా వ్యుత్పత్తిని చూపడము నకు ప్రయత్నము చేయబడ్డది. సజాతీయములయిన ఇతర ప్రాచీనభాషాపదములు చూపబడినవి.

(8) ప్రతిపదమునకున్నా సాధ్యమయినంతవరకు భాగువున్నా, దాని ఉత్పత్తియున్నా చూపబడ్డది. తొలుత పదమున కే అర్థముండేవో, ఆలంకారికముగా దాని అర్థము ఏరీరుగా మారుతూ వచ్చినవో ఉదాహరణ సహితముగా చూపబడినవి. సందర్భానుసారముగా అర్థములో పదములు సాందే మార్పులూ, ఆపదమునకు సంబంధించినంతవట్టుకు గాళ్లు, జనులనన్యకములు, సామెతలు, ఈవిషయముల ననుసరించి ఆచూకదాహరణము లివ్వబడినవి. సమస్తపదములన్నా, ప్రధానపదమునుంచి వుట్టిన ఇతరపదములన్నా ప్రధానపదముక్రిందనే చూపబడినవి.

(9) ఒకపదముక్రింద వివిధప్రాంతములలో అర్థము పొందిన ఉన్నారణభేదములున్నా చూపబడినవి. ఆభేదములకు ఉదాహరణములు ఇవ్వబడినవి.

(10) గ్రంథములో ఏపులలసంఖ్య కామలసంఖికంటె ఎక్కువకాకుండా ఉండేట్లు చేయబడ్డది. ఏపదమునకు ఎంతప్రాముఖ్యము ఇవ్వవలెనో అంతే ఇవ్వబడ్డది. అందుచేత సంస్కృతభాగము తక్కువపులుల నాక్రమింమకొన్నది.

(11) గ్రంథము పెరగకుండా ఉండేవిషయనకు సంకేతములు విరివిగా ఉపయోగింపబడినవి. సంస్కృతములో ఒకపదము ఏలింగములో, ఏవాడుకలో ఉన్నా, అది మళయాళ భాషలోనికి వచ్చినతరువాత ఏలింగములో, ఏవాడుకలో ఉన్నవో అది మాత్రము చూపబడినది.

కీటెలు

గండర్వు అనుసరించిన విధానము కాక, వికీగా ఉన్న సంగతులుమాత్రము మన తినుగునిఘంటువునకు ఉపయోగించేటంతవట్టుకు ఇక్కడ చూపుతున్నాను.

(1) పదములపట్టికలను చేసే స్వయముగా వ్రాసుకొన్నాను. వ్రాయసకాండ్రు ఆపవని విడిచిపెట్టలేదు.

పదములవ్యుత్పత్తులు, భాసాచరిత్రపదములనివచనములు, మొదలయినవి సేకే వ్రాసుకొన్నాను. సాధారణవ్యవహారములో ఉండేపదములను చేర్చుకొన్నాను.

(2) కన్నడపదములు స్పష్టముగా కనబడవలెననునాటిని పెద్దచ్చులో ముద్రించినాను. తక్కినవాటికి చిన్నచ్చునే ఉపయోగించినాను.

(3) ఒకపదము కన్నడభాషలో ఏయేరూపములుగా మారినో చూడవలెనను = అనునగుటపెట్టి, ఆ రూపములనన్నిటిని చూపినాను.

(4) పైని వ్రాసినదానినిబట్టి కీటైలు, గండెర్లు గార్లు ఎంతెక్కుగా రెనుపనిని నిర్వహించినారో తెలియగలక. వారు గమనించినవిషయములు (i) గ్రంథము కుసురుగాఉండి, పుటలసంఖ్య ఎక్కువ కావడం ఉండవలెననునది ఏర్పరచుకొన్న నియమములు; (ii) పదములవ్యుత్పత్తికిన్ని, అర్థవిర్ణయమునకున్నా కావలసినసామగ్రిని చూపవలెననునది ఏర్పరచుకొన్నవిషయములు: అని రెండు విషయములుగా ఉచ్చవి. ఈరెండువిషయములందును శ్రీ

సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువిర్మాతలు ఏపాటిజాగ్రత్త తీసుకొన్నారో కొంచెము చూడము.

(5) (అ) మచ్చుపదములు 54 పుటలగ్రంథ మయినది. వీటిలో పూర్తిపు సరిగా చదువనందుకల్గి పడిన అచ్చు రెప్పులు: వీతిక, పుట ౧-పంక్తి ౧ - సాగవసామగ్రి; పుట ౨౦, * పంక్తి ౨౧- ద్వి. (రి. కబ్బముల (ఇంటు సంతూర్ణవిరామ చిన్నము జక్కరలేదు); పుట ౨౪, పంక్తి ౧- అంటరాణేల్లు (అంటరానివేల్లు); పంక్తి 3౦- విరోధము (విరోధము).

(ఆ) గ్రంథములకు కొన్నిసంకేతము లీయబడినవి. “మచ్చుపదములయందాహారములకే గ్రంథసంకేతములు పైని చూపబడినవి” అని పట్టికకుదను వ్రాయబడినది. ఈసంకేతములను తెము నిఘంటువులో అనుసరించవలెననునది వ్రాసినారో, ఎందుకో తెలియదు. తెముదాహరించిన కొన్నిటికిసంకేతము లివ్వలేదు; తెము చూపిన కొన్ని గ్రంథములనుండిచే దాహరణము లివ్వలేదు. ఇందుకు నిదర్శనములు:—

గ్రంథముకేరు	ఇచ్చినసంకేతము	వాడినసంకేతము	ఏపదముక్రింద
హరిశ్చంద్రము	హరి	హరి. ఉ.	అ. (౨ అర్థము)
విజయవిలాసము	విజ. వి.	విజయ	అంకపాళి; అంగము;
”	”	విజ	అందు ౨ (౨ అర్థము)
రామాభ్యుదయము	రామా	రామాభ్యు	అంకావోకములు; అంతుగార్వము
”	”	”	కథ; కాక;
పారంగగదవర్ణితము (ద్విపద)	ద్వి. పారంగ	ద్వి. పారంగ	అంకించు
నిర్వచనోత్తరరామాయణము	నిర్వ	నిర్వ, రామా	అంకించు (౪ అర్థము)
సీతావిజయము, అను శతకంకరామా	సీతా. వి.	సీతా. వి.	అంకించు (౪ అర్థము)
యోగము	”	”	”
శైమినీభారతము	శై. భా.	శై. భార.	అంకించు (౪ అర్థము) అంటు (౪ అర్థ)
కృష్ణాభ్యుదయము	కృష్ణాభ్యు	కృష్ణా	అంకించు (౬ అర్థము)
చక్రము	చక్ర	చక్రజ	అంకిరిలు
నల్లదాంగవర్ణితము	నల్లదాంగ	నల్లదా	అంగడి (3. అర్థము); అంగు (౧. అర్థము) అందు; అందముక;
భాస్కరశతకము	”	”	అంకా నల్లదాంగ, ఇనుమును
యయాతివర్ణితము	భాస్కర. శ.	భాస్క. శతి.	అంగు (౨. అర్థము)
దశమశ్కందము	యయా	యయాతి	అందించు
నలవర్ణితము (ద్విపద)	దశమ	దశమశ్క	అంచలము
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము	ద్వి. నల	ద్వి. నలన	అంక
”	హరిశ్చం	హరిశ్చ	

లేని కొన్ని సంస్కృతశబ్దములు ఈబృహన్నిఘంటువులోని కెక్కినవి. చూ. అంకశరణము, అంకవంశము, అంకరలము, అంకభారము, అంకన, అంకిని, అంగవనిర్మాణము, అంగనాప్రియము, అంగపాత్రిక, అంగపాత్రి, అంగప్రత్యంగము, అంగప్రాయశ్చిత్తము, అంగభువు, అంగవర్ణము, అంగారకమణి, మొ. అంకనీయము, అంకిణి, అంకివర్ణము, అంక్యము అనేపదములు ఆక్షేపింబువులోమాదా లేవు. 'అంగీకర్తవ్యం', 'అంతర్' అనే శత్రంతము-పాలను ఎందుకు ప్రాసీపాగో లేనియదు.

తెనుగుభాషకు సంస్కృతము (పదముల విషయములో) ముఖ్యాధారముగా ఉన్నది; అందుచేత, సాధ్యమయినన్ని సంస్కృతశబ్దములు తెనుగునిఘంటువులోనికి ఎక్కడను మంచిచే అని పండితులు చెప్పతారు. పూర్వకాలములో అటువంటిఅపద్ధ తెనుగుకు పట్టిఉన్నాదానిలోని కిప్పటివరకూ వచ్చిన సంస్కృతశబ్దములు చాలును. ఇంకా సంస్కృతశబ్దాలు కావగస్తే, అవి తెనుగులోనికి వచ్చినవి లే, భాషలో నిరవధినరేరువారే వాటిని కోశములోనికి ఎక్కించుకొందాము. ఆలాగయితే మన భాషలోనికి ఇంగ్లీషు, ఫ్రెంచి, బుడకీసు, అరబ్బీ, ఫారసీ, హిందూస్తానీ, మహారాష్ట్రీయ మొదలయిన భాషలలోనిపదాలు వచ్చినవని, ఆభాషలలోని శబ్దాలన్నీ మనకు ఎప్పుడో ఒకస్థలకు పనికిరాకపోతేవా అన్న కారణముచేత ఆయాభాషలనిఘంటువులను తెనుగుచేసి, మన బృహత్కోశములోనికి ఎక్కించుకోవలసినదేనా? తాము నిర్మించబోతున్నది సంస్కృతనిఘంటువా తెనుగుకోశమా? ఆక్షేపిశములోని పదములన్నీ యు, యు, యు, లు లేనిలింపదమునకు ఇంటిప్రమాన మెందుకు? అని కొందరగుచున్నారు. దీనికి సమాధాన మేమని పప్పుగో.

పోనీయండి, ఆక్షేపింబువును ఆంధ్రీకరించిన వారు ఆక్షేపములో శబ్దముల కీయబద్ధ కొన్ని అర్థములను ఎంచుకు వనలిచేయవలెను. చూ. 'అ' అనేదానికి అన్ని అర్థాలూ (మన కక్కర ఉన్న లేకపోయినా), వైశ్యవగుడను అనే అర్థమును ఏల వదలిపెట్టినా?

(ఈ) నిఘంటునిర్మాతలు ముఖ్యముగా తమనిఘంటువును కొనుటకు డబ్బు తక్కువగా ఉన్నవారివిషయము

లోనూ, దానిని ఉంచుకొనుటకు ఎక్కువగా స్థలములేనివారివిషయములోనూ, దానిని మోయడమునకు బలము చాలనివారి విషయములోనూ ఆలోచించవలసిన సంగతి తాముచేయబోయే నిఘంటువుపుటలసంఖ్య అనవసరముగా పెంచుండడముని మనవిచేస్తున్నాను. తా మనుసరించబలముకొన్న ఆక్షే, కిట్టలు, గండర్లుగార్లున్నా, ఇతర భాషాకోశనిర్మాతలన్నూ ఈవిషయమే చాలా శ్రద్ధ తీసుకొన్నారు. గమక, వారిపుస్తకములను కుదురుగా, గుర్తముగా చేసికొని, చెప్పవలసినది సంపూర్ణముగా చెప్పిచేసి, చెప్పనక్కరలేనిది చెప్పక, కొన్నిపట్ల ఎంత చెప్పవలెనో అంతేచెప్పి, సర్వజనోపయోగకరముగా చేయడమునకు ఎంతో తంటాలుపడినారు. బృహన్నిఘంటునిర్మాతలకు ఈవిషయములేమీ ఉన్నట్టుకనబడదు. ఇందుకు నిదర్శనములు:—

(i) ప్రతిశబ్దముక్రిందను ఎక్కువగా ఎడములను వదలివేయడము.

ఈలోపము ఇందుమించు అన్నిశబ్దములక్రిందను కనబడుతున్నది. ఉదాహరణములను ప్రత్యేకపంక్తులలో వ్రాయవలసరములేదు. ఒకపంక్తిలో ఒకఉదాహరణము అంతిమమునయెడల దానివెంటనే మరి ఒకఉదాహరణమును వ్రాయవచ్చును. మొట్టమొదటి 'అ'ను ధూడండి: 'ఉ'కారమున కాదేకేయగావచ్చు పర్వము' అన్నవాక్యము వెనువెంటనే 'ఉదా. చేయడము, చేయమి' అని వ్రాయవచ్చును. అందువల్ల ఒకపంక్తి కలిగినవచ్చును. దానికెరువార్త అర్థమునను 3 అర్థమునకును ముగ్ధ నిష్కారముగా ఒకపంక్తిపట్టుకొని ఎడమును వదలిపెట్టినారు. ఈరీతిగా నాలుగుపంక్తులలో ఇముడవలసినవిషయము ఆరు పంక్తులవరకు ఆక్రమించినది. ఇట్లు మొదటిపుటలోని 66 పంక్తులను సుమారు 40 పంక్తులలో ఇముడింపవచ్చును. ఇందువల్ల ఎంతలేదన్నా నాలుగోపంతులము చెడకుండ ఉంచవచ్చును.

(ii) ఒకపదమునకు అనేకార్థములున్నప్పుడు ౧, ౨, ౩, అని ఒకఅర్థము అయినతరువాతఫలము మిగులులేదానిని విడిచిపెట్టి, వేరొకపంక్తిలో ఆరంభించడము:

ఒకఅర్థమున్నూ దాని ఉదాహరణములన్నూ కాగానే, ఆపంక్తిలోనే తరువాతి అర్థము సంఖ్యచేసి

అంభోంకవచ్చును. ఇందుచు కూడా చాపలము కలిసి
వస్తుంది.

(iii) దిగ్‌పంచమమంది పుట్టిక ఇతరపదిగలును
ప్రశ్నోపం పుల్లూ వ్రాయదము:

ఇది మా హా అనవసరమే. ప్రధానపదముక్రిందనే
కిత్తులుకొర చేసినట్లు (hyphen) సంజ్ఞ ఉంచి ఉప
పదములను వ్రాయవచ్చును. ఇట్లే సమ స్తపదములనుమాదా
ప్రత్యేకపంతులలో వ్రాయక, సమాసములోని మొదటి
పదముక్రిందనే వరుసగా వ్రాయవచ్చును. ఇంకొకటి చుట్ట
ఒకభాగముమాదా ఉన్నది: ఏకాగ్రసంబంధములైనపదము
లన్నీ ఒక్కచోట కనబడుతవి. ఉదాహరణమునకు—
'అంకము' అనేపదమునకు 'ఒక' అని అర్థమున్నది దీనిని
'అంకము' అని వ్రాసి, దానిక్రిందనే 'అంకరము, అంక
పాళి, అంకపాళి' మొదలయిన 'ఒక' అని అర్థము వచ్చే
పదములను, వాటిఅర్థములను వ్రాయవచ్చును. తరువాత
'అంకము=అంక' అనేదానిని 'అంకము' అని వ్రాసి దాని
క్రింద అంకరరత్రము, అంకపూరము, అంకలోపము,
అంకవిద్య, మొదలైన పదములను ఉదాహరింపవచ్చును.
తరువాత 'అంకము=గురు' అని వ్రాసి, దానిక్రింద
'అంకకరము, అంకకుడు, అంకధార, అంకవ, అంకనీ
యము, అంకబంధము, అంకితము, అంకితవ్యము, అంకిని'
మొదలైనపదములను చేర్చవచ్చును. 'అంకము'=నాట
కములో ఒకభాగము' అని వ్రాసి, దానిక్రిందనే 'అంకము
భుము, అంకావతారము, అంకాస్థము' మొదలయినవాటిని
చూపవచ్చును. ఇట్లే ఇతరార్థములందును చేస్తే, ఏకాగ్ర
సంబంధములగు ప్రధానపదములున్నూ, సమ స్తపదము
లున్నూ ఒక్కచోటనే కనబడడమేకామండా చాలాస్థల
ముమాదా కలిపినట్లుంది. ఇట్లే 'అంకము', 'అంకని'
అనే ప్రధానపదములక్రింద వాటితోమాడిన సమ స్తపద
ములను చేర్చవచ్చును. ఈరీతిగా అన్ని పదములన్నియును
లోను చేస్తే, నాలుగోవంతుస్థలముయినా కలిపినట్లుం
దని నానమ్మకము.

(iv) అనవసరములయిన వ్యూహాన్వితములు లేదు.

మా. 'అంకెన్నయ' అనేపదముకింద 'ఈపద
మొనకు...గ్రహించబడినది' అని పెద్దవ్యాఖ్యానము

చేయబడినది. కాని, తి. క. లలో "అంకె... తె.
అంకెము. కొన్ని ప్రశ్నలలో 'అంకెవన్నియ.' అందుచేత
'అంకెవన్నియ, అంకెవన్నియ' అని రెండురూపములును
ఉన్నవి" అని వ్రాసిన చాలును. ఇట్లే మరొకొన్ని శబ్ద
ములకిందను చూచుకొనేది.

(v) ఉదాహరించిన పద్యభాగములను కావలసి సంలెకంటే ఎక్కువగా వ్రాయవలెను:

శుభోపమా ఇంచుమించు అన్ని ప్రయోగములం
దును కనబడుతున్నది. దీనిని వారి పేర్లు, చాళుఖ్యులు కలిసి
పఠించి.

(vi) సంస్కృతశ్లోకములను ఉదాహరించడము:
తెనుగులో పదములచాతుర్యము లేక పదమువను
సంస్కృత శ్లోకముల నుదాహరించడము పాండిత్యప్ర
కర్తయనుచుచుట్టకొనడము కాక, తెనుగుకోశములో విని
పయోగము. చూ. అంకపాలి, అంకితము.

(vii) పర్వతశాసనములలో 'అనుబంధ' 'తెలుపుటకు' అని గుర్తుకు మార్చగా మాటలతో ప్రా
యము: మా. 'కాని' తెలు.

(viii) నిన్న సంశ్లేకములతో సరిపావువాటికి పెద్ద సంశ్లేకములు చేయడము:

ఉదా. 'కవిరాజ' (కవిరా. అంటే చాలును);
'కాళ శత'. కాళశత అంటే చాలును; 'సుచేల' (సుచే
అంటే చాలును) ఇట్లే ఇతరములన్నూ చేస్తే,
కొంతయు కలసివస్తుంది.

(ix) విశాఖమును మొదలియినగురుశతాబ్దమున పరిగా-
పాతకపాతకము:

'ఉరా:—' అని వ్రాయడముకంటే 'ఉ.' అంటే చాలు. 'మొదలగునది' అని వ్రాయడముకంటే 'మొ.' అంటే సరిపోతుంది. ఇట్లే తక్కినవనోటను.

కరీడిగా గ్రంథమును సంక్షేపించవలయునను నిన్ని
ఉపాయములునా ఉన్నవి. వాటిని ఇతరభాషానికుం
టుకారులు అవలంబించినారు. ఇవన్నీ సాధారణజనులకు
స్వల్పమైన మూలుగా కనబడవచ్చును. కాని, విమలము

నిర్మాణము జరిగినప్పుడునుండి. ఈమలువులన్ని తో
యకపోలే అచ్చు చేసేవారికి కట్టము, కాగితము ఇచ్చు
నప్పుడు, పెట్టుబడి పెట్టేవారికి కట్టము, గ్రంథమును
కొనేవారికి కట్టము. పైనిచూపిన లోపములు లేకుండా
అంతే గీత పులునిండిన మచ్చుపదములను 30 పుటల
లోనికయినా దింపవచ్చునని నా అభిప్రాయము.

7. ఇంకెవరకూ నిఘంటువు బహిరంగమును
గదిరి ముచ్చటించినాము. ఇంక దాని లోపశోధనయ
మును పరిశీలించుదాము.

(i) అర్థనిర్ణయము

(అ) నిఘంటువుకు అర్థము ప్రాప్తమనబడినది.
అర్థమును స్థూలముగా నిర్ణయించుటకు. అర్థములనా
యలను మోపులేనే కాని ప్రయోజనముండదు. 'అంగ'
అనే పదమును చూపింది. దీనికి 'ప్రాగ్రిగానాచియుం
చిన రంపడుకలకును నశిమిప్రదేశము, దాని పరిమా
న' అనే అర్థమును వ్రాసినారు. కట్టతన్నకరములో

అను దాని 'కట్టనయమను' అని అర్థమున్నది. ఈ అర్థ
మే కొంత ముఖ్యమైనట్లున్నది. 'అనుకు' అనగానే మం
దు కొకక అనున్న, వసుక కొకక అనున్న నేమనెనని స్ఫు
రిస్తున్నది. 'ప్రాగ్రిగానాచియుంచిన రంపడుకలకును
నశిమిప్రదేశము' అంటే ఆ అడుగులను ముందుకు, వసు
కనుకు పడచెనా, నశిమినిలను చాచెనా సందర్భము
గా ఉన్నది. 'అంగ' అంటే ముందునకులకు చాచిన
అడుగులంతరము, నశిమియలకు చాచునే 'పంగ' అవు
తుంది. 'అంగ' పరూపాంతరము 'అంజ'. 'అడుగులంత
రము' అనే అర్థమునుండి 'నాలుగు' అనే అర్థము వచ్చినది.
'అంగ' క్రింద ఇచ్చిన ఉదాహరణములో 'అంగగను' అ
నేదానికి 'దాడు, చేయు' అని అర్థము. 'ఇల్లే', 'నాలుగం
గలు(నేనీ)' అంటే 'నాలుగుదాట్లు' అని అర్థము.

'అంగలార్చు' అనేపదమును చూపింది. దీనికి 'ధ
నుల' అర్థము; 'నుభండు' అని అర్థము వ్రాసినారు.
'అంగలార్చు'లో 'అర్చు' ప అనువునో ఎట్టేసంబంధము
న్నా లేదు. 'తంగలార్చు, ఓగార్చు' మొదలయినపదము
లలోని 'అర్చు' వంటిదీ ఈ 'అర్చు' మాదాను. 'అంగలా
ర్చు' అంటే 'గంతులుచేయు' అని అర్థము. 'నుభండు'
అనే అర్థము ఆలంకారికము.

'అంగవిందు' అనే క్రియమాదా 'అంగ' నుంకివు
ట్టినది. 'అంగ - ఇమ' కన్న ముఖ్యము 'అంగవిమ' అవు
తుంది. అనే లేనుగిలో 'అంగవిందు' అని అవుతుంది.
ఉదాహరణములోని 'అంగవిందిరేని' అనేదానికి 'కది
యు, సమాపించు' అనే అర్థముకంటే 'విజృంభించు'
అనే అర్థము బాగుంటుండేమా.

(ఆ) ఈశానాగ్రానే భారవపునుల అర్థములనుమాదా
విచారించుదాము:—

అ 1 (అ అర్థము) "స్వతిరేకార్థక ప్రస్థితము
పదమునునపుడు ధానువుల తుది ఉత్తరమున కాదేశముగా
వచ్చునపుడు: ఉదా. చేయుడు, చేయక, చేయుమి" అని
వ్రాసినారు. పైఉదాహరణములలో స్వతిరేకార్థక ప్రస్థి
యమేదో? 'అ' అనేదే అని చెప్పవలెనుగదా. కాని,
పై అర్థములో ఏదో మరిఒక ప్రస్థిత యన్నట్లు స్పష్టమై
న్నది.

అ 1 (ఆ అర్థము) "ప్రస్థించునపుడు తస్మాద్విధ
కమున ఉత్తమపురుషప్రస్థితములు పదమునునపుడు
వచ్చు గుణగమమునకు వికల్పముగావచ్చునది" అని
ఉన్నది. నిర్మాణ 'క' యన అంటే ఏమిటి? 'ఏమని
చెప్పనీ', 'ఏదాననీ', 'ఏమని నులింపక' — అనేట్లు
'చెప్పన', 'అననీ', 'నులింపన' అనేది గుణగమమునకు
వికల్పముగా వచ్చినది కావు 'చెప్పలు', 'అనుట', 'నులిం
చుట' అనే అర్థములలో వచ్చిన తురున్నది సూపములు.

అ 1 (౭ అర్థము) "విధి క్రియకననము" — ఇద
ది సరిగ్గా ఎట్లు వ్రాయవలెనో.

అ 3 (3 అర్థము) రిట్టుటయందు 'అక్' అని
ద్రుతసహితముగా ఉండును.

అ 4 (౪ అర్థము) ప్రాథమార్థ 'క' నుందు అంటే

అ 4 (5 అర్థము) 'నివృత్తయేని' అనుచోట 'అ
క' అని జలంకారికము కాదు. 'నివృత్తయేని' అని
అర్థము.

అ 5 'అ' అనుదానికి కొన్నిచోట్లు వచ్చుది యా
దేశము అని చెప్పవలెననివారి 'అట్లా' దేశముగా వచ్చిన
పుడు పైవర్ణమునకు ద్వితీయమువచ్చును అని వ్రాయవలెను.

అది ఆశ్రమమునకి అన్ని అర్థములను గ్రహించి నారుకాని, 'వైశ్యావరుణ' అనే అర్థమును నిగ్రహించి నారు.

అది ఆశ్రమమునకి అన్ని అర్థములను ఎత్తుకొన్నారని, 'అనునయ' మొనలనునాటిలో 'అ' అర్థమును మరలించి అనే ముక్కను వదలివేసి నారు.

అంకపాళి (౧ అర్థము) - 'బిజిలో' నుంచుకొని పా రించునది, దాది, ఉపమాన అనే అర్థము అచ్చెలో లేదు. క్లిష్టతనైకములో ఉన్నదానిని సరియైనముగా వి శ్లేషించినారు. ప్రయోగమైనా ఇచ్చినారుకారు.

అంకపాళి దీనికి 'సోప' అనే అర్థము ఏని ఘం టువులోనూ కనబడును.

అంకము దీనికి 'సోప' అనే అర్థములో ప్రయో గము లున్నవా?

అంకపాళిములు, అంకపాళిములు - మిక్కి లిదాగి పట్టువేసి, తీర్చితి అని ఈపదాలను వ్యుత్పన్న. 'అంక' అనగా 'భారము, బాధ, దుఖము' (మా. కి. పై లం: అంక 15 అర్థము). 'పాంకము' అనేది 'పాము' అనేగామపునుంచి వుట్టివది. "విష్టవ జిల్లు (జ్వరముచేత) పొక్కిపోతున్నది", "అంకాపాంకాలుగా జ్వరమువచ్చి వది.", "అంకము" అనేది 'అమ్మ' అనేగామపునుండి వుట్టిఉంపవచ్చును. దీనికి 'అకష్టముగా' అని అర్థము. "నాకు అమ్మనమ్మిన దిగానప్పడాకు అమ్మనమ్మిన దిగిపోయినాను." ఉదాహరణములలోని "అంకాపాం కాలు దరికొనంగ" అనేదానిలో 'దరికొనంగ' అనేపద ముల్లడనా "అంకాపాంకాలు" అంటే "తీవ్రమి, ఉష్ణ, జ్వరము" అని ముక్కితొనేపచ్చది. కవివర్ణగాయమునుంచి ఇచ్చివచ్చి దాహరణము కొంచెము ప్రా సాదికంకే బానిం చేసి. ఇచ్చిన భాగము అర్థనిర్ణయమునకు చాలను. ఈపద ముక్రింత వ్రాసినంత 'క్లిష్టతనైక' కరమునుంచి అవివర కముగా సంగ్రహించినారు. కి. రి. లో కురుగుగా ఉ న్నది. ఇందులో ఎక్కువభాగము వ్యాక్రమించినది.

అంకించు - "నుబ్బపాలిండ్ల వంకించుం గొగిట," "అంకించి తిన గొనె నభిలప్తపంపించు," "హాహ మంకిం కురు మునులకై న", "నుహియ లంకించుచును" అనేఉదా

హరణములలో 'అంకించు' అనిగా 'నుబ్బపంపించు' చేయు (Impress) అనియే అర్థము.

అంకించు - (౨ అర్థము) - మునోము, ముగ్ధ - ఈ అ ర్థము క్లిష్టతనైకరములో లేదు. ఇందుకు ప్రయోగము ఇచ్చే చానుండును.

అంకి. (౩ అర్థము) - సంబంధము లేకుండునై. గా. అంకించు - అని వ్రాయవలెను. (౨ అర్థము) కన్నదెములో 'అంకి'న 'శక్తి, అధికారము, నిగోధము, అనుకొనుట, ఆనుకట్టు, విశ్వాసము' అనే అర్థములున్నవి. 'సామిష్యము' 'నేరక' అని లేవు. సామిష్యము, నేరక అనే అర్థాలను ప్రయోగాలు ఇవ్వవలసిఉంటుంది.

అంకించు - కర్కశాయవలె నుండెడి యొకా నొకవ్యుంగము. కరక్కాయ, వాక్కాయ, పొక్కాయ, వెలక్కాయ, ఏలక్కాయ - మొనలయినరూపాలు పరిమిత్తువారి కిష్టములేనా?

అంకబాలము - 'బా'పైని ౨ అంకములు. 'అంక' మొనలనుపదములలో వేయలేదు. "సం. అం గ + బాలం = కలికవచనము" అని వ్రాసినారు. 'బాల మ్' అని వ్రాయవలసినది. ఇది సంస్కృతశబ్దమయిన పువ్వుగురుకు ఎందుకిచ్చినారుకారు? సంస్కృతములో ఈ అర్థము లేనందున అకరుకు ఇవ్వ ఉంటుందా? 'అం కము' గ్రీక 'విజాంకమాకెకత్' అని ప్రయోగమిచ్చి, అందులోని 'అంక' శబ్దము సంస్కృతము కానిది వ్రాసి నా, 'అంకము' నను పువ్వుగురుకు ఎందుకు ఇచ్చినాలో? 'అంకబాలము' అనేదానికి 'ఏకవచన ప్రయోగము కనబడలేదు' అని వ్రాసినారు. అయితే ఇది నిర్విబరణం, వయటాదా? ప్రాచ్యములో "అంకబాలవాడు = a village drudge" అని వ్రాసి ఉన్నదికదా.

అంకబట్టము - దీనికి "శిశిముకప్పు ముట్ట" అని అర్థము వ్రాసినారు.

ఈ అర్థము క్లిష్టతనైకరములో లేదు. ఈ అర్థ ములో ప్రయోగమున్నదా? ఈపదము మిశ్రమిన్నారు. కాని, మా. అంకము (కి. రి.).

అంకశ్యానము - "విహితమును ముగ్ధభాగము లను సౌందర్యాదిస్థానములయందుంచునట్లు నూచించు

“అట్లే ఈ గూఢాస్థానములు స్పృశించుట.” ఆ గూఢాస్థానము లులే మృత్యురూపాస్థానములా! నానిది స్పృశించుచే ‘మోచించుట’ ఎందుకు? ‘ఆ గూఢాస్థానములు’ మృత్యురూపి అకంటే కేరయినవయితే ఆస్థానములేక చెప్ప ను గదా.

అంగపాళి=కొరిసి. అంగపాళి, అంగపాళి, అంగ పాళిక-అనేపదాలకు కూడా ఇదే అర్థము. అందుచేత ఆ గూఢదాలంద్రియక్రియరూపాంతరములను చూపవలెను.

అంగబిల్ల=అంగబిల్ల-అని వ్రాసినారు. ‘అంగ బిల్ల’ అనేపదమును ప్రత్యేకముగా వ్రాయలేదు.

అంగమన్యుము.—ఇది ‘మి.’ అనగా మిశ్రము అని వ్రాసినారు. కే. ర. లో ‘మి.’ అనగా తేళ్ళము అని ఉన్నది. ‘అంగ’ అనేది సంస్కృతమున అప్రాయ పడి ఇట్లు వ్రాసికొండవచ్చును. అందుచేతనే ‘ఒకటి గజుడు’ అని అర్థము వ్రాసినారు. ఈ అర్థము కే. ర. లో లేదు. దీనికి ‘కాలిగజుడు’ అనియే అర్థము. చూ. అంగ. అశిమాలము, బాప, అన్నా కాలిగజులే.

అంగము.—ఈపదముక్రింద కే. ర. లో ముగ్ధంగ ములు, అంగపండుకము, పంచాంగములు, మడంగములు, పంచాంగములు, అష్టాంగములు-అనునవి వివరింపబడినవి. ఈ నిఘంటువులో పరిపూరింపబడినది. ఈ వివరణము చాలా ముఖ్యమయినది. ఈశిబ్బము తేళ్ళముయినప్పు డుండే అర్థములను వ్రాసినారుకారు. కాని ‘అంగు’ అనేవానిని ‘అంగము, వి.ము’అని అర్థము వ్రాసినారు.

అంగవిభాగము.—‘అంగముల శరీరములను రక్షిం చువాడు’ అని అర్థము వ్రాసినారు. రాజులకుకాక ఇం కెవ్వరికి అంగరక్షకులంటారు? ‘శరీరములను’ అనగా శరీ రమునకాక ఇంకావేరేవి రక్షిస్తాడు?

అంగరక్షావిధులు.—(సం. అంగరక్షావిధులు) అని వ్రా యారు. ‘ప్రాచీయ’ కల్పము పాఠికాశిబ్బగణమున వీరి అర్థి వ్రాయుమేరూ. ‘నిష్కలప్రైగాత్మిన యొకవిధమున పిండి నింట’ అని అర్థము వ్రాసినారు. పూర్తిలో పిండి ఉంది క్రిందను, మీదను నిష్కలులేవీ కాత్మిన పిండినింటయేమో!

అంగరేఖ—(హిం. అంగరేఖ) అని వ్రాసినారు హిందూ స్థానీలో ‘అంగరేఖ’ అనేపదమున్నదా. ‘అంగ

రేఖ’ అనేది ఉన్నదని మనకు తెలుగును. ఇది మిశ్ర మె ట్టుయినదా?

అంగరొల్లె—త్రాశ్యములోను, కే. ర. లోను ‘అంగరొల్లెలు’ అని బహువచనాంతముగా ఉన్నది. ఏక వచనమునకు ప్రయోగ మున్నదా!

అంగలార్చు—ఇక్కడమాదా ‘అర్చు’ నున్ను, ‘అ-పు’ నున్ను సంఖ్యము లేకపోయినా, అట్లే అర్థము వ్రాసినారు. ఇచ్చిన ఉదాహరణములలో ‘అంగలార్చు చున్’, ‘అంగలార్చుగన్’ అనే పదాలకు ‘గంగులునేయు’ అనియే అర్థము. ఇట్లే ‘అంగలార్చు.’

అంగవస్త్రము—‘కొల్లాయగుడ్డ, చిన్నబట్ట. ఈ యర్థము తెనుగుననే కలదు.’ అని వ్రాసినారు. ఈ యర్థము సంస్కృతములో లేదు అని వీరిఅప్రాయమై ఉంటుంది. కన్నడములో ఈపదము ఈయర్థములో ఉన్నది.

అంగచె—ఇది వచనరూపము. దీనికి తురు, తమిళ, మళగూళ్ళభాషలలో ‘అంగడ’, అంగడ’ అని రూప ము లున్నవి. మళగన్నపములోనూ ‘అంగడ’ అనియే రూపము. మహాపన్నపములోనూ, ఆధునికాంధ్రము లోనూ ‘అంగచె’ అయినది. ‘అంగడ’ లోని ‘ల’కారము బహువచనప్రత్యయమునుకొని దానికి ‘అంగచె’ అనే ఏకవచనరూపమును కన్నడులున్ను, తెనుగువారున్ను కల్పించుకొన్నారు. ఇట్లే పరికొన్ని కల్పములన్నూ చేసు కొన్నారు. తెనుగులోని ప్రాసిన కావ్యములలో ‘అం చెలు’ అనే పదమున్నది, ‘అంగచె’ ఉన్నట్టు లోనగు. ‘అంగెలు’, ‘అంగెల’ అనే వాటిలో ఏది సరియైనదోప మా నిర్ణయించవలెను. ‘అంగెలు’ అంటే ‘ఎరుస, బాగు’ అనేఅర్థములే కాని, ‘గుంపు’ అనేఅర్థము పొందదు.

అంగుకమ్మలు.—ఇది బహువచనమని వ్రాసి నారు. ‘కమ్మర్’ అనునది ఏకవచనము. దీనికి తెను గులో ‘కమ్మలలు’ అని బహువచనములో వాడుతారు. ‘అంగుకమ్మల’ అని అచ్చు పారపాటుపడినది.

అంగుకయింతుక.—అనగా ‘అక్కడ కొండెము, ఇక్కడ కొండెము’అని అర్థము. కాని, ‘కేవలము ‘కొం చెము’ అనికాని, ‘ఇంతుక’ అనికాని అర్థము కాదు.

అంజునంజు — దీనిని "శ్లోభపడునట్లు, నీకా
నిపడునట్లు, దాని కలుగునట్లు" అని అర్థము కాదు.
'అంజు' అనుగా ముందుపేరినవిఅనునది, 'నంజు' అనుగా
వినుక కులూపితమగును. అందుచేత 'అంజునినంజులి' అంటే
'ముందుకును వెనుకకును లాగు' అని అర్థము. తక్కిన
అర్థములు ఆలంకారికములు.

అంటు.—(గం-అర్థము) "మాన మొదలుగునవి
రాదు" అని అర్థము వ్రాసినారు. మాన రాదుట చేరు,
అంటుట చేరు.

అంటుకత్తియ, అంటుకాడు.—ఈ పదములు
'నంటుకత్తియ, నంటుకాడు' అని ఉండవలెనా! అని
యతిసాధనములో చూచి ఈ సూపములను నిర్ణయించి
పదము. దీనికి సూపాంతరము "నంటుకత్తియ, నంటు
కాడు" అని శి. ర. లో ఉన్నదిగాని, అది విచార్యము.
కన్నయములో 'నంటు, కంటు' అని ఈ అర్థమునే కన
బడుచున్నది.

అంత — "సం. రావత్; ప్రా. తెత్తులు" అని ఇచ్చినా
రు. 'అంత' అనేది 'తావత్' నుండికాని, 'తెత్తులు' నుం
దికాని పుట్టివని పేరి అప్రాయమా? 'తెత్తులు'
అనే ప్రాకృతరూపము పేరి క్రిష్ట కలిగినదో. 'తా
వత్' అనే సంస్కృత పదమునకు మహా రాష్ట్ర
ప్రాకృములో 'తా, తాని, తిత్తిఅం' అనే రూప
ములున్నవి. శారసేనీప్రాకృతములో 'దావ' అని
అనును. అపభ్రంశ ప్రాకృతములో 'తవహంఅం,
తాని, తానం, తానిం, తేత్తు' అనేరూపములు
న్నవి. కాని 'తెత్తులు' ఎక్కడా కనిపడదు. 'తేత్తులు'
అనేఅపభ్రంశరూపమే కాబోలు, నిఘంటునిర్మాతలవ
టిలోపడి 'తెత్తులు' అని మహింశఅపభ్రంశమయినది.
ఇక 'అంజు'ను గురించిన వ్యాఖ్యానమును కొంతయు
చూచాము. దీనిలో 'అ' సర్వనామముయిన 'అ'నకు
ప్రాప్యరూపము, 'ంత' అనేది పరిమాణనామక మయిన
ఒకానొక శబ్దము యొక్క లుప్త శేషములు.
ఇంత రిక్తి-స వ్యాఖ్యాన ముంటుందనియుండి. ఈవి
షయము కాల్పనలుగా లేదు చెప్పినాలో చూడండి:
"నిమిశముగా అంద=అది, ఇంద=ఇది, ఎంద=ఏది,
అనే సర్వనామరూపము లున్నవి. ఇది ఇతిరద్రావివ

భాషలుగా లేవు. కాని ఇంటింటిరూపములే, బహు
తా దాని ఉత్పత్తినే కలిగిఉన్న సర్వనామములు లేను
నుకన్నయములలో 'అంత, ఇంత, ఎంత' అనిఉన్నానా
కాని విటిఅర్థము లేనును కన్నయములలో కొంత
రినది. విటికి కొన్ని మాండలికరూపభేదము లున్నవికా
అది అంతముగ్ధములయినవి కావు. వీనిమొదటిరూపములు
'అంద', 'అంత', అనేది. వీనిపైనిచేరిన 'అ' కారము
సంబంధాధికక్రియావిశేషమును కల్పించేదిన్నీ, చుట్టి
భక్తిలో వచ్చేదిన్నీ అయిన 'అ' కారములు స్వప్రము.
ఈ 'అ' కారమువల్లనే చాలా ఇతిరది శేషమురూపము
లున్ను ఏర్పడుచున్నవి." శబ్దరత్నయమును నిర్ణయించేట
ప్పుడు ఈతది నవలంబించిన లేదుకాని, 'ంత' అనేది ఒకా
నొకశబ్దము యొక్క లుప్త శేష ముకాని స్పష్టమైన
రాదు. 'అంత' అనేది తొట్టొక్కరముని నిఘంటుకారు
లున్ను ఒప్పుకొన్నారు. చూ. అంత (గి. అర్థము),
కదా. 'అంతం' పెన్, అంతలో' డెన్' మొద. అందుచేత
పేరు "అంత" అనునది 'అన్' అనే సర్వనామమునుండి
పుట్టినది. 'అ' అనేది 'అ' అనే సర్వనామముయొక్క
ప్రాప్యరూపము 'త్' అనేది సప్తంసకలిగియున్న వచ్చే
ప్రత్యయము. అది 'అంద' అని పామనాసకముగా కొ
న్ని ద్రావిడభాషలయం దుద్భవించినది. దానిపై
ఉన్న 'ంద' కారము విశేషమును కల్పించే ప్రత్యయ
ము. 'అ' కారమునకు లేదు నుకన్న డములలో
పరుషచ్చాగము వచ్చినది. అందుచేత 'అంత' అనేరూప
వచ్చినది. నాలుగవ స్వరార్థము కలిగిఉండేది ఈపద
మునకు ఇతిరద్రములును కలిగినది" అని వ్రాయబడినది.

అంతముక — దీనిని 'అంత + ముక' అని పదచ్ఛేద
ము చేసినారు. అంత + ముక అని చేయబడినది.
'కముకు' శబ్దమే 'తాడు' గా మారినది.

అందు—దీనిపై నిఘంటుకారులు చేసిన ఉక్త
సమును చూడండి. "మొదట ఇది కకగానుంకి"—కీ
అనగా ఎన్నడు! "సప్తమ్యుక్త ద్విత్రిమావిధి క్రితత్యయ
మును 'ను' చేర్చగా"—ద్విత్రిమావిధి క్రితత్యయమును
'ను'కు సప్తమ్యుక్త మెట్లువచ్చినది? 'ను' చేరినకరుకార
ఇది ద్రుతాంతమునగా! అంతకు పూర్వము! అయిన,
దానిని ద్రుతాంతముగా శబ్దమునును వ్రాసినారే!

వెంటనే 'మొగుడు ఇది కళగానుండి' అని యెందున
 వ్రాసినాడు? ఇది మొదటినుండినీ అన్వయమా? లేక,
 'అను' అన్వయమునకా? 'అను'కు 'ను' చేర్చక
 'అను' అని అర్థమిందుకా, ఇప్పుడా?
 "మొదట ముందు" అంటే సప్తయభ్యుక్తి 'అను'ను
 భృష్టారముగా వాడలేదని అభిప్రాయమా? 'అందుల'
 అనేదానిలో 'ఉల' అనేదేకదా తరువాత 'అ'గా
 మారింది! అప్పుడు 'అను' భృష్టారమునకు వుత్తరమునా,
 కాదా? "తెల్ల కవులపయోగములో" కదలెను"-
 అంటే సప్తయభ్యుక్తి కళగాను, ద్రుతాంతముగాను పాదా
 ఉండి, అదిక కరువాతికవులలో తిరిగి కలుసు కళ
 అయినదా? (అన్నట్టి 'భృష్టారము'దెవరో ఇట్లే ఈమచ్చు
 పదాలలో వరిచక 'ల' పాదా (మా. అందుల) భృష్టా
 రము నుజుకానింపబడినాడు. భృష్టారమునగా సప్తయ
 అని పీఠిఅభిప్రాయము. కాని, సప్తయ దెవ్వరూ కలు
 భృష్టారకట్టకుతో మాదిరించిఉండలేదు. ఇప్పుడు వీరి
 క్రొత్తప్రయోగాయమును తెల్పినారు. కానికేమిటేండి.
 ఈ 'అందు' యొక్క తత్వమును తెలుసుకొన ప్రయ
 త్నింతాము. 'అందు' అనేది ఎప్పుడూ కళగానే
 ఉన్నది. 'అందును' అన్నప్పుడు 'ను'అనేది సమన్వయా
 ధికము; కాని, సప్తయభ్యుక్తికి మాత్రత్యయము కారు.
 దీనికి తమిళములో 'అందు' అనినీ, కన్నడములో
 'అందు' అనినీ గూఢములు. 'అను' అనే సగ్యనామ
 మును పానునాసికముగా ఉచ్చరించడముచేత 'అను'
 అనేగూడ మేల్పడినది. మొదటినుండిగూడా దీనికి తచ్చ
 భార్యమున్నది. 'తెనుకలో' 'అక్కడ' అనేఅర్థమున్నూ
 వచ్చినది. తమిళకన్నడములలో దీనికి 'అప్పుక' అనే
 అర్థము వచ్చినది.

అందుల = 'అందు గ. ఆదోమి' అని అర్థము వ్రా
 సినాడు. కాని, ఇది 'అందు'కు విశేషణరూపము.
 ౧ + ఉల' అని పదచ్ఛేదము. 'ఉల'అనేది కొంత
 పామునకు 'అ'గా మారింది. 'అదోమి' అనేఅర్థము
 లో ప్రాయికముగా 'ను' స్థానములో కూడియుండున
 న్నాడు. 'ప్రాయికముగా' అంటే ఏమయినా కావచ్చు
 ను. కాని, 'అందుల' అనేదికూడా "ప్రాయికముగా"
 నే ఉండును. ఇదింతప్రాయిక మో అది అంతప్రాయిక మే.

అగు - (౨౪ అర్థముక్రింద) "సంఖ్యానాసికము
 లపై పూర్ణభారమున వచ్చు 'అను' అగమమునకు పూర్వ
 గూఢము. దీనికి 'అవు' అనుగూఢమును కలగు. ప్రాచీన
 కాసనములందు 'అవి'కు మాటుగా ఈగూఢములేకనలు
 కుచున్నవి. దీనికి కవిశ్రయప్రయోగములును కొన్నిప్ర
 కులయందు కలవు. తెండ్రితికవులగ్రంథములలో 'అను'
 అనియే కలరు." అని వ్రాసినాడు. ప్రాచీనకాసనములన్ని
 టిలోనూ 'అను' 'అవు' అనినవికూడాఉండినా, తెం
 డిమండలవీక్షణము చేసిచది "కొన్ని" ప్రతులలోని 'అను'
 గూఢములా వీరికి ప్రమాదములయినవి! ప్రాచీన
 పాఠనిర్ణయమును ఈవిధంగాకారులు చేయ పాను
 ధ్యము లేనివాడని ఇంగుళ్లు సప్తవిభక్తున్నది.
 ప్రాచీనపాఠములను నిర్ణయించుటే, ఇట్టినిష్పలంబు నిర్మా
 ణప్రయత్నము వారంభింపబడినది. అచ్చుప్రతులను ఇ
 నటివారు చాలామట్టుకు తినుఅభిప్రాయ-నుసారముగా
 దిద్దినారన్న సంగతి అందరికీ తెలిసినదే. ఇట్లే, తాళపత్ర
 గ్రంథాలను వ్రాసినవారున్నూ చేసినారు. గమక, ప్రాచీ
 నపాఠనిర్ణయమునకు ఆరూకాలముల కాసనములలోని
 పాఠములు పశుప్రమాణ మవుతున్నవి. నాటిని విడిచి
 పెట్టలే, భాషాచరిత్రమే ఏర్పడదు. 'అను' అనేగూ
 ఢము కాసనాలలో సుమారు కేతాబ్దమునుంచీ కన
 బడుతున్నది. అంతకుపూర్వము 'అను' 'అవు' అనియే
 ఉన్నది. కవిశ్రయమువారు విప్పక 'అను' 'అవు' అనియే
 వాడివారుకాని, 'అను' అని వాడలేదని ఖండితపథ
 ముగా చెప్పరచ్చును. 'అను' కు ఇంగమ అర్థము ఉన్నది.
 'ఈగూఢము' వరి అవుతుంది, కాదు.'

అనుదెంచు = 'అను' అనివ్రాసినారు. 'గరించు,
 కడచు' అని అర్థము వ్రాసినారు. 'ఏనేడు లుడుచె',
 'సకోరుహాపుర' దురుయం బుడుచె' అదే 'ఏనేడులు
 గరించు' 'సకోరుహాపుర'దురుయించెను' అని ఏపాటిభాషా
 భావము కలవాడు? చెప్పరు. 'ఏనేడు లుడుచు' 'ఏనేడు
 లు కావచ్చినవి' అనేవి ఏకాగ్రముగా కావు. 'అను'దెంచె.
 అంటే, 'ఇంకాకా' చేరు కాని, కొండెముకాలములో 'అవు
 కుంది' అని అర్థము.

కాదుగూడదు = ఎంతమాత్రము కాదు - అని వ్రాసి
 నాడు. 'ఒక్కరు'డును గానుగూడె ప్రసంగమై "అనియే

హానము. ఇచ్చట వారిచ్చిన అర్థము సరిపడదు. 'కాదు' అంటే 'అక్కముకాదు' అనినీ, 'హానము' అంటే 'లేదు' అనినీ అర్థము చెప్పవలెను.

ii. కొన్ని మాటలకు అంశంబు కలిగియున్న పదములలో అర్థము చెప్పడము:—

మా. అంశము = భర్తృమము; అంగవస్తువు = అశిశువులు; అంగవిధి = ప్రధానవిధిచేత విహితమైన కర్మమునకు అంగకర్మమును తెలుపు విధి; అంగా కర్మకము = హితవలీ యవెడి యోగవిధి; అంగా రము = హితవలీయనుకోవడి; అంగితిసుంబు = ౧. గర్భగర్తము, వావిక; అంగుటియుల్లు = ఉపదేశియ్యక, ౨. ఉపదేశియ్యకానాగము, గర్భాంతరము; అంగురీ = గర్భకర్మక; అంగురీయము = ఉర్మక; అంగురీయములోని మొదలగు కేమ గాయంత్రిము; అంటు = అగ్నిమును. మొద.

iii. 'ఒకానొకటి' అని చెప్పి అర్థమును సరిగా నిర్ణయించకపోవడము:—

మా. అంకిణి, అంకురు, అంకులు, అంకెన, అంగరొడ్లె, అంజనకి, అంజి-మొద.

iv. ఆయాపదములలో పుంబంధించిన ఇతరభాషా పదములను చెప్పట:—

(అ) సాధారణముగా కన్పడమునుండియే అట్టి పదములను ఇచ్చినారు. ఇవ్వగలిగిన వోల్లూహాడా ఇతర వ్రావిడభాషలనుండి ఇవ్వలేదు:—

మా. అంకకాడు (క. అంక కాళి)-కాని, త. మ. అంగగాగన్ అనిపూడా వ్రాయవచ్చును; అంకామ-దీనికి గుళురూపముకూడా 'అంకా' అని ఉన్నది; అంగడి-దీనికి మళియాళములో 'అంకా' అని గూపము; అంగలార్పు-దీనికి మళియాళగూపము 'అంగలార్పు'; అంగి-మళియాళములోపూడా 'అంగి'; అంబె-మళియాళములోపూడా 'అంబె'; అంబెగూ-కన్నడము 'అంబెగూ'; 'అంబె' కు 'పూర్వము' 'ప్రక్క' అనే అర్థము లో క. అంబె, తి. అంబె, అట్టెయి; అంబు తి. లోపూడా 'అంబు', మ. 'అంబు'; అంబె-మ. క. అంబె; అంబు-మ. అంబు; ఇంబు-క. తి. మ. తు. ఇంబు మొదలయినవి.

(ఆ) ఇతరభాషాపదములను సరిగా ఇవ్వకపోవడము:—

మా. అంకవన్నియ (త. అంగవని) అని వారు. తమిళములో 'అంగప్పడి' అనికాని, 'అ' అనికాని ఉంటుంది: 'అంగప్పడి' అని ఉండదు.

(ఇ) చాలామాటలకు అసలే ఇతరభాషాపదములను నూపకపోవడము:—

మా. అంకపాంకములు, అంకింబు, అంకిరి, అంకు అంకులు అంకును, అంకులు, అంకెను, అంగవన్ని, అంగవస్తువు, అంగరొడ్లె, అంగరొడ్లె, అంగన, అంబలము, అంబు, అంబుకమ్మలు, అంబుక యింబుక, అంబి, అంబి, అంబిగుంబి, అంబి, అంబె, ఇంబు-మొద.

8. కొన్ని పదాలకు ప్రయోగాలిప్యముండా గ్రంథము, ఆర్యాసము, పద్యసంఖ్యముమాత్ర మిచ్చి ఉపయోగపడ్డారు: మా. అంకిరి-కామ్మి. ౨. ౧౩౩; అంబు-కకు. ౧. ౧౬౩; అంబు-గుక్కాం. ౧. ౬౩; అంభా. ౨. ౫౪; అం (అర్థ అర్థము)-సరాహ. క. ౨౨; అం (అర్థ అర్థము)-సరాహ. 2. ౧౨౧; ఇంబు (౧. అర్థము. చు.)-అంబు. ౫. ౧౦౫; మొద.

9. వైప్రవాసినదానివిబిధి మూర్త్యరాగముగ్రంథి నిఘంటునిర్మాణము వీరిగాబురుగున్నది స్పష్టపడగలను. నిఘంటునిర్మాణలకు ఆంధ్రభాషాసంస్థలిగాని, దానిచరిత్రముగాని సరిగా తెలిసినట్లు కనబడదు. వీళ్లు సరియైన పాఠములను నిర్ణయించలేదు. తమకష్టమయిన కొన్ని గ్రంథములనే ఆధారముగా పెట్టికొన్నారు. తక్కిన గ్రంథములలోనిది ఆంధ్రభాషకాదని పేరి ఉద్దేశమేమో వాసనలనుంచి అక్కడక్కడ ఉదాహరించివారు. తమనులో ఉన్న వాసనలన్నీ పేరి ప్రమాణములవుతనో, కానో తెలియదు. తమనులోనిరికాదులు, ఉత్తరాలు, మాంసవిక పదములు, వృక్షములకు సంబంధించిన పదములు, మొదలగు పేరినన్ని పదములలోనిని సప్తనో, రానో తెలియదు. నిఘంటువు ఆంధ్రభాష అంటిటికిన్నీ నిఘంటువుగా ఉండవలెనుగాని, సంపాదనల యిష్టమువచ్చిన పదాలకు మాత్రము నిఘంటువై ఉండవలసివచ్చు. కట్టెత్తె కర్రములో నుంచిన్నీ, వ్రాణ్యములో నుంచిన్నీ ఆశీకపదాలను ఉన్న పాఠముగా ఆంధ్రలోపూ విక్రందముకొన్నారు. కొన్ని

టిని నడచేసినారు. పుష్కర్తలను ఇష్టపడెదనవాటికి
ఇచ్చినారు; తక్కినవాటికి ఇవ్వలేదు. అంగ్రహాలలో
సంధించిన ఇతర వ్రావిడభాషాపదములను కొన్నిటికి
ఇచ్చారు; కొన్నిటికి ఇవ్వలేదు. ఇచ్చినవాటికి సంహ
ర్థముగా ఇవ్వలేదు. అంతముమించి గ్రంథమును అసం
పదముగా పెంచినారు. నిఘంటునిర్మాణములో ఎట్టి
బాగ్రద్రిమా నీరు తీసుకోలేకనీ, ఇది కేలము వట్టి
పదిగా ఉన్నదనినీ వేరే చప్పనిక్కగలేదు.

10. మరి ఒకమాటచెప్పి విమిస్తాను. నియమ
ములు అని ఇరవై వాలుసంవాక్యములు వ్రాసినారు. (అ)
అందులో ఈవాక్యములసరికికను, అశ్వయుజమాస మాడ
వచ్చును. “అప్రయత్నితమహారి... సంహారాదవహి,
సూర్యంపఁబడినవి.” “అర్థసంఖ్యను గ్రహించినవరువారితే
వ్రావిడపదములు... గ్రహింపఁబడినవి.” “అపదము
లలో ఘోషములని తోచినవి...” “మా...” అని వ్రాయఁ
బడినవి; “...పదమును పుష్కర్తపదముగానే గ్రహించి
... ప్రకృతియనుకొనిన పద మియఁబడినవి.” (ఆ) “అని
వర్ణప్రమానుసారముననే గ్రహింపఁబడినవి.” ఇచ్చట
‘అది’ అంటే సంఖ్యరేఖములని నీరి ఉద్దేశము.
వాటిని నిఘంటువులో వర్ణప్రమానుసారమున గ్రహిం
చక చుకోకరిగా గ్రహించబడినవారా? అట్లు తలు
చకపోతే వీటికోసము ప్రత్యేకముగా ఈవాక్యమెం
దును? (ఇ) “ప్రాకృతము, వైకృత, తేజ్వన, తేజ్వన
భేదములు నిర్ణయించుటకు గానలిన సాధనసామగ్రి
చాలదు,” అని వ్రాసినారు. అంగ్రభాషాపదములు
తెచ్చును, తక్కువ, తేజ్వ, గ్రామ్యములుగా పూర్వవాక్యకర
ములలో విభించబడి ఉన్నవి. అందులో తక్కువములు
సంఖ్యరేఖములు, ప్రాకృతములు అనినీ, తెచ్చవ
ములు సంఖ్యరేఖములు, ప్రాకృతభేదములు అనినీ,
జ్యములు శుద్ధతేజ్వములు, అన్యతేజ్వములు అనినీ
చేయు విధించినారు. వైవాక్యములో ‘వైకృత’
అనేపదము ‘తెచ్చవ’ తేజ్వమునకు పర్యాయపదముగా
వ్రాయబడినట్లు తోస్తున్నది. ‘వైకృత’ యంటే వికార
మును సాదించి అది కదా అర్థము? అప్పుడు ప్రాకృతి
పదములుమాత్రా ‘వైకృత’పర్యాయములే అవుచుండరా.
అందుకే అంగ్రశబ్దములను నీరు చేసినవిధానము సమంజస

ముగా ఉన్నట్లు తోచదు. అయాభేదములను నిర్ణయం
చుమునకు నీరికి సాధనసామగ్రి చాలదు. ఈవిషయమై
ఈపదిచే ను ఏడ్వమంటి ఏమిప్రయత్నించు చేసినారు?
‘చాలదు’ అంటే కొంతసామగ్రి ఉన్నదికాని, అది
చాలని కారణముకేర దానిని ఒకచోట చేర్చదవ్వనకు
నీరు ప్రయత్నించలేదు అని అయినా అర్థమవుతుంది.
లేదా, ఉన్నంతముట్టుకు నేకరించినారు కాని, అది
చాలని కారణముకేర దానిని ఈనిఘంటునిర్మాణమునకు
ఉపయోగించలేదు అని అయినా అర్థమవుతుంది. నీరు
కొంచెముయినా నేకరించిఉంటే ఆకొంచెమే ఉపయో
గించుకోవచ్చునుగదా! “అప్రయత్నితమహారి” అని
నిరాలచేమకుడిపడి మెండుకు? నీరి ప్రాకృతిభాషము
“అంతి” వ్రా. తెచ్చుట-అని వ్రాసిఉన్నదే తెలిసినది.
ఎందు కీబాటకము?

(ఈ) పరిమన్విమయకారులు అర్థవివరము
లొనూ, ఇతిరక్షలయలయమునా విశంధిని ఒప్పుకొన్నా
రు. పరుసాక్షరాలకు వరగా రేఖమున్ను, గమకపదాదీ
కున్ను చేయక పోవడమును ఒప్పుకొన్నారు. పరిమన్వి
మారు ఇతిమిట్టను అనుగ్రహించినందుకు వారికి అంగ్ర
భాషకము ఎంతో కృతజ్ఞత చూపవలసి ఉన్నది.

(ఉ) కాని, నీరికి అరహన్నలమీదమాత్రము మో
హము పోలేదు. కావలినచోట్ల అరహన్నలు ఉంచులే
వారి పెరిచారిది అనుకోవచ్చును. కాని, అది-పుటలో
‘అంట’ని అర్థమును చూడండి. అంటఁబట్టఁగాఁ బయ
లులేదేన మొక్క... ఇచ్చట ‘బయలు’ పూర్వగుండు అగ
నున్న ఎందుకో! ఇది ఇకముందుగాబోయే సంప్రది
నిఘంటువులో ఉపయోగించే అరహన్నలకు ‘మప్పు’

11. వైవిధ్యప్రదానిలో చుటుకుపాలు కొంచె
ము ఎక్కువగాపడినది. ఇందుకు క్షమించవలెనని కోరుకు
న్నాను. ‘చుటుకు’-యంటే కాని చుటుకు పుట్టదనే ఉద్ద
ేశముతో అట్లు వ్రాసినామగాని మరొకటి కాదు. పరిమ
న్విమారుపూనుకొన్నది గొప్పపని. వారాపనిని ఎంతజాగ్ర
త్తిగా, ఎంతనియంతో చేస్తే అంగ్రభాషకమునకు అంతమే
లకలుగుతుంది. వారేదో చేస్తున్నారు, మనశీల అని భా
షాభిమానులు ఊహింపవచ్చును. ఇటువంటివినిరక్షము
లను వ్రాసి ప్రకటిస్తే వారికి ఉపయోగకరముగా ఉంటుం

ది. "ఈవిమలవసుమత అంగరికి తినివేట్టు ప్రసవించి
మొందుకు? పరిమత్త నారిశే పంపుశే, వాడు ఉపయోగిం
నుకొంటారు" అని కొంగరమిశ్రాలు ఉపదేశించినారు.
నేను వారితో వీధివింబాలవంతుని విచారించున్నాను.
కేశవులలోని భాషావిమలవంతుని ఈవిషయమై అలా

చింతలపడినాను. నేను వ్రాసినదానిలోమాదా సారసా
లు ఉంచినావు. ఇట్టి విషయాలలో ఎవరికి అభిమాన
నుండదు? ఇట్లు శిల్పశిల్పి మేకదా మనసు కాదు
నినది!

మురళిమ్రోయించు మోహనమూర్తియెవరు?

విన్నకోట వెంకటరత్నశర్మ గారు

౧

ప్రవసము, ముముక్షువుల, బృందావనమ్ము
హాయినించెడునది యుత్తరాయణమ్ము
పక్షములలోననది శుక్లపక్షమందు
నది శరద్రాత్రి; సీతగానామృతమ్ము

౩

"నల్లనయ్య కంటెమనకు
లేడోయి! లేడోయి!
నల్లనయ్య వంటివాడు
రాడోయి! రాడోయి!"

౪

పాంథులిగ్వుడు పైపాట బాడుకొనుచు
గనుల నానందబాష్పముల గాడ్చుకొనుచు,
నీలకంఠాలవోలె నృత్యాలోనర్చి
తరువుమూలమ్ము శరీరాత్రమున!—

౨

తరువుల మొదళ్ల మూర్ఖుల నవిలియున్న
గోపకులు తెప్పిరిలి తలలూడనున్న
మందమలయానిలుండు చెంపలనుగొట్టె
తలలుచేలాడబడియె, భూతలమునట!

(1) పాంథుడు

ఏడినాముద్దుగోపాలు డేడి? డేడి?
మురళిమ్రోయించు మోహనమూర్తియెవరు?
ఎవ్వరువసించు రేఫలంబది వయస్య?
ఏవదార్థంబులిందు లభించు శివుడు?

ఆశ్వియుజమానము] మురళీమ్రోయించు మోహనమూర్తి యెవరు?

౧౮

(2) పాంథుడు

ఏదికోరిననదియె లభించుఁగాని
ఆకలియుపశ్చయిండ్ దీప్రాంతమందు

చ. కులుకుమేఱుంగులఁ గుసుమ

కోమలుఁగాంచితివే నయస్య? నీ

తలఁపుననున్న వాడతఁడె!

తాల్పై శరీరము మానిమి త్రమై.

౩

ఇచటనే! ఇచటనే! యిచ్చటే! ఆతండు
మూడువేళలఁ గాపురంబును బానర్పు
నితనిదర్శించుటకు నేఁగుదెంచువార
కలులసిదళము భక్తిన్ నొనఁగుచుండు.

౪

మురళీమ్రోయించు మోహనమూర్తి, అం
లోమూర్తిలై; మేఘస్థనవాఱు
ధారి గురియించుచుండఁ గాంతారభూమి!
పాంథు లాశ్చర్యమొనర్చు నీదీరి మూలి!

౫

ఏనువ్వుయొగ్గమునన వీక్షించుచుంటి;
నవ్వడేదిగి ఆనమయమ్ముఁ గాంచి
పుణ్యబట్ట నూహించితైనఁ గాని
ఏమునులందనట్లయ్యెనభయబడితి!
మురళీమ్రోయించు మోహనమూర్తిఁగాంచి

నేను బాడుటకై దొడంగితిని బండి!

“నల్లనయ్య కంటెమనకు

లేఁజోయి! లేఁజోయి!

నల్లనయ్యవంటివాడు

రాఁజోయి! రాఁజోయి!”

౬

వాడితిఁ భక్తికొలుదిన; వాడితిఁ శ్రీ
మ; మొగమునఁ జెమ్మటలునొసె మాటలేదు
గొంతుకఁ నకల్పుకొని యెల్ల “గొల్లపిల్ల
వాని మాహాత్మ్యమెఱుంగునొన నా”క
టంచు నార్పుచుఁ బడిపోతి నవనియందు.

౭

మ. యమునాద్వీపనతి తటాంచలము రెం
డై చీలె నాలోనఁ దో
యము మెండు ప్రవహించె నెల్ల ముదల
హాహా నినాదమ్ము ని
దెమునిగఁ నకలమ్ము బృండు!

౮

మురళీమ్రోయించు మోహనమూర్తి యెవరు?
పాంథులెవ్వరు? అమగవార లెవరు?
ఏనెవండను? ఏదియేరైనఁగాని
ఎవ్వరుఁ గాన గాకపోయిరి! అదేమొ?

వెన్నెల రాత్రి!

భారతాంధ్రీకరణము-ఎఱ్ఱాపెగ్గడ

కోరాడ రామకృష్ణయ్య గారు, యం. ఏ.

ఆంధ్రభాషావాగనుశాసనమునకు ప్రసిద్ధి గాంచిన నన్నయభట్టారకుడు చాళుక్య కులవంశిండుగు రాజరాజున కేంద్రమై ప్రా త్సాహుమునఁ బాఠము చేడఁ బఁచబరిగిన కృష్ణ వైష్ణవాచారముని వృషభభిహారమహాభార తము నాంధ్రీకరింప మొదలిడి సుమారు మూడువర్షముల ప్రతిమును వర్తించునప్పటి కేకారణముచేతనో నడుమ నామహోద్యమ మునకు విఘ్నము వాటిల్లెను. ఈవిఘ్నము నకుఁ గారణములు ఐలువిధములుగాఁ జెప్పఁ బడుచున్నవి. కాని గూఢాభిలౌతనెఱుకు విశ్వాసపాత్రములో బాగుగఁ బరిశీలించినఁ గాని నిర్ణయింపఁ నీయలేదు. ఈవిధ దుస్వభా వమే గూఢవిఘ్నమునకు ముఖ్యకారణంబని చెప్పఁగాఁగిలు కొన్నిగలవు. కాని, 'యవిరళి జఃహోదుతత్పరుడు. సంహితాభ్యాసుడు, బ్రహ్మాండది నానాపురాణ విజ్ఞానవిరహిండు, సద్వస్తుతానదాతచరితుడు, లోకజ్ఞుడు, సత్ప్రతిభాభియోగ్యుడు, నిత్యసత్యవచనుడు'నగు నన్నపాత్యుడు, 'భూదేవకులాభితర్పణమహి మః ప్రీతియుక, "బార్వతీః దాబ్జధ్యావపూజా

మహోత్సవముక, సంతతదానీయు, శిశ్న త్సాధుసాంగత్యముక" గలిగి 'చాళుక్యకు లైకభూషణు'ని చెప్పబడుచున్న రాజ న కేంద్రమై కరుణకుఁ బాత్రుడైయున్న నన్న పాత్యుడు, కవితారంగమునఁ బరోల్లార్ నేమాశ్రమమున నహింసచేక ఘోషిండు ముని కొడిగట్టిన పరిమదశ్రీలుడని చెప్పట యంతసమంజసముగాఁ గనఁబడదు. వైదిశ్శ్మయజ్ఞ విశేషణమున్నియు నాతఁడు తన్నుఁ నూర్చి తానే చెప్పకొనినవికావున నాత్మ జ్ఞానాపూరితుఁడగు నీతనిమూలమున నవ్యుఁగూడ నని చెప్పటయుఁ చగిను. ఏమియనఁ నావిశేష ణము లాత్మజ్ఞానాపూరితము లగునేమో యను సందేహముచేతనే కావలయు, నహజవినయ సంఘన్నుడగు నీతఁడు "నన్న పాత్యుఁ జూచి" యని ప్రథమ పురుషులలోనే చెప్పెనుగాని యుత్తమపురుషులలోఁ జెప్పలే యదగ్గో యీతని పోశ్యమును, నట్వనుతాన దాత చరిత్రను దెలుపుచున్నది. మఱియు నీతని దుశ్శీలమును నూర్చికాని, భీమనాథర్షణు లులో నీతనికిఁ గలిగిన సంబంధమును నూర్చి

కాని శులుపుటకు 16 వ శతాబ్దియొక్కప్పకవి
యాత్ర శబ్దచింతామణి తనకు లభించిన విధ
మునుసూర్చి చెప్పచు రచించిన,

“యాత్ర శబ్దచింతామణి వ్యాకరణము
మూడురచియించితెనున్నాత్రి ముఖ దెనుగు
బాసరే శిష్యు సన్నయభట్టు తొల్లి
ఋగ్వములుమూడుశ్రీమహాభారతమున.”

“భారతము దెనిగించుచు దారచించి
నట్టి రాఘవపాండవీయము నడంచె
భండము నడంపి సేకక్కి సంగ్రహించె
సనుచు భీమన యెంతయు నడచెదాని.”

అనుద్యములలోని గాథకక్క మతీ గ్రంథం
మగు నిదర్శనమేదియు గానవచ్చుట లేదు.
అప్పకవి చెప్పినకథ కల్పితమనియు, నది యెంత
మూర్తియు విశ్వాసపాత్రము కాదనియు సర్వ
విదత మే. ఇక భీమనయ, సభర్వణమును సన్న
య సమకాలికులు కారని తెలియవచ్చు
చుండుటచే సన్నయ వీరియెడల గావించిన
యః కారమే యూతని మతిశ్రమణమునకును,
భారత మనుభూర్తిగా విమలంబుటకును
గలుకారణమని చెప్పట సమంజసముగా లేదు.
అభర్వణము సన్నయ రచించినాడని చెప్పె
దమచున్న మూడుఋగ్వములు వదలి తరు
వాతిదగు విరాటఋగ్వమునుండినే రచియించి
ట్లగడచుచుండుటచేతను. ఈతనిచే రచించె
దదీన యభర్వణకారిక అనఁబడు వ్యాకరణకారి
కలు సన్నయ రచించిన యాత్ర శబ్ద చింతా
మణికి బూరణగ్రంథముగాఁ గనఁబడుచు
ండుటచేతను ఈ గ్రంథములు సన్నయకుఁ దరు

వారనే రచించఁబడియుండుననియు, సామా
న్యముగాఁ బూరణగ్రంథములు మూలగ్రంథ
కర్తలయందు ద్వేషబుద్ధిగలవారిచే రచించఁ
బడియుండవుగావున సన్నయభర్వణ లోక
వేళఁ గొంతవఱకు సమకాలికులే యైనను,
ద్వేషకథ కల్పితమేకాని వాస్తవమైయుండద
నియు మనము నిశ్చయింపవచ్చును. కావున
సన్నయమరణమున కభర్వణున కాలఁ దన
ర్చిన యపకారమే కారణమనుట సమంజసము
గాదు. జనులమరణమున కేదో తాత్కాలిక
మగు నొకకారణము చెప్పుచుండుట లోకము
నకు స్వాభావికము గానసన్నయ తరువాతఁ
డరకాలమువఱకు భారతాంధ్రీకరణము కొన
సాగకుండుటను జూచి, దానికిఁ గారణముగా
భీమనాభర్వణముతో నీతనికి సంబంధము గలిగి
మతిశ్రమణకథ నొకదానిని గల్పించి యుండు
రు. ఈ కారణము మూలమైన భయముచేతనే
తరువాతివారెవ్వరు తిక్కనకుఁ బూర్వము
చేట్టలేదను సమ్యక్ముకూడఁ బ్రబలియుం
డును. కావున సన్నయతరువాత భారతాంధ్రీ
కరణ ముల కాలము, అనఁగా తిక్కనకాలము
వఱకు, నెందుకు కొనసాగియుండలేదు అను
విషయము విమర్శింపఁదగియున్నది.

సన్నయ భారతాంధ్రీకరణము వైదిక
మతాభిమానులగు చాళుక్యరాజులు వైదిక
మతవ్యాసము కొఱకుఁగాఁ బ్రోత్సహించు
టచే ప్రారంభింపఁబడినది. రాజస కేంద్రని
తరువాత నాతనికిమూలకగు మొదటి కుఱో
త్తుంగచోడదేవుడు క్రీ.శ. 1063 మొదలుకొని
1112-వ సంవత్సరమువఱకుఁ బరిపాలనము

చేసెనుగానియితనికి చోటులతో సంబంధము కలుగుటచే చోళ దేశముమీఁద నేయధికారము కలవాడయి రాజధానిని చోళ దేశమునకు మార్చుకొని యీవేగి దేశ రాజ్యాధికారమును దాను నియమించుచువచ్చిన పాలకులకు వదలి చేసెను. మొత్తముమీఁద నీతఁడు శివభక్తులైనను బ్రహ్మణ్యద్యేషి కాకుండుటచే నీతని కాలమునఁగూడ బ్రహ్మణ్యమతము వర్ధిల్లుచునేయుండెను. రామానుజుని వైష్ణవమతమున కీతనిరాజ్యమునఁ జోటు దొరకకుండు తీర్థాక యీతఁడు రామానుజుని బట్టి బుధించుచు దేశము కలవాడగుటచే నాతఁడు దేశమును విడిచి గాంగవాడి దేశమునకుఁ జోయి యచ్చటిరాజులయవలంబనంబు నుబడసి వైష్ణవమత ప్రచారమును, బౌద్ధమత మత నిర్మూలమును గావించుచుండెనని తెలియ నచ్చుచున్నది. పిదప నీ దేశము పశ్చిమచాళుక్యుల నశమై మఱి కొంతకాలమునకుఁ గాక తీయరాజుల యధీనమయ్యెను. రాజున రేంద్రుని తరువాత సచిర కాలములోనే యీవేగి దేశమున సారిస్వతాభివృద్ధికి దగిన రాజపోషణమును, శాంతియు, స్థిర ప్రభుత్వమును లేకుండెను. మొత్తముమీఁద నీ 12వ శతాబ్దమున నీ దేశము భిన్న మతకల్లోలములకుఁ దావలంబయ్యెను. చోడచాళుక్య సామ్రాజ్యములు క్షీణించుటచే దేశమున స్థిర ప్రభుత్వము లేక కొంతనట క రాజకమై యుండెను. ఒకవైపున వైష్ణవమతము విజృంభించి వీరవైష్ణవమై తక్కినమతములనణగఁద్రొక్క యత్నించుచుండెను. మఱియొక వైపున వీరశైవమతము బ

యలుదేరి శైవబౌద్ధమతములతోపాటు వైదిక మతమునుగూడ ఖండించి తద్వ్యాప్తనము సరి కట్టుచుండెను. పండ్రెండవశతాబ్ది మధ్యభాగమున చాళుక్యరాజ్యము నాక్రమించుకొనిన విజ్జలుఁడు వీరశైవమతమగు లింగాయత మతమును బయలుదేరఁదీసిన బసవేశ్వరునికి మంత్రి పదవి నిచ్చి, యాతని సైన్యాధ్యక్షునిగను ధనాగారాధ్యక్షునిగను నియమించుటయు, నీయధికారముతో నీతఁడు మతవ్యాప్తికై రాజ్యమందలి ధనాధికారముల నుపయోగించుటచే విజ్జలునికి, నీతనికినిగలిగిన వైషమ్యము కారణముగా దేశ మొక ఘోరమగు మతయుద్ధమున మునుంగవలసి వచ్చెను. ఇట్టి మతకల్లోలములతో నిండి శాంతిలేని యీకాలమున వైదిక మతమున కవలంబనము తగ్గుటచే నన్నయ మొదలుపెట్టిన వ్యాసభారతాంధ్రీ కరణమును మరలఁ జేపట్టువారు లేకపోయిరి. భారతాంధ్రీ కరణప్రయత్నము సామాన్యకార్యము కాదు. ఏచిన్న కావ్యమునో పెనింగించుటవంటిదికాదు. అది యపారమైన గ్రంథము. దానికి రాజావలంబనము, మనశ్శాంతి, చిత్తిస్థిర్యము, భాషాపాటవము, మిత్రుల ప్రోత్సాహము మొదలగునన్నియో సమకూడుటచే నన్నయ యద్దానిని నిర్వహించఁగలిగెను. చాళుక్యుల యధికారము నన్నగిలుట, వైదికమతమున కవలంబనముతగ్గుట, అస్యమతములు దేశమునఁ బ్రబలమై వైషమ్యములకు మతయుద్ధములకుఁ గారణమగుట, సామ్రాజ్యాధికారులదుర్బలత్వముచే నన్నచిన్న మండలాధికారు లందఱు దేశాధికారము నాక్రమించవలయునని చేసెడి ప్రయ

త్నములమూలమున దేశ మల్లకల్లోలముగా నుండుట—ఈ మొదలగు కారణములచే 11వ

జొల్లి మధ్యభాగమునుండి 12 వ శతాబ్దం
మధ్యభాగము వఱకు సారస్వతాభివృద్ధి కను
పగుపరిస్థితులు దేశమున నేర్పడలేదు. మన
మొఱిగిన చూకాలమునాటి కవులైనను వేగి
దేశమందలివాని గాక దక్షిణదేశ మందలి
వాని లేక కాకతీయరాజ్య ప్రాంతమందలి
వాని యయియున్నారు. ఇంతేకాక పలు
పురు రాజులో, మండలాధిపతులో లేక మం
త్రిలో యియున్నారు. నన్నచోడుడు కానేరీ
తీరమందలి యొరమూరు రాజధానిగా జోళ
మండలము నేలినవాడుగాఁ జెప్పబడుచున్నా
డు. ఈతఁడెచ్చటివాడైనను శైవమతాభివే
శకలవాడై మల్లికార్జునుని గురువుగాఁ
బడసి గురువునే సర్వేశ్వరుడుగా భావించి,
యట్టియభేదబుద్ధితో 'కుమారసంభవ'మును
రచించినవాఁ డగుటచే కొంచెము తరువాతి
కాలమున పాల్కురికి సోమనాథునిచే వృద్ధి
నొందింపఁబడిన యాంధ్ర దేశమునందలి శైవ
వాఙ్మయశాఖ కీతఁడు మూలముగాఁ గనఁబడు
చున్నాడు. ఈతఁడు నన్నయకుఁ దరువాతి
వాడనియే తలంపఁబడుచున్నను వీరశైవుఁ
డగుటచే నీతనికి వైదిక మతమందుఁగాని,
తద్వ్యాప్తిగోఱకుఁగాఁ బ్రారంభింపఁబడిన భార
తాంధ్రీకరణమునఁగాని యితని కాదరము లే
కుండెనని తలంపఁ దగును.

ఇక నన్నయ తిక్కనలమధ్య కాలమున
నున్నవారిలో బ్రసిద్ధపురుషుడని చెప్పఁదగిన
వాడు మంత్రిభాస్కరుఁ డొకఁడు. ఈతని

గూర్చి కవిబ్రహ్మయగు తిక్కన చేసిన ప్రశం
సను బట్టియు, కేతనాదులు చేసిన వర్ణన
మునుబట్టియు నీతఁడొక ప్రసిద్ధకవి యనుమాట
నిశ్చయము. తిక్కనాదులు చెప్పకపోవుటచే
రామాయణకర్తృత్వ మీతనియం దానోపిం
చుట విషయమున భిన్నాభిప్రాయములు కల
వు. అయినను ఇట్టి ప్రసిద్ధకవి యగువాడు
నన్నయమొదలుపెట్టి మధ్యను విడిచివేసిన
భారతామ్నాయమునే కైకొనిపెనిగింపక, య
ద్దానిని దనమనుమనికి వదలివేయఁదలఁచిన
వాడువలెదాను రామాయణమును జేట్లు
టకుఁ గారణ మేమైయుండును? మరవైషమ్య
ములు విశేషముగాఁ జెరిగియున్న యీకాల
మున వైదికమతమున కంతప్రాబల్యము లేక
పోవుటచే నన్నయభారతమునకుఁగూడ దేశ
మున విశేషప్రచారము లేకపోయియుండ
వచ్చును. కావున నాంధ్రీకృతభారతము నీతఁ
డు చూచియుండనో లేదో, చెప్పలేము. ఇంతే
కాక మంత్రిభాస్కరుని కుమారుడగు తిక్క
భూపాలుడు వైష్ణవమతావలంబకుడై, పాక
నాడు, కమ్మనాడు మొదలగు దేశములలో
వైష్ణవమతవ్యాపనమునకుఁ దోడ్పడుచు, కాం
చీపురమునందలి వరదరాజస్వామియం దత్యం
తభక్తి కలవాడై, యనేక విష్ణ్వలయములను
నెలకొల్పినట్లు తెలియుచుండుటచే, నీతనితండ్రి
యగు మంత్రిభాస్కరుడు కూడఁ గొంత
వఱకు వైష్ణవమతాభిమానము కలవాడై
యుండెనని తలంపఁదగియున్నది. ఆకారణము
చేతనే యితఁడు వైదికమతవ్యాప్తికే దోడ్పడు
భారతమును విడిచి, వైష్ణవమతోన్బోధకంబగు

రామాయణము నాంధ్రీకరింపఁ దొడఁగియుండ
వచ్చును. తిక్కభూపాలుఁడైనను వైష్ణవమతము
సం గభిమానము కలవాఁడై యున్నను, తిక్కన
మతములుగూ డ్యేషబద్ధి లేక పరమతసహ
కము కలవాఁడువలెనే గనఁబడుచున్నాఁడు.
కవితిక్కన యన్ననో హరి హరముకు భేదము
లేదని తొందఁగినవా డగుటచే నవైష్ణవభావము
కలవాఁడై, మరల నన్నయభారతమును జేపట్టి
వేసిగొన దొరకొనెను. దేశమున నూతన
మతకర్తలు బయలుదేరి నూతనమతమును
వ్యాపింపఁ జేయుచున్న కాలమున వారిబోధ
నలచే నాకర్షింపఁబడినవారిలోఁ గొందఱు
వైష్ణవమతాభిమానమును, గొందఱు శైవమ
తాభిమానమును గలవాఁడై యుండుట తట
స్థింపవచ్చును. కావుననే మంత్రీభాస్కరుఁడు
ను, తిక్కభూపాలుఁడును వైష్ణవమునం దభి
మానము కలవాఁడై యుండఁ తిక్కనసోమ
యాజి ప్రాచీనంగుఁడు వైదికమతమందే తాత్ప
ర్యము కలవాఁడై యుండినచో నాకాలమున
నది యొక గొప్పవిశేషముగా నెన్నఁదగినది
కాదు. ఇట్లు భారతము పూర్తిగాకుండ రామా
యణాంధ్రీకరణము ప్రారంభింపఁబడుటకు దేశ
స్థితి, మతభేదములే కారణముగా గ్రహింపఁ
దగియున్నవి. భాస్కరుఁడు తీవ్రముగ వైష్ణవ
మతాభిమానియై రామాయణమును వెదిగిం
చుటంజేసిగో “సారకవితాభిరాముఁడైనను
ఆతని యీగ్రంథమును తిక్కన పేర్కొనలే
దేమో?

ఆకాలములో, ననగాఁ దిక్కనకు నమ
కాలికులో కొంచెము తరువాతివారో యనఁ

దగు, కోనబుద్ధభూవిభుఁడును, అతని కొడుకు
లుగఁ జెప్పికొన్న శానవిభుఁడు, విశాఖా
జను రామాయణమునంతను అనగాఁజూ
స్తోదిరామాయణములను, ద్విపదకావ్యముగఁ
గూడ రచించినట్లగనఁచుచున్నది. ఇట్లు భార
తమును పదలి రామాయణమును జేపట్టిన
వారు వీరొకఁగూడఁ గనఁబడుచున్నాఁడు.

ఈకోనబుద్ధరెడ్డి తండ్రి విశ్వాభరణేశుఁడని
ద్విపదరామాయణమనే కన్నుచుచున్నది. ఈ
విశ్వానాథుఁడు పరమదేవి కాలములో కాక
తీయసామ్రాజ్యమునం దొకభాగమున కాధి
పత్యము గలవాఁడైన కోనగన్నారెడ్డికి సోద
రుఁడై మాతనియుద్ధ సేనాధిపతిగా నూడి
నట్లు తెలియుచున్నది. కాని యీతఁడు
శైవమతాభిమానముకలవాఁడై యుండ, నీతఁడు
తనపేరునకుఁ దగినట్లుగా వైష్ణవ మతాభిమా
నము కలవాఁడువలె గనఁబడుచున్నాఁడు. ఈ
కారణముచే గావలయు సీతని కుమారుడగు
బుద్ధారెడ్డికూడ వైష్ణవమతాభిమానముకలవా
ఁడై, ద్విపదరామాయణమును తనతండ్రి పేరిఁ
బనిపూని చెప్పట తటస్థించి యుండును. కాక
తీయరాజ్యము మొదటఁజైన మతమునకుఁ బట్టు
కొమ్మయై, కొంతకాలమైన పిదఁ పరశైవమున
కవలంబనంబై యుండుట సుప్రసిద్ధమేకాని వైష్ణ
వమతమున కెప్పుడుగాని వోటిచ్చినట్లు కనుపడ
దు. కాని మొదటి ప్రతాపరుద్రునికాలమున
గురుమల్లికార్జున పండితారాధ్యుని శిష్యుఁడైన
పాల్కురికి సోమనాథుఁడు బసవపురాణము,
పండితారాధ్యచరిత్రము, వృషాధిపత్యకము
మొదలగు గ్రంథము రచించి వైష్ణవమునకును,

రాజ ప్రతిభా బిల్డింగ్ ప్రభు

రాజప్రతినిధి ఇర్విన్ ప్రభు సతిమణి

వైదికమతమునకును గూడ విరుద్ధం బగు
వీరశైవమును సామాన్యజనుల కంగజకు
సోధం బగునటుల సంస్కృతవృత్తంబులను
...లి దేశీయంబగు ద్వివదలలో చించి బోధిం
చినవాడగుట కేసి, యద్దేని బోధింపగలిగెను
తన వాతావరణమున రంగనాథుడను కవిశ్వరూ
పాకయు వైష్ణవమతోద్బోధకంబగు రామా
యణమును రచించి కొంతవైష్ణవాభినివేశము
గల అగ్రరాజు పేరున ప్రకటించిన మోయను
సందేహము కలుగక మానదు. ఇట్లు ప్రసిద్ధు
లు, పేరు ప్రతిష్ఠలు గలకవులందఱు మతాభి
నివేశమునకు లొంగిన వారై నేనోయొక విధ
ముగ వైదికమతముపై గత్తికట్టిన వాకేయగు
నన్నయతరువాత సుమారు రెండువందల
సంవత్సరముల వఱకు భారతాంధ్రీకరణము
పూర్తియగుట తలపించలేదు.

ఈమధ్య కాలమున మిగిలిపోయిన ప్రసిద్ధ
కవులలో నగర్వము పోక నన్నయవాడు.
ఈతడు తిక్కనకుం గొంతెము పూర్వోద్భావ,
సమకాలికుడో యని చెప్పదగియున్నాడు.
నన్నయ తరువాత నన్నయయితవా శీతం
డని లోకప్రసిద్ధి కానునకే ద్వితీయాచార్యు
డని ప్రసిద్ధి గలిగినది. ఈ ప్రసిద్ధికి దగిన కార
ణములు లేకపోలేదు. ఏలయన, నన్నయ తరు
వాత నాతడు మొదలుపెట్టిన యుద్వయము
లను, లేదా గ్రంథములను కొనసాగించి వల
యునని తొంది కృషి నొనర్చినవాడు తిక్కనకుం
బూర్వ మీతడొక్కడే కనబడుచున్నాడు.
భారతమున నన్నయ రచించిన మొదటి
మూడునర్వములను గాక తరువాతి విరాటో

వ్యోగ భీష్మనర్వము లేతెను రచించిన ట్లగ
ననుచుండుట చేతను, ఈతనిచే రచించిన
బడనని లోకమున కలందఱ బడుచున్న
వికృతివివేకము, లేక యగర్వణకారికావళి
యను అతీతగ్రంథము నన్నయ చెప్పిన యాంధ్ర
ప్రభావాలక్షణముకంటె విశేషాంశములతో
గూడి, దానికి పూరకగ్రంథముగా గనబడు
చుండుటచేతను ఈతడు నన్నయయై దేశము
లను గొనసాగించి బూనుకొనినవాడువలె
నున్నాడు. ఈతనిపుట్టక పూర్వోత్పరములను
గూర్చి తెలుసుకొనుట కాధారము లేమియు
విశేషము లేవుగాని, యీతడు శ్రీనుజ్జ
యుడుననిమాత్రము కొందఱు తలంచుచు
న్నారు. కాని యీకారికావళి యాంధ్రశబ్ద
చింతామణియందఱు తెలుపబడిన యాంధ్ర
భావాలక్షణముకంటె విశిష్టములగు కొన్ని
విశేషములను తేల్చి న్రాయబడిన పూరక
గ్రంథమగుటచేతను, అగర్వణుడు శ్రీలింగ
శబ్దనుశాసనమును మఱియొక అతీతగ్రంథము
రచించినట్లు తెలియవచ్చుచుండుటచేతను కారి
కావళి యీటీవలికాలమున బయలుదేరిన గ్రం
థమేమో యనుసందేహమున కనకాశము
లేకపోలేదు. ఈ శ్రీలింగశబ్దనుశాసనమైనను
కొంతవఱకుమించుచుగాననకుసమానకాలము
న రచించబడినదగుటచేగాకాబోలు, కేతనశ్వామి
కథముననుసరించినట్లు కనుపడదు. ఈతడు
రచించిన భారతమైనను వ్యాసముని ప్రతీత
భారతభక్తి ననుసరించినదిగాక, శ్రీనమతాను
కూలంబై యూహించుటచే గావలయు, విశేష
ప్రచారము లేకయుండెను. ఇంతలో నవ్వైత

మతానుకూలముగఁ దిక్కునపోమనూత రచించిన భారతభాగము పైకి వచ్చుటచే దాని కాదరములేక కాశ్యపమును నది నూపు మాసిపోయియుండును. మొత్తముమీఁద విచారింపఁగా నన్నయ మాంధ్రీకరింప మొదలు పెట్టిన భారతమును బూర్తిచేయవలయును తలంపు ఆశని తర్వాత సుమారు రెండువందల యేండ్ల వఱకు నెవ్వరికిఁ గలిగినట్లు కనఁబడదు. మఱి విశేష మేమనఁగా, బరమహంసశతాబ్ది మధ్యభాగము ప్రాచీనమనప్పటికి భారతాంధ్రీకరణవిషయకమగు తలంపాదిక్కుదిక్కునకే కాక మఱియొక యధర్వబునికిఁగూడ ననునగు పరిస్థితి లేర్పడియుండునని యూహింపఁదగియున్నది. దేశములో బయలుదేరిన భిన్నమతముల పరిస్పర్శవైషమ్యము, స్పర్థ కొంతవఱకు తగ్గి యద్వైతమతిమునందఁ గొంత యభిమాన మేర్పడుకామున వచ్చినది. దేశమునందు మతసాంఘికస్థితి మాఱిపోవుటకుఁ బ్రారంభించినది. పౌరాణికమతము మఱియొకదామెత్త మొదలుపెట్టినది. ప్రాచీనమైన దేవతార్చనము పొడసూపసాగినది. న్యాయగర్భితాస్త్రవిషయకములగు నిబంధనగ్రంథము లనేకములు వ్రాయఁబడవలసివచ్చినది. కావున నే విజ్ఞానేశ్వరుడు మొదలుగువారిగ్రంథము లాంధ్రములోనికిఁగూడ దిగినవి. ఈకాముననే కదా కేతన విజ్ఞానేశ్వరము నాంధ్రభాషయందు రచించుట తటస్థించినది. ఇట్టివమయమున నేదిక్కునపోమనూత నన్నయరచించిన వ్యాస భారతమును మరల కేనట్టి మాంధ్ర భాషలో రచించుటయుఁ జటస్థించినది. హరిహరము

కథేనబుద్ధి గలిగి పోమనూత యేదిక్కున రచించిన భారతము బయలుపడుటచే నధర్వజ భారతము వెనుకఁబడినది. రాజరాజు న్నని తగువాతవచ్చిన చాళుక్యవంశచక్రవర్తులు నేఁగి దేశమున నుండుక ద్రావిడ దేశమునందున్నవారగుటచే వారి కాంధ్ర భాషయందు కంటె ద్రావిడ భాషయందు భిన్నము పోవుచున్నది. కావున రాజరాజున దేన్ననివెనువెంటనే భారతాంధ్రీకరణోద్యమము కొనసాగించుటకు వా కొకశతకొంత ప్రయత్నము నలిపినను అన్యమతవిజ్ఞానభణము ప్రబలిత మాకామున వాస్త్రీయత్నములు నశించులు కాలేదు. తగువాత వారికి దీనియందు దంతయుత్సాహము యునది. వారు ప్రయత్నములు చేసినప్పటి నన్నయరచించిన భాగములోని యుత్తమములగు కొన్ని పద్యములను తాటకులమీఁద వ్రాయించి యాపద్యములతో సమానముగఁ గవిత్వము చెప్పఁగొన వలెననన్నయ విశేషిన భారతభాగమును పూర్తిచేయఁబూనుకొందురా యని కొందఱు మనుష్యులచే నాపద్యములు దేశదేశముల ప్రసృతము వాడుకయొకటి కలువగదా! ఈకథలో నేదేని సత్యమున్నచో, నాకామున నన్నయరచించిన భారతభాగముగొక్క ప్రతిబు విశేషముగా వ్రాయఁబడి దేశమున వ్యాప్తి జెందియుండలేదనియు, రాజరాజుగతింపినవెంటనే భారతమును బూర్తిచేయించఁదలించినవాడు. కొన్ని మాదిరి పద్యములను మాత్రము వ్రాయించి, “నన్నయకవిత్వ మి

ప్రశ్న. అతడు వ్యాపారము నాంధ్రీక
 శివ మొదలిడి కొంతనఱకు రచించి గొలిచి
 దీనిని గొనసాగించగలవా రెవరైన
 గలరా?" యని దేశమునందలి ప్రసిద్ధములు
 నాథానములకుఁ గలఁగించియుండగనియును
 హించగలయున్నది. కాని దానికి దక్కనా
 ర్యముకాలుమునఱకుఁ దగిన ప్రత్యుత్తరము
 వచ్చియుండ లేదు.

దేశమున వైదికమతము దాదరమున
 టచే వెంటనే యాకార్యమును జేర్చువా
 లేకపోయిరి. ఇది దేశము మతవైవిధ్యము
 కు, నూతనమత ప్రచారమునకు దానిగా బగు
 నున్న యభారతభాగమునకు విశేష
 ప్రతిభముగాని, ప్రత్యుత్తరములు ప్రాచీన
 యుట కవకాశముగాని లేకుండదు. కావుననే
 సన్నయనుసూర్చికాని, యూతనిభారతమును
 సూర్చికాని యాశావితవవాత సుమారు రెండు
 నాదలసంవత్సరములవఱకు అనగా, తిక్కన
 కాలమునఱకు, ప్రశంసించినవారెవరు గనఁ
 బడదు. చూచినవారు, చదివినవారు సంత
 కుతును గనఁబడదు. తిక్కనమునను ప్రథమ
 ముఁగ దాను రచించిన నిర్విఘ్నోత్తరరామా
 యణమున నన్నయప్రశంస యేమయుఁ జేసిన
 వాడు కాదు. ఆంధ్రభాష కాదీకవియని,
 ఆంధ్రభాషావాగిను శాసనుడని లేరు వాత
 సంతప్రసిద్ధి గాంచిన నన్నయపేరైన నిత్యలేద.

"హరిహరివృత్తమును
 నాదకపింధుల నూర్చు సర్కపి
 వ్యయము భక్తిగోల్పి మఱి

హరికృష్ణ గవితావిలాసవి
 స్తరమహానయః ప్రాస నను"

అని ఆదకపింధులను, నూర్చుకవులను నన్ననే
 కాని, యానూర్చుకవులలో నైసన్నయకూడ
 నుండవో లేవో అతడు చెప్పలేదు. దీనిని
 మనము నిర్ధారణచేయుట కవకాశమును లేదు.
 ఆకాలమునకు సన్నయరచించిన భారతభాగ
 ము విశేష ప్రచారములో నుండి, యందఱచే
 జనులందును, నాంధ్రావళిమోదముం సూర్చి
 చుచే యున్నచో, తిక్కన తాను స్వయముగా
 నట్లేని జడువుటచేతనే కవితావిలాసవిస్తర
 మహానయః ప్రాస ననుచో, నానూర్చుకవియగు
 సన్నయనామమునైస నొకసారి తన మొదటి
 గ్రంథమున న్నిరంజకుండునా? మఱియు సన్నయ
 భారతభాగమును ఉత్తరరామాయణరచనకుఁ
 బూర్వమే తిక్కన చదివిన యున్నచో కొంత
 విడియున్న యాంశమనేదమును ముంద
 పూర్తిచేయవలసిగక రామాయణము నే
 రచించునుకొనును? ఇంకను దానుయత్తము
 చేయకుండుటచే యత్తము చేసికాని మొదలు
 పెట్టినాం లేదనీకాని, లేదాఅతిసరికనుభారత
 రచనను జేయుటకుఁ దగినకక తానామర్థము
 చిక్కచెదనికాని చెప్పట అంతయు ప్రాస
 తముగాఁ గన్పడదు. అట్లే అమునను ఉత్తర
 రామాయణమున నానిని జేర్చునకుండు
 టకు గారణ మగించదు. ఇంక దాను భారత
 రచనకుఁ గవంగినపుడైనను సన్నయ భారత
 భాగమును స్వయముగాఁ జదివి యూతని
 కవితావృత్తముందును, రచనావిశేషములుందును
 అత్యంతదరము కలవాడువలె నాభారతరచ

ననుసూర్పికాని, తత్తచయిత యుక్త గోష్ఠి
 వసమునుసూర్పికాని విశేషముగా నేమియు
 జెప్పక మహాభారతము చాలగొప్పదని దానిని
 విశేషముగాఁ బొగడుచు నది

“అదరణీయసార వివి

భార్గవతిస్ఫురణాబు గల్గి య
 ప్రాదత పర్యనిర్వహణ

సంభృతమై పెనుపొంది యుండు”

నని పద్యమున రెండు సాదముతో భారత
 ప్రశంస చేసి,

“అం, దాది దొడంగి మూడుకృతు
 అంధ్రకవిత్వ విశారదుండు వి
 ద్యాదయితం దొనర్చ మహితా
 త్మ్యుడు నన్నయభట్టు దీక్షితం.”

అభారతమున మూడుకృతులు పర్యములు
 అంధ్రకవిత్వ విశారదుండు నగు నన్నయభట్టు
 అంధ్రభాషయందు రచించినట్టిది చెప్పినాడు.
 అంధ్రభాషయందు దుతకుఁ బూర్వమంత్రప్రసిద్ధ
 మైనకవిత్వము లేకుండుటచే నా భాషలో
 నొక యుద్గ్రంథమును వ్రాసినాడుగనుక అంధ్ర
 కవిత్వవిశారదుఁ డెనువిశేషణము వేసినట్లుగ
 నుండుచున్నదిగాని నన్నయకవిత్వయందుఁ గాని,
 మాతని కృతయందుఁ గాని యూతనికేరల విశే
 షాదరమునువ్యక్తించుచుటలేదు. “విద్యాదయ
 తుండు, మహితాత్మ్యుడు” అనునది నన్నయను
 సూర్పిక విశేషణములుగాని మాతని కృతిని
 సూర్పికవి కావు. అంతకుఁబూర్వ ముంధ్ర
 మున భారతములేటి యుద్గ్రంథము నెవ్వరు
 వ్రాయఁబూనలేదు. కావున నెట్టియభ్యుత్తరము

అను సరికుగొనక వైదికమత ప్రతిపాదకముగు
 వ్యాస భారతాంధ్రీకరణమును “దక్షిణాక్షి”
 నిర్వహించినాడు గావున నా విశేషణకు
 వేసినాడు. కాని మాతనికృతిని సూర్పిక ప్రశంస
 సేమియును లేదు. తాను రచింపఁబూనిన
 గ్రంథమును సూర్పికము చెప్పకొనినాడో
 చూడఁడు:

“హృదయోద్దయశుభ్ర ముద్భృతకళా
 పేతంబు నానారసా

భ్యనయోల్లాస విరాటసర్వ మట యు
 ద్యోగాదులుం గూడఁగాఁ
 బదు నేనింటిఁ దెనుంగుబాస జననం
 ప్రాప్తియై మెల్లనం
 దుదిముట్టక రచియించు బాహు
 బుధనంతోపంబు నిండారంగ.

కావున భారతామృతము
 కర్ణ పుటాబుల సారగ్రాంథి యాం
 ధ్రావళి మోదముం బొరయు
 నట్లుగ”

రచింప బూనినాడు.

నన్నయభాగముకూడ జదివి గాంధ్రా
 వళి యట్టి గానందమును బొందుచున్నచో
 దానిని సూర్పికముచేసిన జెప్పఁజాల
 నన్నయభాగమును జదివి తానట్టి గానం
 దమును బొందితి ననియైన జెప్పఁజాల
 యు జెప్పలేదు. తనకు వైదికమార్గవృత్తాంత
 గల యభిమానమును, తనకు ప్రత్యేకము
 యుష్టదేవత చెప్పినట్లుగా, ఇట్లు చెప్పినాడు.

“వైదికమార్గవృత్తమును
 వర్తనముం దగ నిర్వహించుచు

స్వేదములేని భక్తిమతి
 నిర్మలవృత్తిగఁ జేయుచుండ మ
 నాహ్వాననిరంతరస్మరణ
 తత్పరభావముకల్పి నాత్మన
 మ్మాదముఁబొందఁ గావ్యరస
 ముం గొని రూచుచునుండు పోషకున్."

ఇట్లే నైదికమార్గమునందలి స్త్రీతీయు, పంచమనేదంబగు భారతము మూలమున నామతమును వ్యాపింపజేయు నుద్దేశమును, చాళుక్య ప్రభువు నొనరించిన మహాత్కార్యమునందలి గౌరవమును, వాక్కిన్ త్యాహమున భారతాంధ్రీకరణకార్యమునకుఁ బూనిన నన్నయ్యవలి భక్తియును గారణములుగా, నన్నయప్రస మూఁడుకృతులను వదలి, తిక్కన తక్కనఁగర్వముల నాంధ్రమున రచింపబూనెనని తలుపఁదగియున్నది. అంతేకాని నన్నయ రచించిన భాగమును సంపాదించి, చూచి, వదిలి, మిగిలినభాగమును బూరించినట్లు తోచదు.

తిక్కన నన్నయవ్రాసిన గ్రంథభాగమును బొందియున్నాఁడనినచో నన్నయ మూఁడుకృతులు సంపూర్ణముగా వ్రాసియుండిన బాధలేదు కాని, యట్లుగానిచో, రాజ్యశంకముచలలగ నడపి పరదేశముల కేగి రాజుల ప్పుంచి కరమతములు ఖండించి దిగ్విజయ పొంది యత్యంత మేధానునియను, శ్రుర్వకార్యములుగలవాడునుననిపెరుగాంచినతిక్కన యరణ్యఁగర్వభాగమును బూర్తిచేసినచో మృత్యువు వాతఁబడు కేమీయనుభయముచే బిటికి

పందనిలె వెనుకీసి నాఁడని చెప్పినొసేనయ్యును. తిక్కన నన్నయభారతమున మూఁడుకృతులు సంపూర్ణముగా నుండుటను జూచి, నాలసకృతి ప్రారంభించినాఁడన్నచో, రాజమహేంద్రవరమునఁగల మూలప్రతి నీతఁ డెట్లో విశేషప్రియత్నముచేసి సంపాదించి ప్రత్యంతరము వ్రాయించుకుండఁ దిరిగిపంపినాఁడనియో, లేదా, యేగణఁతి దేవుఁడగు స్థానమునకుఁ జోవునమయమునచో రాజమహేంద్రవరమునకుఁ జొనుచూప్రతినిజూచినచచ్చినాఁడనియో చెప్పవలెను. కాని దేశమున ననేక ప్రతులున్నవనియు, నాప్రతు లన్నిటిలో మూఁడుకృతులు సంపూర్ణముగా నున్నవని చెప్పినచో, తిక్కన తరువాత నేఁబదియరువదిసంవత్సరములలో నెట్లొపైగడ చూచునదికే దేశమునఁగల ప్రతులన్నిటిలో నొక్కభాగముమాత్రమే పాతాత్తుగా శిథిలమైనదనుట విశ్వాసపాత్ర మెంతమాత్రము కాదు. పెద్దపైగడకు దొరకినప్రతిలోనే కొంతభాగము పోయియుండినచో నన్నయ వ్రాసిన సంపూర్ణ భాగము తరువాతనైన దొరకవలసినదే. దీనినిబట్టి, నన్నయ యరణ్యఁగర్వము పూర్తిగాకుండ వ్రాయఁగా, దిక్కన నూభారతప్రతిని జూడనేలేదనికాని, దేశమున దానికి ప్రచారము లేకుండుటచే నొక్కప్రతి యుండుఁగా నట్లాని నెట్లో తిక్కన చూచి, యందు మూఁడుకృతులు సంపూర్ణముగా నుంటచే నాలసఁగర్వమును మొదలు పెట్టి పూర్తిచేయఁగా, గొంతకాలమున నాప్రతియందలి చివరభాగము శిథిలమైపోగా నెట్లొపైగడ దానిని బూరించెననికాని, లేదా,

అట్లుగా యానియోగిగ్రంథమునే చూచినను ముక్తిమార్గభయముచే నాభాగమును బూర్తి చేయక వదిలివేసినదికాని, మూడువిధములుగా మనము తిలకించవచ్చును. ఇందు మూడవ దానికంటె మొదటి రెండుయొక్కలే కొంతవలకు సంభావ్యములు గల గణబడుచున్నవి. అందును రెండవదానికంటె మొదటిది బలవత్తరముగా నున్నట్లు తోచకపోదు. ఏది ముట్టున్నను, అరిగ్యోపర్యమును నన్నయ సంపూర్ణముగా రచించినయి, మూడుపర్యములు సంపూర్ణముగా నున్న ప్రతిని తిక్కన చూచి నాలిపపర్యము మొదలు భారతమునంతను బూర్తిచేసినదికాదు కలుబది నొకటి మేండ్లకు పర్యోపర్యమునఁ గదిభాగ మచ్చటచ్చట క్రిమివల్ల మొనాదన శిథిలముకాఁగా, నెట్లా పైగడ్డ నన్నయచేతేపెట్టి ఆ శిథిలభాగముల నచ్చటచ్చట పోయిన వర్ణమును, పదమును, పాదమును స్వయముగా సతికి, “తద్రచసయకా నారిగ్యోపర్యకేషుఁ బూరించె”ననుట మొత్తమాశ్రము సమంజసముగాఁ గనబడదు. నన్నయభావముగ, పదగుంఠనములు. వాక్యవైఖరి మొదలుగ రచనారీతులు ఎన్నియోని యాభాగమునఁ గనబడుచున్నవి గావున ని భాగమునుగూడ నన్నయయే వ్రాయుట నలెను; వర్ణపదపాదముల పూరణమే ఎట్లా పైగడ్డచేసిన పూరణమనుటయు సంతమాశ్రము యుక్తియుక్తము కాదు. ఏలయన నెట్లా పైగడ్డచే “తద్రచసయకా” పూరించితినని వ్రాసికొనియున్నాఁడు. అనఁగా, నిది నన్నయ రచనయే యని చూచినవారందఱు ననుకొను

నన్నాభాగమును రచించుటకుఁగూడ నాతఁడు పడనొసిన పాట్లన్నియుఁ బడినాఁడని తిలకించగియున్నది. రచనావిషయమున నన్నయ ననుకరించుట కొంత ప్రయత్న మొనఁగేసినాఁడు. కావున నన్నయ రచనావిషయములు ఎట్లా పైగడ్డ భాగములోఁ గనబడుచున్నవి. కనుక నిది నన్నయరచించినదే యనువాద మొలెయు యుక్తివిరహితముగాఁ గనబడుచున్నది. ఇప్పుడు మనముచూడవలసిన దేమనఁగా, నీయను కరణప్రయత్నములో “తద్రచసయకా” నన్నయరచనయే అని చూచుచుంటుంటే నెట్లా పైగడ్డ మొత్తవరకు నెగ్గినాఁడు? ఎక్కడ నేభనము లేక నన్నయ రచనాపద్ధతి నంతను క్షయిచట నిలిపినాఁడా యని పరిశీలించి. నిది శిల్పగ్రంథ పూరణమా, లేక అనుకరణ పద్ధతిమీఁదఁ జేయఁబడిన స్వతంత్ర రచనయో యనువిషయము నిర్ధారణచేయుట కవకాశము కలుగును. అటుపైని ఈ యరణ్యోపర్యభాగ పూరణము ‘తద్రచసయకా’ చేయుటకుఁ గారణము నన్నయఁగదాస్వోపదర్శిపాకము కారణముగా నాతనికిఁ గలిగినదని తన వాతావాదు బయలుదేరఁచిన మతీశ్రమణ మాపకభామూలకమగు భయమా, లేక నన్నయతిక్కనలు తలపెట్టిన యుద్యమమందలి భక్తిమా యనువిషయముకూడ తోచగలది.

ఈసందర్భమున నన్నయ భావమునను (అనగా మొదటి రెండుపర్యమ మూడవపర్యము 4 అ. నఱకు), తరువాతి నెట్లా పైగడ్డ రచించిన యరణ్యోపర్యకేషభాగమునను గలతిక్కనరచయమును, వానిలక్షణ

మును గొంచము కలిపించినచో నది నేనీ
 తద్విషయవిర్ణయమునఁ గొంతవఱకుఁ దోడ్ప
 నఁగ నని నానమ్మకము. ఆంధ్రవాప్యయకర్త
 లలో నీ క్కభారతకవులే అక్కరలను రచిం
 చినవారుగా నున్నారు. అందున తిక్కన
 అక్కరలను రచించి లేనా. ఇతఁ మిగిలిన యిద్ద
 రగు నన్నయయెచ్చె ప్రెగడలు రచించిన మధ్యా
 క్కరలలోఁ గొంత లక్షణభేదము కనబడుచు
 చుండుటయొకవిశేషము. నన్నయ మధ్యాక్క
 రలలోఁ బ్రతిపాదమునను నాలంకారము
 తగువాత యతి పాటించినాడు. కాని యెచ్చె
 ప్రెగడ మూడవగణము తగువాతనే యతి
 పాటించిన ట్లగవడుచున్నది. వీరిద్దరికి నీయొక్క

చన విషయముననే యిట్టిభేద మగవడు
 నెనుఁగు లాక్షిణీకులందఱు నీవద్య
 మునకు లక్షణము చెప్పటలో నన్నయరచిం
 చిన వద్యముల లక్షణమును గ్రహించి చెప్పక,
 యెచ్చె ప్రెగడరచించిన వద్యముల లక్షణమునే
 గ్రహించి, అనగా ప్రతిపాదమునను రెండొద్ద
 గణములు, ఒకసూర్యగణము గలిగి మూడవ
 గణము తగువాతనే యతి అని యెచ్చె మధ్యా
 క్కరకు లక్షణము చెప్పినట్టి కనుపడుచున్నది.

“బ్రజ్జో నిర్ద తీర్త్రలును
 నొక్క యాదిత్యుండు మతియు
 జిత్రంబు నిర్దటమర
 రాజులు నొక్కసూర్యుండు.”

—అనయము.

“మునుపుగఁ బ్రసంగు గూర్చి
 మాట్లాడి పై విరమంబు నిల్చి

చన నిర్ణయగళంబు మీఁద
 జలజాల్పు నొక్క నిఁ తేర్చి
 యనుమడించిన నాలుగణము
 లెననిన నొక్కపాదంబు
 దనర వక్కాణించినంత
 నగు నట్లు మధ్యాక్కరము.”

—అప్పకవి.

ఆదికవియగు నన్నయవద్యముల లక్షణ
 మునునైకొనక యెచ్చె ప్రెగడ వద్యముల లక్షణ
 మునేలాక్షిణీకులందఱు గ్రహించి చెప్పటకుఁగా
 రణమేమైయుండునని విచారించినచో, నెచ్చెకి
 యిప్పటికివలె దెనుఁగులాక్షిణీకులకు నన్నయ
 మధ్యాక్కరలక్షణము కుదురకపోయియుండు
 నేమో యని సందేహింపవలసివచ్చుచున్నది.
 ఇప్పుడు పాశభేదము లనేకము లుండుటగఁజేసి
 యన్నివద్యముల కొకలక్షణము కట్టుటలేదు.
 ఇది పాశభేదములనుబట్టి వచ్చినదికొక్క. లేక
 నన్నయయనలంబించిన యా కాలమునాటి
 లక్షణమందే భేదమున్నదో చెప్పట కవకాశ
 ము లేకున్నది. దీనివిషయమై సంశయంబు
 భిన్నాభిప్రాయులై యున్నారు. యుద్ధమల్లుని
 శాస్త్రములోని యక్కరలలో నాలంకారము
 తగువాత నేయతి కనబడుచుండుటనుబట్టి నన్న
 య యీ ప్రాచీనసాంప్రదాయమునే యవలం
 బించియుండినది తలంపఁదగియున్నది. ఎచ్చె
 ప్రెగడయు నన్నయవలెనే “నర్త చనయకా”
 రచించినవాఁడుగావున సర్వవిద్యభేదమున
 నొక్కరలను రచించియున్నను, ఏకాగణము
 చేతనో నన్నయలక్షణమునకు భిన్నంబుగు
 లక్షణముతో వావద్యములను రచించియుండు

టచే నీవిషయమున మాత్రము నన్నయమార్గమునఁ జోక, తన ప్రత్యేకతను, స్వాతంత్ర్యమును జూపినవాఁడయ్యెను. తక్కినరచనా రీతు లన్నిటిలో నన్నయనే యనుకరించి, తన రచనయే యగునట్లు పూరించినను, ఈ యక్కరల రచనావిషయమునమాత్రము తన మొండిచేతని బయలుపెట్టక తీరినదిగాదు. నన్నయ యక్కరలలోని లక్షణము తరువాతి లాక్షణికులకు నరిగఁ గట్టకపోవుటచేఁ గాఁబోలు, వారు దానిని వదలివేసి యెఱ్ఱపైగడ్డ లక్షణమునే గ్రహించినారు. తక్కినాక్షణము విషయముమాట యెట్లున్నను, వీరియక్కర పద్యములలో యతిస్థానవిషయమగు భేదము స్పష్టముగఁ గన్పడుచునేయున్నదికదా? ఈ భేదమే యాభాగములు భిన్నకవికర్తృకములని వ్యక్తముచేయుచున్నది. నన్నయయే యాభాగమునందలి యాపద్యములలో లక్షణము మార్చి యతిస్థానమును భిన్నముగాఁ జేసెననుట పొడగదుగదా? శిథిలభాగపూర్ణకథనే నమ్మినచో నీభాగములందలి మధ్యాక్కరలును నన్నయనే కానలయును. అతఁడే లక్షణముమార్చి వ్రాసెనని చెప్పవలసినదవును. అరణ్యార్థము 4 ఆశ్వా. 144 పద్యముతో నన్నయకవిత ముగిసినదనియు, 145-వ పద్యముతో ఎఱ్ఱనకవిత ప్రారంభించినదనియు గదా చెప్పబడుచున్నది. ఒక్క- యాశ్వాసముననే పూర్వభాగమందలి నన్నయకవిత్యమని చెప్పబడుదానిలోని మధ్యాక్కరలకును, ఉత్తర భాగమందలి యెఱ్ఱనకవితలోని వానికిని భేదము కనఁబడుట కీభాగములే కేసలము భిన్నకవి

కర్తృకములని చెప్పటతప్ప వేఱుకారణ మగ పడదు.

అరణ్య. 3 ఆ. మధ్యాక్కరః—

“మానూవిమానూయగములు మాకిచ్చి
మాతోడ రణము
నేయు మివ్వినమునఁ బోవఁజన దంచుఁ
తెప్పి యయ్యసుర—”

4-వ ఆ.న రెండు మధ్యాక్కరలు గలవు.

“ఏనేడు లగుదెంచె నర్జునుఁ డరిగి
యింత కేసెంచుఁ

దాని దివ్యాస్త్రముల వదలి యమ్మహా
భుజాభూరినత్వ—”

—ఆశ్వా.

“పదినేలగజములు బలము గలవా
పాలస్యతోడఁ
గదనంబుఁ జేసి యనేక యక్షరా
తునుల నిర్బించి—”

—ఆశ్వా. 4-105.

ఎఱ్ఱపైగడ్డకవిత్యములో 4-వ ఆశ్వాసము నందే :

“అనదృశతేజఃడు బ్రహ్మ
గానీకసహితుడై కడఁగ
వసుమతియందు నధర్మ
నర్తులై యున్న మేచ్చులను—
—ఆశ్వా. 12.

నన్నయ మూడవ యాశ్వాసములోః
“అరుణసరోరుహదళ మృదులంబు
లైన యత్తగుణి—”

—ఆశ్వా. 3-299.

“ఋగ నాకారణమున నిట్టిదఁబ

భారంబు దాల్చె”

న. నీశానుదిక్కునకు నీ యనుజు

దనిలవేగమున—”

—ఆరణ్య. ౩-౩7౩.

ఇట్టివి లాక్షణికులు చెప్పిన లక్షణమునకును, తరువాతి భాగములోని యెఱ్ఱపైగ్గడ చెప్పిన వాని లక్షణమునకును భిన్నముగా నుంటచే నరణ్యపర్వ శేషకవిత్యము నన్నయది కాగని చెప్పటకు దగిన ప్రబలాధారము గానవచ్చుచున్నయది.

దీనినిబట్టి వెలియున దేమనగా, నన్నయ య మూడుకృతులు సంపూర్ణముగా యే కాలధర్మము నొందెను. ఆతని లెక్క చాళుక్యప్రభుత్వమునకును, వైదిక మతమునకుగూడఁ బట్టు తగ్గుటచేను, నాతని గ్రంథమునకు దేశమునఁ బ్రచారము లేకుండెను. మతవైషమ్యముచే గరువాతికవు లేవరు

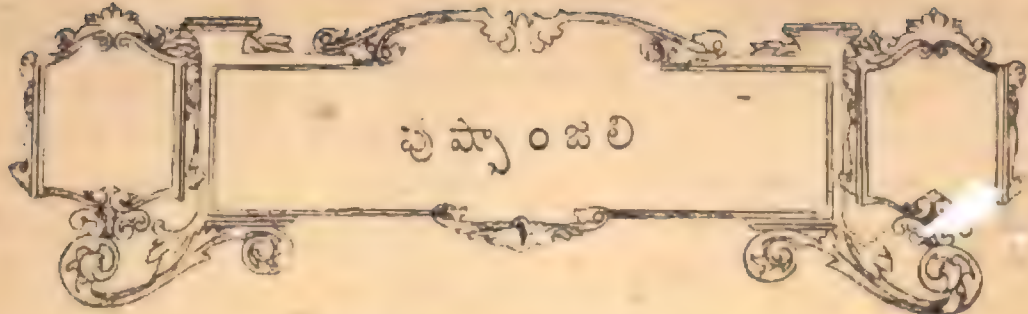
దానిని జేపట్టలేదు. మతవైషమ్యములు తగ్గి పౌరాణికమతమునకు మరల నాదరము కలిగినకాలమునఁ దిక్కన నన్నయ మూడు కృతులు రచించినాడని విని, యాతనియందలి గౌరవముచే గరువాతిభాగమును రచించెను. మఱికొంతకాలమునకు ఎఱ్ఱపైగ్గడ రాజమ హేంద్రవరమునందలి ప్రతినిజుఁబడి, అందరణ్య పర్వము కొంతవడియుండుటను జూచి, నన్నయ యందలి గౌరవముచే నాభాగము నాతఁడు రచించినట్లే పూరించెను. ఈభాగ మంతకాల ము పూర్తికాకుండుటకుఁ గారణమును చెలియక తరువాతివారు నన్నయకు మతిభ్రమణ కథను కల్పించి యుండురు. తిక్కనాదులు మూడుకృతు లున్నప్పుడు వారు వినియున్న దానినిమాత్ర మే వ్రాసిరి. ఇట్లు భారతారణ్య పర్వశేషము శిథిలభాగపూరణముగాక ఎఱ్ఱపైగ్గడ స్వతంత్రరచన యనియే చెప్పదగి యున్నది.

మా య మ్మ చ ల వ

కల్లకుండచలవ మాయమ్మచలవ
పైడిమాపుపిలుపు మాయమ్మపిలుపు
అమ్మయమ్మపెట్టు మాయమ్మపెట్టు
మలయమారులమధరంబె మాయమ్మముద్దు
నిండులో నుండేటి నన్నతే మాది.

కష్టపడెను కాపె మాయమ్మకుఱ్ఱ
'పాటుపడినపాట' మాయమ్మపాట
పాకునీటిపలుకులే మా లాలిపాట
తాగిచూచిన వెలియు, నాపాటమహిమ
గానగీతములోనె మా గౌతమీ ఘనత.

‘వాసు’

పుష్పంజలి

మానవల్లి రామకృష్ణదేవి గారు, యమ్ .

కవికంఠ పాశము

ఆంధ్ర ఛందోగ్రంథములలో నన్నియభ్యుదయించి
మనలక్షాసామును, సప్తాభ్యుదయించి మనలక్షాసా
దీక్షితులను గ్రంథపాఠములతో స్వల్పభాగములుగా లభిం
చుచున్నవి. తిక్కన కవివాక్యం వల్ల గ్రంథము. పూర్వ
ముగా నున్నను విక్లిప్త ప్రయోజనకారి కానేరదు.
అతిప్రాచీనాంధ్ర ఛందోగ్రంథములకు గవిజనాశ్రయమే
మనకు లభించువానిలోఁ బ్రాతది. దానిలో—

“జయదేవాదిచ్ఛందో”

నయమున సంక్షేపరూపునం తెలుపుగ మ
ల్లయరేచన సుకవిజనా [యాక.]

శ్రయః కీలందంబుఁ జెప్పె జనులకుఁ దెలి

అనుపద్యములకు జెప్పబడిన ‘జయదేవాదిచ్ఛందో’ సం
స్కృతభాషాగ్రంథములకు విద్యామలోకచింతనలైనది. జయ
దేవాదిచ్ఛందో వి వి కర్తవారి గంగకవి మొదలగువారు
గొందఱు గొన్ని పద్యములు వ్రాసారనిచిరి. అది ప్రాయశః
సంస్కృతమున కనువాదమై యుండునని తోచుచున్నది.
భీమన కూరించినది సంస్కృతమై యుండును.

ఆంధ్రభాషను సంస్కృతభాషలో వ్యాకరణము
వ్రాయబడినట్లే ఛందోగ్రంథములు కూడ విరచింపబడి
యుండుని చిత్రముగా నున్నది. ఆకాలమున సంస్కృత
భాషలో భాస్కరకావ్యహంసీత్యము ప్రధానమై శశి
భాషాభాస మంగనీపరుగా నెలయుచుండెడివనుట
నిక్కము. ఎట్లున్నను భాషాఛందోగ్రంథములలో “ఆం
ధ్రభాషా గాం ఛందో”, “కవికంఠాశే”, “కవిగజాం
శశి” అనియు సంస్కృతములోని వ్యాఖ్యామర్యాద

కనునరించి యుద్వృత్తాగ్రహణం గలవు. లక్షణాదీక్ష
యను నొకవ్యాఖ్యానాదిత్యంబుగ్రంథములో “యథా
కవిగజాంశశే—

శునీదుగమిన త్యాజ్యం

పద్యం తూద్రకృతం బుధైః,

గవామిన పయో గ్రాహ్యం

తాన్యం వివేగ నిర్మితమ్.”

అనుష్టోక మదాహరింపబడియున్నది. తైరవు.
మాహాత్మ్యము ముద్రించునపుడు ప్రమాదవశతః
యదాహరించిన కవిగజాంశశిలోకము విక్లిప్తములైనవి
తైరవు కవిరాజగజాంశశిములోనిపద్య మని భ్రమించి,
తైరవుయ గౌరవపుత్రుఁ డగుచో కాండో యనునంశ
మున నీయుదాహరణము బాధక మగునని పీఠికలో
వ్రాసియుంటిమి. కం. పీఠికలింగముపంతులు కూడ
దానినే గ్రహించి తనవల్లబడినందులో దానిని బంపా
నించినట్లగును చెప్పినట్లే వోషము తెల్పించువానియై.
ఇప్పుడు గౌరవ యదాహరించిన కవిగజాంశశిలోక
ముకలఁబ్రస్తోత్రగ్రంథమునకు గానవిచ్చుచున్నది. ముగ్ధ
లేమ్మ అనుష్టోకములు గల నై న నయ్యది యథాగత ముండే
జెప్పఁబడినది. తైరవుని కవిరాజగజాంశశి మాంధ్ర గ్రంథము.
అది ముద్రితము గానన్నను స్వల్ప లభించుచున్నది.

ఛందోగ్రంథములలో నుదాహరింపబడుచున్న

తెలుగుగ్రంథములలోని వివిధ గ్రంథకర్తల చేపునో యా
లక్షణగ్రంథములలో నాపద్యములు పొడి నూచినఁ గాన
రాక మలేయొక పుస్తకమున ముందువట్లు గొన్ని యాదలఁ
చుట్టినందుచున్నది. మలేయు ఛందోగ్రంథములలో న్యూ
వాధికత్వములు లేక మధ్యము లగు నాదర్శములు లభించుట

దంతభిముగా మన్నది. సాహిత్యపరిష్కారానికి విజనా శ్రీయములోఁ గవి వని తెలుపఁగలవపన్నములు ప్రక్షప్తములుగాను ప్రక్షప్తములు గ్రంథములోని వనియు విప్రయంపఁబడినవి. కి. కీ. కే. లింగముగా నుపయోగించిన కవిజనాశ్రయపురబలిలోఁ గావ్యాలంకారమాదామణిచే కాక దుష్కకాలకవులు కావ్యప్రయోగములందు మగావారముల క్రింది నొకమహాకవియై, అనందదంగరత్నంబును, గావనపురేంద్రకవికృత లక్షణాగోమణి, తిలువాగుని లక్షణామక మొదలు గ్రంథములలో సహితము కవిజనాశ్రయములోని నని యుదాహరింపఁబడినవశ్యము లనంతుని ధందోద్ధృతమునను, — గోకర్ణధండిములోనివి, యుగవ్యాప్తములలోనివి — అనియు నాహరింపఁబడినవి ధందోద్ధృత కవిజనాశ్రయదులలోను గావనమృదు సందర్భించుచున్నది కావున నాంగ్రలక్ష్య గ్రంథములలో యుదాహరింపఁబడిన పన్నములు, లేక శ్లోకములు తద్ధృతికముల చేర్చుకొన్న గ్రంథములలోనికే యవసరం కిందుకవివలయు.

ఇప్పుడు మనకు లభించిన సంస్కృతీరితి నగు నాంగ్రస్థానములను జేసి గానంతు. దానిలోఁ గ్రారంభ మిట్లున్నది:—

“విప్ర ఏవ కవిర్మాన
మత్రోదాహరణం శ్రుతి,
శునీదుగ్ధం యథా త్యాజ్యం
కావ్యం సూద్రకృతంబుధైః.”

గవామిన పయో గ్రాహ్యం
పద్యం విప్రేణ నిర్మితమ్.”

అని మొట్టమొత్తము నొకప్పుట్టికియును లేక రోకరికి ముగ్ధ గ్రంథము ప్రారంభించుచున్నది. ఒకనేర మనకు లభించివిప్రతి గ్రాహ్యంబులు లేనివి యందుమేమా! పైపాఠ్యశ్లోకముల “శునీదుగ్ధ” మిత్యాశ్లోకము గానంబలకు, అపికాని గవిగజాంబుములోని వని యుదాహరింపఁబడినను. కావున నీలక్ష గ్రంథము కవిగజాంబుత మగునా యనునందియను పొడవును. మనకు లభించిన గీతధందోగ్రంథములలో నుండు కృతక వి గజాంబుత

ముదాహార మైవ స్థల మిది యొక్కటియే. ఇందు “మత్రోదాహరణం శ్రుతి;” యన్నప్పుడు “శునీదుగ్ధ” శ్లోకము, శ్రుతిశ్రుతికృతములు కావ్యాన్ని సరిగూడఁ బ్రయోగింపనిచ్చుఁ గావుత గ్రంథాంతరములోనిదా యను పంజరము కలుగుచున్నది. ఇక గ్రం. మంతియుఁ బరిశోధింపఁగాఁ జేయవలసియొక మేమున, నయ్యది కవికంఠపాశమై యుండనోత నని.

“యథా కవికంఠపాశే—
“పర్వతానాం యథా మేరుః
సురాణాం శంకరో యథా,
మృగాణాం చ యథా సింహా
గణానాం నగైస్తథా.”

అనియు,
“దేవవృత్తిర్యైరవ
భేదా గతయ శ్చతుర్విధా వర్గాః,
తత్ర తు లఘవో దేవాః
నచటతపాః స్థితా నరా ద్విధాః.”

మఱయు,
“దేవతావాచకాః శబ్దా
యే చ భద్రాదివాచకాః,
తే నర్వే నైవ నింద్యాః స్వ
ర్గభో లిపితోఽపి వా.”

అనియు,
“వ్యోమ శూన్యం విశనుతే—
అని మొదలుగా రంగరాట్టండములోను, గౌరవలక్ష్యుడి ఒకఁడో నుదాహరింపఁబడిన భాగము లందుఁ గలవు. గౌరవ “సాహిత్యసంక్రమణి—

నగణాదౌ ప్రయోగే తు
దుఃఖవర్గః శుభో భవేత్,
అయః కాంచనతా మేలి
స్వర్నాద్యై స్వర్నవేదినః.”
అనుశ్లోకమును,

“యథా సాహిత్యమాదామహే—

న గ్రహణో న చ నక్షత్రం

న రాశిర్న చ మిత్రతా,

నాక్షరా న హి చింతాస్యా

త్ప్రయోగే నగణస్య తు.”

అనునదియు నీగ్రంథమున మున్నది. అట్లున్న యెటుల నది వాచాగ్రంథగ్రంథములతో సంబంధముగలగ్రంథ మేమో యని తలచుచున్నాము. కాని విషయవిభాగక్రమమును, గ్రంథాంతరప్రకరణ యొక్క సంగ్రహములు బరికింప నేకకర్తృకత్వమే తీసికొని వెలయుచున్నదిని జెప్పవలెను. ఇప్పటికిగల యాధారములబట్టి యిదియే కవికంఠపాళ మని తలచుచున్నాము.

పేరికనాకాలము స్పష్టముగాఁ దెలియరదు. క్రీ. శ. 1400 కాలములో నుండినగౌరవ దీని సువాహినిములునలన నది యప్పటికిఁ బ్రాచీనవిక మగుట నిస్సంశయము.

కవికంఠ—

“పర్యతానాం యథా మేరు...”

అనుశ్లోకమున కాంక్షానువాద మున్నట్లునుములో నుండే కర్తూరిగంగవి యుదాహరించుచున్నాడు:

“తే. పర్యతములందు మేరుప్రభాతి యగుచు పర్యసురలందు కేంకరునంద మగుచు నరయ మృగములయందు సింహంబుకరణి గణములంట్లు నగణంబు గలివి గాంబు.”

ఇది నిశ్చయమైనచో నుదాహరింపఁబాళే మార్కండేయమునకుఁ గల ప్రాచీనవిక మని తలచుచున్నాము.

కవికంఠపాళము సంస్కృతభాషలో రచియింపఁబడినను ప్రామాణిక భాషాగ్రంథమునొకపయ్య నుండును.

ఈగ్రంథమునఁ దై నుదాహరించిన సాధ్యశ్లోకమునకుఁ బరమ మర్థియొప్పునున్నను, నక్షరములకలతో లక్షణములును, గలక్షణములును కల్పఁబడియె. సంస్కృతభాషలో వైదికస్థితియు గాక కావ్యస్థితియు రెండు వేరులు లక్షణకారులచే వివరింపఁబడియె. సింగభట్టహ

స్మృతికాశ్యపాదులమత మనియు, శై వాచార్యమునీ నునియు ఛందికాస్త్రమునఁ బ్రధానభేదములు రెండు గలవు. సింగభట్టమే సాధారణముగా సంస్కృతస్థితిగ్రంథములను, గణాటాంధ్రలక్షణగ్రంథములను వాడఁబడియున్నది. శై వాచార్యమతమున ను, యభిజన్, వాదిగల విభాగము కానరదు. పద్మసామమను ముగ్ధ్యమునశో, యంతముననో విశ్రాంతి, లేక విదారి (Caesura) యనఁబడుసంహిత యేర్పడలుండేనీ తపసుగుణముగా ద్వ్యక్షరత్వక్షర నామకక్షర పంచక్షర మమక్షర సప్తక్షరముల నియమించి తల్లిక్షరకారులు కాస్త్రమును వడపిరి. భరతులను నాట్యకాస్త్రమున (దాక్షిణ్యపాతానుసారము) గరులముసానసంఖ్యల జేర్చునియెఁ గాని భజన నాట్యలికగణములలో లక్షణము ప్రబలింపఁడు. శై వాచార్యమతమున జనాశ్రయవృంధ మను సంస్కృతగ్రంథము ముకుటానుసారమై యున్నది. నిష్కపరికినవంశిన రేంద్రుఁ డగుజనాశ్రయమును తిమ్మరై మచలంబించి మూల నూత్రములు రచింపగా గణాస్వామి రెడా, గూర్చి. ఆంధ్రములోని కవిజనాశ్రయ మనగానే సంస్కృతములోని జనాశ్రయ స్థితియు స్థితియు నను రొకభక్తిగ. అయినను సంస్కృతజనాశ్రయము క్రీ. శ. 600 ప్రాచ్యము వికచింపఁబడియె. కవికంఠపాళ కారుఁడు సింగభట్టమతమనే యనుసరించె.

కవిలో గలలక్షణమునకుఁ బూర్వము ను సానియులును, చక్రిలయులును, చక్రతులును, పద్మభేదములును, గీవాక్షగలక్షణములును, వాంశీముఖాక్షరప్రయోగవిధియు, ముసాధారణకవిధానమును, బ్రహ్మక్షరగణామైత్రియు, గృతిపతికర్తృసామాక్షరములను బొంబిములును, వివిధనియుల కావ్యాగ్రంథగణియగుచుండును, చక్రిలయులును గావ్యాగ్రంథకాలవిధియును వివరింపఁబడియె. మన—

“దోషస్వల్పగుణాధిక్య
నతాత్మత్రాట నిర్ణయః,
శుభవర్ణగుణోపేతా
నాంధీపద్యాన్వితా కృతిః;
వీరకార్యా విభవే త్యుక్తం
కృతే ర్లక్ష్యోచ్యతేఽథునా.”

అవి గ్రంథకారుడు పెద్ద రంధ్రలకు దాంతరము కావల
క్షణము గ్రంథికోకములకెప్పు:

“గుండె రీతిని సైర్వృత్తి
పాకశర్యాభిరేవ చ,
అబంకారచమత్కారై
వ్యతా సా కృత్విచ్యతే.”

అందులు పడియు, కీడులు నాడేపైచికి పాంశానీలు
అవ వాల్లెను, వచరసంబాలును, వైశిష్ట్యనిష్ఠులును, బ్రా
హ్మినారికేళపాకవ్యయమును జూపి, గ్రంథకర్త రీత్యా
“శర్యా పవనిమిగుగా సహవా పవమిత్రతా పదదాం
పవ్యమితి యాచత్” అని లక్షించి నలునదియలంకా
ముల నూదించె. ఇమత్యైర్మరము అన—

“పద్మబంధశ్చక్రబంధః
శ్చిరీకాబంధ ఏవ చ,
గంగా గోమూత్రికాబంధో
మురిజాందోళికాకౌఠా.

కంకణం నర్వహోభద్రం
నిధారోహానరోహయోః,
వృక్షైక్యం వృక్షభేదశ్చే
త్యేనమాద్యా శ్చ మత్క్రియా.

వృక్షైక్యం కేషు చిద్భేదః
కేషు స్యా దవరోహణీ,
ఉపాయో వా కథం తత్ర
భవేదిత్యత్ర కథ్యతే.”

అవి శాస్త్రముల నవి గంగాగోహానరోహణీ ముత్కరియల
వృక్షైక్యములతో గ్రంథికోకముల వివరింపుచున్నాడు:
అందుల జనుత్కరియే కావు విపులముగా నుదాహ
రించెము:

ఇంద్రవజ్రపేంద్రవజ్ర
ప్రజాతి రథోద్ధతా,

కాలినీ న్యగతా కాంతా
సైనికా సైన్యే తథా,
చామరిం శశికలా హ్య
శ్వగతిర్మంజభాషిణీ.

సుమంగళీ త్యమిషాంచా
ఎరోహే హి స్వరేవతే,
కాంతా జలోద్ధతగతిః
సైనికా చ రథోద్ధతా.

ఇంద్రవజ్రపేంద్రవజ్ర
ముక్తామాలా చ త్రోటకనా,
దోధకోష్ఠితే మంజ
భాషిణీ ప్రమితాక్షరా.

సుమంగళీ త్యమిషాంచా స్యా
ద్యృత్తిభేదేవరోహణీ,
వృక్షైక్యం భవేద్యేమాం
త్రోహేపాయః ప్రదర్శ్యతే.

ప్రాతిలోమ్యే యేంద్రవజ్ర
దిత్యే పృథాక్షరస్య తు,
ఏవమేవోపేంద్రవజ్ర
పాదాంతే లఘుచేద్యవేత్.

ఉపజాతిం ప్రాతిలోమ్యే
ఽప్యేనం నియత మిత్రణాత్,
చతుర్థాష్టమయో ర్గ ఘ్నా
ద్విత్వం స్యాచ్చ రథోద్ధతా.

చతుర్థాష్టమయోగ్యో
ద్విత్వం చేచ్ఛానినీ భవేత్,
త్రిష్టవ్యం ఏవమద్విత్వే
స్యాత్కాంతే వాసరోహణీ.

సైనికాన్యసైన్యే స్యాతాం
తే ఏవ ప్రతిలోమరః,

చామరం చామరం హి స్యా
ప్రాతిలోమ్యేన పాతరః.

ప్రాతిలోమ్యే శశికళా
సైవస్యా దంత్యలాఘవే,
పాతరమా త్రేణాశ్వగతిః
సద్యః స్యాదనరోహితః.

స్యాస్మంజభాషిణీ సైవ
రోహిత్యంతలాఘవే,
ఆద్యాభిదశమాంత్యానాం
ద్విత్వే సైవ సుమంగళి.
ఇథం నృశైత్వమాగ్ధో
దర్శితో హ్యవరోహితే,
ఆవరోహే వృత్తభద
మార్గః కేఘ ప్రదర్శ్యతే.

కాంతా తు ప్రాతిలోమ్యేన
పాతరా దోధకం భవేత్,
జలోద్ధతగతే రంత్య
లాఘవే నవమాలినీ.

ఆద్యమధ్యాప్తమద్విత్వే
సైనికా స్వాగతా భవేత్,
రథోద్ధతా సైనికా స్యా
త్తుర్యద్విత్వే ఎవరోహితీ.

ఇంద్రవజ్రే పేంద్రవజ్రే
షష్ఠద్విత్వే ఒత్యలాఘవే,
లఘుత్వే పంచమస్యైవ
మేమా సా నాంత్యలాఘవే (?).

కాంతా సూక్తికమాలాయా
షష్ఠద్విత్వే భవేద్భివమ్,

ఆద్యపంచమయో ద్విత్వే
శిఖండివిరుతం చ సా.

తోటకం ప్రాతిలోమ్యే ఒత్య
లఘుద్రుతవిలంబితమ్,
తదేవ హింద్రవంశో వా
చతుర్థే నస్తమే తథా.

దశమే చ భవేద్విత్వం
వంశస్థా వాంత్యలాఘవే,
తోటకం ప్రాతిలోమ్యే స్యా
దాద్యద్విత్వే ఒపుష్కతా.

ద్విత్వాభావే తు కాంతా స్యా
దాద్యవర్ణస్య నిశ్చయః,
ఉష్ణితేంద్రవజ్ర హి
భవేద్విత్వే త్రిషష్ఠయోః.

భవేదుపేంద్రవజ్ర వా
యది స్యాదంత్యలాఘవమ్.

మితాక్షరా త్రిపూర్వాంత్య
లఘ్వే చేత్సాన్య త్ప్రియంవదా,
లలితా వా భవేత్సైవ
ద్విత్వం చే ద్దశమాక్షరే.

ద్విత్వే తుర్య ద్వయో ద్భంజ
భాషితీ స్యాత్సుమంగళి,
సుమంగల్యా భవేత్సా వా
ద్విత్వేచ దశమాంత్యయోః.

ఉర్ధ్వోష్ణితయో ద్విత్వా
దురులఘ్వాస్తు నిత్యయోః,
కాదాచిత్కత్వసిద్ధ్యర్థం
ద్విత్వాజ్జనేహి యత్కృతమ్.

ఇథం వృత్తైశ్చరద్భదా
దారోహీ చావరోహిణీ,
సమద్భిరూహితుం శత్య
ఇతి మత్వోపరమ్యతే."

అని లక్ష్మణుడు పులమాన్సు చే వృత్తిములు కేట్టి నట్టి పుమ
తానము విస్తరించి పెట్టించె. ఇది సామాన్యముగా
భంగగ్రంథముల గానము. కావున తాము కన్న
గ్రంథ వినియోగపడవచ్చు నని భావముగా మనాపారించి
యిండుక విరచిత్యదోషము నాపాదించితిమి.

తరువాత దీనిలో మహాకావ్యలక్షణము చెప్పఁ
బడినదివలన వాంగ్రంథవిధాన మిండుక నూచింపఁ
బడియె.

"సద్వీర్యశతీభ్యశ్చందోభ్యో
జనితం శ్లోకలక్షణమ్,
యత్తదేవాంధ్రభాషాయాం
వృత్తవద్యేషు నో పృథక్."

అని, పితవ లయగ్రాహి, లయవిభాతి, లయహరి,
గ్రాధిని, సంకీర్ణము, మాత్రావృత్తిములతోఁ గలమును
విస్తరింపఁబడియె. ఇందులను సామాన్యములఁ జేర్చి
వృత్తము కాదును ముదిత్రాపలకు మిట్లు
చెప్పెను.

"ధవేత్వాదాన్యవర్ణేన
యతిస్తత్యద్యతేన వా,
ప్రాసః పాదద్వితీయేన
తత్తత్పాదద్వితీయకే.

ప్రాయశః కథితం హ్యేత
త్తయోర్భేదస్తు కథ్యతే
ధవేత్తత్ర యతిస్తత్త
నకథా లక్ష్యభేదతః.

కథ్యంతే లక్షణేష్యేవ
తేషాం నామాని నో పృథక్."

అని లక్ష్మణునితోఁ బఠనముచేయుటఁ జేర్చినయెఁ
నర్థమిది, వర్గవశి, సర్వయతి, అభివేషిణి, అజ్ఞానో
న్యతి (ప్రాసయతి), అనుష్టూపిణి, స్తోత్రయతి, సంయు
క్తవశి, యక్ష్మగ్రవశి, ఉత్పయన్యశి, సమనవశి, వ్యంజన
స్వరవశి, వృద్ధివశి, ఆకాశవ్యంజనవశి, అభేదవశి, గూఢ
స్వరవశి, సమానవశి.

అంత.

"వడిప్రభేదః కథితః
ప్రాసశ్చాప్త విభోమతః
తేషాం నామాని కథ్యంతే
లక్షణేష్యేన నో పృథక్."

అని గ్రంథకారుడు ముప్పర, ద్వి, త్రి, నామ, గంభీర,
వర్గప్రాసముల నాటించిన లక్షణోపాదానములఁ జేర్చి
వినియె. తరువాత మూర్ఖేంద్రప్రాసగ్రంథముగము విన
రించుచు నుత్సాహజిలక్షణ మిట్లు వచించె:

"ఉత్సాహ స్త్రివిభోగీతిః
పంచధైవ ప్రకీర్తితా,
చతుర్దశవిధః సేన
స్తేషాం లక్షణ ముచ్యతే—"

అని ఉత్సాహలక్షణాసంబంధము,
"అటవెలదీచ విశేష
స్తేటగీతిశ్చ మేళనః,
ఎత్తుగీతి రితి హ్యేతే
గీతికాః పంచధా మతాః."

అన్నను నాలుగుగీతలక్షణములే వివరింపఁబడియె.
సేనలక్షణమునఁ బెక్కులు గ్రంథపాఠములు
వడియె.

"యత్ప్రాససేనం నవడి
సమసేనం తదుచ్యతే,
యత్ప్రాసవడినిష్ప్రాసం
తచ్ఛావకలిసేనకమ్."

గీతియైతాళిప్రాస

సీసే ప్రాసవడిం త్యజేత్,
వదిస్తానేమి.....

స్వసేత్ప్రాసం ద్వయార్ద్వయో.

సర్వతఃప్రాససీసం స్వా

దక్కలిప్రాసతుల్యతా,

ఇయా సత్ర విశేషః స్వా

త్ప్రాసః సర్వత్ర న ద్వయో.

త్రిపాత్రిపాత్ప్రాసవడి:

శేషస్త్ర వడిమాత్రయక్,

విషమాంఘ్రిప్రాససీసం

తదేవ స్వాన్న చేతరే.

ప్రత్యంఘ్రికై కాక్షరేణ

కుర్యాత్ప్రాసవడిం యది,

తం నిష్ప్రాసం పాదపాదై

కాక్ష.....

వడిమాత్రం పూర్వఖండ

ప్రాససీసం తదుచ్యతే

పూర్వఖండే ప్రాససీసం

రశితం వ్యత్యయేన చేత్.

తదేవాపరఖండాఖ్యం

ప్రాససీసం న సంశయః,

అంఘ్రిష్యేకైకవర్ణేన

వడిం కుర్యా చ్చతుర్థకే.

భిన్నవర్ణాద్విషమపద

వడిసీసం తదుచ్యతే..."

అనునట్టిసలక్షణముతో గ్రంథ మసంపూర్ణముగా లభిం
చుచున్నది.

ఇందుఁ బదుశేడువిధములుగా యకులు నిర్ణయం
పఱచియె. కవిజనాశ్రయకారులను పదంతి, నాంధ్రజ

యశవులకు నొప్పుదెంటి, నుత్తమంబులకు పగులెనిమి
దింటిఁ బెట్టెనెరి. ఈసంఖ్య ననుసరించి కవికాలనిర్ణ
యము నేయవచ్చును. ఏల యవఁగా నప్పయభట్టు ౧౭ శ్లో
కాసారమున నిరవదేయములను, (1600 శ్రీ. క. ౬
ముద్రరాజారామన పం. ౬౦) మయకులును చేర్చిరి.

కంఠ మనునది ప్రాకృతమునఁ బుండ్రక మనఁ
బడును. కందము పుండ్రకబిందువలనఁ దద్భవము. నీసలు
నీన్వకేర్బిత్తవచ్చును. కంఠలక్షణము పింగళుఁ డిట్లు నె
ప్పెను.

చడిమత్తా అట్టగనా

పువ్వదే ఉత్తరధ హాఞ్చ నరూఱ,

సో ఖంధళ వికణము

పింగళ పభజేఞ్చ ముద్ధి బహుసంభేట."

[చతుర్మాత్రా అట్టగనాః షేషుర్వాధ్యే

ఉత్తరాధ్యే భవంతి సరూపాః,

తం స్కంధకం విహసిత పింగళః

ప్రభణతి ముగ్ధే బహుసంభేదమ్.]

పుండ్రకము 29 విధములుగా గానవిధకారులచే విభజిం
పఱచియె.

సీస మనునది సామవేదమున బ్రహ్మగీతములనలనఁ
బుట్టినది. అక్షరపిండప్రధానమై, దంబున్నదిగాని తాళవి
యనుబదమైయుండును. అట్టిసామలకొనవలె నాహం
తరిముచే వ్యవసరిత మనుగీత మొక్కటి సర్వమునను బిద్ధ
ప్రాయముగా నుండుటచే శీర్షమై యంతయుఁ గలసి
శీర్షక మయ్యె.

"శీర్ష కాగా మనియమో

భవే త్పాదవిధానతః,

నానావృత్త వినిష్కన్నం

కుర్యాద్వైశీర్షకం బుధః.

గుర్వాది రథలఘ్వాది

ర్భుగ్భుః సర్వలఘుస్మృతః,

చతుర్మాత్రాగణా శ్చేయః
 పురస్కర్తవ్యోదోవికల్పనా.
 అథాపైమగణాః సాద్యా
 శీర్షకస్య భవతి వై,
 చతుర్మాత్రస్తు విశ్వేయో
 యుగ్మోబాతురితైః పదైః.

శీర్షక పైకవిశత్యా
 పక్ష్యాశతి పరస్తథా
 అతరాణాం భవే త్పిండః
 సాదే హ్యేకత్ర నిశ్చయాత్."

అని భగవంతుఁడు ప్రవాసగీతిభావమునఁ జెప్పెను జవా
 శ్రేయః కాగుఁడు శిశువులకుఁ జానంతము

"శీర్షకం గీతికా సరా"

అని మాత్రంపఁగా, భాష్యకాగుఁడు,

"సైవాధికాత్మరా గీతికాసరా భవతి చేష్
 శీర్షకం నామ భవతి ఏకైకవృద్ధ్యా లలితసుభ
 వావిద్రుమహాశ పుష్పదంతమాలాః ఇత్యేవం

నామకాని వృద్ధీర్నికాణి భవంతి; తత్ర లలి
 తస్య సాదేన వృగణా భవంతి, అంతే గీతికా చ.
 ఏవం శేషకాణిశీర్షకాశ్చేకైకవృద్ధ్యా ఏకైకాని"
 అని. క్రాంతపదములలోనిముల మాత్రాగణములగా
 నాత్మీయంత్యగుభువు రంసలభువు లనునేని నీ మగును
 ప్రాకృతికలక కారులు క్రాంతపదమును నీపదములలో
 తీర్చిరి. ఆవ్యాయము ననుపదించి కాణ్యము, వృద్ధ్యా
 యము క్రాంతపదమునకు నీపదమునకుఁ బూర్వార్థప్రా
 ప్తమును, ఉత్తరార్థప్రసంగముగఁగఁగింపెను. కాక్ష్
 గమును, గీతిములును ప్రవిశిష్టములఁ గలవు. శీర్షకం
 తామసిలోఁ బెక్కు-విధములు నిరూపింపఁదగు. గణవి
 భూము చేయుచున్న పద్మానుష్ఠానములందును ముల లఘు
 వులుగా క్రొందినవలెపల మనయింపఁబడవలయును
 లనో పవియు శేకోమన శేక నమయియున్నది. తరువా
 తు మొట్ట అను ప్రవిదిక్రంభమునఁ జ్రమములకముల
 వ్యవధి ప్రాసనీపదమున కెత్తుగీతి చేవియుజామాసము
 గలను. ఇట్లు గ్రంథసంకలభ్యము కాలమింజనీ యుగా
 మాకములఁ జూపఁ జాలమైతిమి. భగవత్కామ్యునితకా
 నది విస్తరించి ప్రాశంసించుచున్నాము.

ఆహ్వనము

కొమరవోలు నాగభూషణరావు గారు.

అమృతమిద్ర కాశితసమంచితకా భవరీయశల్లవా
 ధరమును వేణువందు లలితశ్రుతి మీఁజుగఁజేర్చి, శల్లరాల్
 గగగఁగఁజేయు నీదుమ్మదు గానసుధారసవాహినీతమిల్
 గుడియఁగ రాదె నానయిని, గోకుమార! ప్రభాత వేళున్.
 తనరంగ నీదుచెత సతతప్రమదప్రదహా విషంచికా
 స్వసమున భావగీతి కలసస్వరయుక్తిగ మేళవించి ని
 న్ననయము మాధురీరసమహంబున నూపెననోయి! నానయిన్
 గవికరమూని యొక్కపరి గాఢపుష్పమఁ గన్పొంగలింపుమా.
 వికసితమై మరందముప్రవిచెడి వజ్రవసంబుపై నళి
 ప్రకరము సంకసంబాలయ వ్రాలినభాతి మరీయమాసనం
 వికలుచుభక్తి నీయెడనె యాశ్రయ మొంది విలీనమయ్యె నో
 వికసితవజ్రకేత్ర! కనుపింపవె యీమధుమాసశార్వరిన్.

ప్రతిభా సూర్యరావుగారు

(నవంబరు 1911 నాటి నాటి)

పంపిన పాత్ర వయస్కులము

మాయిల్లు కుబేరపుష్పకము వంటిది. ఎంతలు
గూరుచున్న ను గుర్రువి. ప్రవృత్తములో నింకొక్కరు
వచ్చిన గూర్గుంతులను గావు మిగిలిననునటు
అట్లే మాయిల్లిలో కేమిదట మున్ను ప్రభు మాకును సరి
పోవుచున్నది. ఎవ్వరుగాని ముగ్ధులైన వచ్చినను
మాట దక్కించుచున్నది. ఇంటిప్రసంగము వచ్చినదిగనుక-
అట్లే లేకుండు మాకు గృహరావముచేసిన మాప్రభువులను
దీవించుచును. రాజకీయోద్యోగులలో వందలకు నీనడు
సాయములు లేవు. అధ్యక్షాధికారిలను, కెల్లొక్కొక్క
లను, నుత్తరప్రదేశాల గూఢిచారులను, మాకు లేకలవు.
తిట్టినవారు కేవలం కేవలంయినను, జడ్జి లయినను
రాజాగారి ముందు కొంపకై వెళుకొనకుండు మండలీలు
లేరు. కొంప వెళుకొనకు యవంగా జట్టనవలసిన
గృహస్థులను. మువ్వంతపానీరా మున్ను గన్న
లును ముగ్ధులను మాకుండి తిండి విడిచి సరబ్రహ్మమును
వెదకొనుచున్న మనీష్యులంగాంచి "నవమిత్తై కమ
తపసి"-అన్నాడు-నెమరు గావలసినది మీమమిద్దలు
గలవాడు గనుక నల్లు వారికష్టతపస్సుకు భయపడి
నాడు. అదికాదు; కంటి నిదురరాక, తిండినిక, కొం
పకై వెళుకొను మనీష్యులకు మనసు వరుసాగ ము
వలయున. అన్నియు కష్టములందీయన్నియు నెందు

కంటేని పిల్చుగృహములే. ప్రాణేశనాత్రపుగమలు- పంట
యిండ్లు-అపార్థకైత్రము - ఇక్కడ మమ్మివేయరాగు-
కాళ్లు నెత్తివీచు- వేట్టుకొనవలయును-గోడలకు మేనులు
కొట్టరాదు, కట్టెలతో నింకేయరాదు-అని ప్రతివ్యాస
ముగ్ధుల బలలే-ఒక్క-నో స్వకంఠించిగడియనేపు నిలువ
నధికారమున్నదా! ఒక్క-నో నొక్క-నను వింటివారి
నకుగతుండే లేట్టినదా! ఒక్క-చంటిల్లి నక్కడ
బంతుకొన-లేట్టుకున నెలపున్నదా! గుగ్గివాజు! వచ్చిన
మధికారిమధికార మాయింటి యధికారియైందే బరికి
రాదు. పనికిరాదు కాదు - పనికిరానినదనిన సరియైన
ప్రయోగముది. ఆయింటిలనవన్ను భూమిముదో నాని
సంపాదకులకైయు గడచిపోవలయును? వద్ద మన కిల్లు
మరియుచున్న పని - వద్ద కాలము పోనించు దాననేయిం
చెదనని - తెలిసిగా మున్ను ప్రభు చాగుచేయింపుడనిన
నిపుడు గడియదుగదా - వద్ద ముకురియనించు - కురిచెడు
చోటు లిపుడు తెలియవని - గడుపువలలు - దీపముల
పన్ను, నీటిపన్ను, నాదాయపునన్ను కెల్లొకేసి నాగు-
చుగింతివంటి బాగుగకొంచెము "నాస్తీయస్యచి" నం
దురు: లేదా యిల్లు తెలిపిచేసివేయుచుందురు. బంతువు
లేచను 2 రాయియిండ్లలో మొగమోలు మెచ్చరికిని లేదు.
అనుభవములగు కనీశ్యులు నల్లలకొక పక్షదేశ మహా
విష్ణువు సమప్రచురం బాగుచే బంతుకొన్నావని
చెప్పినారు - అది వారియనుభవమునకు బాలమారము.

వామమునబట్టి గొంతునకు బోకొనిననుకొని గుండెనకు
 నాకొకలక క్షేప్రములు ముద్దలలో యోగి, పొంక
 లతో గొర్రె బాగవన మిండుల వారి నునుభవముతో లేను.
 తిరుగుకొని పొంకలను గొర్రెలను క్షేప్రముల బాగవన క్షేప్ర
 సంతోషమును మోడిక నోయి నానందిండు. వాకివాని బాగ
 వనతో క్షేప్రముల బట్టి వాని వనెన్నుదు. అది ముక్క
 బాగయేకాదు. వల్లులు మొదలైనవి యొక్క గాలిపాటున
 గొప్ప వాల్లులవు. ఏ కండ్ల కిండ్లతో కలిసి వాకివాని
 బాగ యుండును. ఆమరము విడువని బాగ-ఆద్యకంపల
 బాగ. తన గొన్నా క్షేప్రములతో కలిసి ముక్కయిండ్ల క్షేప్ర
 కొన్న వాడు-ఆమరము వారి బాగవన కో యేమో-యొక్క
 భాగ ముద్దకు విడిచి-వచ్చినవారిని బాధించుట-ఆహా!
 తోడి లల్లతో బాగవది తనకోవనిని బాధించుట నెను
 నీమనుషులు పంజీతో బా! విడుముకోని పుగు. విడు
 తోనే బ్రతుకలయును. ఏమోకవచ్చును నీవిడుముమె
 వ్రాయబూనినవో-మాన్వీహితులమూలమున గొన్ని
 గొన్ని క్షేప్రములు మును గొంతు కండ్ల వామముల క్షేప్ర
 వది తెల్పింపగలము.

ప్రలులయేయగొలికేకో-కిములో గొంతు యిద్ద
 క్రింప వారు మివనోయిండుకొనుచున్నానుని కాని, శీతము
 వద్దయు: గలవీయే యాశీత మిచ్చుచున్నారమనికాని-
 ఏమోయివని నెవరిండ్ల వచ్చి చూచుచునెవరిండ్ల వచ్చి
 పొంకగా మండును. తిరుగుకొని గొంతు కండ్ల వామము-
 గొంతులో కే పుగునలు, పుచ్చునలు- పొంక కే పొంకములు
 చేసకొనుచున్నారు. ఇల్లు మారు ముమారుగా మన్నదిగాని
 కానలసిన గృహకోపకరణములరేవు. శీతమున బంగారు
 వగలు ప్రస్తుతకాలమున నుంకారముగా నుపయోగపడు
 గున్నదిగాని మాకోగొక్క క్షేప్రకాలము నుంకారముగా
 నుండినవారు శీతమున. క్షేప్రములండిన. తోబాద్ద
 సౌఖ్యకరము-ఏయోకోగ్యమునకో భూవకో కొన్నివగ
 లున్నదిగాని చేతిలో వాడుకొనుటకు చాలినన్ని పాత్ర
 ములు రేవు. గృహస్థులకు సమయాచితముగా మూలు
 గో యుండును. చేతికొంతు లొంకినవారికొచ్చిన, రింకో
 తిడుకువచ్చిన పొంకలండిన యన్న పులిండి కానలయు
 నని, మోయేక వేంక, వేటోకొచ్చెల, యిల్లు క్రమక్రిమ
 ముగా పంక్రహించితివి. ఒక్కయారిలో నుండును. క్షేప్ర

ముల సేకిండ్లకు క్షేప్రములు-అశ్వ. మిలము లేవు.
 తేవులను వాగ్గున-మూలము మూల చేయి వాడు పంక
 యిండుమన్నని, మూయును పట్టెకంతు నాపాత్ర
 సామాను లేవు. గుంతులను విడిచి వారిని వచ్చిండుకొను
 వానను. అపుడుపుడు వాకివాని క్షేప్రము, వారికొచ్చెల
 లును గచ్చెప్రము. వానను వేరొంది వచ్చుచుండిరి. వా
 పంసారములు వారికి: బాపింపవలయునను సర్వలాభ
 పుట్టెను. క్షేప్రముం! మూలమునొచ్చి కలకల్లును.
 అక్కడ గొన్ని వాగ్గే యుంటిమి. క్షేప్రముం గొంతువో,
 గొప్పవో పే ముక్కగవనిమనచే మంచివారు-వాన్ని
 తాళులతో నీవారు గచ్చె పే ముండించింది. ఒక్కేమి
 ముగ్గు ముగ్గుండించింది. ముగ్గుల ముగ్గులములను
 క్షేప్ర ముగ్గుల గానింది. ఒక్క-వారి లక్ష్యముండింది,
 వొక్క-వారి గారి, వానిపెనిమిటయు వచ్చిరి. ముగ్గు
 ముగ్గుల వాగ్గే పుట్టెపుట్టె వా ముగ్గుల విచ్చి పుగ్గుల
 పోసినది. రెండువారి ముండిచ్చి హితుల సహాయముండు
 బడే వొక్కవారి చిలుకలేదు. అందుకల్లు-మానాయన
 శీతవాడు కా లేదని-పంకోపమును ముగ్గులము గలగి
 నది.

నా నాయనమ్మకాలములో. గాకి నడిచియే
 బోయినవల-ఒక్కొక్కముసలిది రెండుసారులు మూడు
 సారులు వడివిచ్చి కాకిరా మేకేరములు సేచింపనునది.
 కాకిర బోయినవారు గాకిర బోయినవారు
 వొక్కటియని సామెత-వచ్చిన వచ్చును: జచ్చిన
 జచ్చును. కాకిర పట్టి ముగ్గులకొక్కోనే మాత్రము
 పొంకముండు. అకాలము గారు! వాకికల్ల - కాకి
 భక్తి, వారి మాతృగ్ధాయము నివృత్తివారికేద! ప్రాధున
 వేల ములు పొంకేట్లుకొని వేవముల, క్షేప్రములతో,
 క్షేప్రముల వానముల రేసే లో, క్షేప్రక్రింప, క్షేప్రముగ
 క్షేప్రకో వచ్చి క్షేప్ర యొక్క పుట్టెలండి- క్షేప్రకో
 లుగ్గులండి వచ్చి, క్షేప్రకో వానములతో, క్షేప్రముగ
 లుచేయవారు: మనమిచ్చుకు భక్తి లేనిపూజలు-మూడువా
 క్షలో, హద్దెలు కలవారములతో: దిగినవచ్చుచున్నా
 రము. కాకిర గొంతుపొంకములో: గొన్నిదువ్వుభూమ
 లున్నది. వానిని గాకిరా క్షేప్రమునవారు వచ్చుచుండురు
 అదియే: అడ్డావచ్చి లనునది. అడ్డాయనుకోల ముగ్గులు

వృత్తయనుకూలం నొంగిలుకున్నటు-లేయ్యను మొదలై నది
 వీరకమండలం-నీరికై జనులలో నడ్డానట్టలను నామెన
 కూసె బుట్టినది, దీనికి యొక గానమున గల్గించిరి.

అంతానానమనమ శ్రీరాముడు బ్రతుడే
 వాయివపుడు, తమ్మునీ, అడ్డాలో నేమి నమ్మిన నది
 వేయివాడెలు-వట్టిలో-జిక్కిన దానికై శ్రమలేకయుం
 కునాడెలు. ఇది నలమహాత్మ్యమై యుండునని లక్ష్మ
 నునికిఁ దెలియకుండ నామహారాజు రెండుకొండుల రెండి
 నుకభూటలు కట్టుకొన్నాడెలు. ఒకమాట యడ్డా
 లోనియినక, రెండవమాట వట్టిలోనియినుక-ఇది నడచి
 వాయివపులు కొక్కపుడు విహేమనవై - నేనువిను
 టలో శ్రీ రామండవచ్చును. అడ్డా-వట్టి యింకెంతిందో
 నోడి నోడి-లక్ష్మ నావమికి వసుహేమన నిట్లు వచ్చి
 నుక రెండురేణువులు కీపురొడవో నెత్తివొడవో
 విసిరి నమ్ముచో యీ వట్టికింబడి నొంగిపెట్టునూర్చుం
 కను, కొండమునెల భాగవీయునా యునువాడెలు.
 నానికొనెనీడి గోప మెత్తగాలులే-వీనది నేనును, నడ్డా
 నిగ్రహము విడిచిదోచుచుతిని; నీతో-నేనును గట్టయ లను
 భరించునునేయుంటిని. నీకు నైకగూళ్లకాని వాళేమి
 కన్నులు-అంతమాత్రము నేల లొంగుచేకాని నాగ్గుండెనీ
 నా మునానానెలు. పోనిన నుట్టు, చేసేసెట్టును కే కొని
 కూర్చుండును. నీవు కని పెట్టియుండువా
 నునది నామహాత్మయ నీదురంతా నేనును మనుష్యు
 లికి నునువాడెలు. అడ్డాలోని రేణువులు రెండువట్టి
 లె-అట్లా-వట్టిగా-నీల శ్రమపడెదలయును-నీ-వా
 నేనై నామెడు విదముగా నున్నాడు. మామమ్మ
 నిగ్రహమును వారి నీనవర్ణుల నేనుమని పంపినో
 యని వినునును మాపునాడెలు. ఇట్టిది - యడ్డావట్టి
 ప్రభావము. ఆపదిగ్రహములలో-నూప మేమి గొన్ని
 నాల్గున్నానము - కాని నానట్టిది శేమము చీపు కట్టి
 కనయినలేను. నాకట్టి పుట్టలేనుగాని నెరుగులు నానై.
 శ్రమలలోనే - దీనికిని మంచినదములే యలవినది -
 కలము వాళయుండును. ప్రభుత్వబలములే విదన నాన
 త్తయుండును - నానబలము నొందును. మమ్మగలం
 కొండు నీకపోలేదు. అట్టివా రక్కవేమి గలరనితలంపి
 నను నలంపవచ్చును.

అక్కడఁ దన్న మేష్ట దున్నాడు-అయన కొక్క-
 డే మునరుడు. నదువు సంస్కలులేవు. ఉన్నగము
 చేయడు. చేసినకో వలుకలోఁ దలనీవిబట్టి యేదో
 వానిగొనాయును వీరమను. తిని నూర్చుండును - చేప
 ములు రాగములు-సంగతులు-చెట్లవలన పరిగార నీయన
 దుల-చైకి మెత్తగా నేనుండునానా నూర్చునునూర్చి
 గొంచెము మనన మున్నది. కూవారిం గాంచిన గొంచెము
 భిను మున్నది. పోలు పెట్టివాను. నాతో రా; బ్రేమ
 నలో నూర్చుండును. టిక్కెటు మమూలచేయును,
 వాల్చిరున పొన్నచుని మప్పుయంతవాడెను. రెండ్ర, వాప
 ను, సంతోషించువాడెను. నమ్మ మార్కానో-అక్కా
 అక్కా-యని నమ్మనాడెను. నేనును జనవుగానే మర్చిం
 నురానిను. రామరామనేను నూడితెన్నెవపుడై తానున్న
 బిళ్లపట్టుకొని న్నాన గనెను వచ్చును-వచ్చిన నానానాని
 తోనవచ్చును వానిసిం-అలా-నూనిరాగములని యును నీది
 నో శిషాయు-ఇట్లు తిగిరినాడెను. నేను కి నామకీనపున
 వనకకుఁ దిరిగిపోవునాడెనుగాని రెనయింటి గిటికిలోనుం
 కి, నానుక. యునాయెంటిపై పునెను జూచుమంతువాడెను.
 నాయితే నా నానికి వట్టిపునక మున్నది. సంతో శ్రవం
 చున్నది నానుకొనుగానెను. చేపవచ్చిగోనుల కిప్పలేను.
 నీమనవి నేమిచో బట్టివాడెనెనెనె మమ్మట్టినునో, నీ
 యింటిపై పునెను జూచుచున్నాడెన్నెనెగతి నేనాని
 యింటిపై పునెను జూచెనెన్నెన్నెన్నె. నీ నెండురేమో.
 రాకెం యెట్లుండునోయని జాగ్రత్తగానే యుంటిని.
 వారింటికి మేము, మాయెంటికి నాను భావళయుగా రాక
 పోకలు చేయుదునేయున్నాము. ఆదనయలలో రాత్రి
 పొమ్మనిగంటకు రెండుబండ్లను బ్రేమనుకు నమ్మను.
 నీళ్లు పట్టుకొనును. ఇంబ వానినెగ్గికి లేచెను. మాయెం
 నేనొక్కటినే. నీకటి రాగ్రులు. నేను నీపము చిన్నిచ
 చేకొని మెలతుననోనే పంపకొని యుంటిని. ఇట్లు
 వలెలివాడెను. ఇట్లు 'నీక నీకటింబ యొక్కటి' కనును నే
 నున్నది. 'వైవ నూలో'కికని నమ్మను నొచ్చుచున్నానెను.
 మాయెంట్లెయ్యదో నోలేవు. ఒక్కరింటికి నొక్కరింటికి
 ఎకునా గొన్ని దుంకిగపుట్టు-నూర మంతో-యుండును.
 చేపలు లేవు. మెల్లగా నమ్మచున్నాడు. మొదటి
 గంట కూర్చుంటికి నాయెంపతోయెడరు. ఆదనయ

మూల నాదిబృష్ట మయింటిమీదనే నున్నది. నాల్గు గజములు దాచేవా మాబంధాకాయరుఁ గక్కును. కిచ్చనోనమా, యింకాకొనెనా యొక్కపాము దారిలోఁ బడియున్నది. ప్రోక్కినాఁడు. అదియును కొట్టుపాము. అలో గమ్మబున్నది. నేను వింటిని. నుట్టుజంతువు కాదు గాని, వారి కాకి, “బలిరా నీవు, ముందందవేసిన ముండాగారపు కాలోయొకపుం” మనునట్లు చెప్పుచున్నది. పాపము కట్టుకాదు. బాహు బాహుని యుదివాఁడు. నలుగురు దివములలోఁ బగ్గుకుగొని వచ్చినారు. గొంగులైన కులివానియొద్ద వొక్కకా లున్నది. దొంగబట్ట బలములేండి కానినారు. కాలుపడి పడి గాని వాపు కప్ప హాని చేయలేదు. కొన్ని కిలు బాధపడినాఁడు. మేమియు నెఱుంగము. మా కేమియు హాని జరగలేదు. మీవానిని ముందు ముందు జాగ్రత్తపఱచికొనుఁ డని మాత్ర ముంటిమి. నారు యోగ్యదంపతులు. మమ్ము కాచి చాల ప్రియము. ఇంతలో మాట్టేడుమనుండి వాకి మాపు జరిగినది. ఉన్నదినులులలో వాక్కువానికి గొంత మా పాద పనినేర్చినారు. రైలులో సాధారణముగా గుండ్ గొయ్య లనేప లుండురు. వీని కొక్క చిన్నపని దొరకి పది. కాని గూపని వానికి దగినదియే. యొక్కచోఁ గూర్చుండునది కాదు. పని విడువకుండఁ గొన్ని వాళ్లు క్రమపడినాఁడు. పెండ్లియైనది. బిక్కూరులో నున్న వార మగుటచే నపునపును కనబడువాఁడు కాని కాలనఁ బండు మానలేదు. కట్టుకట్టుచునేయున్నాఁ డు. ఆకాదినపాము క్రుక్కుగొడియట.

దుష్టస్వభావులను మమవ్యప్రయత్న మునో మంచి స్వభావము గలవారిం జేయుటకష్టము. ఏవో నాలుగుగు బోధ్యులొట్టివెతింపఁ బూర్వమునో మట్ట మొదలునో, మట్టమునో మునుపే నొప్పకేళింపఁ గునిగనివానిం గలకాల మందున ట్లొకలిగడ మిచ్చునుండును. దానితో వాఁ డట్టివానిని చిప్పక వత్సమిండును. “దుష్టయూతం దుష్టనే” డని యెల్ల వానిని వత్సకొని తినునడును. “ప్రే” కేమి, పురుషులకేమి, వైషము ధ్వానిము ప్రసాదించును నింపపాము గాక తిప్పను.

మే ము త్తరదేశమంతియఁ దిరిగినారము. గొప్ప గొప్ప పట్టనములు చూచినారము. త్రేతములు నీవించి నారము. రెండుమూడు భాషలు కచ్చాపచ్చిగా నేర్చి నారము. ఇద్దలు పంఠానము కలిగినది. కొంచెము ధనము సంపాదించుకొంటిమి. తోడండ్రులు స్వస్థుడైరి. ఇంకా వాకినపూప ఁదు నుండులు పొందెడియను సంకల్పము నే నారము. సంకల్పములోఁ బని కుద్వాపన చేప్పకొనుట లేదు. చువకేళి మ్మపునకు చరిలవలయును. స్వకేళిని లోనే యిరయుక్కొగము సంపాదించవలయును. అని వారిని వారిని బట్టి బంధువులు ప్రాంతమునకు వచ్చినాఁ డు. కొన్ని వాళ్లును వాడేరు-విశాఖపట్టనము-ఇంతిం ను వొక్కయమును ముందు రెట్టుటకు జాలవాళ్లముల కవ కాళము దొరకలేదు. అగ్గివైసనను మనబంధువులు, ప్రియమైన, కిచ్చనీడు గారినిబట్టి ముట్టచుండున నేమిని దొరకిరి. స్వదేశమునకు వచ్చినారము. రెంకలేదు గాని, యొక్కవైస వైసముగా ముండాజామిగొనులయునవి.

ఇంతకును మేమేకొండలలో నదవులలోఁ బల్లె లలో నున్నను నిర్బాగకముగా నున్నది. ఇంకమీఁదిఁ బిల్లవాని దమవుకొలకు బట్టనయుల వాక్రియించుకొని యుండును ముక్కుముగ నున్నది. భగ్గిప్రయత్నములు చేసెవారు. చేయఁగాఁ జేయఁగా, విపరకగా విప రకగా వొక్కయి తొలకల్లు - రాగ్రులయందు నిల్చ మానుకొనుట - యేవత్సరైనను బండి వచ్చుచున్నదని యుల్కిపడిట - వనరనది. నేను పిల్లలను రెట్టుకొని యొక్కచోఁ గనుటండఁ గూర్చుండుట నారు నెఱుగో పగమవాళ్లు దినమువిడిచి దినము ప్రయాణముచేయుట- ఇదయొక్కపని కేళింపఁ కేమిచ్చినది- యేనుకొనినను నందిలును జేడిక్రింద నుండురు - ఈపని యొక్కయాలు నలులు నొకముఠానాండి నేను కిచ్చుట విశాఖపట్టనను లో నుండుగా ముంపవచ్చును. ఏమైనను నేనువాక్రి మిక్కముంకి కలలుని మీశ్చల్ల కిచ్చుననుండుని - విశాఖ పట్టనములోనే యుంటిని.

ఏపాప మెఱుంగను. పదేనేండ్లు కడుపులోనియ్లు కలలున నుత్తరదేశములో వచ్చి దానను- ఏపాదగాయ ముక్కలో హిందీలోను, బంగాళీలోను, ఉరుదులోను నేర్చుకొంటిని. కాని, నానేకృంతి! ఎందును బొందనగి

మౌనము రాకపోయిన దెనుల ను-చిపోయె నను పాటి
 మంటిని. మాట యు త్తెరాదిపర్వమునఁ బరిమళులు కాలు
 నూలులు-భాషాసంకరములతోఁ గాలము గడపుచున్న
 దానను. కట్టుబాట్లుచూచినఁ దెనులదాననే కాని
 మాటకు నోరెత్తిన నా యుభయగ్రస్తును. ఇక్కడను
 పచ్చినపును నన్నుఁ గొంఠలు స్త్రీలు పరిగ్రహము చేసి
 కొనిరి. వారు, వారిసభలు, స్త్రీలు, స్త్రీలు చేయిచేయి
 పనులు, యెదున్న పనులు, తాము యెదున్నవి, యె
 మన్నవి ప్రసంగించుచున్నది. ఇక్కడను రామును
 శేవోక్త హిందీబంగలవాని పత్రికనుమాత్ర ముప్పుపప్పుకు
 విప్పుమంటుదానను. సహవాసములను- గొంతయర్థ మగు
 నుండెను. ఇక్కడను వచ్చినవియ్యల మూడితిని- కాని,
 తెనులపత్రిక తన్ని యాగలవు- ఏమిప్రయోజనము. సం
 సారభారము- ఏపత్రిక నువునును- ఏసభకు వెళ్తునును.
 మాసమాజమునను కమ్మని మాసగ్రామకమ్మని నిర్బంధించువా
 రు. నా కక్క-శీతలబడి. సంసారమున- వెనుకముందు నా
 కెవ్వరున్నారు. మీవంటిదానవా, నరువా, గునదా, బలమా
 నా కెందు కిప్పుడు - ఆయుత్యములు మొదటినుండియు
 నుండివలసింది. అని తప్పుకొనుచుండుదానను. నీవొక్క
 సభలో నీవేయే శేషములు మాచితిలో, యేజేతములో, ఏస్త్రీ
 లెట్టివాలో, వారు వారిచదువు, వారి నాగరకత- యుప
 వ్యసంపును కొరుపారు. నాకేమి తెలియును, మావారు
 వారు కై త్వవారు. మమ్ము మీనంటి స్త్రీమృత్యులుగల
 పోలు కేరసిన యెరిగివెట్ట పట్టెట్టిపట్టు పొయ్యిచు
 వారు. నా కేస్త్రీలతోను నాగరకత తెలిసికొనునంటి
 పరిగ్రహము లేకుంటిని. మఱయు మాత్రలువారి కేమి
 కోపము పెచ్చినను పరియే-మా రైలువోగగ్గ లాక
 పెచ్చిపద్మాంకులు. వారిభార్యలు చెప్పవక్కలలేదు. ఇది
 దుబలతి వోక్క-లపనినాను మగవారుగాని, యాడు
 వారుగాని, కలముపట్టి యొక్కముక్క పత్రికలకు గొలుప
 వారు నాగముక్కలు మాటాడువారున్నారా! మఱ
 రెంటిరేపు - అప్పుడొను, తైను క్లియరు, సప్తచిట్లు,
 పాయంటు, డి. టి. యస్., ఇ. టి. యస్. భావ తప్ప
 ప్రసంగముననునకు సంబంధించింది లేదనిమామె జిప్సి
 బలిచాలితిని. కొంఠలు పట్టునలగలస్త్రీలు నానోట విని,
 యుద్దేవిని లిట్లున్నారు; బంగారగలగతి యిది; హిందీ

మంతులు వృత్తాంతమిది అని యిట్లుగారు చెప్పగా వింటి
 మని, తెలియవచ్చుచున్నది యని యుప వ్యాసములగా
 చెక్కించుకొనిరి. కొంఠలు నామాటలనే స్వంతముగా
 వ్యయంపరిచయమువలె వాడేకొనిరి. ఎట్లయిన నాకేమి,
 నాకందు బాధ మక్కలలేను. నా పేరు నలుగులన్నుఁ జరి
 మండినని చెక్కింపచుండుటయే వాలు ననుకొనుదుండి
 గా, మీరు రాకపోయినఁ బోయిరి. మాసమాజమున
 శేమెన కలకలకుఁ జందా యిచ్చుచుండునలకులని బాధం
 చిరి. ఇదియుఁ గొంతమేలని యొకసభలో కిచ్చినవంటిని.
 తర్వాత, నాపత్రికకుఁ జందావారుగా నుండుమని, మేము
 కట్టిండు స్త్రీపాతకాలకు, మేము స్థాపించు బాలికా
 పతనమందిరమునకు, మేము నడుపఁజేవు సభకు, మా
 పుస్తకభండారమునకు- ఇట్లని జేపుకొని నానోట
 గొన్ని రూపాయలు నలకలకు వ్యయపఁపించుచుండిరి.
 ఒక్కనాటి సభలో క్రమిది భాభాగ్యునిది రామగుబ్బ
 మ్మగారు, య. 5-0-0 అని చెబుచువారు. ఇంత
 రామగుబ్బయ్య యెకరి-వారని, పిరని, ఈ
 క్రొత్తనా లుగు వాడు నే హితురాండ్రయిరి.

నాకు వల్లమాలిననీడు. వంకాయ లయ్యుఁడచ్చిన
 వాడు పిను యెట్లరిన పరకయనువాడు, పాపనా కిచ్చెన
 వా యనుదానను. వానిపరక నాకు తెలియదు! నా
 పాపనావానికి తెలియదు. ఇట్టి నేను వారిసభలో నేనుని
 ప్పియు. కొంఠలు నక్షిణాద్రి స్త్రీలున్నారు. నా వొక్క
 రాజధానిలోనివారు గానను- అపట్టికి కేసించావారు
 విచ్చేరును. పొదువుగాఁ బట్టి గడ్డింకదానికి పుడలేదు.
 పిండ్రుచేసినారు, పిండ్రుదా ప్రాంతాండ్రు- ఇట్లు అని
 యాలించి దానికిదా వారువారు పిండినిగా యిచ్చిం
 గాకేది. ఒకరిచేది పెట్టిపెట్టుకొనేది వండికాను-
 పొరుగుపల్లెవంతులు, జాన్తిమిడ్ల. యిచ్చినామని గట్టికొరి
 త్తవరి చూపించి సంఘ రైలెవరిని పిలు వాయాడేదానికి
 మాళిదు, ఇది నేను తెలుస్తాను. అని యాలోచనసభలో
 మాటలాడుచున్నట్లు తర్వాత నాకుఁబంపెడు సభా
 వృత్తాంతములోఁ తెలిసికొనుదానను.

తెనులపుస్తకములు మేము మాసమాజమునుండి
 ప్రతిదినముఁ బంపుచుండుము. మీకుఁ గానలసిన పుస్తక
 ములు పెదవి మూడువార్లలోఁ గరుగఁ బంపుచుండిన

యను. దానికి దినమున కింతయని చెప్పువారు. మొదలు ప్రాతఃపుష్కలం లేవన నొక్క-లేవనకు లెట్టుచును బలుండు పెట్టువారు. స్త్రీలసభలలోఁ జీరిపెస్త్రీకల నప్పేమిగాని దానితీరి పుష్కలము వాకంతగా నున్నదేను. శేపుసాయం వారును సభలో సింహాసనముగాను ఈ క్రింది తీర్మానము లెట్టఁజేయుచున్నారు. ఆమోదమును, న్యూతిరేకులను నున్న నయంబులయము. న్యూతిరేకాభిప్రాయము గల వానిను రానమ్మనగాని నంటవే ప్రతివాదములు చేయును. నుకొశమునుబట్టి, యుక్తాభిరాలి యుక్తాపై పుష్కలము గానివారును మాటాడుచున్నను. కావున నెక్కి భిన్నమనమునకు మలంకరింపకలయునని కోరుచున్నాను. అప్పలననమ్మ - కార్కసిర్వాతావమల్రీ - యని ముందమ్మను నాఁ జ్ఞుకలు పంతు పెట్టువారు. అంశమును బలేయని ముందమ్మిట్టుకొనువాఁడగా యిది గోమతి మిక్కిలగును బలుపవారు చేరు.

శిర్గావము:—ఈనమము చుగవారిపలఁ జెప్పులు కొనినకాని, గొనునకేకాని శిర్గావము వలనన చేమ

హని- చుగవారి యర్థాంగులమైన మన కంఠమాత్రము పాస్తలెత్తమును బగవారు మన కీయరాని అన నీనిపై చేయుకథ.

మావారు విది పకావకి-నవ్విరి. నీమో మనము హాయిగా నిట్టిచినములు గవవీవారము. ఇట్టిగొవల లాని కెప్పుడును దిగలేదు. ఇచ్చిన దిచ్చి యింటఁ గూర్చుండ మన్నను - చీదిపై నభిప్రాయము లెమ్మని కాధ - మన కీయవారములు తెలియవు. మొదలు స్త్రీలను సభలు పెట్టువానుటను, మన న్యాసము లెమ్మిటను నవ్విపు పాస్తలెత్త మిచ్చినాకో వాకె యీ తీర్మానమునుగూడ నంగీకరింతురు - నీవు కావలసిన బాట్టు కొనినకానుము. గొడుగుచేకొమ్ము. నీవు నా కర్థాంగిని కనుక నీకు చే నీపాస్తలెత్త మిచ్చుచున్న నాడెను. వేవా వాగ్రుకకాకము చుట్టునాపి పిళ్ళలో గాన్మును వేగును- సభలోనికి మొదలుపే యిట్లు చెబుటనుఁ గ్రొత్తగా నుండియెడల మంబిన్గీరు నెట్టువపు వెలయుచు చేకొనుము- అని వేవాకోశము చుగవారు.

శివ పూజ

ప్రమంగు తమ్మిరాజు గారు

(గేయము)

శ్రీవ పూజానమయము	బంగారుపువ్వులు		
చేరి కొనిము రమ్ము	నల్లరంగుల జెట్టి		
శ్రీమ్రముగా	—తమ్ముడా.	చాటుపాడెక	—చెల్లెలా.
శివశివ యని పూజ	పువ్వులోనల నున్న		
కొల్పిన నిదమె	మనస్వపు సిరి మొగ్గ		
నవయుగమగు	—చెల్లెలా.	మర్మ మెరిగిన	—తమ్ముడా.
చిన్ని చిన్ని పూలు	పువ్వులోనల పుణ్య		
చిన్నా రిపువ్వులు	పునుషుని గనుగొన్న		
చేరి కోపితే	—తమ్ముడా.	పునుషార్థమే	—చెల్లెలా.

కుక్క-కాటుకు చెప్పదెబ్బ

శ్రీకంచటి నాగభూషణం గారు

“వలుకు, పలుకు, అంభాపలుకు

జగదంభా పలుకు

పలుకు పలుకు

అంభా పలుకునే

జగదంభా పలుకునే

కందికామాచ్చి పలుకునే

మదురమీనాచ్చి పలుకునే

కాశీయశాలచ్చి పలుకునే

“వెళ్లు, వెళ్లు” అన్నది వా
కిట్లోముగ్గులేస్తున్న అమృతం.

“మంచి మాటనే సెపుతా

నమ్మా.

నీవు తలసినకార్యం నాకు

తెలుసమ్మా

పంజోకాయో సెపు

తానమ్మా

అంభా పలుకునే

జగదంభా పలుకునే

నీమనస్సులోనంగతి

సెపుతానమ్మా

మంచిమాట రుచి

యినవమ్మా.

“వెళ్ల బృహి; వె

ళ్లమంటే నీకుకాదా?—

వెళ్లు.”

“ఇంతటి కడికెమనిష్యం పెట్టమ్మా. తల్లివి,
మహాచ్యుతివి. న్నోగోగో...”

“ఇప్పుడేమిముట్టి,
అబ్బయీ, ఊరులె
ల్లవాళ్లకముందేగి
కవాసుమ్మ తరూ
నైనావు; వెళ్లి.”

ద మ యం తి

శ్రీ వాసుదేవః శ్రీ వాసుదేవో జగత్సర్వాధికారః, రాజమంత్రి.

అని అమ్మన్న అనేసరికి, ఆ బుడబుడ క్కలవాడు కళ్ళి కొంచీ పెద్దవిచేసి, గొంకవా యిస్తూ, మళ్ళి ప్రారంభించాడు.

“పెల్లి, పెల్లి, పెల్లమ్మా, తల్లీ
నీ కీయేడుపెల్లి అవుతుందమ్మా, తల్లీ
పలుకు, పలుకు, అంభా పలుకు
జగదంభా పలుకు,

యీయేడు యివాహ మవుతుందమ్మా తల్లీ,
మంచి గొప్ప మొగుడొస్తాడమ్మా తల్లీ,

“అ, ఏమిటబ్బాయి, అది? బాగ్రతగా
పూట్లాడు.”—అన్నది అమ్మన్న కొద్దిగా,
భయంతో, కోపంతో....

అదివిని, బుడబుడక్కలవాడు గిలకవా
యించడంమానేసి, యిట్లా అన్నాడు.

“అమ్మ, నాకు జ్యోతిషం వచ్చు. మీ
ముఖం చూచేసరికి, మీకింకా పెల్లికానట్టు,
యీయేడు మీకు తప్పక పెల్లి అయేటట్టు,
మంచి, చక్కనిభర్త లభించేటట్టు, నాకు కన
పడ్డది. నిజంగా...”

ఈమాటలు వినేసరికి అమ్మన్నకు ఆలో
చన ప్రారంభమైంది. ఆలస్యం చేయకుండా,
యిట్లా ప్రశ్నించింది.

“ఏమబ్బాయి, నీకు జ్యోతిషం, తె
లుసా?”

“నెల్లయికేమమ్మా, బాగా తెలుసు.”

“అయితే, నువ్వ యింతాక నావిషయం
లో చెప్పినవన్నీ నిజమవుతాయా?”

“అనుమాన మొందుకమ్మా. ఒకకానీ
యీ తాటాకులు పుస్తకంలో యెక్కడో అ

క్కడ పుంచండి, అన్నమనిజం తెలుస్తుంది.”
పెటినే, అమ్మన్న కొంగునవున్న చిట్టా
మూటవిప్పి, ఒక కానీతీసి పుస్తకంలో ఒక
చోట పెట్టింది. కనుక్కుకొనితీసి, ఆబుడ
బుడక్కలవాడు నవ్వుతూ “చూచారా,
అమ్మా, నేచెప్పినవన్నీ పూర్తిగా నిజమే.
మీకీ సంహృదం, బహుశా మాఘమాసం
లోనే, పెల్లి అవుతుంది. మంచి, చక్కని, చదు
వుకున్న భర్తవస్తాడు” అన్నాడు.

అమ్మన్న విని పూరుకుంది.

“అమ్మా, మీ ఆదరుష్టం. ఒక పాత
గుడ్డ నయసేయించండి అమ్మా, మీ గులాబు
వాడిని. పోతాను”.

“ఏయ్, అబ్బాయి, యిప్పుడు పాత
గుడ్డలేమీ లేవుగాని, యీ డబ్బాలు తీసుకు
వెళ్లు” అని అర్థపావలా విల్ల వాడి కిచ్చింది.
వాడు దాన్ని తీసుకొని—“మాతల్లీ, మాలన్న,
మంచితల్లీ, మాలచ్చిమి. పది కాలాలపాటు
కుంకుమ రాదుకొని తిరుగమ్మా, తల్లీ”
అని దీవిస్తూ పెల్లిపోయాడు.

9

శివానధాని గొప్ప అగ్రహారీకుడు. గ్రా
మంలో మంచి పలుకుబడి గలవాడు. ఏడాదికి
సుమారు పాతికవేలరూపాయల రాబడి.
మంచివాడనినూజా పేరు పొందాడు. ఆయన
భార్య చనిపోయి చాలాకాలమైంది. కాని
మళ్ళీ వివాహం చేసుకోకుండా, కూతురు
అమ్మన్నను గారాబంతో పెంచుతూవున్నాడు.
అమ్మన్నంటే శివానధానికి ప్రాణం. కూతు

రిని అమిత నౌరంహో, సూర్యోవై పేమ
 తున్నాను.... అమ్మన్నకువెల్లియూను వచ్చి
 ది. మంచి అల్లుడిని సంపాదించాలని శివావ
 థానికి లోబువున్నా, పూర్వం తాను భార్య
 కుచేసిన వాగ్దానం జ్ఞాపికి వచ్చింది. అదికాక,
 యితరతనీ, మహర్ బయటవారికి యిదుగు
 పోవాలి? అనుకని, మేనరికమే యిద్దామను
 కొన్నాడు.....మేనల్లుడు గిరిరావు యఫ్. ఏ.
 వరకు చదువుకున్నాడు. మంచి స్థితిగడుచే.
 కాని అంత అందంగా నుండడు. అయినా,
 అతని అర్హతవల్ల అమ్మన్నని అనదిచ్చి
 పెళ్లి చేయడానికి నిశ్చయించాడు శివావ
 థాని. అమ్మన్నకికూడా అది యిష్టమే. గిరి
 రావు, అమ్మన్న చిన్నప్పడు చాలాకాలు
 బుకతోట పెరిగి, పెద్దవాడైనారు.....మాకు
 మాసంబోపెళ్లిముఖూర్తి. ఇప్పటికీ ననులు
 చాలాభాగం అయినాయి. గట్టిగా నెలగూడా
 లేడు వ్యవధి. అంతాబాగానేవుంది. కాని,
 యిచ్చాకోక అనాంతరం వచ్చిపడ్డది. అమ్మన్న
 వాకిల్లో ముగ్గులేస్తుంటే, యహర్ బుకబుక
 క్కలవాడువచ్చి, యెవరూ యేమీ చెప్పక
 ముందే, ఆమెకు యీయేడు పెళ్లి అవుతుం
 దన్నాడు. ఆసంగతి విసేట్టుటికి, అతనెహర్,
 కేవలం దేవమాత అనుకొని అమ్మన్న, వరి
 కొన్ని ప్రశ్నలడిగింది. “మంచి, చక్కని, చ
 దువుకొన్న భర్త లభిస్తాడు” అని చెప్పాడు.
 ఆవాక్యం అమ్మన్న హృదయంలో నాటుకు
 పోయింది. వాడుచెప్పిన దానిలో ఆమెకు గట్టి
 విశ్వాసం. అది నిజమైతే, గిరిరావు భర్త
 కాదన్నమాట! అతడంత చక్కని వాడు

కాదు; అంత చదువునచ్చిన వాడూకాదు.
 ఆదేవమాత, బుకబుకక్కలవాడు చెప్పింది ము
 వ్వుటికి వర్తమా అని అమ్మన్న నృణించేసికొ
 డి. వాచిమాటలుయిచ్చటికైనా ఫలించితరుతాయి.
 అటునంటప్పుడు, భర్తవశి, యీ మేనరికాన్ని
 కట్టుకోవకు ముదుకు? అమ్మన్న అలోచన
 చేసింది. భావాంమీద భావాలు, నరంగాలు
 లాగున ఆమెహృదయాన్ని గంకరకోలవరిచి
 నాయి. అయినా, తండ్రితో ‘నరి’ అనిమాట
 యిచ్చిందే! ఆయన కిష్టమేయెట్లా యెదుగు
 తిరుగగలదు? చిన్నప్పటినుంచి కష్టపడి ప్రాణం
 తో సమానంగా పోచి పెద్దదాన్ని చేసిన తం
 డ్రికి ఇచ్చా డామె వ్యతిరేకం అయితేలోక
 మంతా యేముంటుంది? అలోకభయంతో,
 నోరెత్తకుండా మేనరికంచేసుకుంటే, బుకబుక
 క్కలవాచిమాటలు అప్పుడప్పుడు జ్ఞాపకం
 వచ్చి, తీవితాన్ని అంతానుఖం చేస్తాయే?
 పోనీ, అందుకోసం, యీసంబుగంవద్దంటే,
 గిరిరావు దోమవుతాడు? వారిద్దరి చిన్ననాటి
 చేష్టలు, బాలసంజ్ఞాములు, అటపాటలుయేమి
 కావాలి? చిన్నప్పటినుంచిగిరిరావు, అమ్మన్న
 మీదే ఆశపెట్టుకొని వున్నాడు. అట్టివాణ్ణి,
 యిప్పుడు వికలమనోరథుణ్ణిగాచేస్తే, యెంతపా
 పం?—ఈభాగ్యానికే అమ్మన్న తన తీవితా
 న్నంతయెట్లామబ్బుమయం చేసుకుంటుంటు
 ఆమెకేమీతోచింది కాదు. నలహా చెప్పడాని
 కైనా యెవ్వరూ లేడు. చాలా మారులు,
 చాలావిధాలగా, తనే, అలోచించింది. తుదకు
 నిశ్చయించుకొంది, నిశ్చలంగా, దృఢంగా,
 తండ్రితో చెప్పింది, అంతా!

గిరిరావు అప్పుడే పికారునుంచి వచ్చి ఊటలో చల్లగాలికి తిరుగుతున్నాడు. కొన్ని చంద్రకాంతపువ్వులు కోసి, అవిఅమ్మన్నకిస్తే బాగుంటుందా అని ఆలోచిస్తుండగా, “గిరి, గిరి.” అని శివావధాని లోపలినుండి పిలుచాడు. ఆపువ్వు లక్కడే విడిచి, మేనమామ దగ్గర కెళ్ళాడు. శివావధాని ద్వారాన్నింటికు విల్పు న్నాడు. గిరిరావురాగానే, అతని వెంటచూచి, పూర్కున్నాడు. అప్పుడతని ముఖంలో కొంచెం విషాదచిహ్నాలు కనపడ్డాయి. అడిచూచి గిరిరావు అడిగాడు—“ఏమిటి, మామయ్యా, అల్లావున్నావు?” పెటినే, శివావధాని, తని ధైర్యం తెచ్చిపెట్టికొని, యిట్లా అన్నాడు. “గిరి, నీతో, అతికనిమైనవంకతి కనిమైన చెప్ప వచ్చారా? చెప్పడానికి నాకునోరు రాకుండా వుంది.”

“ఫరవాలేదు. చెప్ప, మామయ్యా.”

“నీకు అశుభం...” అని అనుమానంతో అగాడు.

“ఫరవాలేదు, చెప్ప పూర్తిగా.”

“మరి, అమ్మన్న నిన్ను పెళ్ళిచేసుకో దల!”—అని ఒక వెర్రిచూపు చూశాడు.

గిరిరావు, తోణకకుండా, బెణకకుండా “ఏందుకని?” అన్నాడు.

“ఏందుకనేమిటి? దానిముఖం చెప్పే తేవిని నీకు. నయానాథయ్యను గూడా చెప్పాను. కాని లాభం కలుగలేదు. కారణం స్పష్టంగా చెప్ప గు. దానికి అల్లా ఊచించాడు. అమ్మ, గిల్లి అన్నాడు. ప్రతిమాలాను; బాగుండవన్నాను;

మరియు పట్టమన్నాను; సిద్ధాన్నమన్నాను. కాని మొన్ని చెప్పినా ప్రయోజనం లేకపోయింది. “నేను చేసుకోను” అని మొండిపట్టు పట్టింది. తల్లి లేనిపిల్లి; దానిమనస్సు యెక్కడ నొచ్చు తుందో అని నేను కొంచెం వెనుకాడుతాను. ఏమో పోనీ, దానికర్మం దానిది.....”

“అనుజే ప్రత్యేక కారణం ఏమీ లేదా?”

“ప్రత్యేకమేముందీ. దాని అంతర్భావం అల్లా చెప్పినట్లు. పోనీ, కావలిస్తే నీవుగూడా దాన్నికలికొని ఒకసారి మార్లాడి చూడు, ఏమైనా లాభ ముంటుందేమో?”

“అబ్బే, లేదండీ. ఈ విషయంలో నే నింకా అల్లరి చెయ్యకుమకోలేదు. నాత్రో వను నేను పోతాను. కాని అమ్మన్న నాకు చేరిన ద్రోహునిమాత్రం నేనెప్పుడూ మనిచి పోలేను.....అంటూ గిరిరావు వెళ్ళడానికి లేచాడు.

“గిరి, నాయనా! నేనీమి చెబ్బనురా. ఇంత పెంకిపిల్లిని నేనెప్పుడూ అనుకోలేదు. మామశానికంతా కళంకంతెచ్చే ట్టుంది... పోనీ నువ్వు.....” అని శివావధాని యింకే మేమూ అంటూండగానే, గిరిరావు విసిరించు కోకుండా, తిరిగిచూడకుండా, వెళ్ళాడు.

౪

వంకయిల్లన్నీ నిరిగావుంటే, పెళ్ళి జరిగ నలసినదని అది. అవిషయం ప్లావకంరావనం చేత శివావధాని విచారంగా వున్నాడు. ఇంతట్లో పాకుగిటి పున్నయ్య ఒకయువకుని

మెట్టపెట్టుకువచ్చి “ఏమండీ, మీరు మొన్న ఎప్పుడో మీ అగ్రిహారం విషయాలు చూచేటందుకు వెళ్లారనా మనిషి కావాలే అని చెప్పారా. ఇంకో.....” అని ఆయువకుడు చూశాడు. చక్కని పచ్చనిశరీరం; పల్లవిపాత్ర కలు; పెద్దకట్ట; మృదువైన ముఖం. చూస్తే అనందం కలిగింది శివావధానికి. విచారాలాతా ముగించేసి ఆయువకుణ్ణి కొన్ని సంగతులు అడిగాడు.

“మీ పేరేమండీ?”

“జానకిరావు.”

“ఎయ్యప్ప?”

“ఇరువై యైదు.”

“అతనినెవరకు చదివాను?”

“బి. యే. ప్యాసైనాను.”

“వివాహ మైదా?”

“లేదు.”

“అయితే, బి. యే. ప్యాసయిమిరి అగ్రిహారం విషయాలలో పనిచేయక మేమిగితి. ఏదైనా మంచివుద్యోగం.....”

“ఈకాలంలో అనలువుద్యోగాలువున్నాయండీ? ఇరవాలేదు. ననున్నీ మీకు పచ్చేటట్టుగా చేస్తాను.

“పోనీ, మీరు మా యింట్లోనే వుండి మాతోపాటు భోజనంచేస్తూ మా పనులు చూస్తూవుండండి. పైనయింకేమైనా యిస్తాను.

“అవును లేండి. ఇదీ బాగానే వుంది. నాకు దిక్కెవ్వరూ లేరు. మంచి ఆలోచన చేస్తాను.” అని జానకిరావు తనసంఖ్యేమాన్ని వెలి పుచ్చాను.

కొద్దిరోజుల్లో జానకిరావుగూడా యింట్లో ఒకడై నాడు. తాను చేయవలసిన సమన్నీ శ్రద్ధగా చేశాడు. ఇంటివ్యవహారాలన్నీ జాగు పని వృద్ధిచెందినాయి జానకిరావు జాగ్రత్త వున. అదనకని, శివావధానికి అతనింటి ఒక విశ్రమైన ప్రేమ, గౌరవం కలిగింది. అతను ఆవివాహితుడేగా, పోనీ తనకు అల్లుడుగా అవుతే.....అని ఎప్పుడైనా శివావధాని తలంచేవాడు. కాని ఆవిషయంపైకి యెప్పుడూ యెవరితోనూ అడలేదు.

తనపని యేమిటోచేసి జానకిరావు ఒక చోట కూర్చుని, గోడైనా గ్రంథం చదువు కొనేవాడు. అతను మితభావీ. కొత్తవారినో అనలే ముచ్చాడడు. ఇంట్లోవారిలో కొద్ది ఊళ్లో మెవరితోనూ పరిచయంలేదు. కాని, అతను శ్రోతమెరిసి పోతుంటే పెళ్లికానిపిల్లలులాతా చూస్తే చూచేవాడు. మనస్సులో యేమైనా అనుకునేవారేమో తెలియదు.

* * * *

జానకిరావు తన యింట్లో అడుగుపెట్టి అగ్రిహారం మేళామీదా పని చేస్తున్నప్పటి నుంచీ అమ్మన్నకు అతనింటి ప్రేమ పుట్టింది. అబద్ధబుడక్కలవాడు చెప్పినభర్త యితడేనా అని సంకోచం కలిగింది. ఇతడే అని మెటనే కూడచేటింది. అప్పుడు, “మంచి చక్కని చదువు కున్న” అన్నాడువాడు. ఇదన్న జానకిరావు వద్ద వున్నాయి. ఇతడే తన భర్త కావాలి అని అమ్మన్న మనస్సులో అనుకున్నది. కాని అట్లా గని తండ్రితోతానే చెప్పే బాగుండు దని పూర్కుంది. అన్నిటికన్నముందు ఉపాధ్యతం

కావాలిగనుక, జానకిరావుతో చెలిమి చేయడం మొదలుపెట్టింది అమ్మన్న. కాని అతను చాలా క్షుణ్ణంగా, మితంగా మాట్లాడేవాడు. అడిగినమాటకు జవాబు చెప్పేవాడు అంతే. అమ్మన్న కేవల స్వాగతమనేటట్లు కనబడలేదు. అనినో కులాసాగా మాట్లాడాలని అమ్మన్న యెక్కోసార్లు ప్రయత్నించింది. కాని స్వర్థమైంది... జానకిరావు శివావధానిగారింట్లోనే భోజనంచేసి, అక్కడే నిద్రించేవాడు. సాధారణంగా యిల్లవ్వమీ అమ్మన్న అతన్ని చూస్తూనే పూజించేది. అతనికంటే అతని ముగ్ధమోహన కళ్యాణమూర్తి అమ్మన్నను ముగ్ధురాలినిగా చేర్చింది. అతనియందు ఆమెకు దినదిన ప్రేమ పెరిగింది. అతను మాత్రం ఆవిషయమే తలచేవాడు కాదు. ప్రేమలంటి యేమిటో తెలియనట్లుగా నటించాడు. ఏదో మిశ్రమీద అమ్మన్నే నలుకరించేది. అప్పుడు మాటకుమాట చెప్పేవాడు కన్నీళ్ళిడుగులు. అతను, తనను తిరిగి ప్రేమించడం లేదనేసంగతి తెలిసి, అమ్మన్న చాలా క్షుణ్ణంగా తలచింది. కాని ఏమి చేస్తుంది?... ఇట్లు నెల గడిచింది. అమ్మన్నకు అతని మీద ప్రేమ అంతకంటే పొరలింది. వెనకెప్పుడో బుడబుడక్కలవాడు చెప్పిన క్షోభింపం అనుదినం ఆమె చెవులలో ప్రతిస్వనించింది. అదే ఆమెకళ్ళకు ప్రత్యక్షంగా కనబడుతోంది. "ఇదిగో, జానకిరావే, నేను యిదివరకు చెప్పిన భర్తయితడే" — అని ఆబుడబుడక్కలవాడు గుర్రవానివూ చెప్పుకున్న ఆమెకు స్ఫురించింది... కాని, జానకిరావు మాత్రం యేమీ తెలియనట్లుగా, యెదులోనూ జోక్యం

కలుగజేసుకోకుండా, కాలం గడుపుతున్నాడు. అమ్మన్న ఆనేదన హెచ్చించి, ఆమె ప్రేమ వాహిని కట్టలు తెగబడి ప్రవహించింది... ఒకనాడు భోజనం ముందర సంగతులూ, తండ్రి చెవులో చెప్పింది. ఈ ఆలోచన శివావధానికి, జానకిరావుని చూడడంతోనే కలిసింది. కాని, కొమార్తె యేమంటుందో అని తటస్థంగా వూర్కున్నాడు. ఇప్పుడు ఆమె యిష్టపడ్డది. అందుకని శివావధానికి సంతోషమైంది. అంతమంది, వినయవిధేయుడు, సర్వణమతుడు, రూపసి, విద్యావంతుడు, తన అల్లుడు కాబోతున్నాడని అతను నిష్పక్షి రాదు... ఆ విషయం జానకిరావుతో మాట్లాడడానికి స్థిరపడుచుకొన్నాడు. రాత్రి భోజనమైన తర్వాత, శివావధాని, జానకిరావు వాళ్ళతో అరుగుమీద తొంటూరిలో నేనుకుంటూ, కూర్చున్నాడు. మాటల భోరణిలో శివావధాని, జానకిరావు పెన్సిల్ చేసిన యెత్తాడు. దానికత డిట్లా అన్నాడు.

"పెళ్లికేసుండీ, ఎక్కడైనా మంచిసంబంధం వస్తే తప్పకుండా చేసుకోండి?"

"అయితే, యిప్పుడు పెళ్లికి సిద్ధంగా వున్నావన్నమాటే?"

"కాని, మీదగ్గరకు వచ్చి కనీసం నలైనా కాలేదు. ఇప్పుడు వివాహం అయితే, మిమ్మల్ని వదిలేసి వెళ్లి వలసివస్తుంది. అది నా కిష్టం లేదు..."

"నన్ను యెట్లా విడుస్తావు?"

"అవును. మరి, నేనే కాపురం పెట్టినట్లు అయితే?"

"నేనే కాపురం లేకుండా మాయొట్టోనే వుండు."

“అదేమిగండి?”

“ఎట్లాగేమిటి? మాయింటి అల్లుడవైతే సరి!”

“ఏమోనండి, మీరు చెప్పేది సరిగా తెలియడంలేదు.

“ఏమీలేదు. మా అమ్మన్న నిమ్మపే మించింది-అందుకు నీవు యిష్టపడితే వివాహం చేస్తాను”—

జానకిరావుకు చిరునవ్వు చొచ్చింది. కాని మెటనే ఆపుకుని ఆలోచనామగ్నుడైనాడు. కొంచెంసేపు నిశ్శబ్దంగా వున్నాడు.

శివానధాని అడిగాడు, అమ్మడు—“ఏ, జానకిరావు; ఇంత ఆలోచన చేసికి సరేనంటే సరిపోయేదానికి? శుభం; ఏనంటావు?”

“నేను యేమనడానికి శక్తిలేనివాణ్ణి. ఇక్కడికి, సుమారు క్రొవేడుమూరంలో మా చుట్టూ లున్నాడు. వారిని సలహా అడిగి, మీకు జవాబు చెప్తాను.” అన్నాడు, జానకిరావు.

“సరే” అని రల వూపాడు అవధాని.

తెల్లవారు జారుచేలేచి, జానకిరావు, అల్లిని బంధువులయింటికి ప్రయాణమైనాడు. తిరిగి సాయంకాలం నాలుగుగంటలకు వస్తానని చెప్పాడు.

౫

జానకిరావు వెళ్లిసప్పటినుంచి, అమ్మన్న, తండ్రి మిక్కిలి సంతోషంగా వున్నాడు. అతను తిరిగివచ్చి ‘సరే’ అంటాడనిగా అని ఉప్పొగిపోయినాడు...

సాయంత్రమైంది. శివానధాని వాక్కులో అరుగునిరాగ కూర్చున్నాడు. అమ్మన్న మంచి పట్టుడున్నట్లు గురించి, విలువగల నగలుపెట్టుకొని, బాగా ముస్తాబుచేసికొని ప్రణయోత్కంఠమై, వేచివుంది. ఇదిగో వస్తాడు,

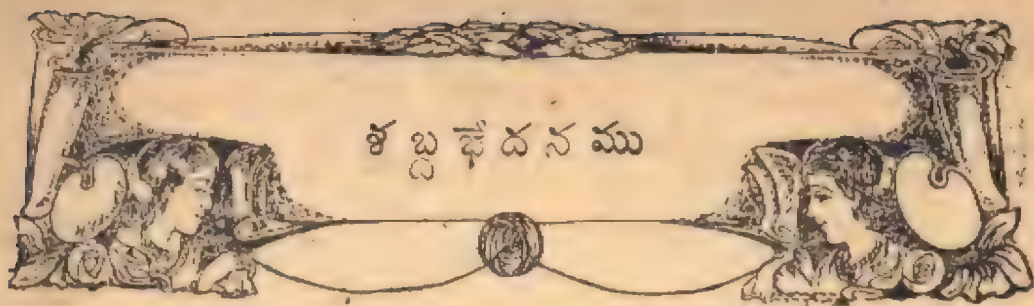
అదిగో వస్తాడు అని అనుకుంటూ వారు కాలు జరుపుతున్నారు. ఇంతలో రోడ్డు చివర జానకిరావు గోచరమైనాడు. అతనితో గూడ యెవరో స్త్రీ వున్నది. వారికి ముందుగా, శోపుమబడిలో లిల్లిని కూర్చోపెట్టి, నోకకు నడుస్తున్నాడు... బహుశా ఆ స్త్రీ జానకిరావు బంధునిరాలు. పెళ్ళికొమ్మలై చూడవస్తోంది అనుకున్నాడు శివానధాని, అమ్మన్న. వారంతా నెమ్మదిగా యింటికి చేరుకున్నారు. వారందరినీ ఆదరించి కూర్చోమన్నాడు, యింటియజమాని. అంతాకలసి శివానీ మీద కూర్చున్నారు—శివానధాని, జానకిరావు ఒక దిక్కున; అమ్మన్న, క్రొత్తగా వచ్చిన స్త్రీ మరొకదిక్కున.

“జానకిరావు, నీవు వెళ్లిన పని యేమైంది?” అంటూ శివానధాని సంభాషణ ప్రారంభించాడు.

జానకిరావు వెళ్లినప్పుడు నవ్వుతూ “ఆమె నడగండి” అని స్త్రీ వైపు చూపాడు.

“అయితే, ఆమె నీకేమికావాలె?”

“ఆమెయూ?— నాభార్య, ఇందుమతి. ఆచిన్నపిల్లి నాకొమ్మండై, మనోరమ” ఆకస్మికముగా కల్గిన ఆశాభంగముతో, అమ్మన్న నివ్వెరతోయి, నిట్టూర్చువిడిచి, తండ్రి చేతులలోకి జరిగింది. ఆనందగ్ర సమయంలో, వివాదానంతరం, ఆశ్చర్యమైన ముహూర్తంలో, “అమ్మన్నా, వియోగిణులు మెల్లముందు వేలిసివా? నీవు చేసిన క్రోధానికి, నుదిద్రోహం. ఈకంట నాటకానికంటా నీకేసు” ధామణి— ఇప్పుడు మీరు ఒకప్పుడవును, అడ్డం—” అంటూ యెక్కడనుంచో, పేనెల్లుడు గిరిరావువచ్చి అందరూ ఆశ్చర్యకేటట్టుగా, అన్నాడు.—

మద్దివట్ల వెంకటరమణయ్య గారు

ముగిసె ఘోషేశ్వరజేత్రమున రణమ్ము;
 గోరి హిమసామ్రాజ్యంపుఁ గోర్కె
 ఏమమాన్లు చేడినట్లెచ్చెన్ద్రవిడ [పండ్ల
 ఫలముఁ గుడుచుఁ బృథ్వీరాజు బందియందు
 పృథులరక్షప్రవాహంబు లీఁది యీఁది
 పడయఁగల్గిన యాడిల్లిభద్రవీరి
 గొలువుదీరిచె మహామదుగోరి సాహె
 బుద్ధతేయు తీవి మెఱయంగ నొక్కనాచు
 అతని కుడిద్రక్క నాసీనుడై వెలింగె
 మోహలీరాయనామ వీరాగ్రియుంచు
 సార్వభౌమునితోడ మచ్చరము చాటి
 తురకకును దోష్పడిన ప్రభుద్రోహి యతఁడు.
 పాదుసా కిరుక్రేవల బారుదీరి
 కూరుచుండిరి చుట్టాలు గురులు హితులు
 మంత్రులును జమూపతులు సామంతు లాది
 అంధున త్రునై పుణ్యంబు నరయు వేడ్క.
 సింగపుంబోను నర్కను రంగమునకుఁ
 దెన్నుకైవడి నేనకుల్ దెచ్చిటకు
 బద్ధుడైన పృథ్వీరాయ భాగ్యహీను
 చినుపకట కటాలనవారి నిలుకఁజేసి—
 భారుణీభారధూర్జహ దక్షమయిన
 భజముబందలి సంకెలల్ పుచ్చి భటులు

నిలువఁ బెట్టిరి రాజన్యతీలకు నపుడు
 సాగరముభంగి ఘోషించునభకు నెదుర—
 ఆదిగంత సామంతభృత్యంబు నకల
 జనులఁ దమనన్నల మనలుకొనఁగఁజేసి
 మించు సామ్రాజ్యమెల్ల శాసించినట్టి
 కనులులేవేమి యకట! యాఘనముఖాన?
 అఖిలరాజలోకంబుఁ గాదనుచు రోసి
 క్రూరుఁ డగు తండ్రికట్టడ మీఱి నడవ
 నెవ్వరి సంయుక్తఁ గడు భ్రమియింపఁజేసి
 నావిశాలతరభద్రస్థు లేవి యిపుడు?
 అగ్నియనుమాట చెవిసోకినంతమాత్ర
 నతులకారుణ్యరసతరంగితము లెవ్వరి?
 సాగిలంబడి రరులెవ్వరి జేగురింప
 ఆమనోభావ ముకురంబు లక్షులేవి?
 మునుపు పలుసాన్లు తక్ గాచె ననక మలక
 పెఱికి వేయించె తాత్రంబు గురియుకనులు;
 తత్కృతస్థు తాకార్య నిదర్శనములు
 గుంట లచట నేర్పడ నాటగోలె రెండు—
 వీపుననుమున్నతఁడు తొల్పుతూపుఁ బొదియుఁ
 నానునను వాడికొక్షేయకంపుదట్టి
 కట్టి యాభటు లుంచిరి కైదిచేత
 నన్య లెక్కిడలేని భాగాననమ్ము—

బరువు పరికించి యొకమాటు బద్ద వంచి
అసియుఁ జాపంబు దనవె కా యంచు నెంచె;
అతఁడు నిడుకేల నాధనుర్లతను దాల్చి
క్రాలె బరవిభంజనకేళిలోటులీల—

తా నధిష్ఠించు గద్దయవైని వనరు
విమతువిభవ మీక్షింపఁ గల్గిమిని, దనకు
నెరియుహృది దాచుకట్టంబు తరలుకతనఁ
గనులు లేకుంటే మే లని కైది తాచె—

చిక్కియున్నను నిద్ద మా చెక్కుదోయి,
వంకబామలును, పెడదమా ఫాలపట్టి,
కెంబెదవి నానతీరు వీక్షించి యతని
కనులకొఱతకై వగచె శ్రేష్ఠకజనమ్ము.

అకొలుపుకూటమనఁ బొదుసాకు నెదురఁ
శ్రేష్ఠకాళి కెడగ నిలఁబెట్టఁబడియొ
జేరువుగఁ జేరువుగ మూఁడుబారుటీల
లంధుశబ్దపేధులకు లక్ష్యములు గాఁగ—

కొట్టవలె నంట యాగ్రుడ్డి కోల వేసి
వానిఁ దాటించి చేయనవ్వడినిబట్టి
పొందవలె నంట తనగోరి బోల లేని
గోరిమన్నన విధి దాట నేరివశము?

భూపుదురవస్థ తిలకించి పొంగి వచ్చు
దుఃఖమెటా యూపుకొనె బైకి దోచనీక
విభుడు చెడిన, విశ్వాసంబు విడనిమంత్రి
కత్తెడు శ్శేద్యతంత్రండు ఛాందభట్టు—

తనకులాచారసరణి సుల్తానుఁ బొగడి
యొక్కపనికి నై కొలుచుచు నున్నవాడు,
గోరికడరాజువిలునేర్చుగొప్ప నెప్పి
యాస్త్రదర్శన మొనఁగూర్చి నట్టివాడు—

“చూడ లేకున్న శబ్దంబుబాడఁ బట్టి
కొట్టఁ గలవు లక్ష్య మని వాక్రుచ్చె భట్టు
రాజ! యాయీట నేసి నీస్వజమాపు”
మనుచుఁ గోరెను బృథ్వీరాయలను గోరి—

బల్లెమునఁ బల్కు పుట్టించె భటుఁ డొకండు;
రవళిమాగ్నాన శన్వి మార్గణము వదలె;
ఖంగు మంచును జవజవ గదలె నీటె;
సభ్యులెల్లరుఁ జప్పట్లు చఱచి రెలమి.

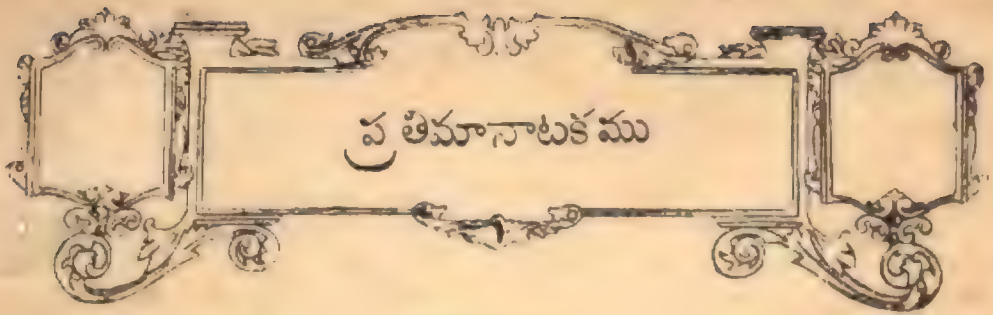
“ఏది యీసారి కొట్టు నీయేలు మాత”
మనుచు హెచ్చరించెను గృతహస్తఁ దురక;
“పాదుసావారిమె ప్పొంది బ్రదుకు మోయి”
యని హితోపదేశము సేసె హైహలుండు.

పెదలె దోడకే నృపుమిట విశిఖయుగము;
పెనఁగి యొండొండ గద్దెవైపుననునుండి
నిగిడె నల్లహారహరాగ్వవిద్యయంబు;
క్షత్రియతురుష్కరక్తముల్ కలిసి పాతె—

మోస మోహో యటంచును మ్రోసె రచ్చ
“హతముచేయుడాముష్కరు” ననుచుయోధు
“అరులఁ దెగలార్చి కృతకృత్యుఁ డైతి”ననుచుఁ
బాడిచికొని పడ్డవృక్ష్యశుఁ బొదివి రంత.

“ఏడి ఛాందభ ట్టేడి పోనీకుఁ” డంచుఁ
ద్రొక్కటంపడుజనమును ద్రోసికొంచు
గలయ వెదకిరి కొందఱు కత్తిదూసి
తిత్కపటనాటకపు సూత్ర భారుకొఱకు—

తునిమివైచిరి యంతకు మునుపె తాను
గోరి హైహలీరాయలు కూలు టరసి
“ఎత్తు కొనసాగె, నేలికబుణము పీతె”
ననెడువేడ్కఁ బ్రణము వీడినట్టిధన్యు.

చతుర్థాంకము
చేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

(తెలుగుజాతిపండిత రచనాంశము)

(అంతః కేటీకలు ప్రవేశించును)

విజయ

ఓసీ! నందినికా! చెప్ప-చెప్ప. ఇప్పుడు కాన
బుమ్మగాగు మొదలుగా జనానావారంతా
హాగృహము చూడబోతే గాదూ
బాబులు భరతులుగా గక్కడ తారసిల్లినది?
నరనృపవంశురాలిని నే నప్పుడు వాసిలివ్వగ
ఉన్నాను.

నందినిక

ఓసీ! నేమంతా ముచ్చటగా చూచినాము
బాబులు భరతులుగారిని.

విజయ

కైకమ్మగారిని బాబులు ఏమన్నారే?

నందినిక

అనడమూలేదు ఏమీలేదు. బాబులు ఆవిడగా
రిని చూడడానికికూడా నమ్మించలేదు.

విజయ

ఎబ్బే! ఎంతకష్టము. రాజ్య పాత పెట్టకొని
బాబులు శ్రీరాములుగారికి నట్టము చీడ
గొట్టబోయి దానితో తనకు పెధవరికము
కూడా తెచ్చుకొన్నట్లోకానికీడు తెచ్చినది.

నయాదాక్షిణ్యాలు లే వామిగారికి; కను
మాలపు పని చేసింది.

నందినిక

ఓసీ! విను: ప్రకృతులు తెచ్చిన అభిషేకమును
పారవిడిచి రామబాబులున్న తపోవనానికి
పెళ్లినారు భరత బాబులు.

విజయ

(సవిహనముగా) అ! బాబులు వెళ్లిపోయినారా?
నందినికా! రా! కైకమ్మగారిని చూడాము.

(పెళ్లిరి.)

ఇది ప్రవేశకము

[అంత భరతుడు, రథముతో సుమంత్రుడు
ను, సూతుడును వత్తురు.]

భరతుడు

ఉ. చేరె దివంబు జేడు తన

చేసినపున్నము వెన్నదింపగా

బారజనాళి బాప్పుజల

పారము లిత్తటి వెన్నదింపగా

జేరెద నేనును గృహ

చేష్టలు లేని తపోవనానికి

భార్య! రామనామమున

దేవునిమాటచేంద్రుని జూపెనె.

సుమంత్రుడు

ఈశుడు! ఈ సూర్యునిముడు! భరతుడు!

ఉ. పుత్రుడు పుత్రనిర్మలం

పుణ్యయశుం కనునట్టి పాపికి

పాత్రుడు పత్రభోజిత ప

మస్తే పనుం కనునట్టి పాపికి

విత్తనువర్తి రామునకు

య్యపు దమ్ము దీతము, నహ్యపా

త్రాత్రముపేర్చికిం దగిన

పద్ధతినే చనుచున్నవా డహా!

భరతుడు

ఓ నాయనా!

సుమంత్రుడు

బాబూ! ఇదిగో ఉన్నాను.

భరతుడు

పూజ్యుడు మాయన్న రామచంద్రమూర్తి
యెక్కడ? ఆమహారాజులుం గారి ప్రతినిధి
యెక్కడ? సారవంశునినన్నిదర్శన మెక్కడ?
రాజ్యంబు యగు కైకేయుకి బ్రత్యాదేశ
మెక్కడ? సత్యశ్రీమునకు స్థాన మెక్కడ? ఆ
స్వపకుమారు డెక్కడ? అసత్యసంరక్షకు
డెక్కడ?

గీ. నాదశల్లికి త్రియము నొనర్చు గోరి
రాచసిరిమెపు నెవ్వడే ద్రోచిపుచ్చె
సమ్మహాత్ము డిట్వొకుమరాభరతుము
నాదు పత మెనట నున్నాడే చూడ!

సుమంత్రుడు

బాబూ! ఈ సూర్యునిచేతమున గలదు.

గీ. అంతే రాముడు, నీత, మహాయశస్రు
కమున లక్ష్మణుడును గల రరసి కనుము
సత్యమును, శీమును, భక్తి జగమునందు
విప్రహము అంతే వా వాగు వెలయువాడు.

భరతుడు

కనుక రథము నాపుము.

సూతుడు

బాబుల సెలవుప్రకారము.

భరతుడు

(రథముననుండి దిగి) సూత! గుఱ్ఱములను
విడిగా విశ్రమింపజేయుము.

సూతుడు

బాబుల సెలవుప్రకారము. (వెడలెను.)

భరతుడు

ఓనాయన! విన్నవింపుము; విన్నవింపుము!

సుమంత్రుడు

కుమార! ఏమని విన్నవింతును?

భరతుడు

‘రాజ్యంబులయగు కైకేయుకి గొడుగు భర
తుడు వచ్చె’ నని.

సుమంత్రుడు

కుమార! ఉడుగుము. గురుజనాపవాదము
నుగ్గడింపరాదు.

భరతుడు

మంచిది. కదదోషము నుగ్గడింపట న్యాయ్య
ము గాదు. కనుక నిట్లు చెప్పాము: ‘ఇట్వొకు
కులకళింకభూతుడగు భరతుడు వచ్చె’నని.

సుమంత్రుడు

కుమారి! నీ నిట్లు చెప్పినాను. మతి నేమన
భరతుడు వచ్చేనని చెప్పదును.

భరతుడు

వలదు, వలదు. పేరునూత్రము పేర్కొ
నుట నాకు బ్రయత్నితము జరగని తెలు
గుగా వోచుచున్నది. ప్రహ్లాదాశ్చర్య తేజస్
వాస్త్రకులూడఁ బనులచే నిశేధము లేదు
గదా! కనుక మీరు నిలుచు. నీ నే విన్నవించు
కొందును. ఓహోయ! విన్నవించుచు, విన్న
వించుచు, హాజ్యమును పత్నివాక్యనాటకు
డును నగు రామచంద్రమూర్తికి!

గీ. జాలితేనివాడు, మేలు మఱచువాడు,
పామరుడు, మోటుపనులవాడు,
ఐన, భక్తిమంతుఁ డగునెంచే నొక్కఁడు
నిలువ సెలవా? లేక తొలగ సెలవా?

(అంత రాముడు సీతాబిడ్డలతో బ్రవేశిం
చును.)

రాముడు

(విని సహర్షముగా) సామిప్ర! విడిచివా?
ఓసీ, విడిచిరాజకుమారి, సీతను విడిచివా?
మ. శిశుముగ్ధులైన నీవ్వరం బెవరి గా
క్కో యశ్యము? మత్పితృ
స్వరముః బోలి విచంభణ; మదికి నా
శ్వాసంబు, సాహర్షముగా
బరిత్రోవంబును నంతరించె; మఱియు
బంధుత్వసందేహముగా
నెఱయించె; బెరయించె వీను గవకు
నెయ్యంబు తియ్యం బహా!

అశ్చర్యము

ఆర్య! నాకును నీ లుకునవ్వడి బంధుజన బహు
మానమును గట్టించుచున్నది సుమా! ఈ
స్వరము—

ఉ. బింకము గల్గి, స్వప్నమయి,

పెద్దదయై, కలయై, మహాత్మిపు

కెయు బోలె స్పృగమగు

రంబయి, కంఠమునం దురంబున

జంకనిచ్చి, స్ఫుటాంగముల

స్థానము లంటిన యక్షరంబుల

బంకము గాంచి, వర్ణముల

ప్రవేగజ్వాలినదో యనందగ

రాముడు

ఈలకుతీరు బంధపునిదే యనుటకు
సాదేహమా లేద నాహృదయమును గలచి
వై మచున్నట్లున్నది. నన్ను, అక్కణ, చూచు
మోయి!

అశ్చర్యము

ఆర్యని సెలవుకొరము. (కదలును.)

భరతుడు

అన్నా! ఏమి! ఎవనిను చూచుకకున్నాడు?
కైకేయీపుత్రుడగు భరతుడు వచ్చెనని
తేలికొనిరా యేమి?

అశ్చర్యము

(చూచి) అశే! ఈయన! అన్న! రామచంద్ర
మూర్తి! కాదు, కాదు; అన్న పోలిక!

ఉ. అన్న మొగంబు బోలె జెలు

వారు మొగంబు శశాంకహృద్యమై

పెన్నురముగ సురారి కర

నిశితహా నృపుఁజుమ్ము పోల్కి నా

స్వస్మజకాంతి పుంజమునఁ

బొల్పు జగత్ప్రియదర్శనముగా

నిన్నరనాథుఁ డారయ మ

హేంద్రుఁడోకో, మధుసూదనుఁడోకో!

(సుమంత్రుని జూచి) ఓహో! నాయన!

సుమంత్రుడు

ఓహో! బాబు లక్ష్మణుడు!

భరతుడు

అగును! ఈయన, అన్నగాకు! అన్నా!
మొక్కు చున్నాను.

లక్ష్మణుడు

రమ్ము, రమ్ము. చిరంజీవి! (సుమంత్రుని జూచి)
నాయనా! ఈయన యెవరు?

సుమంత్రుడు

కుమార!

గీ. రఘునాథుఁ జతుర్థుఁ డజానకరయఁద్రవీయుఁ
షీకఁ బ్రతీతుఁడౌ మీదుతంత్రికి ద్వితీయుఁ
వెన్నయొద్దకునకు నీయన్న కీవు

నలె ననుజులు చిరంజీవి భరతుఁ డిదేము.

లక్ష్మణుడు

ఇట్లొకకుమారి! రా! రమ్ము! నత్తా!
స్వస్తి: ఆయుష్మంతుఁడ వగుము.

శా. స్వప్నా నీకమహాహవాళి నసుర

వ్రాతమ్ములక వజ్రసం

ఘృషప్రేధకరంబులం దునిమి కి

ర్థిం గన్న ప్రాగ్భావులక,

యష్టక యజ్ఞవిత్తిర్ల వైభవు రఘునా

థోర్యాదులక బోలుచుక

బుష్టోత్కృష్టగుణప్రతాపభవితై

పౌల్వోను ముర్వీస్థలిక.

భరతుడు

అనుగృహీతుఁడను.

లక్ష్మణుడు

శమ్ముడా! ఇక్కడ నుండుము. నిరాశ నాకృ
సకు విన్నవించును.

భరతుడు

అన్నా! అభివాదనము చేయుటకు నామన
సాత్రి ఁదుచున్నది. శీఘ్రముగా నివేదించుము.

లక్ష్మణుడు

మంచిది. (చేరబోయి) ఆర్యునకు జయము.
ఆర్యా!

గీ. నీకు నెల నేని నెయ్యంపుల రమ్ముడు

భరతుఁ డిదేము భ్రాతృవత్సలుండు

అద్దమందుఁబోలె నగపడ నీచాయ

చక్క నిలనియందు సంక్రమించి.

రాముడు

నత్త! లక్ష్మణ! ఏమిటి! భరతుఁడు ఎచ్చెనా?

లక్ష్మణుడు

ఆర్య! అవును.

రాముడు

మైథిలీ! భరతుని జూచుకొనుటకు నీకనుదోయి
నాయతఁజూచుకొనుము.

సీత

ఆర్యపుత్ర! భరతుడు వచ్చినాడా?

రాముడు

మైథిలీ! అవును.

గీ. ఎఱుగుచున్నాఁడ నిష్కలే యేను జలుఁ
నలవిగానిది నాతండ్రి నలిపె ననుచు;
తమ్మునయి కూర్చి యిట్టివిధమున నుండె
కన్నకడుపుపైకూర్చి యెక్కరణి దగునో?

లక్ష్మణుడు

ఆర్య! తమ్ముని చోక్కొనిరిమ్మని సెలవా?

రాముడు

వత్స! లక్ష్మణ! ఇందుఁగూడ నా యభిప్రాయ
ము ననునెత్తింప నచుగుచున్నావా? అగుము.
నక్కరించి కీక్రముగాఁ దమ్ముని చోక్కొని
రమ్ము.

లక్ష్మణుడు

ఆర్యని సెలవుప్రకారము.

రాముడు

భేక నీవు నిలుము.

మ. ఇవతాళించిన కల్వతేకు లనఁగా

నింపారుకన్దోయి హా

ర్నవిశేషమునఁ బట్టుబాప్పుజల మా

సారంబుగా జాఱ గా

రినముంబొంగఁ దానె యియ్యవిద చె

రింబోవుగా కాత్మజు

దివుటలేవీఱఁగఁ దారసిల్లుజననీ

స్నేహంబుఁ దోపించుచుకా.

నీత

ఆర్యపుత్ర! అనతిచ్చినట్లే. (లేచి పరిక్రమించి
భరణుని చూచి) నేను లేచి చూచేయుంతలో
ఆర్యపుత్రులు ఇక్కడికి వచ్చినారే! కాదు
కాదు. రూపుచాలిక!

సుమంత్రుడు

ఓహో! కోడలు!

భరతుడు

ఓహో! ఈమె పూజ్యురాలు జనకరాజ
పుత్రి!

గీ. వేల దున్నువో నాగంటి చాలు వలన
నవతరించిన స్త్రీమయ మయిన లేజ
మిది జనకభూమివిభవని యహీన పుణ్య
తపమునకు మఱియును నన్ని దర్శనంబు.

అమ్మా! అభివాదించుచున్నాఁడను. నేను భర
తుడను.

నీత

(తనలో) హామే కాదు. ఎటుకులికు గూడా
నదియే! (ప్రకాశముగా) వీరాయుష్మంతుడ
వుగా నాయనా!

భరతుడు

అనుగృహీతుడను.

నీత

రా! నాయనా! అన్న గారి ముచ్చట తీర్తువు.

సుమంత్రుడు

బాబూ! ప్రనేశింపుము.

భరతుడు

తండ్రి! నీ విష్వ డేమి చేయుదువు?

సుమంత్రుడు

గీ. అననినాథుడు దివమున కరిగినఁబయి
గుఱితుండైన రామచంద్రునకు నాకుఁ
జోప్పడియె నిష్పటికఁ దొలిచూపు గాన
యవల నే నిత్తి ముందు సేవరుగు మన్న!

భరతుడు

అట్లే సరి. (రాముని కేరఁజోయి) అన్నా! అభి
వాదనము చేయుచున్నాఁడను—నేను భరతుఁ
డను.

రాముడు

(సహర్షముగా) రాఠమ్ము, ఇత్తొడుకుమారా,
స్వస్తి. ఆయుష్మంతొడ వగుము.

ఉ. డగ్గఱ కేగుదేరుమ! వె

దండకవాటము తీరుపేరురం

బొగ్గుమ; నీనుదీర్ఘభుజ

యుగ్మమునక నను నిడుగొంగిట

బిగ్గి గ్రహింపుమా వెలయు;

నమ్మెగ మెత్తుమ; కోకవహ్ని చే

బొగ్గులువాటియున్న తను

పుక ననియింపుమ; రమ్మ; తమ్మనా!

భరతుడు

అనుగృహీతుడను.

సుమంత్రుడు

(చేరిపోయి) ఆయుష్మంతునకు జయము.

రాముడు

హానాయనా!

సీ. మున్ను సురాసురుల్ మిన్నంటి చండన్

చండ సంగ్రామముల్ నలుపునపుడు

నేనతో దేవసమానవిమానము

తెక్కి విక్రమకేళి నేపునూ

నచ్చెరువంది సురాసురు యాతడే

యాతడే దశరథుఁ డనుచు బాగడ

నెగడిన శ్రీమంతుడగు నమ్మహారాజు

నెయ్యంపు మిత్రుని నిన్ను, నాత్మ

దేహమును ద్వశించి దేవలోకమ్మున

నాత్మవంశ్యులయిన యవనిపతులఁ

విలసిల్లను ముదమున జితకూడి యిర్తజ్జీ

నందుచున్న వాడే యాత్మసుఖము.

సుమంత్రుడు

(దుఃఖముతో)

మ. పరలోకంబున కేగె భూవిభుడు ని

వా యీవనుల్ నేరి పి

భరతుఁడ కడుఁ గుందువొంకె గులమా

ప్రావేళులం దక్కె ని

క్కరచో బెక్కులు సకటంబులకు నొ

గ్గి కేయుచుక నన్ను నీ

చిరజీవిత్వము మునునోలె నిసో

చెందొచ్చె బాదోపముల్!

నీత

అ. లే పొగులునూన్న ఆర్యపుస్త్రులను నాయాని

గారిమాటలు మరింత పొగిలిస్తున్నవి.

రాముడు

మైథిలి! ఇదిగో నిబ్బరించుకొనుచున్నాను.

వత్స! లక్ష్మణ! ఉదకమాయి!

లక్ష్మణుడు

ఆర్యుని నెలపువ్రకారము.

భరతుడు

ఆర్య! న్యాయము కాదుగదా! శ్రమము

తీరన శుశ్రూషింతును. నేనే యుదకము మెత్తు

ను. (కలశమును కైకొని నిష్క్రమించి ప్రవేశించి) ఇదిగో ఉదకము.

రాముడు

(ఆచమించి) మైథిలి! లక్ష్మణుని శుశ్రూష

నడిలుచున్నదిగదా!

నీత

ఆర్యపుత్ర! ఈయన సేవకూడా మీరు పొ

దవలసిన వారేకదా!

రాముడు

అట్లుగా దిక్కననుండి శుశ్రూషించును గాక!
భరతుడు పురముననుండి నన్ను శుశ్రూషిం
చునుగాక! ఇది లెస్సగదా!

భరతుడు

ఆశ్చర్యము నన్ను ననుగ్రహింపవలెను.
గీ. మేనిచే నిచ్చటనే నన్ను మోగనిండు
కర్ణములచేత నచ్చట గలుగఁగలను
అన్న! నీపరిచేతనే యఖిలరాజ్య
పాలనమ్ము నిర్వక్రమై పరఁగఁగలదు.

రాముడు

నత్త! కైకేయీతనయ! నీ దట్లు వలదు.
ఉ. నమ్ము వనమ్ము తేరుటకు
వాయన యానతిమమ్ము హేతుగో
తమ్ముడ! భీతి గాదు మఱి
దర్పము గాదు మతిశ్రమము గా
దెమ్మయి నత్యహర్గతి
యేనుమి సహన యస్మదీయనా
నమ్మున; కేటి కిట్లు మతి
నల్పన న్నొప్పుచోవఁ జోవఁగఁ.

సుమంత్రుడు

ఇట్లు దీక్ష నభిషేకోదక మెక్కడ నుండు
వలెను.

రాముడు

మాయమ్మగా రెక్కడ నుండవలెనని చెప్పి
యెక్కడనే యుండవలెను.

భరతుడు

అనుగ్రహింప వేడెద. ఆర్య! పుంటిపైబాడువ
వలదు.

ఉత్సాహ.—

నిన్ను తాత్మక! నీదుమాతయె
చక్క నాకును మాతయె
నన్న! నిన్నును గన్నయాన్నిభృ
తాత్మ్యజే నను గన్నవా
దన్నరానిది మాతృకోపమ
యేనియుం బురుషాళికా
మున్నుజోలె గనుంగొనంగదె
మొక్కెదఁ భరతుఁ ననుఁ.

సీత

ఆర్యపుత్ర! భరతుడు కడుజాలిగా అడుగుకొ
టున్నాడు. మీ శేమి యోచిస్తున్నాను?

రాముడు

మెధిలి!
చ. తొలుపునఁ బాతెడిక ద్రిదివ
ధాముడు భూమివిభూడు, పుత్రుఁ
దులయిడరాని నద్ధణము
నోహరు సీతని నాచి మెచ్చుకో
గలుగకపోయె: నిట్టిగుణ
గన్యని బుట్టనిగన్న పుణ్యవం
తులవయిగూడనుఁ జెనుగు
తుట్టలు చుట్టలు నైన మయ్యయో!
మ. పరిశోషించితి నీయెడఁ, నిజము, నా
పట్టమ్ము నీయందు లే,
దరుడెఱుఁ భవనీయయోగ్యతకు బో
నైవాడ, నట్లయ్యు, భూ
వగున ల్పివిలు తప్పఁ ద్రోవఁగ గో
నత్సా! భవత్పన్నిభుఁ
వదపుత్రుఁ గనుంగొన్న శంక్రినుడియుఁ
వ్యర్థము గావచ్చుచే!

భరతుడు

ఉ. అంతమునందు నెప్పటికి

నన్న! భవచ్ఛవభంబు? త్వత్పద

ప్రాంతమునందు నుందు నిట

నెప్పటిదాకను—

రాముడు

కాదుకాదు, భూ

కాంతుడు సత్యవాక్సుకృత

గౌరవమందును గాక; నీవు నీ

సొంతపురాజ్య మేలుకొనఁ

జూడవయ్యే నిదె యొట్టునెట్టెదగ.

భరతుడు

అన్నా! మాజూడరాకుండ మాటాడితిరి!

కాని ఒకకట్టుబాటున కొప్పెదరేని మీరా
జ్యమును బాలింతును.

రాముడు

వత్స! అకట్టుబాటెట్టిది?

భరతుడు

నాచేత నుండుబడిన మీ రాజ్యమును బదు
నాల్గువత్సరములు గడచినపిదప మరలు బాచ్చు
కొనఁగోరుచున్నాడను.

రాముడు

అట్లే కానిమ్ము.

భరతుడు

ఆర్య, వింటివా! అమ్మ, వింటివా? నాయనా,
వింటివా!

అందఱు

మే మెల్లరము వింటిమి.

భరతుడు

ఆర్య, మఱియొకవరమునుగూడ గోరుచున్నా
డను.

రాముడు

ఏమి కోరెదవు? నీ నేమేని యొకఁగవలెనా? నీ
నేమేని యనుస్థింపవలెనా?

భరతుడు

గీ. అన్న! నీపాదసద్భము లనుభవించు
పాదుకల నిమ్ము తలఁపొడఁ బ్రాతులివిగో
మరల నీవచ్చు నందాఁకఁ బురిని వీని
కిని విధేయుడనై నీను ననుచున్నాడను.

రాముడు

(స్వగతము) అహోహా!

క. ఇంచుకమాత్ర యశం బా
ర్జించితి నే నింతకుఁ సువిరకాలమునఁ;
గొంచెఘఁ గాలముననె యా
ర్జించెఁ భరతుడు జగతి ప్థిగతయశమునఁ!

నీర

ఆర్యపుత్ర! భరతుడు కోరిన తొలికోరిక
ఇత్తురుగదా!

రాముడు

అట్లే యగుఁగాక! వత్స! కైకొనుము.

భరతుడు

అనుగృహీతుడను. (గ్రహించి) ఆర్య! అభి
షేకకోనకము నీపాదుకలపై నుండు గోగు
చున్నాడను.

రాముడు

సుమగ్రునితో నాయనా! భరతున కేది యిచ్చ
మో అదియెల్ల జరఁగఁగోరుచున్నాడను.

సుమంత్రుడు

చిరంజీవి. సెలవుప్రకారము.

భరతుడు

(ఆత్మగళము) అమ్మయ్యా! ఇప్పుడిక్కడ—

ఉ. పౌరుల కిష్టుడగ న్నజన

వత్సలుడగ భవనప్రియుండ భూ

మీరమణుండు స్వర్గతుండు

మొచ్చు సుకీలపురిడ్డడగ గుణో

దారులకు నహోదనుల

కాదరణీయుడఁ బుణ్యకీర్తివి

స్తారుడ నజ్ఞనావళి ప్ర

శంసకు నర్హుడ లభకాముడగ.

రాముడు

వత్స! కైకేయీతనయ! రాజ్యమెట్టిదనగా,
తుణముగూడ ఏమతి యుండదగిది. కనుక,
నీవు విజయముకై వెంటనే తిరిగి వెడలువలెను.

నీత

ఆఁ! ఆఁ! భరతు కిష్టమే బయల్దేరి వెళ్లినా?

రాముడు

అతిన్నేహము వాడు. చిరంజీవి యిప్పుడే విజ
యముకై బయలు వెడలుగాక!

భరతుడు

ఆర్య! ఇప్పుడే వెడలుదును.

గీ. గంపెఁ దానతోఁ పౌరులు గాచియుండు

రన్న! నిన్నుం గనుంగొన నయ్యయోధ్య

నే నిదే వేగ కొనిపోయి నీప్రసాద

మచటఁ గాన్పించి వారి నూరాన్పవాడ!

సుమంత్రుడు

చిరంజీవి! నే నిష్ట చేయిచేయవలెను?

రాముడు

నాయనా! మహారాజులుంగారివలె నీచిరం
జీవిని గాపాడవలెను.

సుమంత్రుడు

ప్రదిక్కియుఁగినా యల్ల యత్నింతును.

రాముడు

వత్స! కైకేయీతనయ! నాముందు రథము
నభిరోహింపుము.

భరతుడు

ఆర్యుని సెలవుప్రకారము.

(రథ మభిరోహింతురు)

రాముడు

మైశూరి, ఇటురా! వత్స, అత్మణ, ఇటురా!
ఆశ్రమద్వారమువలన కైన భరతుని సాగనంపు
దము.

[అందఱు నిష్క్రమించిరి.]

జనమంచి సీతారామస్వామిగారు

(వెనుకటిసంచిక రెండువాయి)

- ఉ. చుక్కలు నొప్పు నంబరము చూడంగ నెలయు నేత్రవర్ణమై
చక్కంగ జాటు సీమహిమ సర్వము నదృశిల్లి; సందియం
బెక్కటి దొక “నాస్తికుడనే” నను మూఢుడుగూడ రాత్రి యం
దక్కజమంది నిజ హృదయమందఁ దిలంపకయున్నె యీశ్వరా.
- ఉ. న్యాయమే నీకు నన్నిట లనారతముగ మది గుండజేయ? నీ
సాయములేక జీవనము నల్లు దరంబగునొక్క నాకు? నే
జేయంగ జాలుయత్తు చులు చేయుట మానిలినా మహాత్మ! నీ
వే యిక దిక్కుగాని పరులెవ్వరు లే రనునూ టెఱుంగనే?
- ఉ. అథలు ధాత్రి గౌరవము నందుట కల్లుట! నీవుగూడఁ బ్ర
త్యక్షుల జూచినట్టి భవదహుల జూచిన వింత గాదొకో
వ్యర్థము నిన్ను వేడుటయు నన్న మహాపయశంబు నొందజో
కరిమెయి బ్రభూ! నను గృతార్థుని జేయవే భక్తవత్సలా.
- చ. పదపదరాయటంచు భనవంతుల నేవకు లీడ్పుచుండఁగా
నదయతఁ జూడ రే యనుచు సాగిలి మ్రొక్కుచు బొట్టకోసమే
కద యవమాన మెంతయినఁ గాంచి నహింస్త్ర దరిన్పు లక్కటా!
ఉదరము నిచ్చి యన్న మిడ కుండుట నాయమే నీకు రక్షణ.
- చ. మదము సుడించునంత భనమా దయసేయకు; వైస్యవృత్తి చే
నుదరముకోస మేగనికునో యడిగించెనునంత లేమియూ
కదురుగనీకు మట్లయినగా నిను నిశ్చలభక్తినిత్యము
స్మది గొలువంగ జాలుదును? నాకు మఱెట్టలు సాధ్య మీశ్వరా!

ఉ. ఏ నోకటిం దలంచినపు డీవు మహాకృటి యాచరించిన;

తొన విచారిముగా వినుగునందును దూతీతి బుద్ధిలేక నిక;
గాని, భవత్యక్తుం బయినకార్యమే మేలయి చాటె నీకృపనః
నేనెదురూహ పాటగుట నిక్కము నామతి దిద్దు రక్షకా.

శా. ఎంతోకష్టము నొంది దిక్కవరులే రీలోకమం దంచు నే
జంతాంభోనిధి ముగ్ధి కొట్టుకొనఁగఁ జిత్తంబుగా నీవు నా
వీతం దీర్చి ముదంబుగూర్చితివి దేవా, పెక్కు సర్వాయముల్
స్వారం బింకను నిన్నె నమ్మి సుఖమునంబూన దే లెప్పుడుకా?

చ. అనయము యోగిమోసనములందఁ జరించెడి నీపద్యాముల్
నను నిక కన్యక జేయుటకు నాకతింపుమనస్సునందఁ గూ
డ నిలువఁగా దయామతిఁ గడంగితివోర! భవత్పరోపకా
ర విరతి నన్నుతింపఁగి దరంబాకొ యెవ్వరికైన రక్షకా.

చ. మలినపుగొంప నానయిన మానస మెట్టిలు నీకు నచ్చెనో
నిలయముగా నొనర్చుకొని నిత్యము గ్రొలుచు నూదు వందు; నీ
యిలు పెరిశుభ్రమై వరఁగ నీవ యింకం గను శ్రద్ధఁ బూనఁగా
నలయును గాన నాకు నది భాగ్యకరం బగుఁజమ్మి యీశ్వరా.

ఉ. ఆదృశైన యస్థును మహాతురతఁ నిను వేడివేడి నా
తొండుతల్లెఁ దీవయినవోర మించుకయుం గృతర్థునిక
జూపక వ్యర్థిగాఁ దిరుగుచుం జెడిపోయిడి బుద్ధహినుడక
బాపని నక తీమింప నీ, కృపానిధి! యోగ్యునిగా నొనర్చవే.

మ. గుణరూపంబులు నీకు లేవనుచు వాక్రుచ్చుగదా శాస్త్రముల్
నిను నేరీతిని నన్నుతింపఁగలనో నిన్నెట్లు ధ్యానింతునో
యాని శింకాకులమానసుండ నగు నాయూర్తిం దొలంగింపవే
నాకే మంచు నుపేక్ష నేయక, జగన్నాథా, ననుం బ్రోవవే.

ఉ. ఎందుల కేజగంబు నృశ్చయించితో, యేమగునోయిదింక మే
మెందులకుకా నదిత్రి జని యింతుమొ, యోము కేము మృత్యువుక
తెందుదామో, మహామగునో చెల్లి నరిమ్మటనంచు నే పెడిక
సందియముల్ విశేషముగ; నామది శాంతిని గూర్చి మీశ్వరా.

చ. పరిమితబుధులు గలుగు పాపచరిత్రుల మేము దేవ, నే
కరచే ననంతశక్తియుతుఁ గల్గుచువూరుని నిన్నుఁ బూర్తిగా
సేతుగఁగ నేర్పిమఱ్య; నిను నీ వొకయంద వే నెప్పనేర్పి నం
చెలుఁగుదుఁగొని యుండెయు నే న్రిహయింపఁగిలొని సీశ్వరా.

చ. ఇమమూఁ జెట్టితంచు నిను నెన్నఁడు మూలననూ మహాప్రభా
కమదయ నీకుఁ గల్గుటమె కారణమందును దోచె వానినే
బయటకు; లోక మెట్టిదొ వివర్తులు వెల్పుఁగఁజాలినట్లు లె
న్వొడు నెఱిగింఁజే జనుధనాబె ప్రశస్తపుష్ప రక్షకా.

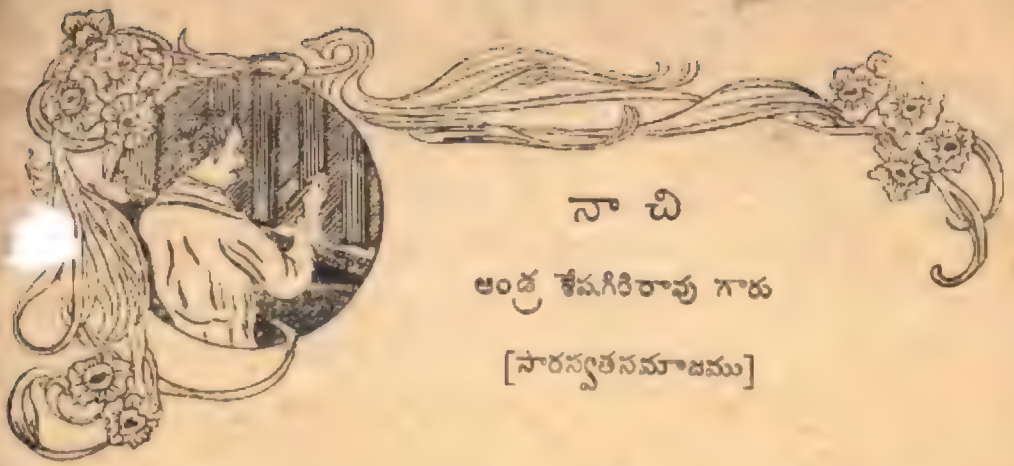
చ. పునఁమిది వేద్యులొక గొలుగు బూనుఁడు నెంతఁ గ్రిమక్రిమయిగా
గిడుపునకుఁ భవనానకుఁ గాలికు వేద్యుమనూను; పట్టు లె
న్వొడు నెఱిమఁజుమే కనుచు ముక్తిభరాన కే గంపక్కటా
పునకొఁగొని పోవటాకొ పుట్టెను బుట్టెనొట్టి యీశ్వరా.

మ. చరిత్రార్థక దోలఁగిం బుగ్గియుఁ దిహసావేశం గొట్టిగా
జలముకొ నొట్టి నెనిం నెన్నము నెవ్వ్వొక పాటున భక్తి కా
వలయుకొ నొనరిగార్థే కీర్తి ముద మాపాదించె, గొట్టి ని
శ్చూరీకీకొ నినుఁ గొల్పు నేర్పొటగా నొప్పొగి జే రక్షకా.

బృందదేవ కేగుచున్నాఁడు సంనుపట్టి

అదియిది పురాణం నూర్వనా రామ సత్పత్తులు గారు

వైదికముజేకులకే గెలుగుకొన నొప్పు మోముపైఁ గన్పూరింప జేటి
గండునుమొకరాలు నుడించు సిగలోన సాయగా నెమిలిపించుచు జేటి
పులిగోగు పతికము మొదలుగాఁ గొలుగల్ పొట్టపై వెలుగ నొంపుగను జేటి
వేల్పుతారతనా వెల్గుగల్గిన మేనఁ బులిసియెక్కపు నువ్వులునఁ గట్టి
వేడ్క మయి బాడు తనపాట విన్నయట్టి - గోకూఁ చెచ్చు పిల్లనగ్రోవి బట్టి
పొందుగా నాలు గావంగ బాధిపుట్టి - బృందదేవ కేగుచున్నాఁడు సంనుపట్టి.

నా చి

ఆంధ్ర కేషగిరిరావు గారు

[సారస్వతసమాజము]

నాచి ఆంధ్ర బ్రాహ్మణస్త్రీ; మహా
విద్వాంసురాలు. ఆంధ్రులకు
సుపరిచితుడును, ముప్పైపిండ్లపాటియు నైన
ఏలేశ్వరోపాధ్యాయు డామెజనకుడు. ఈమణి
తుని నివాసస్థానము ఏలేశ్వరము. ఇది గుం
రాగుమండలము నందలి పల్నాడు తాలూ
కాకు సరిపాద్యున కృష్ణవేణీమహానది కన్యలి
గొండున నున్న పుణ్యక్షేత్రము. ప్రాంతిక
జనులు ఏలేశ్వరమును దక్షిణకాశి యందురు.
విధ్వంసావశిష్టము లగు దేవాలయము లా
గ్రామమున నేటికిని చాల గలవు. ఏటేట శివ
రాత్రి కక్కడ జరుగు తీర్థమునకు పోకొనిది
జనులు చచ్చుచుందురు.

స్త్రీస్తుతము ఏకనశతాబ్దియం దీగ్రామ
మున ఏలేశ్వరోపాధ్యాయుడు జీవించియుం
డెను. ఆతడు సంస్కృతసాహితీమండనుడు ;
నేడవేదాంగములయందు అనంత కౌశలము
గలిగించికొనిడు; ఆయుర్వేదమునందు విశే
షానుభవము సంపాదించిన అభిజ్ఞుడు; వేదాల
ఆశ్రమ సమస్తశాస్త్రములను సర్వవిధముగ
నేర్చిన ప్రిజ్ఞునిది.

ఆంధ్ర భూమియందు బ్రాహ్మణులలో
వివాహములందు పాటింపబడుచున్న నాడు
భేదములు ఏలేశ్వరోపాధ్యాయుడు కల్పించి
నవే ఆతడు తనకొమరితలలో నొకయొమె
పరిణయమిప్పుడు నరుని కులవిషయమున
ప్రమాదపడియెను. అందుపై నాతడు బ్రాహ్మ
ణసంఘములో నాడుభేదము లేర్పఱచి, యే
నాడువా రానాడునందలి స్త్రీని మాత్రమే
పెండ్లి చేసికొనవలయునని విధించెను. నాటి
నుండి నేటివఱకును ఆ అనుశాసనము అను
శ్రుతాచారమై ఆంధ్ర బ్రాహ్మణసంఘమున
వలయుచున్నది.

ఏలేశ్వరోపాధ్యాయుడు తా నార్జించిన
విద్యసంతన లోభమూని తనయందే జీర్ణము
చేసికొనక శిష్యులను చేరగీసి విద్యాశిక్షణ
మిచ్చెడివాడు. ఆయనయొద్ద స్లిష్టుడు సం
దంకొనిది విద్యార్థులు సంస్కృతము నభ్య
సించుచుండువారు. ఓరంత ప్రాద్దును ఆతని
యింట సంస్కృతఘోషయే. నిరంతర మట్టి
సంస్కృతఘోషనడుమ మెలగుచుండుటచే
ఆతనిగృహమున స్త్రీచిరస్యతము సంస్కృత

మున స్వచ్ఛముగ భారాళముగ సంభాషించి
గలిగియుండిరి.

ఏ లేళ్ళరోపాధ్యాయునకు పురుషసంతతి
లేదు. ముస్వరు తనయలుమాత్రము కల్గిరి.
అందు నాచి రెండవయూమె. దురదృష్టవశ
మున నాచి యౌవనాశామృదుపుష్పము
పుల్కరిగ వికసించుకుండగనే పతిని గోల్పోయి
దుర్భరమగు వైధవ్యమున ఇల్లుపట్టెను. ఏలే
ళ్ళరోపాధ్యాయుని ప్రేమాద్వితీయాకయమస్వ
దు కొలిమినలే కణకణలాడి కుమిలిపోయెను.
తనకుమాత్రై వైధవ్యవేదన ఆతడు చూడలేక
పోయెను. ఇంక నాజన్మమున కెట్టులును తీరని
లట్టికీర్ణ విచారమునుండి ఆమె మన స్సాకింత
మరల్చుటకై ఆతడు నాచిని సంస్కృతవిద్యా
భ్యాసమునకు పురిగొల్పెను.

నాచి పీఠతో సంస్కృతము అధ్యసించ
నారంభించెను. నిద్రాసుఖములను మఱచి కష్ట
పడి చదివెను. ఆమె మందమతి యగుటచే
తగినవ్రతయోజనము లేకపోయినది. అందు
మీద విద్యాప్రియయగు నాచివిచారమునకు
మేగలేకుండను. తా కెట్లైన గొప్పవిద్యాంసు
గాలు కావలెనని ఆమె వేగిరవడుచుండెను.

నాచినలే మందమతులగువాని ఏలేళ్ళ
రోపాధ్యాయుని ఇతర విద్యార్థులలో కొంక
ఘోషిడిరి. అట్టివిద్యార్థుల భావకశక్తి వృద్ధివొంది
వారిబుద్ధులము తెవరించుటకు బేషభము
కనుగొన ఏలేళ్ళరోపాధ్యాయుడు ఆయుర్వీర
మందలి తన అభినివేశము సంతయు వినియో
గించెను. వినియోగించి 'జ్యోతిష్మతి' యను

తీగరసమును త్రాగినచో మేధాశక్తి పెంపొం
దునని గ్రహించెను. ఆ బేషభ నేవనాన
నాయనశిష్యులలో మందమతులగువా రెక
మేధాసంపన్ను లైరి.

సత్వరము మహావిద్యాసంతురాలు కా
వలె నను అత్యాశురతతో నాచి ఒకనాడు
జ్యోతిష్మతి రసమును మోతాడు తప్పించి
మిక్కుటముగా త్రాగెను. ఆరసము పరిమాణ
మునకు మించినచో వికటించి విపత్కాయుని
శబ మొనెగును. అట్లు రసము ప్రవీణ కొద్ది
నేటికి నామెకు అవిధితాపము, విదానాము
బయలుదేరెను. ఆమె ఈఆనాపాళికి దాళ
జాలక పెరటిలోనున్న బావియందు దుమి
కెను. అం దామె పనిమిడిగంటలకాల ము
డెను.

ఏలేళ్ళరోపాధ్యాయునకు గాని, మఱి
ఎవ్వరికి గాని ఈవృత్తాంత మేమియు తెలి
యదు. అకస్మాత్తుగ నాచి కనిపించకుండుటచే
ఉపాధ్యాయుడు ఊరెల్ల నరసెను. కాని
లాభము లేకపోయినది. తున కారము విసిగి
వేసాని పెరటిలో నూయిచెంత చదికిలబడి
పెల్లుబ్బుచున్న విచార మరికట్టజాలక 'నాచీ,
నాచీ' యని లిగ్గటగా పరివింప మొనరించెను.
అప్పటికే ఆమె చాలనేటిమంచి నీటనున్నది
కావున తాపము చల్లారి కొంచముగా శాంతి
కలుచుండెను. అప్పు డామెకు శంక్రహింపు
వినిపించినది. అంతపై నామె మూలకేక
వైచి జరిగినసంగతి సంతయు చెప్పెను. ఏలే
ళ్ళరోపాధ్యాయుడంత పుత్రికను బావినుండి

౧౯౨౭-వ సంవత్సరము మేనెల ౨౮-వ తేది స్థియరు సత్రికనుండి.

౧. ప్రాచీనమహారాణుల చిత్రములు. చిత్రము ౪.

డిజిల్ అను కాక్టేయనుదేశపు మహారాణి.

౩. కుతుబుమినారు.

జ. హొంబ్రాకుగారు తీసిన యక్కర్కురూమాచిత్రము. పదుమాడిచిత్రబ్రహ్మను విడి సెర్పింపుబడినది. దీని ఎత్తు ౨౩౮ అడుగులు. దీని ౩౭౯ పోషానములు గలవు. ఇందలి శిఖనములు కొన్ని మహమ్మదీయచక్రవర్తులకు సంబంధించినవి. మఱికొన్ని కొరాసుకుండి యుద్ధరింపుబడినవి.

[౧౪ అం. సం. పెద్దెంబరు 11 వ తేదీ బ్రెమ్మెన్ ఇండియాపత్రికనుండి.]

హుగ గాన శిష్యుడైన మరయొక వ్యాసముని పుత్రునింబోయెను. ప్రాచీనాంధ్రుల యాచారమునకాయను నూర్చున నశ్వము, అగ్నియ ప్రాచీనవివాహమున నొకటి య నమగాన నది కూండులబడితి కంటెగా నెవనయ నేడు. కాని కనుకలు గంగాతీరమున రానయెందు ఎప్పుడు నండినో, యేలకములు పెట్టిగో కిలగ నందినది చెల్లడి నేను. ఇదిగాక గంగాతీరమునండి కక్షిపాం

మానమునందును ఆశ్రమించినది చెప్పినది. నీదిని కాల విభాగమునో నుపయోగముగానుండును. అందు కీతమును నూర్చియు, ప్రాచీనాంధ్రులందు నూర్చియునుగాన నది నేటి కెల్ల శివలయిన యువని ముచ్చుది. కొబ్బరి ప్రాచీనాంధ్రులకిది పెద్దకముందు ప్రాచీనాంధ్రులకిది కీతమును, యంగములందు కీతమును ముచ్చుముగా విరివియలసియు వున్నది. వాటినిని విని ముచ్చుందు ప్రాయమున్నాను.

కోకిలగీతములు

కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి గారు

నలు మెచ్చంగి దనియుండుకోమధురి

ము చెన్నారంగోకిలా, మధురగీత
మేల పాదంగంబూనెద పీయఃరస్య
మందు నెవ్వరు వింద్ర నీయూహనము?

రాజగృహమున తెన్నారి రమ్యగతులు
గునులు నలికెడు పలుకులు ననుకరించి
వేలశెల్లముగా మరుతేజసలుక
నెవరు విందురు నీపాట నెలమి లికమ!

రంగురంగులవేషముల్ తొంగలించ
విమలసౌధాగ్రముననుండి వినుతకేళి
పింఛమును విట్టి తగల గేకవేయఁదొడగ
నెవరు విందురు నీపాట న్మన్వి లికమ!

తొలుయమునంద నోర్కొ కేరి
వికదక్కగారభావము నెలుమునుండి
నిపుమము బాపురము గుబాళించఁబూన
నెవరు విందురు నీపాట భవి లికమ!

శ్రీలం దనరాధవారల మెంత జేరి
పలుకుమనురీతి గోరునంద పలుకుమునంద
తెట్లచేమలబట్టు నీచిన్నిపాట
నెవరు విందురు కోయిలం, యిలను తెల్లను.

పిన్నవారలు విన్న నిక పెక్కిరింతు
మెకివారలు విని పెక్కి వివరునుగ్రు,
పాంథజనములు పనువినవలననగ్రు
కోయిలా, యేలపాదగ కోయటందు?

నేనె పొరపాట పొయి విన్న నెట్టి
శాకచేయంగ తొచ్చేటి జంకులేక,
నరసముగఁ బాదుచుంట నీసహజగుణము
వివేకివారున్న లేకున్న వివనమందు.

గౌనరనరహస్యక్షణ కవికేళ్య
లరసి నీమృదంగీకరము నమొక్కతలు
నెట్లెనము చేయుదుండుంగ బలువికములు
నితరు లెట్లున్న నేమి నీకేమి కొదవ?

ప్రపంచరాజకీయరంగము: హిందూదేశము

నేత్రకంఠి శ్రీనివాస కోనేటిరావు గారు, బి. ఏ., బి. యల్.

స్వహిందూనిరాజకీయము గాని మహాత్మునిచే ప్రారంభింపబడినది మొదలు హిందూ దేశములో నెల్లెడ కుగ్రామముల యందనహా ఆభిలగోపాలము రాజకీయ ప్రబోధము కమ ప్రశంసనీయముగా గావింప బడినది. మాతృదేశమున కియ్యది గాంధీ మహాత్ము డొనర్చిన మహాత్కృష్టమైన యువకారము. మరియు పుస్తకమునలేముఖ్య పట్టణములయందే కాక సామాన్య పట్టణము లలోగూడ రాష్ట్రమహాసభలు జిల్లాతాలూ కాసభలునుగూడ జనుపబడుచు అన్ని తర గణుల ప్రజలయందును, రాజకీయపరిజ్ఞానము విరివిగా వ్యాప్తించుచున్నది. మన దేశచరిత్రలో నిష్పక్షాంత నూతన యుగము ఆరంభ మగుట ముల్లరకును గోచరించుచున్నది. కాంగ్రెసు మహాసభయందే కాక చిన్నసభల యందుగూడ నితీలు దేశీయ మహాజనసభ యొక్క తత్త్వమును, ప్రధానోద్దేశమును బ్రతిఘటానుప్రజ్యోతనుగు సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యసంపాదనమని నిర్వచించుటకై తీర్మానములుపాడింపబడి కొన్నిపట్ల నెఱచున్నవి. అట్టిచో ప్రపంచరాజకీయరంగములో ప్రకృతము హిందూ దేశముయొక్క నిజస్థాన మెదియో గ్రహించుట విధాయకము.

ఇందులకు గత రెండుశతాబ్దములయొక్క చారిత్రపరిణామమున సింహానలోకనముగా వీక్షించి కొన్ని ప్రధానాంశములను జ్ఞప్తియందుంచుకొనుట అవశ్యకము. బ్రిటిషువారు తొలుత వాణిజ్యవ్యాపారములను నడపుటకై హిందూదేశమునందు ఇతర యూరోపీయుల వలెనే ప్రవేశించి తమ చాకచక్యముచే అత్యున్నతవిధివేత్తను క్రమక్రమముగా మునంతను స్వాధీనపరచుకొని సామ్రాజ్యము ను సంపాదించిరి. 1757 వం! ప్లాస్సీయుద్ధము మొదలుగ 3 మైసూరు యుద్ధములు, 4 మహారాష్ట్రయుద్ధములు, 3 సిక్కుయుద్ధములు, 3 ఆంగ్లయుద్ధములు, 2 నేపాలదేశ దండయాత్రలు, 2 బర్మాదండయాత్రలు, మరికొన్ని చిన్నయుద్ధములును, ముట్టడులును బ్రిటిషువారికి జయప్రదముగా ముగిసినవిమ్మట బ్రిటిషుసామ్రాజ్యము హిందూదేశములో ఆసేతు హిమాచలము, బర్మానహా, ఫిరముగా స్థాపింపబడినది. తమవలె హిందూ దేశమున వచ్చిన ఫ్రెంచి, పోర్చుగీసు వారలస్థానము నమసిపోయి, వివిధసంస్థానాధీశులు సామంత ప్రభువులు, బ్రిటిషువారికి ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యము లభించినది. 1857 సంవత్సరములో

ఉత్తరహిందూస్థానములో జరిగిన సిపాయిల గొప్పతిరుగుబాటు అణచివేయబడి తత్ఫలితముగ వర్తకకంపెనీ పరిపాలనము పరిసమాప్తి కాబడి ఆనలైన బ్రిటిషు ప్రభుత్వము వచ్చినది. తదాది హిందూదేశము "రివియల్షను" బ్రిటిషు సామ్రాజ్యముయొక్క ప్రతిభకు మూలాధారమై యున్నది.

హిందూసామ్రాజ్య వ్యవస్థాపనము

కంపెనీ ప్రభుత్వమువలన బ్రిటిషునక్ర వర్తిపాలనము వచ్చినప్పుడు నుండియు ఇండియా దేశమునలన నిర్వాహమునకు సంవిధములుగ అనుశలాభము చేకూరినది. ఈస్టిండియా కంపెనీ యంతరించినను బ్రిటిషు దేశమున వర్త

తగిపోలేదు. హిందూదేశము తమపాలన లోనికి వచ్చినవిమ్మట బ్రిటిషువారు ఏకాంతముచేసెనను మరల తమసామ్రాజ్యములో నుండి యీ దేశము నీడిపోకుండుటకు గాను ఇంగ్లండు ఇండియా దేశమును మధ్య నున్న సముద్ర మార్గమునయు తమస్వాధీనములోనికి క్రమక్రమముగా నవకాశమునుకనిపెట్టివెచ్చుకొనిరి. మధ్యనరానను ప్రమార్గమున జబ్రుబురు, మాట్లా, సైప్రస్ దీవి, సూయజ్ కాలున, ఏడెన్ పట్టణము, బస్రా పట్టణము సంపాదించినారు. ఆఫ్రికావైపున సెయిం హెల్నా, నఖిరా ఆఫ్రికా, మోరియస్, సిబిల్లిస్ మొదలుగు స్థానములను ఆక్రమించుకొనిరి. హిందూదేశమును సంరక్షించుకొనుటకై సూయజ్ కాలున గల ఈజిప్టు దేశమును చేపట్టియున్న టర్కీ సామ్రాజ్యమును లోకునవేసికొని తాము ప్రసక్తికల్పించుకొని 1882 సం॥నుండి ఆక్ర

మించుకొని యున్నాను. హిందూ మహాసముద్రములో అండమాన్సు, నికో బారు ద్వీపములు, ప్రియ ట్సు సె టి ల్మెం ట్సు, బ్రి టి షు బోర్నియో దీవి వగైరా స్థానములను కలిగి యున్నాను. అట్లైన ఆఫ్రికా న్యాయత లంబు నీటి ముదంగు బ్రిటిషువలన రాజ్యములే. చీనావైపున హుంకాంగు లోన్ గువట్టణములను సంపాదించి తమయధికారమును నిరంకుశముగ చెల్లాయించుచున్నాను. మరియు హిందూదేశమునకు పరిపాక్షిక నున్న దేశముల విషయములో, బెలుచ్చిస్థానమును 1875-1903 సం॥లో క్రమేణ ఆక్రమించుకొనినారు. ఈజిప్టునును టిబెట్టు దేశము 1904 సం॥ కర్ణాట ప్రభుత్వగారి కార్యక్రమచే లొంగదీయబడినది. ఇచ్చిరుమున, ఆంగ్లవిజ్ఞానమును కలుపుకొనుటకుగాను విశ్వవిద్యార్థులమును కామెజబడినది. 1833, 1839, 1878, 1919 సం॥లో విశ్వవైద్యమును, భాషమును వ్యయపరిచి నందయాత్రలు సాగించినారు. కాని కృతకృత్యములు కాలేదు. దంబోపాయమునలన కార్యసాధనము కాండన సామోపాయము నవలంబించి హిందూదేశపు ఆదాయముననుండి అక్షుకొని ది హక్కు మును ఆగ్లనుఅమీరునకు సప్పిడియనుపేట యేటలు చెల్లించుచు బహుశాగించినారు. ఇటీవల 1919 సం॥లో ఎరోపా మహా సంగ్రామము ముగిసిన నెనుక వైద్యమును వోలికపెనాది ప్రయత్నముచేసి విజయమునొందెను. ఇప్పుడు ఆంగ్లవిజ్ఞానము బల్లిష్టుమై సంపాదించి స్వాతంత్ర్యము ననుభవించుచు విదేశీభాష భానులయందు వ్యక్తియారయ బారపు ముడు

అను నెలకొల్పి ప్రపంచరాజకీయరంగములో
ఘనమైన స్థానమును బడసినది.

ఈసందర్భమున నూతనముగా నిర్మిత
అగునున్న (Singapore Naval base) సింగ
పూరు నౌకాశ్రయమును గురించి వివరింప
వలసియున్నది. మధ్యకరానముద్రమును
సూర్యకాంత్యమును తమ స్వాధీనమునం
దగుదుటచే యూరప్షముండి ఇండియా చేరు
వరకుగల సముద్ర మార్గమునుట్ల ప్రిటిషువారికి
భయకారణమేమియు లేదు. కాని సాదూ
మహాసముద్ర మహాసముద్రము ముఖ్యముగా
కొంతమాందరితోమున్నెవునను, ఆస్ట్రేలియా
సింగపూర్మును పసిఫిక్ మహాసముద్రమునం
దగును. పసిఫిక్ముద్రమున లుండుట కునయుక్త
మైన నౌకాశ్రయ స్థానము ఒక్కటియును
ప్రిటిషువారికి లేకుండును. ఈ లోకమునొక
హిందూదేశమునకును, అసియా ఖండములో
గల యొక ప్రిటిషువారి ప్రజాభాగములకును,
నౌకాదళములు గల జాతులకు, సర
స్వోయుద్ధము, దగుల్కొనినచో, నెట్టి యువ
ద్రము సాధిమిడునదియు ఐరోపా మహా
సముద్రము ప్రారంభించిన (1914)కొద్దిదియు
లేక జర్మనీవారి పట్టెను నౌక (Emden) కా
నిగిని దీధర్మమునొక సుదృఢమైనది. అం
దచే ఐరోపా మహాసంగ్రామము ముగిసిన
వెంటనే భావికాలములో యుద్ధము తప్పదు
రట్లయిండుదుటకు సింకల్పును కావించి
తదనుగుణ్యముగా శాశ్వతపునర్వ్యక్తికొన్ని నెల
కొల్పబడినప్పటికిని ప్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు
సూతననౌకానిర్మాణయత్నములను విరమించు

కొనకకొత్తప్పీముల ప్రకారముతమనౌకాబల
మునకనకాశమును పెంపొందించుచున్నా
రు. ఈవిషయములో అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్ర
ప్రభుత్వము ప్రిటిషు జపాను ప్రభుత్వములకును
సేవాపట్టణములో విలేవల జరిగిన ప్రత్యేక
కాన్ఫరెన్సు భగ్నమగుట వార్తాత్రికలలో
ప్రకటించబడినది. లేబరుపార్టీ ప్రతిఘటించి
సప్పటికి ప్రిటిషుప్రభుత్వమువారు దీక్షతో
10,000,000 పౌనులు ధనమును వెచ్చించి
సింగపూరునందు గొప్ప యుద్ధనౌకాశ్రయ
మొకటి త్వరగా నిర్మాణము చేయించుచు
న్నారు. ఇందలి శత్రుత్వ మేమన లోకవ్యాప్తక
మగు మహాకాశాసంగ్రామము చలించినచో
ప్రపంచసామ్రాజ్యమునకు భంగమురా
నందరించుకొనుటకు తగు అవకాశము.
ప్రిటిషువారు నిర్మించుకొనుచున్నాగు. అట్లాం
టిక్ మధ్యకరానముద్రములకు మిగిలిన
ముగి జర్మనీసంపత్తిని మున్నగీతిని తూర్పున
పసిఫిక్ హిందూ మహాసముద్రములకు (Gibral
tar of the East) సింగపూరు వెలయవలయు
నని సామ్రాజ్యకాంతిమహమ్మదుగు ప్రిటిషు
వారి యాశయము. ఈసందర్భమునందు నౌకా
బలమునుగల జపానులోనిగు ఇతర దేశము
లకు—పైకినుట్లున్నను—అమాయ, అసంతృ
ప్తి, కలదని వేరుగ జేప్పనక్కరలేదు.

మరియు, వాయవిమాన మార్గములు
(Air routes) ఏర్పడినవినునక్కామున యూ
రపుమునకొన్నగా ఇండియాకు పోవుమార్గ
మునయు తమకు తెలియుదుటకు గాను
మెసపొటమియా, పార్షిను ఈశుదేశముల

యందు మకామును ప్రత్యేకించి నిర్మించుచున్నాడు. పెరిషియా దేశములోగూడ తమ తాలూకు వాయువిమానశాల నిర్మించుకొనుటకు అనుభక్తై ఆప్రభుత్వమువారితో బ్రతిఘటాను ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములను జరుపుపర్గవమారును, మన గవర్న మెంటువారును చెప్పినచోట్లను వీరు నడచుకొనవలసినదిగాని మాంశ దేశపక్షమున భిన్నాభిప్రాయమును వెల్లించుచుగదు. భగవద్గాయమానముగ నర్వాభరణమును దాల్చి మిరుమిట్లుగొలుపునొక స్వదేశసంస్థానాధీశునిగూడ నానభలో గూర్చుండుటకు మన ప్రభుత్వమువారు నియమించునాచారము గలదు. ప్రజామిత్రుడైనను ప్రజామిత్రుని నొకమహారాజు ప్రతినిధిగానుండుట హాస్యాస్పదము. నానాదేశసభావ్యయమునకై హిందూ దేశము చెల్లించు విశేష మొత్తములో స్వదేశసంస్థానాధీశులమిత్రము భరించుటలేదని ఢిల్లీ శాసనసభయందు ప్రశ్నితరముగ చెలువబడినది. అయినను సంస్థానాధీశులు తమకు కృతజ్ఞులై యుండుటకును, తమసామ్రాజ్యమునకు లొంగియున్నారని లోకమునకు పెల్లడిచేయుటకును, ప్రభుత్వమువారియక్రమమును తమ సాహసించుచున్నారు.

మరియు, కెనడా, ఆస్ట్రేలియా దేశములకన్న నెక్కువవైకమును హిందూ దేశముచే నిర్మించుచున్నాడు. బ్రిటిషుసామ్రాజ్య దేశములలో కెనడా 35, ఆస్ట్రేలియా 27, దక్షిణ ఆఫ్రికా 15, ఇండియా 56 పార్సెంట్లను చెల్లించుచున్నది. స్వతంత్ర దేశమగు చీనా దేశము 46, పార్సెంట్లను మాత్రమే యిచ్చుచున్నది. ఈ

అన్యాయ మిట్లుండ అధిక మొత్తము నిచ్చుచున్నను హిందూదేశమునకు కార్యనిర్వాహకసంస్థమునందు సానము నున్నది. ఇంతే కాక కార్యాలయపు శాశ్వతోద్యోగియులుగ భారతీయులనిదగరను మాత్రమే తీసికొనినారు.

కెనడా దేశము 7 గురు. ఆస్ట్రేలియా దేశములు 4 గురు, చీనా దేశములు ముగ్గురు కలరు. ఇందుకు హిందూదేశము యొక్క జరాధీనతయు, రాజకీయదౌర్బల్యమును కారణములని విస్తరించినరూపిం నవనరములేదు.

ఇటీవల నానాదేశ మహాసభయొక్క యావరణమున జరిగిన ఇంటర్నేషనల్ లేబరు మహాసభకు భారత దేశము లేబరు ప్రతినిధిగా నెవరివచ్చిన సుప్రసిద్ధ కార్మిక నాయకులును విశేషించి అంగ్రలు నగు శ్రీయుత వరాహగిరి వెంకటగిరిగారు తమ యభిప్రాయమును వ్రాసికావిలేఖకునితో నిట్లు చెప్పిరి.

“నేను నానాదేశముల సాంఘికవాద నాయకులతోడను, రాజకీయవేత్తలతోడను చర్చించి సంపాదించిన యనుభవమునుబట్టి చూడ నీదేశవిముక్తియు, నీదేశీయులైన పనివాండ్ర పునరుద్ధరణమును నేస్వర్గమునుండియో మూడినమనవియును క్షేత్రజాతీయుల తోడ్పాటునొనగగాని లభింపనున్న వనియును నానాదేశ దేశీయులు తలంపగూడదని వినయపూర్వకముగ వాదించెనుకొనుచున్నాను. కేవలము స్వయం కృషియును, నాశ్వగౌరవప్రేమయు, స్వార్థత్యాగయును, వీనిని విడిచిపించి దేశములోని యన్నరగతలులవారి ముఖమవ్యమును, మా

త్రమే భారతమాతృవిముక్తికి గౌరవములు కాగలవు."

కనుక పైనవివరింపబడిన వృత్తాంతము నుబట్టి, మేమునకుమాత్రము గొప్పయేకాని హిందూదేశమునకు నానాదేశమహాసభాసభ్యత్వమువలన వాస్తవమైన ప్రతిష్ఠగాని పలుకుబడిగాని లభ్యము కాలేదనుట నిస్సంశయము.

బ్రిటిషసామ్రాజ్యపదము (British Empire) త్యజింపబడి బ్రిటిషకామన్వెల్త్ ఆఫ్ నేషన్సు (British Commonwealth of Nations) అనుపదము విరివిగా రాజకీయపేర్లలు ప్రయోగించుచున్నారు. దీనిభావమేమనఁగాప్రతివరకు భిన్నభిన్నహోదాలు కలిగియున్న సామ్రాజ్యస్థదేశములన్నియు సమానహక్కుల ననుభవించుచు ఆయాదేశపు ప్రజలు స్వవిధిపాలనాధికారము నిర్వీర్యముగ ననుభవించుచుండుటకును కామన్వెల్త్ లోని అన్ని దేశములును ఐకమత్య మవలంబించి మైత్రితో మెలగుటయనియు సిద్ధాంతీకరింపబడినది. ఇది వట్టిసిద్ధాంత మే కాక క్రియలో గూడ వాస్తవమగుచో, ప్రధానమైన ఆర్థికస్వాతంత్ర్యమును (fiscal autonomy) మినహాయించుటగాని దాచరికముగాని లేక, సంపూర్ణముగ స్వలాభాపేక్షను మనఃపూర్తిగ విడనాడి బ్రిటిషపార్లమెంటు హిందూదేశమున కొనగవలసియున్నది. మరియు క్వీన్ జాతీయులు అహంభావముతో హౌడవులను కష్టములపాలేసి హక్కులను హరించి వెడల గొట్టబడినచో, దక్షిణాఫ్రికా, కెనడా,

కెనియా మొదలగు దేశములపై ప్రతీకార పద్ధతి నవలంబించుటకు హిందూదేశమునకు అభ్యంతర ముండగూడదు. ఈకామన్వెల్త్ విధానమును ఇంగ్లాండులో లేబరుపార్టీవారు చున్నట్లు పత్రికలలో ప్రకటింపబడినది.

ఇక, బ్రిటిషసామ్రాజ్యములో హిందూదేశమునకుగల స్థానమెట్లయో చర్చింపవలసియున్నది. స్వరాజ్యోద్యమమునకు ప్రత్యుత్తరముగా దేశపరిపాలనమునకు సంబంధించిన సంస్కరణముల నిచ్చి ప్రజా ప్రతినిధులు పూర్వముకన్న పెక్కుమగ గల్గిన శాసనసభలను నెలకొల్పియున్నాడు. ప్రస్తుతస్థితిగతులనే నిరూపించుట యీ వ్యాపారోద్దేశము నావన రాజకీయ సంస్కరణముల పూర్వచరిత్రను గురించియు వాని పరివర్తనమును గురించియు చెలుపుట అసంపరము. ఐరోపామహాసంగ్రామము ముగిసిన వెంటనే అధికార రహితమైన సంస్కరణములుమాత్రము ప్రసాదించబడినవిగాని స్వాతంత్ర్యచిహ్నము లయిన సంపూర్ణములగు హక్కు లేవియు నొసగబడ లేదు. కాని ఐరోపామహాసంగ్రామము ముగిసిన వెంటనే ముందెన్నడును యుద్ధములు లేకుండుటకుగాను "నానాదేశమహాసభ" (League of Nations) యని జనీవాపట్టణములో గొప్పకార్యస్థానమును గలిగిన యువనూతన ప్రపంచసంఘ 1920 సం॥లో స్వయంబడినవిషయ మెల్లరకును తెలిసియున్నది. అందులో మొదట్లగ ప్రపంచముదలి అన్ని ఖండముల ముఖ్యదేశములు కలవు. బ్రిటిష

సామ్రాజ్యములో నిండియాకూడ నొక ప్రధాన స్వక్రియని లోకమునకు సూచించుటకై, కేసడా, ఆశ్రమియా, నక్షిణఆఫ్రికా దేశము లతోపాటు హిందూదేశమునుగూడ నొక ఆసలుమొబరుగ వ్రిటిషువారు చేర్చించినారు.

నానాదేశమహాసభ: హిందూదేశము

నానాదేశమహాసభాసభ్యత్వము పలన హిందూదేశముయొక్క హాదా యేమైన ప్రపంచరాజకీయరంగమునందు హెచ్చినదాయను విషయము నిర్ణయింపవలెను. హిందూదేశమునకు వ్యయ మధికమును ఇంగ్లాండుదేశమునకు కల మధికమును గాని, హిందూదేశమునకు లాభమును ప్రయోజనమును బొత్తిగా లేదని కొన్ని సంవత్సరములవలన స్పష్టమగుచున్నది. గతసంవత్సరమున మాడరన్ రివ్యూ షట్రికాఫిజితి శ్రీయుత రామానందభట్టిగారు ఆహ్వానింపబడి నానాదేశమహాసభావృత్తాంతమును స్వయముగా గనిపెట్టుటకు బీనీవాట్టణమున కేగిఆసభాచర్యలను దిలకించియుండిరి. ఈమహాసభకు నిజముగా చిత్తశుద్ధి లేదనియు, ఇదివరకే సత్త్వసంఘ్నులగు బ్రిటిషు, ఫ్రెంచి, ఇటలీ, జపాను మొదలగు ప్రభుత్వములకు ద్విగుణకృతముగా బలమును పలుకుబడిని హెచ్చుచేయుచు దార్ధ్యములేక పేద క్లిష్టోనున్న చీనా మొదలగు పూర్వదేశములకు సహాయముగాని, న్యాయముగాని, జరుగుట కవకాశము మృగ్యమనియు వారభిప్రాయమిచ్చియున్నారు. అధికసంఖ్యాకులుగా నున్న క్షేత్రజాతులమాట నెగునుగాని ఆసియాఖండవాసులమాట చెల్లుట కవకాశము లేదు. పర

దేశాక్రమణవాంఛ యొకను గొప్పప్రభుత్వములను వీడలేదు. కావున మాండేట్సు (Mandates) అను క్రొత్తిపేరుతో పరిపాలనావిధానము నేర్పవలెనను మీష చెప్పి వీరు నూతన ప్రదేశములను ఆనునైజలను ధిక్కరించి తమ యధికారమునం దుంచుకొనుచున్నారు. బ్రిటిషువారు తూర్పు ఆఫ్రికా, మెసపొటేమియా వగైరాదేశములను, ఫ్రెంచివారు సిరియావగైరాదేశములను గ్రహించినారు. ఇట్టి నానాదేశమహాసభలో హిందూదేశమున కేమియు పలుకుబడియుండదని వేరుగ జెప్పవక్కరలేదు. మనదేశము స్వతంత్రదేశముగాక బ్రిటిషుసామ్రాజ్యస్థదేశమగుటచే తత్ప్రతినిధులు స్వతంత్రముగ నేవిషయమును మహాసభలో చర్చకు దెచ్చుటకు వలనుపడదు. దక్షిణఆఫ్రికా, కేసడా ప్రభుత్వములవారు మనభారతీయులట్ల కలిగించుచున్న కష్టములను అధర్మప్రవర్తనమును బ్రిటిషువారు ఈసభలో విచారణకు రాసీయరు.

సంగతి యిట్లుండ హిందూదేశ ప్రతినిధులను బ్రిటిషు ప్రభుత్వము వారు ప్రజాభిప్రాయమును దలపెట్టక తృణీకరించుచు తమకు నచ్చినవ్యక్తులను నియమించుచున్నారు. కావున హైందవ ప్రజాశక్తిమున దేశాభిప్రాయమును వాస్తవ్యుహక్కు వారికి లేదు. ఈసంవత్సరము మనదేశపు ప్రతినిధులకు నాయకునిగ బెంగాల్ గవర్నరుగానుండి ప్రజాందోళనమునకు పాత్రుడై నిష్క్రమించిన బిట్టను ప్రభువును దొరతనమువారు నియమించినారు. సి. సి. రామస్వామిఅయ్యరుగారుగూడ

నొక ప్రతినిధిగ నున్నాడు. బ్రిటిషు మంత్రి ఆమోదించి తననుగుణ్యముగ అనిబోయి టు గారి ప్రోత్సాహమున పార్లమెంటుసభలో బిల్లును చర్చిచే తీసికొనివచ్చుటకు యత్నించుచున్నాడు. తత్ఫలిత మెట్లుండునో చెప్పజూచు గాదు.

స్వరాజ్యమును గోల్పోయి, రాజకీయ రంగమునందుమాత్రము, వెనుకబడియుండెను గాని ఇతరవిషయములలో హిందూదేశము నకు ప్రాముఖ్యము విశేషముగ గలదు. హిందూదేశముయొక్క ప్రకృతినంద, వైశ్వికభాగ్యము అపారమైనది. లోకములో నిడుముక ఖండమని చెప్పవచ్చును. పకలనస్యమును నందించుచు, స్లలోహ రాజములను గనులలో గలిగియున్నది. కొన్నికవార్థములకు ప్రపంచ మంతలో హిందూ దేశముయొక్కటిను యుక్త తిస్థానము వికాజిల్లుచున్నది. లోకమునందు చిటిలోను, మానవకోటికి ముఖ్యహార పదార్థ మగు వరిపంటపండించుటలో హిందూ దేశము అగ్రస్థానము నహించుచున్నది. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యములో పండింపబడుచున్న గోధుమపంటయంతలోనుదాదాపు 50% హిందూ దేశములో నుత్పత్తియగుచు లోకమునకు స్లయికాబడుచున్నది. ప్రపంచపు కాఫీపంటలో 73% హిందూ దేశము నందించుచున్నది. పేయాకు 50% తయారగుచున్నది ప్రత్తిపంటలోనూ పండి హిందూ దేశమునకు ప్రధానస్థానము కలదని వేరుగ తెప్పనక్కర లేదు. గోనెపంచులను తయారుచేయుటకు నలయు జననవార (Jule) ఒక్కహిందూ దేశమే యుత్పత్తిచేయుచున్నది.

హిందూదేశములో పండింపబడుచున్న నస్తు సముదాయము హైందవ ప్రజలకే కాక స్వర సాయసౌకర్యములేని పాశ్చాత్యదేశ ప్రజలకు అవసరమును స్లయించేయుచున్నది. దేశములో క్షీణించిపోయిన వరిక్రమలన్నియు తిరిగి పునరుద్ధరింపబడుచున్నవి. కావున భావి అభివృద్ధినిగురించి భారతీయులు నిరాశ తెంచ నక్కరలేదని పాశ్చాత్య రాజకీయ వేత్తలే నుచువుచున్నారు. దేశబంధు చిత్తరంజనదాసు గారికి ద్వ్యోచరమైనట్లు ఆశిరూఖింపవాసులు సంఖ్యాభావమును పెంపొందించుకొని లోకాధిపత్యమును కొనసాగింప నుద్యమింపగుచున్న క్షేత్రజాతీయులు విజ్ఞాంభణము నరికట్టి వరి పంటలు నచ్చినచో, ప్రస్తుత రాజకీయరంగము క్రొత్తరూపమును దాల్చును. నేను చినాదేశములో దినదినము జాతీయపక్ష సంఖ్య అభివృద్ధియగుచు పాశ్చాత్య విచేతీయుల పన్నాగములు నిచ్చియోజనములుగుచున్నవి. చినాదేశపుజయము ఆశిరూఖింపమునందగు తను ప్రతిష్ఠించుననుటకు సందేహములేదు.

హిందూ దేశమునకు స్వాతంత్ర్యము నెంతవరకు వృద్ధిచేయవచ్చునో నిఫారించే యుటకు రాయలుకమిషను నియమింపబడి కొలదికాలమున పీదేశములో కత్కార్యక్రమము నుక్రమింతుని వార్తాప్రకటనయు చాటుచున్నవి. అఖిలభారతకాంగ్రెసుకమిటీ వారును హిందూదేశముపేరించు రాజకీయ స్వరూప మిదమిథమని వినరముఖ్యో వెలుపు కాన్స్టిట్యూషను నొకదానిని తయారుచేయించి రాజపుకాంగ్రెసు మహాసభలో

చచ్చించుటకు గతనమావేశమునందు తీర్మానించెనున్నారు. ఈ కార్యము ప్రజాశాసక రాయలుకును నానికి ప్రజాశాసక రాయలును నిశ్చయముగా బోధించుట ననుకూలపడననుటకు నొందియు లేదు. ఈ శిష్టదేశమునకు బ్రిటిషుపార్టీ మొదలుచే మిన్నగుకమిషను విచారణనిమిత్తము పంపబడినప్పుడు, జన్మిలుపామా నాయకత్వమున, వాదములను పెంచుకొనక ఆ దేశ ప్రజలు తమనిస్సితాశయములను వెల్ల

దీపరచి తుదకు కమిషన్ విచారణను బహిష్కరించి, కృతకృత్యములై విజయముగాంచిరి. భారతీయులుగూడ మనకలహములను, కులకక్షలను రాజకీయ విషయములపట్ల కట్టిపెట్టి దేశనాయకులు స్వీయమనఃవృత్తల నుపసంహరించుకొని సామ్రాజ్యకమత్త్యభావముతో నీనమయమున ప్రవర్తించినగాని దేశమున కేమియు లాభము చేకూరదు.

సోదరీనందేశము

శ్రీకృష్ణాద్వైతమణికవులు

వైశ్యయుగమున శ్రుతులు గల్గించి యంత రస్థమగు భావములనెల్ల రాజనభల సాటి యశమునుగన్న శ్రీభూతి వేడు వెనుకబడెనయ్యె విద్యావివేకములును.

కార్యదీక్షయు విజ్ఞానకాశలంబు నాత్మవిశ్వాసమును స్వతంత్రాధరణియు నాతికెన్నండు తొలగెనో నాటనుండి పారతంత్ర్యంబుతోఁ గ్రింగె భారతంబు.

యముని గలిచినసావిత్రి ననుకరించి పేరుగాంచిన కాంతలున్నారుగాని సన్యవంతునితోఁ బోల్చి సాన్యమైన పురుషజాతికి గటకటా కటపు గలిగె.

మగనిచితి పుష్పశయ్యాగా మడిచి నలంచి తొంపుమై దూఁడ నులుకు సాన్వీకవిత్రి సాహసానినె పురుషజాతికున్న నన్వతంత్రతకలుగునే హైందవులకు

మతము వేషము భాషయు మాటునడినఁ బాపకాలంబునను బరివర్తనంబు సంతరింపని యీమాతృజాతికతన పురుషజాతికి రాకున్న పూర్వమహిమ.

భోగపాత్రంబులుగ మనంబునఁ దలంచి యాడువారల నరికట్టు సంతవఱకు అల్పసత్వము పారతంత్రాధిరతులు విగతసమ్మతులు పూరుషు లగుట నిజము.

నడలిసీరైన పాండవ కౌర్యపటిమ ద్రాక్షరాక్షసమహానె ధన్యమయ్యె స్వల్పసంతుష్ట పూరుషజాతివెంపు శీలవతులగు కాంతల చేతఁగలదు.

సోదరీమాతృదేశ నిస్తులవిభాతి న్నేహపరిపూతమైన నీచేతగలదు అత్తులవిజ్ఞాన మార్జించి యాత్మీకదృశ మహిత తపాలగమమ నమస్కరింతు.

కర్ణాటకము

హిందూ దేశమునందలి బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమునుగూర్చి
నే జరు ఇవాన్సుబెల్లుగారు వ్రాసిన పేఖరలో 3-వ లేఖ

[3-వ సంపుటము ౧౨-వ సంచిక తరువాయి]

3-వ భాగము

వేలూరి రామమూర్తిగారు

ఇందు అతీతుడైన ఒక స్వల్పప్రభు వనియు, బ్రిటిషువారి విక్రమదీయు చెప్పబడినది. ఒకరి తరువాత నొకరు పరిపాలనముగ వచ్చేవారు పాలించినట్లున్న తెలుసుబడినది. అందులో వామన, అతిపూర్వం చక్కగాను పట్టికేరమును ఉన్నట్లు చేసెను. మఱియు, అరిగెను, ఇరువురికి నెలబంధించిన వ్యవహారములలో శాస్త్ర సంబంధి ప్రభుత్వమువారిలో పరివ్రతించుచుండినట్లుగూడ చెప్పబడియును. కాని బాధ్యతగల నబాయ సామంతుని నియు, ఎప్పుడైనను అత్యున్నతము ప్రభుత్వము భాసి పేయవచ్చుననియు చెప్పుచున్నాడు.

బాధ్యతావ్రాసీ తనమిటునందు (౨-వ టీక లో) ఇటుల వ్రాసెను:—“బాధ్యత వెలస్లీ ఒక దెంత అనౌధ్యానగాను ములగు ఇతివృత్తంతో సంధి చేయుచు, ఆసంధులు వారితోడను, వారివారకులు, ఉత్తరాధికారులు నగువారితోడనుకూడ చేయుచున్నట్లుగా వారించుచు, యిటు అతీతుడౌలాతో నొక్కరితోడనే సంధిచేసి, అందు వారకుల, ఉత్తరాధికారుల మాటయే డివాహరింప చేసెను. అందువలన అసంధి అతీతుడౌలా జీవి తమునరెండుమాత్రమే చెందునట్లు అతీతుడౌల దెనముల వచ్చెను.” ఏలయన, “బాధ్యత వెలస్లీ కారణము లేక ఏపని చేయడు.” ౧ జౌను, నిజమే: ఒక మోసకృత్తమునకై సంధి

భాగ్యవదముల నుపయోగించునట్టివాడు కాదు. వెలస్లీ; బ్రిటిషువారి అధిపత్యమును నెలకొల్పుటకై నిర్భయించి పట్టుదలతో నున్నట్టి వాడు; అత్యశాపరుడగు స్వచ్ఛమందు. కాని, వాచాహంకరియులముక్క ముక్కులమెట్ల తన మనల కారణములనులనుగూర్చి ము, వారిలో ననుకూడి వ్యముతో నొక మామన” నను, అభిప్రాయముగూర్చియు అనేకమాట్లు తెల్పుచునే దొగకిన తప్పుడు త్రోవలట్లు త్రొక్కి త్రొక్కినంతలో కొన్నిమూలము ముగ్గురుతోడ నట్లుగా వారమందులనులను ఆవిగము మొక్క వారస్వత్తుమొక్కను మాయము చేయునట్టివాడు మూలము కాదు.

బాధ్యత వెలస్లీ గారి వ్యక్తిపక్షమున తిందుదేశము లందెను. మొదటినియు, ముఖ్యమైనదియును కర్ణాటక రాజ్యపు సివిలుమిటరీపరిపాలనప్ర్యాధీనమగుట. ఈపనిని సాగ్గుమైనది సామ్యముగా కానిచ్చి, దానికి పరస్పరాంగీకారముమీదనే జరిగినట్లు ప్రతాపిను పూయుట తంజవన. అతీతుడౌలాతోగాని, ఆరీవలస్సెయతోగాని స్వకీయము, లేక జీవితంతెమునుకనుసంధిని చేయుట సాధ్యమని అతడు తెలచినట్లు ఎచ్చటను మాదిరించెను. ప్రకటితప్రతిముల నిదర్శనమునుబట్టి గేలునంతకరకు ఆ డట్టిప్రయత్నము చేయ ననను డివాహంప చేడు. బాధ్యత

మునకు, నభావమును బ్రకటించుచు రాజ్యపాలనము లాగు కొనుటకై ఓటికమై పన్నుగణనము మొనరు ఆరీహుస్సేనులకు బొరపకను గూర్చి నిష్కారణములగు కంకానాధిపతి టిప్టూనుగారి రికార్డు నుండి బయటకు బయటించుకొని తీయగలిగెను. ఆపరిపాక ఫలితము (నిజామురాజుక్రొహపునేరము) వనస-వేయుచున్నంత కాలము బాగునెట్టి మొత్తమును పాలనావాంశపు హక్కులను నిర్మలించలేదు. కాని ఏనియమములేకదే, ఇంతయును పరిశ్రమ చేసి టిప్టూనుగారి నా హక్కును వేయటకై ప్రభుత్వమువారు పాట్లలుకొని మాత్రము సమర్థించుచున్నాడు. అందులకు ఆరీహుస్సేను యొక్క బొరపకను నిర్మలించగల మిత్రముగ హక్కుచారు సంపాదించుచు, అప్పుడు ఆరీహుస్సేనునకు వుండు నాయు మొదలగునది యందునునియు, అట్టికొరి అతనిపై సునయిచ్చువచ్చిన వరతులను మనము విధింప నయ్యిననియు మొదలగు సాము చెప్పెను. తునకు వాలాహాను ఆరీహుస్సేనును చేసెనట్లు న రికార్డు వాగ్దాని సంబంధించి క్రొహముచేట్టి వారికి తిరస్కారవిధి నుండి వారిసంత హామీకొరుటకు అధికారమును మనము చూపెను.

ఆరీహుస్సేనును ఒకపద్ధతికి ఒప్పించుటలో ఏ మాత్రమును కష్టమున్నట్లు నా గూహింప లేదని పుట్టెను. బాధ్యులను కై బాధ్యులను ఇట్లు ప్రాణము : "ఆరీహుస్సేనును నిష్కారణముగూర్చి అనుమానమును, ఆరీహి అనకునది నెట్టెటకు నిజాముయొక్క క్రొహమువలన జరగించిన సంహారవాదమునాగ్ తియు గలిగి పరిష్కారములో లేను రాజ్యమునకురావ దెచ్చుచో, లేనుఒప్పుకొనితిరల పెడు ఈ మోతులను నిరాకరించునంగా ముగిసెను, టిప్టూనుగారి ప్రతినిధి విగరును, నేనును అనుకూలమునచేయును." కాని, వాగ్దానమునకు కన్నగను ఆరీహుస్సేనును

సంబంధించి కాని, ఆరీహి ప్రతిపక్షము కాని లేదు. ఆరీహు వరతులను నిరాకరించెను. ఇక కంపెనీవారి పన్నుగణన సరిగా నమయకపోయెను. ఆరీహు ఒప్పుకొనియే యున్నట్లయితే, ఏ అపవాదము ఉండెడిదికాదు. అరీహునుకాక, ఆరీహి ప్రాధులపై వాగ్దానించిన క్రొహపు నేరమును బహిరింగముగ ప్రకటించుచున్నాడే కాదు. ఆరీహి భగ్యముగ నిరాకరించుచు టిప్టూను అరీహుస్సేనును పోగా నిలువ దిట్టముల వచ్చెను. ఈ అరీహుస్సేనుని వరతుల వాలాహానంశమునా రండులును అసమర్థుని దృఢముగా వెలుపుచిరి. అప్పుడు తనవద్దను నుండించుచు టిప్టూనుగారు ఇంతకుముందు నేనుచూపారించిన ప్రకటనను, కావించి "అందు సందర్భములను, తిప్టూను సాక్షాత్తుగా భంగపరుచుటకు గూర్చియు," కర్ణాటక జ్యూజుని జంట్లయేబాట్లను కంపెనీయొక్క "యింకను తనవంత పూచీ" నిచ్చుటకు నభావము మహానాని నిచ్చుటకు వాలాహి (ఆరీహుస్సేను) నిరాకరించుచునుగూర్చియు తెలియజేసెను.

టిప్టూనుగారి రికార్డు నుండి రాజుక్రొహపునేరము నొరకక పూర్వము బాగునెట్టి ఆరీహుస్సేను యొక్క పుట్టుకనుగూర్చి సంకేతమును చూపెను ప్రముగ చెప్పినను, అందుచేత మనకు దైవతయని కలెనుచ్చును. ఈనాటకముచిరనగరము ఈసంగతియే ఎల్లచోటను ఉదాహరింపబడుచుండెను. ఆరీహుస్సేనునుగూర్చి ఎప్పుడు చెప్పినను, "క్రాంతి అని గల సంబంధనాడు" అనికాని, "మహానుభవి" చెప్పబడినాడు" అనికాని ముగిసెను సంబంధించి. బాధ్యులను ఉద్దేశములపంపి మొదటి యుద్ధములో చెప్పినట్లే యానాటకాంతించునను,

౧. Ante, P. 62.

౨. నభావము లేకదేనకు ఉద్దేశికారిగ నిరూపించుచో, ఆరీహియొక్క నివాసముగూరి, సంకేతము నకుగాని నిలువనట్లు గూర్చి బట్టివాని సంకేతవాదాన్నినది వేయులకుగాని, సాయమువేయుటకుగాని సంకేతకారము పుట్టి ఏవ ప్రతిమును కంపెనీపై వలసలగు.

ఉత్తరాధికారి ముఖము ఆశీర్వాదాలకే ముఖముగావులనని అచేపనిగ నుజులపడియెను. ప్రకటికప్రములముగ్గు ఖోరచీనిబట్టి క్రింగపట్టము లోని పరిశోధనలు అసలు జరిగియుండుకపోయినను యానాబకమే అప్పటికిని జరిగియుండెనని తెలియును. మొదట మనము అతనికి తెలివైన వరములను నిరూపించి నింతమాత్రముననే ఆశీర్వాదమును బహిష్కరింపి, అబహిష్కరింపెను, అంతనూర్తి తెప్పవడెన అయి తన తనుబట్టి నమర్చించెననియు. ఆశీర్వాదము అతనిపట్ల వాగుచున్న పాపముగ్రహారమే నింహానమునందు, యాగ్రోత్తపంధిని ఆనిరికి మనము కావించిన సాయము నను ప్రతిఫలముక్రిం విధించెడివారము. బాగుచెల్లిన పన్నుగలముగ్గు వ్యాయమును, కైలిక తొక్కిక వాగులు సొంతకను సమర్థించుటలో నా కీచాగ్రమును పలికెను. చాన విభవయమున పోకల్యము కలుగకే నుకొను ఆశీర్వాదము వానిపట్లపూర్తి ముగ్గుమయిన కొడుకైన ముదిరి. అట్టివియములలో ఏమిదని ఆయిననునాతి పన్నుపన్నుముగ ఈ ఆశీర్వాదము వానిపట్ల పాపము లేకయున్నావలెను నప్పుడుగా నిప్పుడు చెప్పి "కాక ముదేరి ఏదియు. నేను కాపురం" అని బహిరంగముగను, ప్రత్యేకముగను పృథవి వినియెడియు. ప్రతిఫలములలో నాన్న పన్నులు కవలముగను, బాంధవులను వర్ణపరుప నిరూపించుచు నిప్పుడువాని యుక్తిగా నునియలంకగాని నీగుకను.

అయితే, ఆశీర్వాదము, అని పాఠములముగ్గు హోదా అట్టి రాజ్యములను ప్రతిపాదించుటయులనను, ప్రాంతములలో ననుమలపై ప్రియార్థనాగ మన

ముగ్గులలో చిత్ "నా తనముగానునని చెప్పుకొని క్రియకు పుట్టకు సంబంధించి ఆసేమి లాగు చుండును. ఏదైనామి, యాయునివిజనని మొదలగుముఖములను, నవలము అవను పెట్టిననుకొనకే లేదును" పన్నులు. అమిగుల్ ఉక్రమముగ్గు-కొనునని (మొదట రాజ్యమునను నచ్చిన ఆశీర్వాదము) ముగ్గు నాట్టి లును హామీ నింహానము నధిపించుటలను కొన్నఅనునానని, ఆశీర్వాదము ముగ్గు వానబట్టి అనినానని "నం ముగల యుగలము గోయను" అనియు, యింకొకముగ్గులకు "నవలము గానునని సామగ్గముగ కన్నులగునని నానను" అనియు నుకొని. (Wellesleys Despatches, Vol.ii, P.249-251.)

"ఏదైనను నాకల్యపునాము ఉన్నట్లయితే ఆది ఆశీర్వాదాలకే చెందుననియు, ఆ వలము నునానని చెప్పటను ఆశీర్వాదమును రాజ్యమునను నిచ్చుటలను ముగ్గులములలో అసల్యముగని అట్టిని బరగననునని ప్రయత్నములు జరుగుననియు గలగ్గులజనలో లంకను." (Carnatic Papers, 1860 P. 27.)

మలను నూతనాధికార మిచ్చి క్రిందమలములను ఆశీర్వాదములముగ్గు వానిముల పరిపాలనపర్వపు ముగ్గులను ప్రాచీనములను జూతుచును చూచి, అప్పటి ములలో ఆవారపర్వపు ముగ్గులను నిరుద్ధక మాచనగాని, బాడగాని దొరకునేమాయని చెడకొని, అట్టిచెయ్యి కాన్పించుకేను. ఇక, అప్పటి నమకాటికపు పురములలోను, ఇంకొక పురములలోను గలగ్గులను సంధిరవార, నచామముగ్గు హోదా సంపారం పన్నుముగా కంపించెనని ముగ్గులకు పన్నుము ఉచ్చో గియును బంకికాముకే గున్నట్లు ముఖించెను.

ఈ పనికే సరియలముననునాగ్గుల నాకేమియును లేదు. ఏలన "కారణము, లేకుండా ఏపనియుచేయని" అగుచెల్లిన "వామలు, ఉత్తరాధికారులు" అని యొకములను నమృతించునట్లు లేకపోవుటలను అక్రమమును, నలొప్పుమును అగు కొంతవనకాకము నీకిగిన వలెను ఎంచుయున్నప్పటికి, లేక యింతకంటెను ప్రసారం లు లేకూరి న అనుమలపునమునును ఇకముందు రాబోవు గవర్నరుజనరలు ఈ అంకాకము ఉచయో గించి నెనుకొనగనును కీర్తనానవలెనని నలంబిప్ప టికి. అట్టిఅంకాకము పుట్టుగానీ అంతర్లి తీనువ్యా యకాస్త్రముప్రకారముగాని, ఏరాజునీరి వ్యాయప్రకారముగాని ఘనదనీయును కాదు. ఇటుల చెప్పినట్లెట్టిచె అనుమించునట్టి వ్యాయముగాను. కాని రాజకల అనుమట్టి అట్టి నింకముగ్రాహియును, అనిన కావించి నని నిమ్మ) మోడననుని ఎంచుచెను. బాని, వెనుకటి సంకులముల అవకాశపునమును ఈ గ్రోత్తపంధి యును "పునరునింపబడి, నీవరుప" బడికపోయెను, ఉచ్చయింకి ఈ కంపెనీవారికిని, నలొనుగారికిని ప్రతి

ముగ్గులలో చిత్ "నా తనముగానునని చెప్పుకొని క్రియకు పుట్టకు సంబంధించి ఆసేమి లాగు చుండును. ఏదైనామి, యాయునివిజనని మొదలగుముఖములను, నవలము అవను పెట్టిననుకొనకే లేదును" పన్నులు. అమిగుల్ ఉక్రమముగ్గు-కొనునని (మొదట రాజ్యమునను నచ్చిన ఆశీర్వాదము) ముగ్గు నాట్టి లును హామీ నింహానము నధిపించుటలను కొన్నఅనునానని, ఆశీర్వాదము ముగ్గు వానబట్టి అనినానని "నం ముగల యుగలము గోయను" అనియు, యింకొకముగ్గులకు "నవలము గానునని సామగ్గముగ కన్నులగునని నానను" అనియు నుకొని. (Wellesleys Despatches, Vol.ii, P.249-251.)

గూఢమును ఇదియే మొదటిసంధియనుకొన్నను "అతిని పూర్వములకు"దా, అస్తి రాజ్యములందు అశీమద్భావము ప్రతిపాదించు"ననునాటలే వైఖాము, దీర్ఘిపారునా, ద్విబిరు"క్షకవస్తువులే నోప్పుకొనబడి, కంపెనీవారి రాజకీయపుచర్యల కంతకును ఆధాకర్హులమై, కంపెనీవారి యొక్క రాజ్యమునకంతిపను ప్రధానకారకమై, స్వతంత్రసంభివృత్తిగోదాగోగములయొక్కపాటులగు గమై తనకునట్టి పంజాపానంపగృహమును ఉన్నదనుటకు చాలినంత యంగీకాములై యున్నవి. కాని నిజమునకు, అశీమద్భావములకు వారిగులకు హక్కును లేదనవలె నను నుద్దేశము లార్దుపట్ల కేవలమును లేదు.

జెల్లీ ప్రభువు కోరికపెట్ల కర్ణాటకముయొక్క నీమిమితిబరిపరిపాలనమును కాశ్వతముగ తమహస్తగతము కాదించుకొనట. ౧౮౯౨ సం.రం సంధివలన తమకు నీవ్వవిన హక్కులు వాధానముగా గొని వానాజాగారును, టార్బెర్ టార్బెర్ ప్రాయమును గట్టిపట్టువలనో నా నూర్పునకు ఒప్పుకొనలేరీ. వారియుద్దేశాధికారులలో మితనంధ చేసుకొనుసంధియున ఈ మరకులను నిధించుటకు బహిర్గతయినవని చెప్పబడినవారల వ్రోవాపరికోసము తొనకావలయుగా జెల్లీ ప్రభు వెంచెను. ౧౮౯౩ సం. సంధివలన లార్డుజెల్లీ కోరికపెట్లనంతయే. చాలాబాంసములై విధింపబడిన తీరుయంతయు నంతయే.

ప్రాతీసంధులలోని ఆడుబలపువగలుకు పునః క్షేత్రి నిచ్చి క్షిప్రపదమలగున్న తెలుపు రెండువలన యొక్కబలము ఆసంధిలో నీవదములు లోనిందినను తిగ్గెను. లార్డుజెల్లీ రహస్యముగా మనస్సులో నెంత దాచుకొనినను, ఆంధ్రులన త్తంధిలోని ముఠావలన పునః అశీమద్భావము కలుగ జేయబడినట్టియు, ఇంకొకకు కర్ణాటకనకావలన అతినిపూర్వములైనట్టియు హోదా రాజ్యముల మొక్కబలముగ బాగాడి, హక్కు వెంబుగాని కావలెను. అట్లు మనస్సులో గహస్యముగా పావిత్రయం చినదేమిద నున్నయెవల, అగియొక్క గ్రాతలలో నేమి, ఉత్తరములలో నేమి, అడ్డానియొక్క బాదగాని, మానవ గాని యించుకయైనను కావరాదు ఒకవేళ అతిదు

స్వయముగా వ్రాయునున్నను, నీర్మయముగా అతిగు మించి నెమ్మదించిన యొక్క పత్రమునందు అతిముద్దో గాను గమనిం సం.రం సంధివలనగతినైన లాభములన్నియు అతిని వారిగులకును వెంచజేయబడు నని స్పష్టముగా వ్రాయబడియున్నది.

ఇందు నే నుదాహరించిన పత్రము ౧౮౯౨లో నే ప్రకటింపబడియును. మొక్క ఆఫ్ జెల్లీంగ్ టర్బెర్ గారి న్నమెంటు దీర్చించియుందు ౧౮౯౬ నుండి ౧౮౯౬-వ పుటవకు నున్నది. అయ్యది ౧౮౯౬లో పార్లమెంటుసమావేశము పూర్తియయినతరువాత హిందూదేశము నందలి జెల్లీ ప్రభువుయొక్క ప్రభుత్వమునుగూర్చి మాదాస్తు (Memorandum) గా వ్రాసినవట. ఇంతి యాచూకు, బోర్డు ఆఫ్ కంట్రిలు కార్యస్థానములోని సరియయిన లేదీలు, సులక్షములు, వేసి పూర్తిచేయబడి నట్లు తెలియుచున్నది. అడ్డాని జెల్లీ ప్రభువుయొక్క సరిపాలనా ప్రభుత్వనిర్దేశాధ్యక్షమును, మంత్రవ్యయ యొక్క విషయపరిచయార్థమును జెల్లీ సోదరుడగు మొక్క ఆఫ్ జెల్లీంగ్ టర్బెర్ తయారుచేసెను. ఆపత్రమును జెల్లీ ప్రభువు సరిమాది, సావధానాంగీకారము ఇయ్యనిలే అతిదు తయారుచేసెనట. ఆసంభాష్యమేకాక అసాధ్యమునూపెను. ఇంద్రిబ్రాత పెక్కుప్రచేకములందు జెల్లీయొక్క కైదని బోలియున్నది. అతిదు స్వయము గా వ్రాసి సంకేతము చేసిన సంప్రమాదమని మనము తెలంబుపెం అంతగా అందరివాక్యములు అతిని యభిప్రాయము నుగడిచునని మన మెంచుటలో తప్పేమియు లేదు.

ఉద్బుత్ టర్బెర్ టర్బెర్ మూర్ఖపుపట్టువల వలన గతిగినకష్టములగున్నాయు, టిప్పానుల్లనతో జరిపిరినిచెప్పెను ఆయుధైరములవలన నిర్బంధముచేయుటకై టిప్పిసలనకాశీమునుగూర్చియు వివరించి, అతిదు కర్ణాటక మనందు కల్గినపరిణామముగూర్చి యట్లు వ్రాసి వాడు:—“ఆసంభాషి" పుత్రాశి" శ్రీరంగపట్టయము కనుగొన్న విషయము (టిప్పిసలనామకము వానాజా, అతినిపునకు బాగాబ్ర వ్రాసిన విషయము)గూర్చియు, ఈవిషయ పరిశోధనలపై ద్రితీయవారికి గల్గిన అభిప్రాయములగున్నాయు, యికమందు కర్ణాటకమునందు వారుపయోగింప నెంచుతదగులగున్నాయు తెలియజేసిరి.

కాని ప్రాత్రవధిని ఆత డొప్పుకొన నిరాకరించెను. ఒకవేరే అట్టిపప్పులు తేర్చితి అంటే రాజ్యమునకువచ్చినను, ఆతడు తనజనముని ఉత్తరంధికారి కాగలవాడు. ఇంక నునిన్నుండేగాయ కాకపోవుటలేదును, కర్ణులకునును ప్ర కాంతి యేర్పడుటకై నభాగమునకువారు ఆక్రాంతినిర్వృ ట్టును ఒప్పుకొనితీరివలసియుండుటలేదును బార్హత్యత్ర, ఆది మాసేనును త్రోవపుట్టు, వాటావృత్తిని రెండవపుట్టుని కునురుకును, పొట్టుతోడోరే తేల్చాయెక్క. తమస్థిని దినముకును అను అశిముద్దోను ఆశివామనుండుం నిశ్చయించెను. తులకు ఈ అశిముద్దోయును, అని వారసులును ఆరాజ్యపునిక రావాయును నయిచు పాలును చేగొందును, తమ హోదాగారవసులు గణి యుండును స్త్రీల్గుటు చేయబడెను.

ఈతని కష్టమును, స్త్రీప్తుమును అయిన గా ప్రసవమును నా హోదానో వైద్యశీయుక్క. యుద్ధేశమును నూర్చి సంపాదించు కనకాకి హేమక్రిమును ఉంప జాలను.

అశిముద్దోలా రాజ్యమునకువచ్చి మామసంవత్స రము బాదెను. అప్పటి కింకను ఆ గంగసంధియెక్క పూలోద్దేశములును, అసంధికి మొదలుగా నుద్దేశింపబడిన అశ్శమును అప్పటి పెద్దయుక్కగనకు మరమ్మనో తింకను కష్టముగ నిలిచియుండును. అప్పటి మనరాసు గిచ్చురు బార్హత్యయంబింపని అశిముద్దోలా కోకబాబు గ్రాయుచు, సంపత్తి సకేమున మామూలుపరతిగా నిభా గుగాలితో వాయెక్క మరేపాదంపర్వపు లగ్నాయును నూదించెను, "మీరు కాకపోయినచో, కయిథో డో మామూలుగారి పెద్దయుగారుకు పొక్కుదారు వయియుం దెను, అట్టి అగతికి ఈనలయు సింధును తిర్గించు నా కిష్టములేదు." అని వ్రాసెను.

అశిముద్దోలా గంగవ అగష్ట. కి-వ లేదని మోసించెను, అనికే గంపణు పుక్తులంబిరి. వారిలో నభాబు ఆజమబా ప్రసములు. గంగ అట్టిచు మన

గవన్నరుజవరతోను మగ్రాసుగవన్నరుఇట్లు వ్రాసెను: "గవ న్నరుజవరతో గారున్ను, వారిక్కానిర్వాతాకన్యమునారు న్ను ఇదినరలో గంగలో నభాబుతో మనము కాచిం చినపంధియుండు క్కూలక రంజ్యనింహోసెయును త్రికానో నసపంధికికిబాపి గంగుట్లు మూడిచేయబడినానెమా యింటియును చే తెలిపియున్ను. తో చాలా బానుండెదది ఆసంధికాచింపబడిన యుద్ధేశమునుబట్టియు, అద్దాలియు క్కాయు, ఆకాలముననే చేకొనో కాచింపబడిన ప్రక టివలయుక్కయు క్కానినిబట్టియు చే నునాడ అట్టిఅభి ప్రాయమునే పడెనువ్వాము. ఇప్పుడు నభాబు అజ ముబాగాదు ఆసంధియును పొల్లగానినె యెం వలసి యుండునో ఆసంధియుక్క మునులను అంగీకరించును బాంధవముగ సోకవలెను నిచ్చు టులితమని తెలయ చువ్వాము." అతనికి జవాబిచ్చుచు గవన్నరుజవరలకు వారిక్కును పేట్టెన్ను, "గంగలో ఆచి తెల్పినో కాచింపిన పంధియుండు ఈనెనునాడ క్రియకు" వచ్చు ననినది. ఈ సందర్భమున అట్టిప్రాయముగా, క్రొత్తసంధి గాని అననసరిమని వ్రాసెను. అందుచే గంగ ప్రాయని కి-వ లేదని అజమబాను సింహాసనమెక్కి, బిరి. "అతడు కిర్తి శేషుడను తనజనముకి వంశపారంపర్యపు వారునై సింహాసనమెక్కి, నందులకు" గవన్నరాతని నభిలంబించెను.

గంగసం. గం సంధికి తరువాత జరిగిన యా వ్యవహారమునున్న గాల్వోనే ప్రభువు కాచింపిన వ్యా భ్యానము కేలము అనరితము, మత్స్యరమును అని వా అభిప్రాయము. అతిప (తనమునింబాలో క-వ కిర్తి క యందు) "అశిముద్దోలాగారి మరయునకు జనవెంటనే గంగసం. గం సంధిని పునరుద్ధరింపలేదు. అటుతరు వాది శివపుమగాని అట్లు తిరిగి చేయలేదు. అందుకు ప్రార్థి మున సంధియును ఇంకె-కా ప్రభువైనానా ఆద్దాలిని పునరుద్ధరించుట నిరాకరించిరి. అందుచే గంగసం. గం సంధి అమలులోలేదు. అశిముద్దోలా గారి మనదానంతర మాసంధి విరచిని వ్యాంపజేయు." అని వ్రాసెను. ఆసంధి పునరుద్ధరింపబడిన తమను నిజము.

అట్లు కావించుటకు ఇందిన ప్రభుత్వమువారు నిరాకరించుటయు నిజమే. కాని, ప్రభుత్వమువారు దాన్తాంబులంబిల్లు, అసంధి పునరుద్ధరింపఁజేయుటకు కారణముగా అసంధి చెల్లఁపడవనియు, ఇప్పుడు చెలామణి కావించుటకు ఇష్టము లేదనియు కాదు; అది యింకను అయిదు నెలలు వా రెండువలె మఱియు దాన్తాంబులంబిల్లు, అసంధి ముద్దాబాగారికిమాత్రమే చెందుటచేరికాదు; ఆతినిమనముడు ఉత్తరాధికారి (అనఁ అశీమజా యీ రాజ్యము నధిష్ఠింప వంగీకరించినంతమాత్రమున) క్రియకు అసంధియందు పాల్గొనిన వాడవలెనే అనవలసి యిది అసంగతము, నిచ్చు యోజనము అనుటచేర గాదు; ఇదివరలోనే అమలులో నుండుటకే పునరుద్ధరించుట అనావశ్యకమని. ఆ అగ్రజానునూడతనతల్లికి చెనుకొనిన సంధిలో పాల్గొన్న కేయని బాధ్యుని ప్రియంగా గుఱయొగించిన యీ పదములు అశీమజానునంశముయొక్క సమప్తిహక్కు- బాధ్యతలనుగూర్చి అందు ముఖ్యముగ కుటుంబయజమానియు, ప్రతినిధియు అని నదిని ప్రత్యేక బాధ్యతలను గూర్చి, తెల్పును. అట్లు కానిచో ఆపదములయందు దర్శము లేనేలేదు.

గూర్గాలో జరిగిన వ్యవహారమునకు లాద్దువారిగుఱూత అపారము చెప్పుచున్నాడు. "అశీమజ్జాలావరకే యీసంధి సంబంధించినది. ఈవిషయము మదరాసు ప్రభుత్వమువారికి గూర్గాలో అంతరిష్టంబేహముగ తెలిసియుండుటచేతనే వారు అశీమజ్జాలావరకానంతరము ఇందిన ప్రభుత్వమువారికి నాయుమూ, అసంధినిబట్టి ననబాలుగారి యుత్తరాధికారి నెవ్వరిని ఆనింపజేయుమిట్లుకై రామంగీకరించు నధికారము తమకు ఇందిన ప్రభుత్వము ఇవ్వలేదని తెలియజేసిరి." అని అతడు వ్రాసెను. (౧౩-౧౪ వీర్తి క మినిటు). వారు అప్పుడు ఇందిన ప్రభుత్వమువారికి తెలియజేసినది సరిగా వ్రాసిన కానేకాదు. ఈరెండు ప్రభుత్వములవారికి జరిగిన ఉత్తరప్రశ్న త్తరములనుండి సరియైన నాక్కములను నివర్తనముగా విప్పియు చూపలేదు. పోనీ,

మనము ప్రభుత్వమువారిట్లు వ్రాసినది మీరెడిమాలులను బట్టియున్నవను నాబాబా కుంటయులలో నెవ్వన నొకరు చనిపోయినన బాలుగారివారమును కావచ్చు ననువిషయమునుగూర్చి మదరాసు ప్రభుత్వమువారుగాని, ఇందిన ప్రభుత్వమువారుగాని సంభేషించినట్లు లేదు. అనగా రాజ్యపు వారసత్వమునుగూర్చి సంభేషమేలేదు. కాని మదరాసు ప్రభుత్వమువారు, ఎదురు రాజ్యమునకు రానైనను, ఏవర్తనియిన రావలెను అనిమాత్రమే అడిగిరి. అనంతములో ఘోషివారిని నిర్దిష్టావముగ ఉత్తరాధికారిగా నంగీకరించు నధికారము తమకు ఈజడలేదనిరి. అందువలనేనే యిందిన ప్రభుత్వమువారి యుత్తరవులను తోరిరి. నబాలును ఏర్పరుములలో వారు చూచుదాక్షిణ్యములను చూపుటనుగూర్చి ఆయుత్తరములం చెక్కడను కానరాదు. అనంతా వంగపారంపర్యమైన దనునా కాదా యనువిషయమున యిరుప్రభుత్వములకునుసందియ మేమాత్రమును లేకుండెను. కాని ఉన్న సంభేషా మెల్లనొక్కటియే: అదియేమన, ఆవంతములో నొకనబాలు యివంటనే మిజియొకరు, "అప్రాగ్యపు సంధివరకులను ఒప్పుకొనుదు, ఒకపర్రమును వ్రాసియిచ్చియే రాజ్యము నకు వచ్చునట్లు" అ ఏర్పరుచుకొనవచ్చు గూర్గా లోని వ్యవహారమునుబట్టి ద్రిటిపు ప్రభుత్వమువారికిగలవా యనునదియే, గూర్గా సం. రం సంధివలన ఆవంతమునకు హక్కుగలపంగితినిగూర్చి మదరాసు ప్రభుత్వమువారు అనుమానింపలేదు. కాని దొరసంతతియారితే రాజ్యమునకు రావలెనా, లేక అసంధిని పునరుద్ధరింప నక్కరలేకయే, అతడును ఆతనిజనకునివలెనే అసంధివరకులచే బురుడగు నాయనియే సందియము వొడిమెను. కాని ఇందిన ప్రభుత్వమువారికిమాత్ర మట్టిశంకులే, గూర్గా సం. రం సంధి పూర్ణముగా అమలులోనే యున్నదని నిరూపించుటగా తెలిసిరి. తదనుసారముగ, చనిపోయిన నబాలుగారి శ్మశ్మపుత్రుడే రాజ్యమునకు వచ్చెను. అనిని (అశీమజ్జాలావరక) కుమారుడే మిజియొకడు యథావిధిగా నిపుడు రాజ్యమునకు రాగోరుచున్నాడు. అదిని నెట్లు త్రొవ్వేయగల్గుదురు? అగ్రజాను, ఇంటికి పెద్ద యయినంతనే,

అసంధియం దెట్లు పాల్గొనినవాడయ్యెనో ఆతనిచేతుక యింటికి పెద్దయ్యయిన ఆతని తమ్ముకడు అటాలనే కావలెను.

అజయజానబాలు ౧౮౨౫ నవంబరు ౧౩ న చని పోయెను. ౨౩ దినెంబరువాడు అజయజామొక్క కొడుకగు నబాలు మహమ్మద్ నాన్ ఖాన్ ఉత్తరాధికారి యని ప్రభుత్వము ప్రకటించెను. ఈసంవత్సరమునందును దయాదాక్షిణ్యము నూట యేమియు లేదు.

౧౮౨౬ జనవరి ౧౪-న శోభన్ ఆఫ్ డైరెక్టర్లు మదరాసు ప్రభుత్వమువారికి ఒక యుత్తరము వ్రాసెడిది. అందు, "ప్రస్తుతన బాబు మృత్యునంతరము కరువారివారి కుడు" అతీముజా యగు ననువిషయము వాధారముగా గొని, మదరాసు ప్రభుత్వమువారు కావించిన కొన్ని పనులకు వారు జమ్మగించిరి. బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారితో ఈమధ్య వాడుక కావించిన యుత్తరప్రత్యక్షిరముల నన్నియును ఆతనికి ఏర్పడిన హోదానుబట్టియు, ప్రస్తుతను బాబుగారితో వారికిగల సంబంధమున్న "ఆనిబిరు వారితో జన్మమునకు గలసానునుండుండునుబట్టియు" ఆతని పేరును వ్యాయస్థాపాధికారిమనుండి తొలగింపబడిన పెద్దమనుష్యులకేర్పడిన బాబితోలో గవర్నరు లార్డు స్ట్రేచు లుగారు ౧౮౪౩ సం.నంబో కేర్పిరి. మహమ్మద్ ఖాన్ ఖాన్ నబాలుగారి మరణమునకు ప్రాత్యము, ఉన్నగవుల త్యాగము, ఇతర త్రనుమాడ, ఈతడు రాజ్యమునకు రాదనిన వారమువని అందరును తెలిసించిరి. గతనబాలు చనిపోవున రకును తనవారసత్వపు హక్కునకు అభ్యంతరము కల్గవని అతీముజాకు సెన్యరును తెలుప లేదు. అంతవరకును సంకే పారంపర్యపు హక్కు గలదనియే, తాను నబాలు వలదున నియే తలంచియుండెను. మహమ్మద్ ఖాన్ నబాలుగారు ౧౮౫౫ అక్టోబరు ౧. ౭-న మృతివొందెను. ఆనిబిరుతం ద్రియు, అతీముజ్జీలా నబాలుగారి తంపెరుమారుమను అయిన అతీముజా మహమ్మదీయ వ్యాయస్థాత్మము ప్రకారము (ఇంగ్లీషు వ్యాయస్థాత్మములతోననే) తన అన్నమూరుని ఉత్తరాధికారినిని వాదించుచున్నాడు. ఆతని నెట్లు త్రోసివేయుగలదు? తనతల్లితోనే పోవు

రింగబడిన ౧౮౬౧ "సంధి క్షిపణముచున్న" ౧౭-౨ సం. సంధిమరణమునబట్టి రాజ్యపు డిసని వారించుచు, కల్లుటకమునకు వ్యాయస్థాత్మ ప్రభుత్వ, "వ్యాయ్ ఉత్తరాధికారియు" వైస అతీముజాను ఈట్టువంటి కంపెనీ ఎట్లు వదలించుకొనగలదు?

౧౮౬౧ సం. సంధి అయినతరువాత ఏబది వాలుకొద్ది యామయ్య నంకిన గంపర్యపుహక్కును ఆ నంకిము వలెముకొననులేదు, కోల్పోయినలేదు. సరిగగా, ఎవ్వరు లేదు? అని ఆశ్చర్యపించుచును ఉండలేదు. తేను ఈవైస నిరూపించియున్నాను. గవర్నరు బరతులలో లార్డువెల్లెన్లీ మొదలుకొని లార్డు డౌన్లీవరకును, మదరాసు గవర్నరులలో వ్యాయస్థాత్మ మొదలుకొని చోరిసువరి నును అంతయును తనంతోపాఠంపర్యపుహక్కును ఒప్పు కొని సవరించి యుండిరి.

ఇక, వాదావాసంశయవారు తమకర్తాబక్ రాజ్య స్వాతంత్య్రప్రభుత్వ ఒకరిపరము కేయనలేదు, బ్రిటి షుగవర్నమెంటు సంపాదించుపను లేదని నిర్ధారించెదను. ౧౮౬౧ సంధివలన ఏరాజ్యభాగమున్న వారిరాజ్యము నకు కేర్పిబడిలేదు. స్వాతంత్య్రప్రభుత్వము కంపెనీ స్వాధీనము కావించబడిలేదు. వార్షికుడినెట్లు నిమిలమి లిబరీపాలనమే. ౧౮౬౧ సం. ౧౦ సంధివలన రాజ్యభవ నమునకు మినహా పాలవాధికారిమంతయు వారివంశము నుండి తొలగింపబడినెను. ౧౮౬౧ సం. ౧౦ సంధివలన కొన్నమాట్లు గావించబడినను, అయ్యది ఆసంధిమరణు లతో నుదాహరింపబడినవానికి మించి కావించబడిలేదు. ఇట్టి మరలను గర్హిసంధి యిది మొక్కటయే కాదు. ౧౮౬౧లో నబాలు అతీముజ్జీలా కంపెనీకి తనకర్తా బక్ రాజ్యముమొక్క "నిమిలమిలిబరీ పాలన"మంతయు నిచ్చివేసెనట్లే, ౧౮౫౩ లో హైదరాబాదు వైసను, కీరారును, తదితరములకు కొన్ని పరిగికాలను బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారి "ప్రత్యేకపు పరిపాలనకై" యిచ్చి

నెను. ఈ రెండు సందర్భములందును ఆంధ్రటిలో వారివారి భూభాగములను ఇచ్చివేయుటగాని, రాచకీ యపుహక్కులను వదలుకొనుటగాని జరుగలేదు. వీరగు నుపాధిక, కర్ణాటకమునూడ ఒక ప్రస్తుతాంశమున పాలనకై, తేక ముగిసినయిది కాన్డోర పొంగము నిమిత్తమై పన్నెండుమిద ప్యాదీనము చేయబడినదిగా) కాన్డోర పరమలమీద పొందితిమి కాని సర్వహక్కులలోను పొందలేదు. ఇప్పుడు మనము వీరగును ఏమియున్నట్లే కర్ణాటకమునూడ ఒక ప్రస్తుతాంశము చేయవచ్చును. కాని యింకేమిగులకైతను గాను, అట్టి పరమలమేమియునున్నదో, అది ఏమి?

౧౮౦౧ సం. రెండుంటి ఇప్పటికిరవును కర్ణాటక మునందనుగాని, అంతటి యొక భాగమునుగాని ఏమిచేయ ప్రభుత్వమునను స్యాదీనము చేసియుండుటకు మీరేను. వీరగును ఎట్లు స్యాదీనము చేసి యుండుటలమో అట్లులే కాన్డోర కర్ణాటకమునూడ స్యాదీనము చేయకలము. కాన్డోర ప్రభుత్వమునము, ఆరావ్రి పాలనమునను సంబంధించిన హక్కులు ఇక్కడాలము. ప్రతిపాప్రభుత్వము ఎప్పుడను లేవకుహక్కు, కాగలవని నిరూపించినవని కాని, వాదించినది కాని చెప్పకలము. ఏమిదీపండ్లు అవిచ్చి న్నపు నివిలుమిటబో పరిపాలనము చేయుటకల్ల తనము,

కర్ణాటక హక్కులన్నియును పుచ్చును ఎట్టి యింకము గలకా? యెనునుకానికాలవంత ప్రాప్తికి వచ్చున్నది కంపెనీ. ఆది ముద్దాన పొలున్న, అది పుచ్చునను, పాత్రమన, ఈపు ఇది కంపెనీ వారి కెట్లనునాదులు కాను, మిచ్చియు.

లార్డుహారిసు రెవమినిలులో తుదకిట్టి ఆశ్చర్యకర ము అగ్రిప్రాయమును నలిమిచ్చి నాను: "అయిననుకలము యి భూని భూనిహోదాయం దున్నవని నిర్వచించుట కాంధోరుకట్టు చే రూకాని, ఆంధోరాలు ప్యాదోరములో పట్టికి పనిమాత్రము నిప్పుడేహముగా లేలుపవచ్చును. కాన్డోరమును ప్యాదోరం కంపెనీ సర్వార్థకాన్డోరము యుండు, కాన్డోరమును నానిండ్లియిండుండును." 3 ఆంధ్రార్థకాన్డోరము పండ్లకాన్డోరమునము కలపని—రి రార్థకాన్డోరమును, చేపుము ర్థమహమునునుకలము, వానినాని హక్కుగాని పాలనాంకాలమునను ౧౮౦౧ గాని, పండ్లకాన్డోరమునను అధికమైనదిగా ప్యాదోరంకి నననే అధ్యమునూదించి కారీ గుడ్డేరించున్నట్లుయితే, సరియే; కాని నే నూహించినట్లుగా, కంపెనీ లా నొకస ర్థకాన్డోరప్రభుత్వ, ప్యాదోరము ఒకసానిండునిగ, ప్యాదోరగానిగ మును నిజకీతి ముం గుండ్ల ననుఅధ్యము ఆధ్యము ను లార్డుహారిసు నూదించి వెంచినదో అది కేటలములేవ్వు.

(సకేమము)

౧. Parliamentary Papers, Nizam's Debts, 1854, P. 144. ౧౮౫౩ లో పండ్లమునముడి కొన్ని పరిగణాల నీవలెనే యిచ్చివేసెను. Vol. of Treatises 1856; P. 92.
౨. ౧౮౦౧ నానై కెనాన పార్లమెంటు బిల్లులో ప్రకటనయందు ఈ మాటలనే యుపయోగించెను: "ప్రస్తుతపు ఒడంబడికనుబట్టి కంపెనీకెనాన పరిపాలనమునను మార్చబడిన యీ ఆంధ్రప్రదేశ్ పుచ్చుటను చేకూర్చును, కంపెనీహోదాయమునను పండ్లమునతో, ఏమాత్రము అరవెరలేమిండ్ల, విధేయులై వర్తింపవలయునని కర్ణాటకరాజ్యప్రభు గవ్వగు కోరుచున్నాడు." — House Papers 1861, P. 105.
3. Carnatic Papers 1860, P. 12,

ఇల్లాలి వేడుకొలు

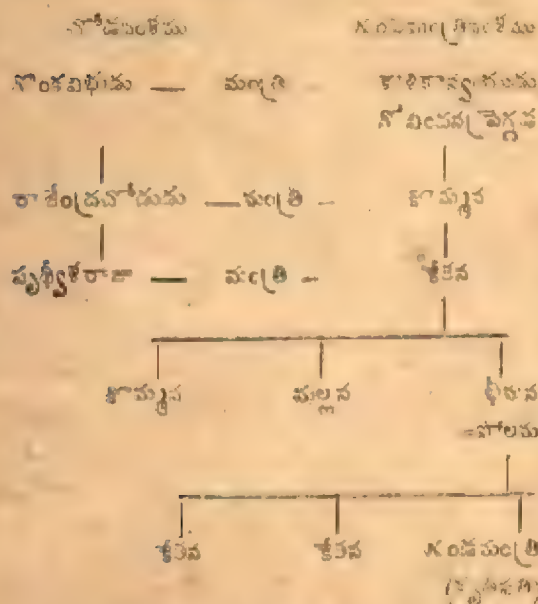
మంగిపూడి వేంకట శర్మ గారు

సంగీతముః సాహితీగరిమ మించు నేర్పునో చాతురీ
 రంగశ్రీలల సౌకుమార్యమున మిరంగులనో కూడనే
 ఖంగందర్పకళారహస్యసరస్వత్య ప్రభుల నెల్లనో
 బంగారంబు దానిసూచుచుఁ బెచ్చురాచె ప్రాణేశ్వరా!
 కంగారేటికి నేను చెంగటికి రాగఁ లేచిపోజూతు నీ
 బంగారంబునుబోలు కాపురమెటుల్ పాడయ్యెనో చూడుడి
 శృంగారంబుల రానియంచు మదియోజుంపంగ బోలుగ గదా!
 యంగారంబులరాని నేశ్వరయి మీ కాశేల ప్రాణేశ్వరా!
 ఎదురాడగ గద మీకు నెన్నడును న నేమన్న మీ కంటికి
 నదరానగలవేశ్య నెల్ల గవయఁ నెరిచితిగ గాచె మీ
 నదరాజీవమునైత్తి నిచ్చుట మహాభాగ్యంబుగా నెంచితి
 గద రారమ్మని యొక్కనూరయిన క్రీగంట ననుక జూచి భా
 వ దురాశాజనితాప తాపమును దీర్చరాచె ప్రాణేశ్వరా!
 ధనముల్ పోయెను పోయె జీవధనముల్ ధాన్యములు వస్తువా
 హనముల్ పోయెను దివ్యఖండములు మాన్యక్షేత్రముల్ పో
 యెను లక్ష్మీనిలయంబు దివ్యభవనంబీపాకికై నగ ధనం
 గనలగ మానగ బుద్ధిపుట్ట దిది నాకర్మబె ప్రాణేశ్వరా!
 వదనం బెత్తి యెఱుంగ రెన్నడును నేవామామీ కన్పించినగ
 బెదవుల్ విప్పి యెఱుంగ రెన్నడును నేలొబోధి నశ్చించినగ
 బదముల్ నిప్పి యెఱుంగ రెన్నడును నాక్షత్రేణి కేహంబులగ
 దుదకి ట్లబ్బెను తుర్క బాస యిది నాదోషంబా? ప్రాణేశ్వరా!

పెలనాటి చోడవంశావళి—కేయూర బాహుచరిత్రము

మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మగారు

మండవది వ్రాసిన కేయూర బాహు చరిత్ర వల్ల పెలనాటిని పాలించిన చోళ రాజుల యొక్క వారసుండులయొక్క సంశానుక్రమము కొంతవరకు తెలుస్తుంది. కేయూర బాహుచరిత్రమునకు కృతజ్ఞతలయిన నందూరి గుండమంత్రి పెలనాటి చోళమూర్తుని వంశములోవాడే. అందువల్ల మంచెనకవి తన ప్రబంధములో కృతజ్ఞత నింకమున్ను, ఆకృతి పతికి అభివక్తులైన వారి వింకమున్ను కూడా వర్ణించినాడు. మంచెనకవి చెప్పినదానిని బట్టి ఉభయుల సంశానుక్రమములూ సంబంధములూ ఈ క్రిందిరీతిగా తెలుపవచ్చును:

మంచెనకవి చెప్పిన ఈ పై విషయాలు శాసనాలవల్ల ఎంతవరకు సమన్వయము అవుతవా

మాడామని పెలనాటిచోళుల శాసనాలు పరిశీలించగా అందులో కొంచెము తేడా ఉన్నట్లు తోచినది. మనకు ఇంతవరకు తెలియనచ్చిన పెలనాటిచోళుల శాసనాలనుబట్టి రాశేంద్ర చోడరాజునకు మంచెనకవి చెప్పినట్లు పుష్పేశ్వరరాజునకుమారుడు ఉన్నట్లు కనిపించదు. అందువలన ఈ విషయమును సవిమర్శగా పరిశీలించుదామని ఈ వ్యాసము వ్రాస్తున్నాను.

పెలనాటిచోళుల శాసనాలనుచాలాచోరికి సవి. కొంచెము చదువుచుగా అవి అన్నీ శిలాశాసనావే. వాటినిబట్టి పెలనాటిచోళుల సివలైన పుష్పేశ్వరమూ పుష్పేశ్వరమూ అనంతములోని రాజులు ఎవ్వరెవ్వరు ఎప్పటినుండి ఎప్పటివరకు పరిపాలించారో నిర్ణయించనచ్చును. మొదటి చోళసామ్రాజ్యమును పరిశీలిస్తే అందులో గొంకరాజు, చోడరాజు అని పేర్లు పెట్టికొన్నవారు ఒకరికంటె ఎక్కువమంది ఉన్నట్లు తెలుస్తుంది. అందువలన పుష్పేశ్వరుని తండ్రి అని మంచెనకవి చెప్పిన రాశేంద్ర చోడముని పెలనాటి చోళరాజులలో ఎన్నవవాడో ఎప్పటివాడో ముందు తేల్చుకొని ఉంటుంది.

ఈరాజు అందరికీ రాచరికము సంప్రాప్తమైనది కులార్హతగల చోడుని నాటి నుండినే. ఈనంశములోని గొంకరాజునువలెను తనకు

యుద్ధములో చేసిన సహాయమునకు సంతోషపడి
తెంది కులోస్తుంగ చోడరాజు అతనికి పట్ట
హస్తావసీమంజలాభిషేకమును ఇచ్చెనని ఒకా
నొక శాసనములోని ఈక్రింది శ్లోకములో
కలదు.

సగ్రామసాహాయ్య సుతుష్టచిత్రాత్
శ్రీంజంజ ప్రభవాన్మహా
యా మబ్బుటాప్రావసీమంజలాభి
పత్యం సమాపాద్య చిరం ధువత్తి.

ఈవిషయమే ఇంకొక శాసనములో ఇట్లు
చెప్పబడి ఉన్నది:

(రేపం). గొంక మహీపాలు
పాలయ స్తంభకంఠలకు
శ్రీమహాకవిగన
దధాశేష్యధికం బభా.

ఈవిషయములనుబట్టి మెలనాటి వారికి
ఈరాజ్యానికి శత్రువు గొంక రాజుతోనే ప్రారంభ
మైనదని గట్టిగా చెప్పవచ్చును. గొంకరాజు
అనే మహిళలవారు ఇతని హస్త్యాలలో ఎవ్వ
రూలేని గనుకనున్ను, మంజూసాశత్రువు
వహించినవాడు గొంకరాజుని పై శ్లోకాలలో
చెప్పబడి ఉండవలయునన్ను రాజయిన
మొదటి గొంకరాజు ఇతడే అని నిశ్చయించి
వచ్చును. శాసనావళివిబట్టి మెలనాటివారి
మంజూనుక్రమము ఈక్రిందిరీతిని కనిపిస్తుంది:

- (మొదటి) గొంకరాజు (భార్య) సహ్యాంబిక
- (మొదటి) చోడరాజు (భార్య) సంజాంబిక
- (రెండవ) గొంకరాజు (భార్య) సహ్యాంబిక
- (రెండవ) చోడరాజు

ఈరెండవ చోడరాజు పరిపాలనము పూర్తి
అయ్యేవరకే వారిరాజ్యము మంచి ఉన్నదని
దశలో ఉండినట్లు తెలుస్తుంది. అటు తరువాతి
కూడా మెలనాటివారి పరిపాలనము ఉన్నప్ప
టికీ గొంకరాజుని అభివృద్ధి లేదు. అందువల్ల
మెలనాటి మంజూనుక్రమాన్ని పట్టించిన పెద్ద
పెద్ద శాసనాలన్నీ చాలావరకు రెండవచోడ
రాజుతోనే అంతమవునూ వచ్చినవి. శాసనా
లనుబట్టి మెలనాటివారి మంజూనుక్రమము
స్థితి తెలియవచ్చినచో అట్లే ఆ మంజూములోని
ఆచారాజుల పరిపాలనకాలముకూడా తెలి
యవచ్చున్నది. మెలనాటివారిశాసనాలన్నీ తహ
వేలువేసి పరిశీలిస్తే పైనిచెప్పిన రాజులలో
ఒక్కొక్కరి రాచరికము ఎన్నోన్నే, ఎవరి
నుంచి ఎప్పటివరకో ఈక్రిందిరీతిని తెలుస్తు
న్నది.

- (౧) మెలనాటి మొదటిగొంకరాజు
క్రీ. శ. ౧౦౩౬-౧౧౧౩ (౮౭౪ సం.లు)
(శ. ౧౧౧౩-౧౦౩౬ (౧))
- (౨) మెలనాటి మొదటిచోడరాజు
క్రీ. శ. ౧౧౧౩-౧౧౩౨ వరకు (౧౯ సం.లు)
(శ. ౧౦౩౬-౧౦౪౪)
- (౩) మెలనాటి రెండవ గొంకరాజు
క్రీ. శ. ౧౧౩౨-౧౧౬౩ వరకు (౩౧ సం.లు)
(శ. ౧౦౪౪-౧౦౭౫)
- (౪) మెలనాటి రెండవచోడరాజు
క్రీ. శ. ౧౧౬౩-౧౧౮౧ (౧౮ సం.లు)
(శ. ౧౦౭౫-౧౧౦౩) (౩)

మెలనాటి మొదటి గొంకరాజు మొదటి
శాసనము క్రీ. శ. ౧౦౭౬ నాటిది. అతనిశా
సనాలు క్రీ. శ. ౧౧౧౩ వరకు మాత్రమే

కనిపిస్తూఉన్నవి; కాని అతడు క్రీ. శ. ౧౧౧౭ వరకు రాజ్యంచేసినట్లు పైన చెప్పబడ్డది. ఇందుకు కారణం లేకపోలేదు. మొదటి గొంకరాజు కొడుకైన మొదటి చోడరాజు మొదటి శాసనం క్రీ. శ. ౧౧౧౯ నాటిది కనబడుతున్నది. అందులో 'శ్రీకులోత్తుంగ చోడయదేవ మహారాజుల విజయరాజ్య సంవత్సరములు ౨ శ్రావీ శ ౧౦౮౧' అని ఉన్నది. ఈకులోత్తుంగ చోడయదేవరాజులు వెలనాటి కులోత్తుంగచోడరాజు కాడనుటకు ఏలులేదు: ఆశాసనమునందు చెప్పబడిన రాజు వెలనాటి భూపతి అయినా కావలెను లేదా వెలనాటి వారికి అధికరి అయిన కులోత్తుంగచోడుడు అయినా కావలెను. చాళుక్యచోడు డయిన విక్రమచోడునియొక్క కొడుకుపేరుకూడా కులోత్తుంగచోడుడే కానిన ఆతడే యీతడనడానికి ఏలులేదు. ఎందువల్ల అనగా విక్రమచోడుడు శాసనాలనల్ల క్రీ. శ. ౧౧౧౮ మొదలు ౧౧౨౩ వరకు పరిపాలిస్తూ ఉన్నట్లు తెలుస్తుంది. వైదిచెప్పిన శాసనము క్రీ. శ. ౧౧౧౯ నాటిదిగనుకనున్న, కులోత్తుంగచోడయదేవరాజుని గనుకనున్న అది విక్రమచోడునిది కాని, ఆతని కొడుకైన కులోత్తుంగచోడునిది కానికాదు. అది విక్రమచోడుని తండ్రిఅయిన కులోత్తుంగచోడుని దండమా ఆరాజు క్రీ. శ. ౧౧౨౦ మొదలు ౧౧౨౨ వరకు పాలించి ఉండవచ్చుచేతనున్న, ౧౧౨౩ సంవత్సరము రెండవవిజయరాజ్య సంవత్సరమని శాసనమునందే చెప్పబడి ఉండవచ్చుచేతనున్న ఆతని దిన్నీ శాసనం. అందునాన అప్పటి

కాప్రాంతమును పాలించుచుండినవారు వెలనాటివారే అవడము చేతనున్న, మొదటి గొంకరాజునకు చోడదేవరాజు అనేపేరు గల కొడుకు ఉండవచ్చు చేతనున్న ఆ శాసనము తప్పక వెలనాటి మొదటి గొంకరాజు కొడుకయిన మొదటి చోడరాజుడే అని నిశ్చయించుచును. అయినట్లుయి లేశాసనమునుబట్టి అతడు క్రీ. శ. ౧౧౧౭ లోనే రాజ్యానికి వచ్చినట్లు చెప్పనూసి ఉంటుంది. ఇందువల్లనే వెలనాటి మొదటి గొంకరాజు క్రీ. శ. ౧౧౧౭ వరకు రాజ్యముచేసినట్లు చెప్పబడ్డది. అట్లు చెప్పడానికి ఇంతకు తక్కువే కారణము లేదు.

ఈ వెలనాటివారిలో చోడరాజులకు కులోత్తుంగచోడరాజునిన్నీ, కులోత్తుంగరాజేంద్రచోడరాజునిన్నీ, వీరరాజేంద్రచోడయరాజునిన్నీ పేరులున్నట్లు శాసనాలవల్ల తెలుస్తున్నది: ఇట్లే గొంకరాజులకు వెలనాటి రాజేంద్రచోడ గొంకరాజునిన్నీ, రాజేంద్రచోడ గాంనేయరాయుని అనిన్నీ, కులోత్తుంగచోడ గొంకరాజునిన్నీ పేరులున్నట్లుకూడా తెలుస్తుంది. వెలనాటివారికి రాజ్యాధిపత్యము రాజేంద్రచోడ నామంతరముగల కులోత్తుంగచోడునివలన వచ్చినదగుటచేత ఈరాజులు భక్తిపూర్వకముగను, కృతజ్ఞతాపూర్వకముగను—రాజేంద్రచోడ, కులోత్తుంగచోడ—అనే ఆరాజుపేరు సమపేర్లముందర చేర్చుకొని ఉండారని నానమ్మకము. గొంకరాజుల పేర్లముద్ర, చోడరాజుల పేర్లముందు ఆపేర్లకనబడడానికి ఇదేకారణము. ఈచోడశబ్దము ఈ పంశేపురాజులలో అందరిపేర్లముందుకన

బడడమువల్లనే ఈవంశమువారికి వెలనాటి చోడులని చరిత్రలో ప్రసిద్ధి కలిగినది: ఈసంబంధముక్కడ చప్ప చోడులకూ పీరికి పవిత్రమైన యితరసంబంధమూ కనబడదు: ఈవంశమువారికి ఆంధ్ర దేశములో పెలనాటి గొంకరాజులనిపిస్తే ప్రసిద్ధి కలదు.

పెలనాటి రెండవగొంకరాజు శాసనాలు క్రీ. శ. ౧౧౩౨ నుంచి కనబడడముచేతనున్న అతనితండ్రి అయిన మొదటిచోడరాజు శాసనాలు క్రీ. శ. ౧౧౩౨ నుంచి కనబడక పోవడమువల్లనున్న మొదటిచోడరాజు ౧౧౩౨ వరకు పాలించినట్లున్న, అట్లుకమ్మట గొంకరాజు పరిపాలనము ఆరంభమైనట్లున్న చెప్పబడ్డది.

రెండవగొంకరాజు శాసనాలు క్రీ. శ. ౧౧౬౧ వరకే కనిపిస్తూఉండడముచేతనున్న అతనికొడుకయిన రెండవ చోడరాజు శాసనాలు క్రీ. శ. ౧౧౬౩ కు పూర్వము క్రమమైన మరణతో కనబడకపోవడము చేతనున్న రెండవ చోడరాజు ఏలుబడి క్రీ. శ. ౧౧౬౩ లో ప్రారంభమైనట్లున్న, రెండవ గొంకరాజు పరిపాలనము అప్పటికి అంతమైనట్లున్న పైన చెప్పబడ్డది.

శాసనాలవల్ల మనకు ఇన్ని విషయాలు తెలిసిగా వ్యభిచితరాజు తండ్రి అయిన రాజేంద్ర చోడరాజు మొదటి చోడరాజు రెండవచోడరాజు మనకికా తెలియలేదు. ఈవిషయము తెలుసుకోవడానికి బాపట్ల భావనారాయణ స్వామివారి ఆలయములో ఉన్న శిలాశాసనం

ఒకటి అనుకూలమగుతుంది. అది గోవిందన ప్రెగ్గడకొడుకు కొమ్మనామాత్యునిది. ఆ శాసనములో గోవిందన ప్రెగ్గడ మొనాటి గొంకభూవిభునిమంత్రి అనిన్ని, శాశికాన్యాయుడనిన్ని వర్ణించబడుటచేతను, శాసనము వేయించిన కొమ్మనామాత్యుడు గోవిందన ప్రెగ్గడ కొడుకే అడడముచేతను ఆగోవిందనకొమ్మన ప్రెగ్గడలు గొంకరాజేంద్ర, చోడభూపతుల మంత్రి అని ముద్రపెట్టిన గోవిందన కొమ్మన ప్రెగ్గడలు అయి ఉండడానికి పవిత్రమైన సందేహమూ లేదు. ఈశాసనమున శకవర్ష సంఖ్య తెలుపబడి ఉన్నది. గొంక, రాజేంద్ర చోడరాజులకాలము మనకు ఇదివరకే తెలిసికొడడముచేతనున్న శాసన కాలముకూడ తెలుస్తూ ఉండుటచేతనున్న, గోవిందనకొమ్మన ప్రెగ్గడ లెప్పటివారో, వారి ఆధీను లెప్పటివారో, వారు మొనాటి వంశరాజులలో ఎన్నవవారో ఇవిన్నీ ఆశాసనమునుబట్టి మనం తెలుసుకోవచ్చును. అందువల్లనున్న అది తెలుగున గద్యోద్యోగముగా ఉండడము చేతనున్న పాఠకుల ఉపయోగం నిమిత్తము దానిని ఇప్పటివద్ద క్రమంలో దిగువ ప్రకటిస్తున్నాను.

ప్రతిలింగము కీసిన కాశితామ్రాణీకొన్ని పోయినకలు మల్లీ నరిచూసుకొని నవరించు కోవడానికి వీలులేక పోయినందునట్టి ఆక్కడక్కడ కొన్ని కొన్ని అక్షరాలు చదవడములో పొరపాటలు ఉండవచ్చు. అందుకు పాఠకులు మన్నింపవలసి వని మేముకొంటున్నాను.

శాసనమూలము *

(పద్యములు)

శ్రీగణేశాయనమః కుంభానాథాయనమః
శ్రీకృష్ణాయనమః శ్రీరామానాయనమః
శ్రీవేంకటేశాయనమః శ్రీనరసింహాయనమః
శ్రీమహాలక్ష్మణాయనమః శ్రీహరినాథాయనమః

అమరధామరేశ్వరన కన్యాయరత్నము
కొమ్మహంబునక
భూమిమందు విప్రకులభూషణం
దేవమయ్య గొంక ధా
శ్రీవిభవంధ్రగృహ యతివిగ్రహము
జమాత్మనన్న మా
గోవింద (?) చంకవరనుడు
గోత్రపతిమందు పాత్రుడున్నతికా.

గృహభూషణమూర్తినిధి
గోవిందపెగ్గడ కలుజాస్య యం
బురమానాగ్నిగోమయం
బుర్రుండుగోళగోత్రుం దంబుతో
దరపంధిక్రియుక్తుడు ప్రతాప
దీనేకుడు గొంకధాని
శ్వరునకు సాధిగ్రహి చనన్న
మనమ్మందు గొమ్మ దిమ్మహికా.

రమణీయ ధనవపురచ
మహారాజునిజరాజుని యయ్యుండగ నక
రము వెల్లారును లోపుగ
గ్రమమునరగనేర బాహుగర్వము వెలుకా.
నననిధిపరీక్షన మహిగం
యనపుణివాలయము లేన్ని యందందుల గాం
నవకలకంబులు నట్టిక
యననిధుడగు గొంకధానిశ్వరుచేతకా.

అనుమమగు భండారము
ననభుంబగు సంధివిగ్రహము భరణి రె
మృణమోగంబులు దేజము
గొనకొనిపడసిన యమాత్యకొమ్మందు నృత్తికా
కరగజభేందుసంఖ్య కక
కాలములాపుగ భావపట్టునం
బరగ నఖండదీప మతి
భామరరీల వెలుంగనిర్పది
పురమతి దల్లిదండ్రులకు
ధర్మముగా కళితారకంబుగా
గరుభుల విద్రవిక్రమండు
గొమ్మనపెగ్గడ ధన్యుడున్నతికా.

(గద్యము)

స్వస్తి శ్రీ శకమవంబులు ౧౦౮౨ గు నేటి
మార్చిమాసమున మిట్టి తేదీన స్వస్తి సమ స్తవత్తే
నమోక శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కుమారాచార్యగారి
కంఠముల శ్రీమదు సంధివిగ్రహ కొమ్మనపెగ్గడ గమ్మ
నాటిలోని భావనారాయణ దేవరతు నఖండదీపము
దమరెల్ల సంధివిగ్రహి గోవిందపెగ్గడ నకు దమరల్లి
చేతానాది ధర్మముగా నిష్ప్రభుత్వనాథునికొమ్మ
నామనాథునివసున నాచార్యప్రసాదముగా నిద్రి
మేళలు గోటియల గల దీనిచేతానినామని బోయం
డు పుత్రానుపాత్రికము నిత్య మానెందునెయి దీపంబు
నకు బోయంగలవాడు.

ఈ శాసనమువల్ల

(౧) గోవిందనమంత్ర 'పెరుమగూరిపురీ
శుడు' అని తేలుస్తుంది. అది 'పెరుమగూరో' 'పెరు
వంగూరో.' 'పెరువంగూరు కొన్ని చాళుక్య
శాసనాలలో వస్తుందని జ్ఞాపకము. ఏదైనా
కాని ఆపేరుగల ఊరు ఇప్పుడెక్కడా కన

* కొంతకాలముక్రిందనే మరొకపల్లె చెల్లినప్పుడు ఈపెద్ద శాసనానికి వేరువేరు చిన్న చిన్న కాగితాలమీద
విడివిడిగా ప్రతినిలము రీతినాను. కాని వాటిలో కొన్ని కాగితాలు పాపమునల్ల దానిని ఇప్పుడు ప్రతి
నిలముతో సహా ప్రాచీనమునానికి పంపిణీచేయబడింది. ప్రతినిలము రీతినలమునే ఈ శాసనమును చదివి చూసి
నాను. దానినకలే ఇది.

బడదు. గోవిందసమంత్రినంతమువారు మొదట
 'పెనుమ(?)'నూరి వారనినీ, అతనితరువాత నీ
 గుండమంత్రినాటి కేళవంశమువారికి—సంఘా
 రికి వెల్లుబడలునో ఏమో—సంఘారివారనే
 యింటిపేరు వచ్చిఉండుననినీ చెప్పవచ్చును.

౨. గోవిందస ప్రెగ్గడ భార్య పేరు 'కేతము'
 అని తెలుస్తుంది.

౩. గోవిందస ప్రెగ్గడకొడుకు కొమ్మనా
 మాత్యుడుకూడ తండ్రివలెనే మొదట గొంక
 విభునకే మంత్రిగ—సంధివిగ్రహిగ—ఉండెనని
 లస్తుంది.

౪. శాసనము ౧౦౮౨-వ శకవర్షము
 ల...గా క్రీ. శ. ౧౧౩౦ నాటిది అవ
 డముచేతనన్న, వెలునాటిరాజులు ఎవరెవరు
 ఎంతెంతకాలం వాలించినదీ మనకు ఇదివరకే
 తెలిసి ఉండడముచేతనన్ను అందలో చెప్ప
 బడ్డ గొంకరాజు రెండవగొంకరాజు అని వెలు
 స్తుంది. ఇందువల్ల కొమ్మనామాత్యుని తండ్రి
 గోవిందసప్రెగ్గడ బక్కడే కాకుండా కొమ్మ
 నామాత్యుడుకూడా కొంతకాలం రెండవ
 గొంకరాజును కొలిచినట్లున్ను, అతనికి మంత్రి
 గను, సంధివిగ్రహిగాను ఉన్నట్లున్ను తెలు
 స్తుంది. ఇది కేమూడబహుచరిత్రమువల్ల
 తెలియని కొత్తవిషయం. కేమూడబహుచరి
 త్రములో కొమ్మనామాత్యుని అధిపతి అని
 చెప్పబడ్డ రాజేంద్రచోడుడు రెండవ గొంక
 రాజుకొడుకైన రెండవ రాజేంద్రచోడుడని
 సులభముగానే వెలుసుకోవచ్చును. ఈశాసన
 ప్రబంధవిషయములు రెంటిని సమన్వయించి

మాడగా కొమ్మన కొంతకాలము రెండవ
 గొంకరాజునకును, అటుపిమ్మట ఆతనికొడుకు
 రెండవ రాజేంద్రచోడురాజునకును సంధి
 విగ్రహిగా ఉండెనని తెలుతుంది.

౫. ఈరెండవ గొంకరాజు కాలములో
 వెలునాటివారిరాజ్యం 'నగరము' (సుఖలింగ
 నగరము) మొదలు 'వెల్లునాటి'వరకు వ్యాపించి
 ఉండినట్లు తెలుస్తుంది; అట్లుగా వేసినాడు, వెలు
 నాడు, పాకనాటిలో చాలాభాగమే కాకుండా
 కళింగరాజ్యములో చాలాభాగముకూడా—
 దాదాపుగా అంతా—రెండవగొంకరాజుకాలం
 లో వెలునాటివారి ఏలుబడిక్రింద ఉన్నట్లు
 స్పష్టమవుతున్నది. ఈరెండవగొంకరాజు వెలు
 నాటివారిలో చాలాప్రసిద్ధిడు. మంత్రిప్రతాప
 పంతుడున్ను, సమర్థుడున్ను కూడాను. ఈతని
 తండ్రికాలంలో శిశువుచాచిక్కులు తూర్పు
 తీరపు తెలుగు దేశమును ఆక్రమించుకొని
 జయించి దాన్ని కొంతకాలం పాలించినారు.
 ఈ రెండవ గొంకరాజు వారిని అందరినీగోదా
 వరీసంగగములోఁబడించి దేశాన్ని పరప్రభా
 త్వంలోనుంచి విడిపించినాడు. సుహాతేజస్సంప
 న్నుడై కళింగము జయించినాడు. చాలా
 యశస్వీతుడు. శివపాదశేఖరుడు.

ఇంతవరకు విషయమంతా బాగానే
 ఉన్నది. కాని ఇంతవరకు అనలులేదా—స్వల్ప
 విశ్రాజు రాజేంద్రచోడుని కొడుకు అవునో
 కాదో—తేలలేద. ఆవిషయమును గురించి
 పరిశీలించుదాము. వెలునాటి రెండవ చోడురాజు
 తరువాత ఎవరు రాజ్యానికి వచ్చినారు అన్న

౧. హైందవన రత్తి.

౨. మహమ్మదీయన రత్తి.

౩. పాశ్చాత్యన రత్తి (౧)

౪. పాశ్చాత్యన రత్తి (౨)

గె. యశోదాకృష్ణులు.

చిత్రకారుడు : శ్రీ మానికొండ రామారావుగారు, బళ్లారి.

విషయము విచారించుకొనును. రెండవ వోడ రాజు శాసనాలు శ్రీ. శ. ౧౧౮౧ వరకే కనిపిస్తున్నవి. రెండవ వోడ రాజు తరువాత శాసనాలు కనిపించిన వెలనాటి భూపతివిశేష స్థాపితభూమి. ఇతర శాసనాలు శ్రీ. శ. ౧౧౮౬ మొదలు ౧౨౦౬ వరకు కనబడుతున్నవి. అవి ఇతనికి పూర్వపు రాజుల శాసనాలవలె ఈవంశమువారికి రాజధాని అయిన 'కనకప్రాంత'-(కన్నడ చందనోని, కేంద్రతాలూకా)-ప్రాంతమున గాన విశాఖ నట్టిక మంహళమునను, ఆ ప్రాంతమునను గనబడుటచే పృథివీశ్వర దేవ మహారాజుల కాలమునగాని, అతనికి పూర్వని కాలమున గాని పరరాజాక్రమణమువల్ల వీరికి వెలనాటి రాజ్యము న నముననంపూర్తిగా గాకపోయినను కొంతవరకైన పోయియుండు కనిపిస్తోంది. అందువల్లనే ఈ వంశమువారి శాసనాలు గోదావరినదికెగున దేశమున గనబడవలసి కుండునని ఊహించవలసి ఉంటుంది.

పృథివీశ్వర దేవ మహారాజుకును, అతడుకుపూర్వపు వెలనాటిరాజుకును గల సంబంధము తెలిపే శాసనాలు అతడుగాలేవు. ఒకటి మాత్రమే కలుపు. నాటిలో పృథివీశ్వరుని పితాపురము శాసనము ముఖ్యముననుది. రెండవ కులోత్తుంగ వోడ దేవరాయల శాసనమున వెలనాటివారి సంపూర్ణ వంశావళిని తెలిపే శాసనము లేదు. ఇది శకవర్షము ౧౧౮౮ నాటిది: ఆనగా శ్రీ. శ. ౧౧౮౬ లోనిది. ఈ శాసనమున వెలనాటివంశము మొట్టమొదటి నుండి రెండవ వోడ రాజు వరకు వర్ణించబడ్డ

విషయ ఆశ్చర్యార్థమైన అత్యంత విశిష్ట కీర్తిని బోధింపబడింది.

విద్యుల్ల దేవ జగతీశ్వర సంకరమ్మ
రావంజదాశకేశవ సతాన్నితాంతః
అత్యంతీశ్వర తిరుదేశవరత్నధూతా
జగత్స జగతీశ్వర త్రయమ్మ.

ఈ దంపతు లిరువురికి గొంకరా జాదయించినట్లు ఆశాసనములోని ఈ క్రింది శ్లోకమువల్ల తెలుస్తున్నది.

బాల స్తాభ్యాం నిత్యాభివ శకలజగద్రతు
దైకాంతకతుః సాక్షాద్దేవ కుమారస్య
కలవృషకాలానికో గొంకధూపః...

అందువల్ల రెండవ వోడ రాజునకు అక్కమొంబవల్ల (మూడవ) గొంకరాజు పుట్టినట్లు నిశ్చయము. ఈతడు 'కొండవసుమతి' రాజవంశములోని జాయమొంబ అనే అవిడను పెట్టడము. ఈవిషయమే ఈ క్రింది శ్లోకములో కనిపిస్తుంది.

ఈ పూర్వతాపంబహిన్యవనకడుగ్గ
కత్తాకరా దురభవ జ్జగతాంధనాయః
పద్మాలయేన హరిపాదసోజనతా
నానాంబికా నిభలసంపదమాన్తిహేతుః...

ఈమూడవ గొంకరాజునకును, జాయమహాదేవీని పృథివీశ్వర దేవ మహాగా జాదయించినట్లు ఈ క్రింది శ్లోకమువల్ల తెలుస్తున్నది.

తాభ్యాం శ్రీ పృథివీశ్వరః స్వయమివాశ్రయ
శ్రీ దేవారాం దేవశ్రీ పృథివీశ్వరో (౭)
జని జనప్రతూయ మానోదయః...

ఈ పృథివీశ్వర దేవమహారాజు శంకర శ్రీకులోత్తుంగ మన్యగొంకరాజు అనేవేద కూడా ఉన్నట్లు ఆశాసనంవల్లనే తెలుస్తుంది.

ఈవై శాసన విషయమునబట్టి మూడై
మంచెనకవి కేయూరబి హు చరిత్రలో
రాజీంద్రచోడుని కొడుకు స్వభవేశరాజు అని
చెప్పిన విషయము సరియైనదిగా కనబడదు.
అందువల్ల అది సవరించుకోవలసిన విషయము.
రెండవ హాడరాజుకొడుకైన మూడవ
గోంగరాజు శాసనాలు ఇంతవరకు కనబడ
లేదు. ఒకటి రెండు కనబడినా అవి అశనివి

శాసనాహార, అవి ససంపత్సరిమునాటిలో
సందేహముగా ఉన్నది. ఈ మూడవ గోంగ
రాజు శాసనాలు కనబడకపోవడానికీన్ని,
శ్రీ.శ. ౧౧౮౧-౧౧౮౬ సంవత్సరము మధ్య
అసలు వెలనాటివారి శాసనాలే కాన్పించక
పోవడానికీన్ని కారణం కనుక్కోవలసి
ఉంటుంది.

స్వర్భంగము

(నాటగిన సంపుటము, ఎనిమిదవ సంచిక కరుణామయి)

ముసలికంటే హనునుంతిరావు గారు

కనివాని దివి సైతా

నను సరమవిరోధి యిట్టలాడంగజొచ్చెన్
చినువారు దద్దిరిలగా

గ్వణదతివాగ్ధ్వంశాగ్రగృహితి హోదన్.

కావే యాతండ వయో!

పైవర్ణి బకట! మొత్త వైహృద్భా

భావము శకలము లగు ది

వ్యావాసమునాటిని వ్యయస్య! తలచినన్.

కావే యాతండపు నీ

వావేళ కనింది నఖుడపై విజయేచ్ఛ

భావోత్సేకత ధీరత

నీవేళను మత్సరత్వ మెడలపు వెతలన్.

తెల్ల మెగాయేయన్నతి

పల్లటిలంగ నెట్టి గోత్ర బడితిమొ మించె

బల్లిదుండై యుగ్రత్రువు

తెల్లబడి మెనగ వెలుంగు శేష్యుడు ననుకన్.

తనువిలసనంబు మాతిన

నెనయు మనోనిశ్చయంబు నేవయు గలనై

నను మాటునె యనుతాపం

చనుమాటయు జన్మె యింత కోవడియినన్.

ఇంతియకా కెంతంగనే

వంతలు పటువిజయి గుమను బన్న దోడంగినన్

సుంతయు మాటునె మది సా

మంతా! సత్యాగ్రహాన్ని మండుచు నుండన్.

తత్పరిపాలన మొల్లక

మత్సరులై వాని దివిని మార్కొను నేళక

తత్పర్యశక్తి నూపిరి

మత్సరగులు దివ్యతనులు మఱి మాటుడు

పోగాక జయము, పోవదు

గాగల సర్వం బజయ్యమగు నుదిబింకం

బీగని ప్రతిక్రియాస్పృతి

లో గని దృష్టంబు తెగనిరోతయు నింకన్.

విలుచుట నే నజ్ఞులకై
యొగింప యగుగాక యజ్ఞుల మన నేలగునే
బల మొదిన వ్యభి నించిన
తలమే నన్నంచు విభవవర్చం బొందన్.
ఈభిభవమునఁ దనరా
జ్యాభిషము దలఁతువాని నడుగుట నశీ
వాధాగి నైచ్యమ కాక
రాధాపూజాకరంబు రాలుటకం బున్.
కాపున జయ మాత్మరవళ
తావిధిని విరళకుశైత్రమును దివి
గావించు భవ్యశాస్త్రపు [దగున్.
ఇో నా దొడఁబాటు నగయ ఇోరముగఁ
నురలదవ్యశీరము
యొగియవి విధిక్యతాం రాయు కరణ
పరవశిని మెచ్చెను నా
గరకుశలతఁ దీసిపోము గానఁ దగున్.
ఎంచ విజయాశ మించెగి
నంచిననో బలనమగ్ని నంగమునో
నంచమరిపు ననవరితము
గొంచని నిశ్చయ మొనర్చ నొప్పను నునకున్.
అని కంఠోక్తగ బీరము
నిను త్రిదనద్రోహ నిస్పృహవేదమున
జనితార్తివన్నఁగ్రాగుచు
నన నంగడికాము పలిక నాతనితోనన్.

నమరోన్ముఖగణముఖమున
నమరస్థిరనాథు నిర్భయ శ భయగమంబు
తెమలించి తత్ప్రభుత్వము
క్రమముననో, విధిలో, భాగ్యకారణముననో.
జరుగురహస్యము హ్నాగ్
చరిముగ కొనరించు నేన! సర్వగణేభ్యా!
నరికించుచు ననిధులమును
నిరతాపము నొందుచుంటి బహుసూక్తుముగిన్.
ఇోకదముగఁ బాటు, త్రిపా
స్తోకముగాఁ జేరి, దివము శూలెను బలముల
భీకరమగు నాశనముచు
నాకత కవతాక ముండు నంతకుఁ గుడిచెన్.
తొలఁగఁ బ్రభ, సుఖావస్థయు
గతితామితదుర్దశాన్ని గాలె నయిన హ్నా
ద్వీపినము దోసి బొగ్గడు
పొలుచును నంగబలము పునరాగతమై.
కాని మనశోంట్లరణమునఁ
జానోత్తర లాతివాచు చాలుచేక కాన
వాని నిక సర్వశక్తుని
గా నమ్మకతిర నొక కటకటాదినన్.
ఆరిణవిజయుఁడు మనల
పొరుషముల నుంచు లొని, బాధానుభవం
బోరిచి, తతోక్తిప్రమహా
క్రూరానామునకుఁ వృత్తి సూర్యుక, కాదేన్.

భారతీయ మహిళా మండలి

1921-22 వ సంవత్సరమున గెస్ట్ ఫుర్ విశ్వవిద్యాలయ పట్టపాఠశాలను విడిచి వచ్చిన విద్యార్థినులు వారి వారి యువతరములను

మిస్. కె. పారిజాతముగారు, బి. ఏ. డి. గ్రేడ్ లోనివిద్యార్థిగా ప్రవేశించినది. ఆమె విద్యార్థిగా ఉన్నప్పుడు గ్రేడ్ లోనివిద్యార్థిగా ఉన్నప్పుడు. ఈమె విద్యార్థిగా ఉన్నప్పుడు గ్రేడ్ లోనివిద్యార్థిగా ఉన్నప్పుడు. ఈమె విద్యార్థిగా ఉన్నప్పుడు గ్రేడ్ లోనివిద్యార్థిగా ఉన్నప్పుడు.

మిస్. నీతాదేవదాసుగారు
విద్యార్థిగా ఉన్నప్పుడు గ్రేడ్ లోనివిద్యార్థిగా ఉన్నప్పుడు. ఈమె విద్యార్థిగా ఉన్నప్పుడు గ్రేడ్ లోనివిద్యార్థిగా ఉన్నప్పుడు. ఈమె విద్యార్థిగా ఉన్నప్పుడు గ్రేడ్ లోనివిద్యార్థిగా ఉన్నప్పుడు.

భారత సాంఘిక సంస్కృతి-ఆహారోచిత ధాన్యములు
 ౧౯౩౭ సెప్టెంబరు 'మాడరకారి' పత్రిక
 ప్రచురించిన శ్రీ సి. యా. (యస్. ఆర్. ఏ. యస్.) అనువాద వ్రాసిన వ్యాసమునుండి :

"భారత దేశము వ్యవసాయ ప్రధానమైన దేశము. వ్యవసాయముననే దేశ ప్రజలు జీవించుకొనవలసియున్నది. అక్షులవారిని జీవించి, ప్రజలవారిని పుష్టి చేసిన ధాన్య రాసులను తానే ముప్పైతి కాదని మర్యాదలేదు. భారత ప్రభుత్వమునోపార్జి వరికింపు చేసి భారత దేశమున పరిశ్రమలు కుప్పయిదియే జప్పించినది. పరిశ్రమలవలన నితర దేశములకన్న మిన్నగా నాహార పదార్థముల సుప్పైతి కాదనిచుకొనగల సత్వమును పరిశ్రమలు చేయవలసియున్నది. భారత ప్రభుత్వమునోపార్జి వరికింపు చేసి భారత దేశమున పరిశ్రమలు కుప్పయిదియే జప్పించినది. పరిశ్రమలవలన నితర దేశములకన్న మిన్నగా నాహార పదార్థముల సుప్పైతి కాదనిచుకొనగల సత్వమును పరిశ్రమలు చేయవలసియున్నది. భారత ప్రభుత్వమునోపార్జి వరికింపు చేసి భారత దేశమున పరిశ్రమలు కుప్పయిదియే జప్పించినది. పరిశ్రమలవలన నితర దేశములకన్న మిన్నగా నాహార పదార్థముల సుప్పైతి కాదనిచుకొనగల సత్వమును పరిశ్రమలు చేయవలసియున్నది."

సంఖ్య

౧౫వది సంవత్సరమునుండి సాగు పంటలు	౯౯,౮౩౩,౦౯౬
" " ప్రైలు	౯౮,౬౫౩,౦౩౩
" " లో బడిన స్త్రీలు (ప్రైలు, పురుషులు)	౯౮,౬౫౩,౦౩౩

కాపున ప్రతి పురుషునికీ దిన మొక్క	టన్నులు
౩౩.౩ పానులనున్న కావలసిన ఆహార పదార్థములు	౩౩,౦౩౩,౩౬౫
ప్రతి స్త్రీకి ఒకటి మక్కాలు పానులను	౩౩,౦౩౩,౩౬౫
ప్రతి పురుషుని పానులను	౩౩,౦౩౩,౩౬౫
మొత్తము భారత దేశ ప్రజల ఆహార మనకు కావలసిన ధాన్యములు	౩౩,౦౩౩,౩౬౫

ఇక ౧౯౦౦ మొదలు ౧౯౩౭ వరకు సరాసరి ఒక్కొక్క సంవత్సరమున సుప్పైతియగు ధాన్య విశేషములు :

	టన్నులు	విశేషములకు ఎగుమతి
(* విశేషములను సంఖ్యలలో)		
సగి	౩౩.౩	౩.౩
గోధుమ	౩.౩	౩.౩
బొప్ప	౩.౩	౩.౩
సగి	౩.౩	౩.౩
సగి	౩.౩	౩.౩
మక్కా-బొప్ప	౩.౩	౩.౩
ఉలలు	౩.౩	౩.౩
ఇతర ధాన్యములు	౩.౩	౩.౩
మొత్తము	౩౩.౩	౩.౩

అలాగా ఒక సంవత్సరమునకు నితరమగు ధాన్యముల సుప్పైతి సంవత్సరము ౩౬.౫,౩౬.౫,౩౬.౫ మొదలు టన్నులు.

* విశేషము=పరిశ్రమలు.

౩. విశిష్టమైనవర్ధమానం నడిచి పురుగుల నీటిపై నున్నవంటెన.

4. నడియొక్క ముఖ్యద్వారము.

5. నడిచెనుకనున్న అమృతోదయగుల చిన్న కాళేగు.

6. ఈభాగ (నడిచేభాగ) మంతటను బంగారు రేకులు తాపించియున్నవి."

బొడ్డపాటి నీతాశాయి"

చ దు వు రా ని వా దు

ఆంధ్రభారతి ౨-వ సంపుటము, ౬-వ సంచికనుండి.

విషయము	సంవత్సరము	నూటికి జరుపురాని
		వారి సంఖ్య
జర్మనీ	౧౯౧౦	౧.౦౩
హాలండు	౧౯౧౦	౩.౦
ఫ్రాన్సు	౧౯౧౦	౪.౫
బెల్జియము	౧౯౧౦	౮.౫

ఇటలీ	౧౯౧౫	౩౦.౬
ఇండియా	౧౯౨౦	౫౨.౦

గార్హస్థ్యకామ్రము-స్త్రీవిద్య

మ్రుతి సరోజిని మహతా బి.ఏ., ఇష్ట ప్రాసారి:

మనోరమాపత్రిక మహిళాంకమున

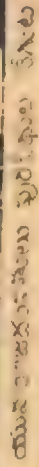
ప్రస్తుతకాలమున మనశీకములో స్త్రీవిద్యవిషయమున రెస్సగా ప్రచారము జరుగుచున్నది. పురుషుల విద్యాభ్యాసములో నగపడుచున్నట్లుచే స్త్రీవిద్యలో నూడె కొన్ని కోమలు లగపడుచున్నవి. విద్యాలయము లో విద్యను పూర్తికొని నయ్యుచుండెడి నవయువకులయందు వాగ్విత్తి, సభ్యుని, వ్యవహారశీల మొలయున-ఆవిశ్లేకవిషయము లెల్లు ఆభావమునుచున్న కోమల్లే యవతలయందును గృహకృత్సనిర్వహణము, శిశు పోషణము మొదలయిన-ఆవిశ్లేకవిషయములు మొత్తిగా ఆభావము లగుచున్నవి.

పల్లెటూరిలదులలో జరుపుకొలికలవిద్య లేని గానితో సమానమే యగుచున్నది. బాల్యవివాహప్రచార మధికముగ జరుగుచుండుటచే సామాన్యముగా వారికల

చేసిన ననుభవించువలసి నెచ్చుచున్నది. అయినా కారణముల
 చేత వట్టివారికి గృహస్థాశ్రమములో కాంతిగాని, సంతో
 షముగాని, హేతుముగాని లేకపోవుచున్నది. విద్యాలయము
 లలో ఉన్న విద్యార్థుల తల్లిదండ్రులను కొందఱు యువకులు
 పెండ్లిచేసినామటలే యిట్లుపదనమన్నారు. వారు బ్రదికి
 యున్నంతవఱకు తెచ్చుకొన "కన్య" జనిపించుకొనుట
 లోనే గొనగ నున్నది. ఈలోచించుచున్నారు. మఱి
 కొందఱుచిందు యువకులు కులేకవలయున ప్రేమప్రవాహ
 ములోపడి ఉపమధ్యగుఢపంబంధము వంగిగరించుచున్నా
 రు. అట్టివారికి లభించుద్రవ - ఆర్థనోన, నెచ్చుకొనోన
 అనుపదమే లేకున్నది. అట్టివారికి కి విధము
 కులేకమైన ఆశ్రమప్రవాహము తాలూకు సొంపు తగ్గ
 పోగానే అనుచుదాంపత్యము తాలూకు స్వరూపము
 ప్రకటమయి బ్రదికియున్నంతవఱకు కలవలనోన,
 అకాంతిలోన కివిపోవుట సంభవించుచున్నది. కా
 గా, గార్హస్థ్యము తాలూకు స్వర్గీయసూక్ష్మమునందే
 వారు వినుచుగా వచ్చికులే అగుచుండురు. పాశ్చాత్య
 వ్యాఖ్యానములవలన గలిగెడు దోషములలో ఇది
 ఒకటి, ప్రస్తావనకేమన విడుట నుల్లేఖించవలసి నచ్చిన
 ది. కాని ముఖ్యముయిది దోష మేమనగా, అంగవిద్య
 లయములలో విద్య నెక్కోం డిస్త్రీ గృహస్థాశ్రమవిద్య
 గాజ్ఞానము జాతిగా ఉండలే ఉండదు. ఇదియే ముఖ్య
 ముగా ఆలోచింపవలసినవిషయము. ఏమిటందురా?
 ఏవ్వకలు ముందుముందు గృహీతపదమును వరించి
 మాత లవకుకో, ఏవారికలు ముందుముందు కమకాదు
 కులభార్యల కత్తి లగుచుకో, ఎవరియోగ్యతాయోగ్యతల
 పయికి హింసనగృహస్థల సుఖదుఃఖములు స్వవిధము
 లను ఆధారపడియుండునో, అట్టివారి విద్యాభ్యాసము
 విషయమున ఇంతగా నిర్లక్ష్యము చూపబడుచుండుట
 యే. ఇది మనశ్శాస్త్రజాతికతాలూకు దోష మని మే
 మెఱువగుచుము. దోష మెవరికో అగుగాక! కాని,
 ఈదోషమును గోలుండుట ముఖ్యకర్తవ్య మనకతప్ప
 ను. ప్రస్తావకాలమున, ప్రాంతముల లెట్లెవకవ్యక
 వివాహాలయై తన అత్తవారియింటికి వెళ్లినప్పుడు,
 అక్కడపెద్దస్త్రీలు "దీనికి గృహస్థాశ్రమవిద్యగూర్జితము

లేదు" అని తిప్పించుచుండురు. నింట్లచేయుటలోగాని,
 ఇతరులయిన గృహస్థాశ్రమవిద్యగూర్జితములోగాని దేవాత్రి
 మయినను ప్రమాదము తిరుగించినచో గాని అత్తగారు,
 ఆదువెట్టి, నోకికోవలు ముండులగుచు, "నాలును,
 పోవాలికి వాలించు. ఆ. అన్నియు లేర్చుకొన్నావు.
 ఇది సర్వీలో కార్డు పాఠశాలముకొని కూర్చుండి పుస్త
 కాలు చదువుచు." అని దేవేమేరూ వాధించుటలు
 బాధుచుండుటయే కాక పైపెచ్చు స్త్రీవిద్యమనయియు
 నింపించుచుండురు. అతియే కాదు: ఆపిల్ల తల్లిదండ్రు
 లకుమాన వాలుగుపుంశల తిట్లు బహుమాన మిచ్చుచుం
 గురు. వా రాదునుండెడి మాటలవలన గానిపూర్వయుము
 జల్లెడనలె చిట్లులు పడిపోవుచుండును. అది రారిత
 యేకాంతము లభించినచో నవయువకుడియిన తనపెని
 నటియొద్దను విత్త్యమును తనదుఃఖమును చెల్లెతోసి
 కొనుచుండును. వాడు ప్రేమగలవాడై యివనో
 తానును ఏడ్చుచుండును. అట్లుగాక పశుప్రాయుడియి
 నకో భార్యను మఱింత గద్దించుచుండును. ఏమో అగు
 గాక. ఇప్పుడు చెప్పవచ్చున దేమనగా, ఎంతవఱకు
 ప్రకృతకాలపుస్త్రీవిద్యలో గార్హస్థ్యకాస్త్రమ తాలూ
 కు కులకూడ సమావేశపడుపరచినో అంతవఱకును ను
 పరిసీతులు చక్కబడవలదు నిశ్చయము.

కాని, గార్హస్థ్యకాస్త్రమునునుజీంచి యింతవఱకు
 మను మాతృభాషలో ఉపయుక్తగ్రంథములు విద్యా
 లయసఠగీయుము లేనేలేవు. అంగ భాషలో "ద్రామె
 ట్టి ఏకాదశి, ద్రామెట్టి టైయన్న"లపై నున్న
 పుస్తకములు హిందవకన్యకల కుపయోగించునని కావు.
 అవి పాశ్చాత్యస్త్రీలగార్హస్థ్య విధి కనుకూలించుననిగా
 ప్రాయబడియున్నవి. కాబట్టి, మనకు మనగార్హస్థ్య
 విధి కనుకూలించుపుస్తకములు మన మాతృభాషలో
 ప్రాయబడవలెను. అవి పరింపఁజేయవలెను. అప్పుడు
 గాని చనితాదీకలను గార్హస్థ్యకాస్త్రప్రజ్ఞానము లభింపదు.

[illegible]

అద్దేపాడు. ౨
గుహలయము ౧౩

[illegible]

సంధ్యమున కేయలకుమారులు అన్నప్రవాసము చేయు
యందును. ఇం దనేకులు, అంధులు, మామలు, అంగ
విహీనులు ఇనువారు భిక్షమును గ్రహించుటకు గుంపులు
గూడియున్నారు. ప్రభాగమున నొకపందిటిలో నాశీ
నులై అయిదుగురు భిక్షులు కలరు. వారిచేయవలసిన అన్ని
సాధనములు కలవు. క్రింద నిరవధి స్త్రీలు భిక్షులను
అన్ని మునియ్యింపకై లేచియున్నారు. వారికి క్రింద నొక
మ అన్ని ప్రకాశవీరి గొనివచ్చి సందర్శింపుచున్నాను.
చివ్రమున క్రిందిభాగమున సందర్శింపుచున్నవి. వాటిపై
ప్రక్క నొకడు గీచలకన్నము నిచ్చుచున్నాడు. ఇట్టి
స్వభావోచితచిత్రముల చిత్రించుటయందు నొకవిధా
నము అజంతా చిత్రకారుల మిగ్గువలెను పద్ధతయైయున్నది.

కొ. నరసింహాచారి.

భిన్న భిన్న దేశముల బుద్ధవిగ్రహములు

౧౯౨౭ సం. సెప్టెంబరు నెల ౨౫ తేదీ

“మైమ్మ ఆఫ్ ఇండియా” పత్రికనుండి.

భాగవతి జాతక దివ్యములుగ భిన్న భిన్న దేశ వస్త్రా
లకారములతో నిర్మింపబడిన విగ్రహముల సంఖ్య
మూలగవాసుని యుప దేశములు పెక్కు దేశములయందు
వ్యాపించెననుటను తెలుపుచున్నది. కొని మా దేశము

యందు నిర్మింపబడిన విగ్రహములన్నియు మూలగవా
సులుగనే అనగా మార్పున్నట్లు, సమీపమున్నట్లు, పదు
కొనియున్నట్లు-ఉన్నవి.

మొదటిది-కాళ్లను విడిచిగా నుంచుకొని ప్రేరి
కములను బోలునప్రేరి తోనున్నట్లుగా నుంచుచున్న
ప్రేక్షుగలచేతులను జూడెనుకొని యున్నట్లునుండ. ఈ
వైఖరియే ధ్యానమున. మరొకటి- ఎడమచేతిని ఒడి
లో నలకిలసాదికొని, మడిచేతిప్రేక్షు మామిది జాతులు
న్నట్లు సాచి మో గావీమీన నుంచుకొనియున్నట్లున్నది.
ఇది బుద్ధుని బుద్ధత్వప్రాప్తిని సూచించునది. భగవానుని
బుద్ధత్వప్రాప్తికి భూమిని సాక్షిగ మార్చుచున్నది చేయ.
బుద్ధుని విగ్రహములు చాలవరకీర్తిమంగనే యుండును.
బర్మాలో నన్నియు నిక్షేయమున్నవి.

నిలుచుకొనియున్న విగ్రహము బుద్ధుడుపడెం
చుచుండుటను సూచించును. ఇది ఉపదేశమునై: అనగా
సంధికోసులను మడిచిదికాని, లేక మడిచిలేనివి ప్రేక్ష
నోమాని మెకినాచియు ఎడమఅరచేతిని ప్రేక్షనో
మాని క్రిందికిసాచియు నుండును. ఇందు మొదటిదక్రొవ
క్రిందికిసాచి భిక్షులనుసహజులను, రెండవది క్రొ
లిలను అభిష్టముల నొసగుటను సూచించును. చిత్రము
నందలి నడిబిడ్డపున కొట్టుకొనున్నచిత్రమున మార్పుదా
ప్రేరి బోలునప్రేరిను పుష్కలించుచున్నట్లున్నది. ఇందు
మద్రచక్కగా చెక్కబడినది. చేతియొక్క బోలున

వేలు, అకాశధూతమును (దైవమునకు చేరునట్లు) వానిని, తక్కిన వాల్చువ్రేళ్లును క్రమముగా వాల్చు గాల్చున పుణ్యక్షేత్రములను, రంజిత్రేళ్లు స్పృశించి యుండుట వాల్చులనన్ని హేతుత్వమును నూనించుచున్నది.

నిలుచుకొనియుండు యట్లు చెక్కబడిన చెక్కు పగ్రహములను పవ్యాకాశముగల సముద్రులు, పాదములు భూమిని స్పృశింపజూపినను కారణమున పవ్యము విధించిన యనుబడు సాక్షిహానినలగుం దారయవలయును. పండుకొనియుండు పగ్రహములు కారణమద్రను నూనించునది.

కృష్ణుడికి మీసాలున్నవా?

వేలాల రానుకృష్ణారావు గారు ఇట్లు వ్రాయుచున్నారు:

మొన్న పెద్దంబరు భారతిపత్రికలోపద్మ కృష్ణ వేదం లాంటి భాయాచిత్రం చూడనేది కడమిటో కాని వాకోటికీ దైవమార్పు వాల్చేవున్నట్లు గానోరెంత. నీమీసాల్లో వాల్చే స్వయంగా మీ కాయకవల్చుచున్నారా? అలాగే పుష్కలం ఎట్లా యి-గతవం వేలేల పుష్కల కృష్ణుడివోత్రకి మీసాలూ గడ్డాలూ పెట్టుకోలేక! ఆచారం సందర్భం అడిగొంది ఆలోచించాలి.

మొదట పురాణాలూ, ప్రబంధాలూ చూద్దాం. కృష్ణుడేమిటి పిదపపుష్కల నిలిచిండువాడు, అలానుభావాలూ, అది ఏకోన క్షేపణకాని మీసాలు, గడ్డాలూ వీడు ఎట్లాపొందేను. ముందున్న వల్లగా ముమ్మిచెక్కల్లాగవచ్చి ముహూర్తమిదమమమమమయని రాయవమే కాని మీసాలువూ పొందేను. అంతేకే కృష్ణుడూ అనేక రీతి మీసాలైనీ, నీడవల్లకీ, పల్లంగోనుతోకూడా ఎదురు పడక నవపడతాడు. మీసాలన్నమాడే, తలపై ఆసయించు. మీసాలంతే అంతర్లగా కృష్ణుడి కేమా కాని అంతమేలేను.

దీనివర్క, సత్రికారుల కందనకీ సీతామహులూం టివాడుకడా అతనిచిత్రాలు కే చాచామాసేను. కాని ఒక్కబొమ్మతోమా మీసము లేదు. అది చిన్న నాటిబా

మ్మలేమా అనుకుందామంకే. అలాగూడా అనిదానికి నీళ్లుదు. కొన్ని పెద్దన్నాడేల తిరువాళ్ళ అన్నట్లున్నాయి. కాని వేటలోను మీసాలు కనిపింపు. పోనీ ఈఅవతారాలన్నిటకీ ముఖ్యకారకును, నీడిగాంటివాడుకడా విష్ణు మూర్తి. వాడికేవా మీసము లేనేలేదు. ఎవల్లకీ లేని నాయి నుచేయున్నాయి, కింఛంమొదలై ఏ అక్కరలేని ఆయన ధాలున్నాయి, అంతేకాని మీసాలేవు. నరీ కారణం ఏమిటో కాని కృష్ణుడికి మీసాలుండని వాదాన్నిచూచా లేదు. వాపం? వాల్చేమిటి చేసేరు. పురాణాలు తీసేరు; ఆవిధ రీతి మక్కిపెట్టెట్లు కచ్చంగా బొమ్మవ్రాసేరు; అోకానికి నవర్పించేరు. వాసీ భావకవిత్వియూ కొత్తగా యింటివారు చిత్రకలోహదా జరిగెదా అని కొంచెం చూసేను. వాటిలో మీసాలుంటా యేమా కాని వాకింకా అంతవకాకం లభించలేదు. బొమ్మట్టు, మీసాలున్న బొమ్మమా పెట్టి అవకృష్ణుడి బొమ్మఅని దిమ్మట్లుడితో దప్పిన సమ్యక్తానుకోమ. అోకంటో ఆకృష్ణు ధారుపంపించేరు. ఇక వాన్ని గెంజురుతిమ్మటన్నా నిష్పించలేమా.

ఇదో కొత్తఫేషన్ కామలోను; యిప్పుడుకృష్ణుడికి మీసాలోచ్చేత్తేమా అనుచున్నానుకాని నాట కాల్లో మిదనలేవా యిలా వేదంకేలేరా? ఏమింక అనీ ఒక ఫేషన్. ఇప్పటివాలకాల్లో సంగతి సందిగ్ధ అక్కరలేను లేంజీ. కొంచూరా? అోడ్లు ఇంగ్లీషుచేసినొం, వై నాపాయి. ఇంతానేస్తీ జర్మనీచేసాయి. అంటివాల్లోకేవా కృష్ణుడి, మీసాలతో గావ్వికృష్ణుడి, ఇం నరక దింగిలంబోకొందేను కొంచవనచాజన బొమ్మ యుకంగం బలగుంజ అట్టినూపం గోనిం నడించేను. అట్లు గోగరించడం ముమ్మయగుంజ జగగడం కద్దమే అనుకుంటా. పురాణాలలో కానీ, చిత్రాల్లోకాని ఏక్కడా మరీ కృష్ణుడికి మీసాలు లేనట్టేనా? వాపం! ముగిసన్నం ఎత్తిపాదా మీసాలు కృష్ణుడికి ఎంతో రీతిపొచ్చేరా? కారణం అడిగొంటి ఉంటుందనుకుంటా. నామవ్రతం ఆనమిటో తెలేరు. నలుగురుకొత్తీ విష గులు రానున్నారే. 'నలుగురితోటిపాటు' నారాయణా! అని నేను మాడే ఈవ్యాసం రంజేను. ఇక కృష్ణుడికి మీసాలు నిజంగా ఉన్నానో లేదో అంటురు కదా! అంగదానికి

ప్రయత్నించాడు. ఏకాభివృద్ధికి కేవలముగా వర్తనలలో
మీదా మీదాలకి పట్టవలెననియు ఇందుకు సంబంధం
లేననియు, ఇన్ని సమస్యలు అవీ వున్నాయి. వాంఛిత
నిర్మితులించి ఇతివృత్తమునకు.

చారులీలావిలాసము-కృతికర్త

మూషివేదము మొదటికృష్ణకర్త గాను

కృష్ణ ప్రాయుచున్నారు:

చారులీలావిలాసమును గూర్చి శ్రీయుత మానవల్లి
రామకృష్ణకవిగారు గ్రంథమునకు భాగములను
ప్రస్తావించిరి. అందు:

‘రాజకులకంఠ’ పదము కుత్రియత్వమును
సాధించినది కలంబును, కారణపరిణామమును
నిర్ణయించుటలోని తిరుకారణమునందును, తండుకే
జ్ఞములక్రింది నిజమునందు ప్రాప్తించుచున్నారు. ఇంత
నిజమొకరిన వివరింపదు.

చారులీలావిలాసము ఇప్పుడెప్పుడునుగ వాడుక
ప్రతిభా గురంజునునకు జమీనమునకు గ్రామమున
మామగనవులించి వున్నది. ఆచార్యప్రతిభావల్లి దేవు
పురియం పురుషులకి (1927 సంవత్సరము) శ్రీ శేష
లకు వంతుగా సుహృద్భాగిణి చేతివచ్చింది. అప్పుడే
అతడు ఆంధ్ర ప్రదేశ్ పాఠశాల సమగ్రమున ప్రకటించి
యందుకు. ఆంధ్ర గ్రంథపరిశోధకమండలి వారి
గ్రంథమునుగూర్చి శ్రీ శేషలకునియిచ్చింది. శ్రీ. వి.
రామకృష్ణకవిగా గ్రంథమునుజూచితే యిపుడు ప్రా
యండువంతుగానున్నాడు.

2. చారులీలావిలాసకృతికర్తయగు శ్రీ. శే. మాకు
పేర్ల చెంగలవరాయ కవిగారు వామరాయగారి కేవల
నామ. ఈ కవి భారతీయ ప్రముఖులకు గురంజునునకును.
భారతీయ లిఖించబడియినది కేర్పియుండు విషయ
లన్నింటియందేగాక ఆంధ్ర ప్రదేశ్ విశ్వవిద్యాలయ
విశ్వము.

ఈ కవిని సంబంధితముల భారతమునేర్పి ప్ర
భావించింది. తెలుగుభారతదాంబయను 80 సంవత్సర

ములకును గురంజునుగ— చెంగలవరాయ కవిగారి ప్రయత్న
భూరాలింకను తీసిందియున్నది.

ఈ భారతదాంబ పచ్చిమునెలగా భగవద్గీత
సేయుటకు నీకవికడ చేర్చుకొని జమీందారుల సమఖ
మున వర్తన మొనరించి యున్నది.

చారులీలావిలాసము గాక ఇక్కడ మరొక
కృష్ణము, చారులను, రచించియున్నట్లు తెలియుచున్నది.
మాయండ్ల శాలిని పాటలుమాత్రము కొన్ని పాడు
చున్నారు. అట్లు సమలాల విందు కొన్ని కష్టమైన
వర్తనములకును. వాడుకప్రభులను వంతులనుగనున్నది.

3. కవిగారు చెంగలవల్లికర్త మధురారతియ
తేలూకాలోని తెలుగుగ్రామవాసులు. మృగిన్న
మృగముల వివరములను, వివరములను, వివరములను
వివరించి మా సేవమామగారియందు గలిగెను. చెంగల
రాయకవి తెలుసుకునందునుగూర్చి చారులీలావిలాస
మును వివరించెను. మన కవి తెలుసుకునందును
బ్రతికి వికారింపబడిన మామగారు వాడుక వివరములను
వాడు ప్రభుపదమేగను.

4. కృతికర్త కుత్రియముకాదు. తెలుగు
జమీందారుల తిరుకారణములకారిగాను. కృతికర్తయే
యిదెనిగిది ద్యాభ్యాసమునకు. కవి శేషమునకు నొసరించెను.
కృతికర్తయను తిరుకారణములకారిగా వాడుక
అదే పేరుగలవాడు వాడుకవర్తనములవాడు కవి
యొక్కముగారిను.

5. చెంగలవరాయకవిగారి ఇతివృత్తము, కృష్ణ
సంగ్రహించుటకు ప్రయత్నించుచున్నాడు. ఇదిగో వా
ప్రయత్నము తెలియవని వివరించెను

శ్రీ రామకృష్ణకవిగారుగాని, మరొకరుగాను,
ప్రయత్నము చేయుదును అదిగో వా చిన్న పేరు
ప్రయోగించుచున్నాడు.

రాశీలోని మూలములు, పుటలు

‘మరొకరు’ సెప్టెంబరుసంచిలో శ్రీ
యుత శ్యామలాల్ భారతమునాల్ భారతమునాల్, యు.

ఏ., యల్. యల్. ఏ. గాయ వ్రాసినవ్యాస
కుమరగి.

అలయములు

కాకిలో సందుసందునను కలయములే. సరికు
నల ప్రతిగొందువుకకుకు కాకిలో నేనాలయము గట్టిం
ప సెప్పక కోర్కె కలుగుయింతును గాఢోలు; కనుక నే
యిన్ని నేనాలయములు పెట్టి ముండును. కాని యిన్ని
లకు శ్రీవిశ్వనాథుని ఆలయమే ప్రధమస్థానముం బడి
యును. ఇప్పటికట్టవెము ఇంద్రుడుహహాగాడి అహమ్మ
బాయి కట్టించినది. గొతుగునను జేసిన బంగారుకప్పు
పంజాబుకేరని హహాగాడి అహమ్మబాయి జొరగించి.
వ్యాసము ప్రవేశమయిపోవడనే సొమరు కుండపము, కుడి
ప్రక్క నేనాలయమును గోరించును. నేల పాలజలతో
గిరికి మున్నది; అంకకోకానియందు ముసాయలవదికించెను.
నాయునిచ్చ పులను అంగణములున్నది. అక్కడ మాన్యుండి
భిక్షులను విశ్వనాథస్వామిని భజించుచుండును. కాకి
దా సునికే ఆలయ ములుంటి నిగుట జననమాటా మెప్పును
నుండును. కాని మేచైన గోవుపవనమువచ్చినచో నక్క
లము తొలును.

సమీపముననే ఒకవైపు భూకవాపియను దావి
యున్నది. అంగణమీటిలో నొక్క గూరయనముచేసిన
భూకవాపియు నుండును. నెండవవైపు అన్నపూర్ణాదేవి గూ
లయ మున్నది.

అన్నీపూర్ణాదేవి సమీపమున దుర్గాదేవి గూల
య మున్నది. దానినెంటియొకటాకమున్నది: దానిని
దుర్గాదేవి నుండును. 'విద్యాగంగా' బజారునగ్గల ప్రా
చనాగూని గూలయ మున్నది. భూతక్రేతాదులయందు
నెక్కుకముగల జను నిలువ గంపులుగనందును. అంగ
ణం దురదభక్తులనేయులు భక్తులుతోను, తామునుల
ను, మాన్యుండియుండును. కంపెనీతోపునను సమీప
మున పెద్దగనేకనేనాలయమున్నది. ఘాటుచెంత బా
హుగి, భోంసలా దేవతములును చూడదగినవి.

గోమంథానద వల్లభాచారననుతాములనుం తెం
దిన గోపాల దేవాలయ మున్నది. అన్నీపూర్ణునందు
తనవేదలయములును, పారవశానునందు నొకమతమును

నెలయున్నది. సాక్షినినాయకుని గూలయము, దిగు
మానవస్వామి గూలయము, నెంట్లాదేవికోకల కున్న
గున వన్నియును దర్శింపదగిన స్థలములు.

ఇవిన్నియు బహింగం నేనాలయములు. ఇవిగాక
యందలును వక్రులను కలులేని సహస్రాలయములు
గూడ ననేకము లున్నవి. ఈ ఆలయములకున వన్న
సత్తును తెన్నితొ యున్నది: ఇక్కడ ప్రతిదిన మొక
సార్లు కుంబుల కొల కన్న కానము జరుగుచుండును.

పుట్టములు (పూటలు)

'య'లమొదలు 'అన్నీ'వరకును వక్రనిపుట్టము
లున్నవి. సాయంకాలమున ప్రేక్షనుచుంలేనవై నిలిచి,
కాకిపుట్టముమీదకు వృష్టిపారించినచో, అక్షంగను
నెగుమన్న మాన్యునికానియందు వదిలించుచు గూల
యముల ఇవియునును, హాసీనుల మీ నాయును అతిచుగ
హామగ: గప్పెప్పుమంది, నెంతసేపైకను మాయమున
వలె వనియే బుద్ధి పుట్టును.

రాజపూర్వ:—ఇక్కడనే గీహనంకెన మొద
లును. నొలుకు నొలు విజయనగరము రాజగుర్లు మం
తెడిది. కనుకనే దీని 'రాజపూర్వ' అను పేరు వచ్చి
నది. సమీపముననే గంగానదుదాసంగునున్నది. ఇచ్చి
ట మహాచారులేవర్ణమున గొప్పయత్సవము జరుగును.
ఇక్కడను కొలదిమీదముననే 'కామిలగా' యను స్థల
మున్నది. ఇక్కడ 'అతిశయ'ని గూలయ మొకటి
యున్నది.

ప్రహ్లాదపూర్వ:—విష్ణుభక్తాక్రీడనగు వసు ప్రహ్లా
దునిపేర వీపుట్టు తెలయుచున్నది.

నయూపూర్వ:—బాబూ నెంట్లాదేవిగూడ అను
నాయన దీనిని నిర్మించెను.

త్రిలోచనపూర్వ:—ఈపుట్టమును, ఇచ్చటి
గూలయమును పూనానగరాపు బాలాకేతాగు నిర్మించిరి.
ఈ పుట్టమును గూర్చి యొకచెప్పకలి యున్నది: విష్ణువు
మహాశేవుని బ్రసన్నునిం జేసికొనుటకై యిటు కలిప
మను తపశ్శక్తి గావించెనట. ఒకవేయి తామరపువ్వుల
నిర్మింపు నెంచి, ఒకపువ్వు తక్కువకాఁగా నెవసేత్ర మొ
కటి తీసి యర్పించెను. దానితో శివు షక్త్యంతసంతోషుం

పుక్త అణువదిచునును యోగములు కానీ వచ్చిరి; కాని
 దేవీనామ లాంగ శేను. ఇప్పుడు అణువదిచునును
 నునీ యున్నది. (ప్రాస) అనగా అణువదిచునును.

రాజాధికారి:—ఇది కేవలప్రతినిధియగు
చావాచినాయకరావు ఏర్పడినది.

హరిశ్చంద్రఘాటః:—ఇప్పుడు హరిశ్చంద్ర
చక్రవర్తి కాటికాచరితవమునకు వెళ్లు.

హనుమంత్ స్తోత్రం :— దీని పేరి హనుమం
తుని పడి యున్నది.

శివాలాఘాట:— దీని రాజా బలంబు
నింహుని కోశాధిపతి కు నవాసములును నిర్మించెను.

తొలిసీఘ్నాః:— దీనిపైని తులసిదాసు
 గ్రాహించుచు, ఆర్పుటసేవలు నిర్వహించెడివాడు. ౧౭౭౭
 సం.లో విష్ణునాథుని దాసుని పేరుగాంచి, కాలియానా: కన్న
 బిరి నిర్మింపుమనవి.

రెండవ శతాబ్దం:— ఇది సామ్రాజ్య
కాలం.

అస్మిఘ్నః:— దీనికైని కైవలమందిరము
లున్నవి.

శ్రీమదాంధ్రభాగవతము

హెచ్చుగ వర్తించును

జయకర్ణాటక ౫-వ సంపుటము, ౧౦-వ
సంచికనుండి—.

[illegible]

గురువదియొక్కవ సంవత్సరమునకు ౬ దినములు మాత్రమే
 వాన కురియుచుండెను. తరువాత అనధీశమున క్రమ
 ముగ యుక్కాక్షప్త చైత్రము వేసి పెంకమువచ్చిరి. ఆచైత్ర
 సంఖ్య పెరుగుకొలది వాన అధిముగ కురియుచు అధ
 మము సంవత్సరమునకు గురుక్కాలు శలకలము ఇచ్చును
 వానకురియుచున్నది. ఈ త్తైత్తికా ఖండిన నందలి అష్ట
 రిగూ చేతమున వాన చాలకమ్మలగ కురియుచుండెను.
 మాపింకపోయియును లక్షలకొలదిగ వృక్షముల నాడు
 చేయుచును. తిగాది మామిడిలము వాన అప్పునా
 కురియుచున్నది. ఇదియంతయు తెనెయే వృక్షము
 వృక్షములను పెంచుచున్నయును పట్టెను తాగ్రతి
 పోంది కట్టెట్టెములు చేయువారు. అప్పుల ఒక
 కట్టెను నడికిచేసినచో వాత్తిపొయిన ముత్యముకదానిని
 నాటి పెంచి కట్టెనాకిరి చేయుననకు నొకినవాడు బాగ
 నొకఁడో యా పువేయుండు నానది ప్రభుత్వమున
 కలరు—“లోకకమాన్య”

ఎవడు బ్రాహ్మణుడు?

గా జరిగిన సంవత్సరపు మైసూరు ఆరగ్గ
లాకకల్ రిపోర్టులో శ్రీమంత్ ఆత్మా తిరు
మొకటాచార్య స్వామిగారియొక్క శిష్యు
లొక్కరు 'జాతీయసేవా కేమి' అను విషయ
మును గురించి వ్రాసిన సంస్కృతశత్రుమన
కాంగ్రెసువాదము ప్రకటించబడినది. అందు
వా రిట్లు నుడివారి :

బ్రాహ్మణుడెవను? బ్రాహ్మణ్యము అట్లెవ్వ
చే? చేసినదేమ? జాతిప్రధానమా? భూతము ప్రధా
నమా? వర్ణములనుబట్టి, పితృ-ర్షి ములనుబట్టిగాని
బ్రాహ్మణ్యమును బడచుచున్నమా?

(బాహ్యశ్చ మర్కసిష్టమేనది కాదు.

దలము : ఇట్టి పుష్కలమునకి వెళ్ళి చూడ
వాడయిచిరువ్వుడి. ముప్పదమను వెళ్ళి శ్రీమల
యను, వామయిచిరుగలము. ఇట్టి శ్రీమయిచిరు శ్రీ
దములు వివిధరూపముల నవ్వును లక్ష్మి నీ రూపములనే
యనుచును.

ప్రాప్త్యుత్పన్నమును గాను.

వీలయినఁ బ్రాప్త్యుత్పన్నమును, తదితరజాతులకును

పాఠశాలమునఁ బ్రాప్త్యుత్పన్నము లేదు. ఎల్ల శాస్త్రములను
అభ్యసించి యుండునట్లు. విద్యుత్తును బాగుగాను
నుభవించునట్లు.

జ్ఞానము శేషము ప్రాప్త్యుత్పన్నము కాదు.

ప్రాప్త్యుత్పన్నమునఁ బ్రాప్త్యుత్పన్నము కాదు. పాఠశాల
ప్రాప్త్యుత్పన్నమును స్వయంబుగా నుభవించును.

ప్రాప్త్యుత్పన్నమును స్వయంబుగా, తదితరులు గుర్తును

యను గాదు. ఎల్ల జాతులయందును స్వయంబుగా యుండు
గలదు.

ఇక ప్రాప్త్యుత్పన్నము? అభ్యసనమును
నొనర్చుకొనుట. అభ్యసనమునఁ బ్రాప్త్యుత్పన్నము
యందు; కలుగును. ప్రభువు, జదివినట్లు, నొనర్చుట
లోనుగా నిది; కాదు, ప్రాప్త్యుత్పన్నము, మన,
మానవ్య విద్యను; నొనర్చుకొనుట; నొనర్చుకొనుట; నొనర్చుకొనుట;
పరిపూర్ణము నొనర్చుకొనుట; నొనర్చుకొనుట; నొనర్చుకొనుట;
ప్రాప్త్యుత్పన్నము.

విషాద గీతి

ప్రేమిని లోకంబు నొకటి ముఱువొనఁ
ప్రేమిని లోకంబు నొకటి ముఱువొనఁ
భవించువానితో నొకటి ముఱువొనఁ
విడిచివిన నొకటి ముఱువొనఁ
అంతయును నొకటి ముఱువొనఁ
చిగురుకొమ్మలపై నెక్కి చిన్న పికము
మృదుమధురవదనంబున తమంబుగీడి
నాలపించెడిని ప్రళాంత వేళలందు;
వెల్లి విరిసిన యానందవిమలవారి
ప్రేమతో విడిచివిన నొకటి ముఱువొనఁ
కాంతి! ఏలనో? నామనోగగనసీమ
నలముకొన నొకటి ముఱువొనఁ

గగనతలమున నున్న తనగమలందు
చారుశారదశరవోచద్రునందు
మునుకుమును కామి తొలి కాగిలమునకు
కోరదగినట్టి కోయిల కూతలందు
నవ్వదివ్యామృతంబులే లేవులేవు.
రోదసీకుహరంబు మాకోకిలరతి
సాగి విడిచి చెనేమొ విషాదగీతి;
నవ్వదివ్యామృతంబులే లేవులేవు.
విశ్వమోహనమూర్తిని వేదవేద్య
నొనర్చుకొనుట; నొనర్చుకొనుట; నొనర్చుకొనుట;
నొనర్చుకొనుట; నొనర్చుకొనుట; నొనర్చుకొనుట;

‘అనుల’ గ్రంథకర్త.

గౌతమభర్త నూత్రములు

అనువాదకులు, ప్రకాశకులు: బ్రహ్మ శ్రీ పంచాంగ్నాథ ఆదివారాధ్యక్ష శాస్త్రిగారు. క్రీస్తు ర కేజీలపైజన గెండ్ల పుటలుగల గ్రంథము. దీనిపై గ్రంథమాలికా చందా దారులకు రు ౪-౮-౦, ఇతరులకు రు ౬-౦-౦.

విదేశసంస్కారవ్యామోహమున దులభాని పడినదేశము స్వీయమాహాస్వీయము, నౌకమును నా వాహన నోహానములైంది. భారతదేశమునందలి యెల్ల జాతులను స్వస్వీయములను కీక పరభర్తముల నెరింపించి-క్రమముగ క్షీణించుచున్నది. ఎల్ల జాతులయందును నుత్తమ మనబడి పరివృత్తపదానామములను బట్టిల్లయి, అనంతమసామాన్యముయి యొక వాడు జలయుదు సెన బ్రాహ్మణ్య మీనా దివ్యామై పరాధము మాలగుచున్నది. స్వస్వీయవర్జితము యాదునానను గానము.

ఆ హాతుల స్వస్వీయములను వివరించు వాద్యవాక్యము మనంతయుగ వెలయుచున్నను సామ్యభాగము యందునులేక నది మాభావయందు భావములేని వారి కిందుకేదో భోగపరికాలమన్నది. ప్రస్తుతివిధ్యాని న వాద్యవాక్యముతో, నయనకు వాప్తిలేదు. నేక క్రమమే నిర్వంధము కాపవధు, సామ్యభావమును ముందుగా నావ్యాఖ్యానముమాట చెప్పవలె!

ఇక వాద్యవిధానవాక్యైతిహ్యముకాగలదని భావన దేశము స్వీయప్రాచీనస్వీయమును మగల స్వల్ప పరిమళముగలదు? దివిగలదన్న మొక్కటియే: ఆహారమును గ్రంథములకన్నించితిని కేకభావముయందు సుఖోదము

లను ననువాదములు బయలుదేరుట. స్థావారసంపత్తు లను పండిత కేవలము విమర్శనలనుకొనెను. ఇంత న్నులగనా రాననువాదములను బ్రావమునకు వెచ్చిచ్చి కేయనెను. స్వల్ప నిష్పత్తిపములముల జరిగిన ముమ్మం కోకవాటిచైన భావనదేశము విమర్శనాన్న ర్థమును బయటగలదని విశ్వసించవలెను.

సామ్యభాగవల్లకావ్యాఖ్యానముల శ్రీ ఆదివారాధ్యక్ష శాస్త్రిగారు ఈనాడు స్వస్వీయముల వాంఛి కరిగించి, ముద్రాణములకన్నయమును తామే కరిగించి యిట్లు గ్రంథములను నుంబరించి యాస్థానము నుంబరించుకొను నని మానోపకారము గావించి మార్గముపెట్టెను. దీని యాస్థానముల నుంబరించు మార్గమునది. స్వస్వీయముల నావ్యాఖ్యాని కరిగించు వాంఛిరించి ప్రకటించిన వాత్సల్యమున ముద్రముల విరిచుటలకు మోక్షముక తా రానెను.

మానవులు జన్మించినది మొదలు మరణించువరకు జాతులను, జాతీయములను, గోత్రములను ననుసరించి నినుకేరియమును స్వస్వీయమును, సామ్యభాగమును, స్వస్వీయమును గావించుకొనలను కలసిపోయెనని అన్య వాక్యమునుకొనక శాస్త్రగ్రంథములు బోధించుచున్నవి. స్వస్వీయగ్రంథములలో ల్ల నీనామము ద్వయము లుని ప్రాచీనములు: సామ్యభాగములు నీనవి. దీనిని పూజ్యహతులు గౌరమమునకు ముద్రించినామి. దీనినివిమర్శన ప్రకటించి, బోధనమున, వాత్సల్యవాదులు ముఖగొన్నిర్వకాస్త్రగ్రంథములను రచించిరి. ఈ గ్రంథము లావ్యాఖ్యానియు నావ్యాఖ్యానములు తెంపినది ననుసరించవలసిన స్వస్వీయములను తెల్పునది. ఈ గౌరమభాగమునముల ఘానోగ్య (సామ్యభాగము)

కావునా యోగింపవలసిన శాస్త్రోక్తకాంక్షయు విధానమును వివరించుచున్నది.

ఈ గ్రంథమును చా మండ్రీకరించుటయందు తమకుగల విశ్వాసమును కాస్త్రీగా నిట్లు వేర్కొన్నారు:

“మొత్తముమీద ఆర్యసంఘముయొక్క ప్రాచీన పరిశీలనను ఈ గ్రంథము చక్కగా మనకు ప్రదర్శించుచున్నదనుట నిస్సందిగ్ధ మగువిషయము. కావున నింతటి ధర్మములను, విధానములను తూచాత్పరమంబు నీకాలమున వాచరము గొనివచ్చినను రాకున్నను ఇప్పటి మనవారు మానప్రాచీన సంఘముయొక్క ఆచరములను, పరమలను ఒక్కమాటు సంస్కరించుటకైనను ఇట్టి గ్రంథములు ఈ కాలమున కన్గింశము వాఙ్మేళము లని మావిశ్వాసము. కనుకనే మేమింపునిలిచి మాయోపివచ్చునను ఇట్టి గ్రంథములను సమాలయగను, సవ్యాఖ్యలుగను సాక్ష్యమై వంటివాను విషయక్షేత్రములను గల తెలుగువిచరణము లోను మాసోపదములు వాంఛనీయులకు ప్రచురించి నివేదించి నేవచేయవలసివలెను.”

మఱియు వాంఛీకరామున చా ముపయోగించిన గ్రంథములను, ఆవలంబించినవర్గాలమును ఈ క్రిందివిధమున సూచించినారు:

“ప్రకృతము ప్రకటింపబడు నీగౌతమ ధర్మసూత్రమునకు వ్యాఖ్యానము వ్రాసినవాడు పాంచత్రాహర్యుడు. ఈయనవ్యాఖ్యానముగాక వీనిపైని ముస్సరీయభాష్యమని మఱియొక వ్యాఖ్యయును, రుద్రదత్తుని లఘుభీకయును ఇంకను ఒకటిరెండు గచ్చదాస్యభాష్యములను గలవు. వీనిలో మొదటికు పాంచత్రాచార్యుల వ్యాఖ్యానమును మితాక్షరతో వంగమహారాష్ట్రీయమును, ముస్సరీభాష్యముతో మైసూరివారును, మూలసంస్కృత గ్రంథములను ప్రకటించి యున్నారు. తక్కినవి ఇంతవఱకు ఆయుర్భూతములు. కనుకనే ఈ గ్రంథమునం పచ్చటచ్చటగల విశేషము లిందు మార్పబడినవి.”

లభించిన యవకాశమును బోగొట్టుకొనక యాంధ్ర సోదరు లీయుత్కృష్టగ్రంథ సారమును గ్రహించి తిత్పరి తమకు రుచిబాతీయతను నిలువదీయకొన ప్రయత్నించుటయే శ్రీకాస్త్రీగారిప్రయాసయనకు బరమప్రయోజనము.

గ్రంథాంతమునందలి ప్రకటనమునుబట్టి వీరు కాటిలి కూర్చకాస్త్రమును, ఇంకను నన్నియో అర్థకాస్త్రము సాహిత్యాలంకార కథా గ్రంథములనుకూడ మనుష్యాచితము అన్యభారతీగ్రంథమాలికయందు ప్రకటింపను తోయుచున్నది. వానిలో ముమ్మందు నలునవవన్న కాశీ నీ కూర్చకాస్త్రము మిడివరకు వీరాలక్షీకరించి ప్రకటించిన రెండుగ్రంథములకన్న మూడింతలు పెద్దది. రాజకీయారిక ప్రపంచములయందు చక్కని పరిచయమును సంపాదించుకొనుట కీ గ్రంథపఠనము పరమావశ్యకము.

కావున సహృదయులు, సుసంపన్నులు నగు వాంఛిమహాశయులు ఇంకొకడు కాస్త్రీగారు ఆంధ్రలో కమున కొనిచ్చిన మహాశకారమునకు మాటుగా నర్థికాస్త్రప్రకటనభాంతును తాము వహించి యా గ్రంథము నదిర కాలమున నెలువనుపెట్టుచేయు లెంతయు నుచితము. మఱియు కాస్త్రీగారు స్థాపించియున్న గ్రంథమాలికకును మరగిదిని సాహిత్యమునరించి వీరి గౌరవ్యవాన్నియ పునరుద్ధరణ ప్రయత్నమునకు కోట్లదోనోపన్తు.

శ్రీకాస్త్రీగారి ప్రయత్నము నిర్విఘ్నముగ శాసన సాగునట్లు పునఃమీశ్వరు డనుగ్రహించునాక!

గ్రంథమునుండి మచ్చునకు కొంత:

“అథి నా. మిథ్యావచనే యాప్యోవర్ణ్యశాక్షీ. [అ-క-అ-కె.]

పాంచత్రాహర. — నీవ ముస్సర్యవిషయే గోష ముక్త్యా నృప్తవిషయే సాక్షీణో నంబమావా-మిత్తిరి—మిథ్యావచనే నృప్తే సాక్షీ ఈప్యో గర్హ్య-సత్త్వై రయ మసంవ్యవహార్య ఇతి. దంష్ట్రశ్చ రాక్షా, ఆత్రహమ-త్తో. లోభాత్ సమాద్రం నంష్ట్రస్తు మోహత్సూన్యం తు సాహసమ్. భ మా ద్వా మస్యహ దంష్ట్రే మైత్యో త్సూన్యం వయగ్మామ్. కామా ద్దళేనుణం పూర్వం శ్రోధా ద్దేవ్యసం పరమ్, అజ్ఞావా ద్వేకేనే పూరిక్యా మ్భేత మేవ ను, మాటసాక్ష్యంతు మర్యాదా న్యస్తాక ధార్మికోత్పప, ప్రవాసయే ద్దండయత్వైచాప్యోణంతు వివాసయేత్-ఇతి. విష్ణు-త్తో. మాటసాక్షీణాం సర్వస్యాపహర ఉక్త కోప్తపదవివాం చేతి.

ఆంధ్రవివరణము:—ఈవిధముగా కంటికగునడక—సాక్షీకనముపైననే యాధారపడినటునంటి విషయ

మధ్య తీరము చేరిన
బోధివృక్షముల కొరత

ఇది వివాదాస్పదమున అనుభవములను వర్ణించి.
వివాదాస్పదములను వర్ణించి.

మహాత్మ్య
ఈనాడు
మొదలు
నాటి

మృగములను మృగములను వివరించు
బోధివృక్షములను వివరించు క్రిష్ణమూర్తి
మృగములను వివరించు క్రిష్ణమూర్తి
మృగములను వివరించు క్రిష్ణమూర్తి
మృగములను వివరించు క్రిష్ణమూర్తి
మృగములను వివరించు క్రిష్ణమూర్తి

మృగములను వివరించు క్రిష్ణమూర్తి
మృగములను వివరించు క్రిష్ణమూర్తి

మృగములను వివరించు క్రిష్ణమూర్తి
మృగములను వివరించు క్రిష్ణమూర్తి

செய்து

செய்து

செய்து

గ్రంథములు

ఈ క్రింది గ్రంథములను పంపిన మూలతో పాటుకొంటిను.

నేరీ దొంగను:—గ్రంథకర్త: జోషి లక్ష్మణ
రెండు భాగములు గాను క్రొను ౩.౨ పుటలున్నవి.
వల ౨ అ. ప్రకాశము: జముకేంద్ర అంబేకర్,
నాగపూర్, విశంప.

ఇది మొదటి పుస్తకము. ఇందులో రెండు భాగాలు ఉన్నవి.
మొదటి భాగము: ఇది మొదటి భాగము. ఇది మొదటి భాగము.
రెండవ భాగము: ఇది రెండవ భాగము. ఇది రెండవ భాగము.

తెలుగుపాండూ దేశము:—

యిది 'మొదటి భాగము' అనునది. ఇది మొదటి భాగము.
రెండవ భాగము: ఇది రెండవ భాగము. ఇది రెండవ భాగము.

దీని మొదటి భాగము మొదటి భాగము. ఇది మొదటి భాగము.
రెండవ భాగము: ఇది రెండవ భాగము. ఇది రెండవ భాగము.

హిమమృత్తింగు:—గ్రంథకర్త: జోషి లక్ష్మణ
రెండు భాగాలు గాను క్రొను ౩.౨ పుటలున్నవి.
వల ౨ అ. ప్రకాశము: జముకేంద్ర అంబేకర్,
నాగపూర్, విశంప.

ఇది మొదటి భాగము. ఇది మొదటి భాగము. ఇది మొదటి భాగము.

నేనునాథవెల్ల జరుగాది అంగ్ల గ్రంథములు:

The Dreamer (దీ క్రిమరీ):—క్రొను
౩.౨ పుటలు. అంగ్లంబేకర్
నాగపూర్, విశంప.

New Flowers (న్యూ ఫ్లౌవర్స్):—క్రొను
౩.౨ పుటలు. నాగపూర్, విశంప.

సర్వార్థసంగ్రహము:—క్రొను
౩.౨ పుటలు. అంగ్లంబేకర్, నాగపూర్, విశంప.

ఈ మొదటి భాగము మొదటి భాగము. ఇది మొదటి భాగము.

న్యూ ముందకోటి శ్లోకములు
రెండు భాగాలు గాను క్రొను ౩.౨ పుటలున్నవి.
వల ౨ అ. ప్రకాశము: జముకేంద్ర అంబేకర్,
నాగపూర్, విశంప.

తత్త్వోక్తి:—క్రొను
౩.౨ పుటలు. అంగ్లంబేకర్, నాగపూర్, విశంప.

శ్రీమద్భగవద్గీత (ముద్రాభాగము)
క్రొను ౩.౨ పుటలు. వల ౨ అ.
నాగపూర్, విశంప.

శ్రీహరివివాహ శ్లోకము:—
క్రొను ౩.౨ పుటలు. అంగ్లంబేకర్, నాగపూర్, విశంప.

శ్రీమద్భగవద్గీత (ముద్రాభాగము)
క్రొను ౩.౨ పుటలు. అంగ్లంబేకర్, నాగపూర్, విశంప.

శ్రీమద్భగవద్గీత (ముద్రాభాగము)
క్రొను ౩.౨ పుటలు. అంగ్లంబేకర్, నాగపూర్, విశంప.

పురాణగ్రంథములు (ముద్రాభాగము)
క్రొను ౩.౨ పుటలు. అంగ్లంబేకర్, నాగపూర్, విశంప.

సాధిప్రాయ విశేషములు

9 పాశ్చాత్య సంస్కారములు

యొగము కర్మప్రతికూలమైన నాళి
 యొగముగను దక్షిణంబునను కలియుగము,
 కను కృతయుగ కర్మము ప్రత్యక్ష మగు
 లును. పాశ్చాత్యుల రావణాదులవలెను
 తామునును పుట్టునుచును. పాశ్చాత్యుల
 యొగమునను ప్రాచ్యుల యాధ్యాత్మిక
 యొగమును వికరించు చుండును. కార్యము,
 కార్యము, కర్మరాశ్రియమును గలిగియున్న
 వి. ముదియును, చెడును మిశ్రమ మానము
 కను గోచరించుచున్నది. శుభ స్వభావము
 కను గోచరించుటలేదు. కార్యము భావము
 నమానాశ్రయములేకను సంక్షోభము గలుగు
 చున్నది. పాశ్చాత్యుల కార్య ప్రతిష్ఠకును,
 ప్రాచ్యుల భావప్రతిష్ఠకును సంయోగ వియో
 గములు గలుగుచు సంరంభము గలుగుచున్న
 ది. నోను; నెపోలియను, రాకుండ్లకు,
 బిల్లెకు, మొక్కాని మొదలగువారి ప్రతిష్ఠ
 పాశ్చాత్య ప్రపంచమునకు మహానందమును
 కలుగజేయుచున్నది. శ్రీరామును, శ్రీకృ
 ష్ణును, భర్మజును, బుద్ధును, జనకును, శంక
 రును, వైశామ్యును, విశేకానందును, తిలకు,
 బోను, గాంధీమహాత్మును మొదలగువారి
 ప్రతిష్ఠ ప్రాచ్య ప్రపంచమునకు మహానంద
 కలుగజేయుచున్నది. వరమానకామునందు పాచ్య

ప్రతిష్ఠ ప్రపంచావృత్తిమై ప్రళయ మానము
 కలుపుచున్నది. పాశ్చాత్య ప్రాచ్యములు,
 కర్మగులు, ప్రాచ్యులు ప్రపంచమునారెను
 వరించినవి. వారి నౌకలు, యుద్ధ నౌక
 సముద్రము నావరించినవి. వాయువిమానము
 లును, వాయువాహనమును ఆకాశము నా
 మించు చున్నవి. కరదేశాక్రమణము, ప
 ద్రవ్యోపభోగము దరిహారమును కెంత
 చు నాత్మసాక్షాతమును కేయుచున్నవి; దేశ
 మానము పెచ్చుపెరిగినది. ఆత్మవివేక మ
 మించుచున్నది. ప్లాతోలుమీదను, ప్లా
 సాస్కారముమీదను గల యధిమానము
 కై వైనకర్మముమీదను గాని, మానవకర్మము
 మీదను గాని కలుగకున్నది. దురాశాదుర
 మానములు స్వాత్మసాక్షాతమునకును, కర
 శనమునకును వివియోగింపచుచున్నది. పాశ్చా
 త్యసంస్కారము దేహాద్రియాదులను వివ
 యోపభోగములందు లగ్నము చేయుచు నన్ని
 జ్వాలలరీతిని ప్రజ్వలించ జేయుచున్నది. అన్ని
 జ్వాలలు సకలమును దగ్ధముచేయుచున్నవి
 మానము బలిచ్ఛముగను, సుందరముగను గన
 జేయుచున్నను సత్త్విము నెన్నగిలుచున్నది. పా
 శ్చాత్య సంస్కారము గలుగజేయుచున్న సం
 క్షోభము కరమానకర్మములకు మూలముగనుచు

శాస్త్రము యన్వేషణమునకు పాక్షికము
 యను సహజముగను గలుగుచున్నది. ప్రాచ్యు
 రాష్ట్రము ప్రజాభావన సహజముగను
 గలుగుచున్నది. పాశ్చాత్యులును, ప్రాచ్యులును
 విహంకార విహీనములు విడిచి ఆత్మ
 గాఢరణమును కేయుట ప్రపంచశాంతికి ప్ర
 స్కారముగ నున్నది. శ్రీయుగ సంహ
 మమూర్తిగాను మన్నును గుడియందు
 చ్యపాశ్చాత్య సంస్కారముల విషయమై
 సీస యోగదేశము హృదయమై, భృగోదయ
 నకు సాగవాయిగ నున్నది. సద్వైవాహ
 యను పూరించి ప్రకృతిని ప్రైతస్యప్రదము
 చేయుటకు వాసనీకున, కొండమందు పీఠము
 ప్రయోజనకరములుగ నున్నవి. నదవి పూరిం
 నదీవిగ్రమునందును, హామమునందును, వేగము
 నందును, కాలుమునందును భేదమున్నను, వాన
 పను, కొండమందునందును సద్వైవాహా
 మోగములకు సమాన ప్రయోజనములను
 గలుగ కేయుచున్నవి. భారతీయులు నిశ్చేష్టతను
 విడిచి కార్యపరికృత్రులై, వనంశోదయమును
 కేయుట ప్రయోజనకరముగ నుండగలను.

* * * *

స్టాట్యూటరీ కమిషను

స్టాట్యూటరీ కమిషనును నియమించుట
 లుకకుగాను కొండను త్రవ్వనలు లున్నది.
 బ్రిటిషు రాజ్యాధికారుల దురిభిమానమును
 వారి ప్రసంగములును, పథ్యుని నిరూపకము
 లును, వారి ధిక్కార తిరస్కారములును విశ
 దము చేయుచున్నవి. లోకమునందు సర్వజ్ఞ
 యు. సర్వాధిపత్యము బ్రిటిషు ప్రభుత్వ

స్వత్వముగ నున్నది. భారతీయులు స్వ
 ర్భుతను బ్రిటిషుపార్లమెంటు, బ్రిటిషు
 మలు నిర్ణయించగలను. ప్రాచీన సభ్యత్వ
 గలిగి స్వరాజ్యమును సనుభవించవలసిన
 యు. కీవిషయమై ప్రమేయములేదని ఏక
 ముగను శల్లదొరలందరును వాదించుచు
 ను. పార్లమెంటు బుధ్యత, భారతీయులు విశే
 లు శల్లదొరలను మాత్రమే నియమించు
 గారణములు. ప్రభుత్వములోని గుట్టును
 బెట్టకుండుట కిది కారణము గానచ్చును గ
 విమృశీకమైన విచారణకు మాత్రము గ
 ణము గాజాలదా. వాదచార్పల్యమును
 వారి కోపావేశము విశదము చేయుచున్న
 అన్నిపక్షములు భారతీయులు విచారణనం
 మును బహిష్కరించుటకు నిర్ణయించు
 బ్రిటిషు విప్లయమునందలి యన్యాయము
 ప్లెజిచేయుచున్నది. సామ్యస్వభావముగ
 పండిత మదనమోహనమాలవ్యగాను బ
 ప్కరణము కే కాకను పన్నులనిరాకరణము
 సముతము బోధించుచున్నాడు. కాంగ్రె
 పక్షము బహిష్కరణమును బోధించుట స
 జమైనను, మితవాదపక్షము, స్వతంత్రపక్ష
 జప్తినపక్షము బహిష్కరణమును బోధించు
 త్తైల ప్రభుత్వమునకు వికీరతముగను గనుప
 చున్నది. స్టాట్యూటరీ కమిషనును నియ
 చుటయందు జూపిన వేగిరపాటే దానివి
 మునకు దృష్టాంతముగ నున్నది. పార్లమెం
 భారతీయులు నిరసనభావమును నిర్లక్ష్యము చే
 నది. యశ్చచ్చముగను ఉపసంహమును నియమ
 చినది. వాకు చేయగల నిర్ణయములును సర్వ

సమున్నవి. అన్ని షట్ములనారును వేక
ముగను బహిష్కారభాషను ప్రతిష్ఠాపి
యుచున్నను, బ్రిటీషు రాజ్యనీతికల తంత్ర
ప్రభులము దురూహముగ నున్నది. దేశము
పైదే కరుణపడులు బయలు దీరినవి. సర్
రాజు రెడ్డినాయుడుగారి పక్షము సహకారము
బోధించుచున్నది. మహమ్మదీయులందు
కరుణ సహకారమును బోధించుచున్నారు.
ఆత్మకారవముగల భారతీయులందరును బహి
ష్కారమును బోధించుచున్నారు. సంకల్పిం
ప బహిష్కారము సాధ్యముగాదని నిరాశ
పడుట పొరుషహీనముగ నుండునగుదు. భార
తీయులు దృఢసంకల్పముతో బహిష్కార
గానమును సాగించిన పొటనే పంము గలు
క పోయినను పర్తమాం కామునాదు నా
న బీజములకు నత్ఫలము కాంగతరమునను
లుగగలదు. బహిష్కారమును పరివర్తన
యిలుగు విదేశవత్త్ర బహిష్కారమును,
స్వరాజ్యవిధాన నిర్మాణవిధానమును వరమ
సాధనములుగ నుండునపు. ఈ మానానము
నను చెన్నపురియందు గూడనున్న భారత
గతీయమహాసభ స్వరాజ్యవిధానమును, బహి
ష్కారవిధానమును నిర్ణయించి ప్రజాను కా
నివరనిత్రొను శేమునని నమ్ముచున్నాము.
పదర్భములం దనంతపురియనందు గత
మునం దాంధ్రరాష్ట్రీయ మహాసభ
న తీర్మానము కాంగ్రెసునకు విచారిణ
గ్యముగ నున్నది.

ఆంధ్రమహాసభలు

అనంతపురమునందు గూడిన యా
మహాసభలు సర్వతోముఖమైన యాంధ్ర
వికాసాభిలాషను విశదము చేయుచున్న
శ్రీయుత దండు నారాయణరాజుగారు
ప్రీయసభ కధ్యక్షులను వహించిరి. కాన
సభల విషయమై వారు చేసిన విమర్శనవ
శాసనసభ్యులకు వారికర్తవ్యమును విశదప
చేయుచున్నది. శాసన సభ్యులు వారి శ
సామర్థ్యములను సభలయందు నిర్దేశక
చేయుటకన్నను ప్రజాక్షేమమున కై వినియె
గించుట సమంజసము. సభ్యులు వారి స్థాన
లను ఖాళీగ నుంచవలయునని ఆంధ్రరాష్ట్రీయ
సభచేసిన తీర్మానమును కాంగ్రెసుసభ్యులును,
నితర సభ్యులును గారవించుట ధర్మము
నున్నది. ఆంధ్రత్యాభ్యవయమున కాంధ్ర
రాష్ట్ర నిర్మాణావసరమును శ్రీయుత హట్ట
మహాసభాసభ్యులు గారును
విశదముచేరిరి. ఆంధ్రమహాసభ అనంత
పురము దిపుడు పెంచవసారి గూడినది. అన
పురవాసులు రెండు సమావేశములందున
ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణము నామోదించి వా
గాధమైన దేశాభిమానమును విశదముచేరిరి
ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయవిషయమై వర్ధిలిన భద
భిప్రాయములను వైవాన్ గ్రహమునను నెం
మును బొంది, విజ్ఞానవికాసమునకు సాధనంజైన
ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ మచిరకాలముననే ఏర్ప
గుటకు భగవంతు ననుగ్రహించుగాత! సంగీత
సాధ్యములు శ్రీయుత రాళ్లవల్లి అనంత
కృష్ణశర్మగారు చదివిన వ్యాసము భావము

* * * *

మందును, భాషయందాను, విషయ వివరణము
వందును శ్రేష్ఠముగ నున్నది. ఆంధ్రమహా
జను లీవ్యాసమును పఠించి వారికి సహజమైన
వీరస్వభావము నభివృద్ధిచేసి గుణానందమును
గొందుదురగాత! ఆంధ్రమహానభులును జయ
ప్రదముగను నిర్వహించిన అనంతపురము
సోదగు లాంధ్రమానయొక్క ఆశీర్వాదము
లను బడయుదురు గాత! వ్యవస్థాపకమునకు
నిర్మాణవిధానము నిజమైన సాధన గ నున్న
విధమాను గాంధీమహాత్ముని యుపదేశములు,
సంచారక్రమము విశదము చేయుచున్నవి.

* * * *

గాంధీమహాత్ముని సంచారము

మహాత్ముడు గంజాము మండలమునందు
సంచారమును జేయుటకు 1 వ తేదీని మద్రా
సునుండి బయలుదేరిరి. ప్రతిష్ఠేషను నందాను
వేలకొలది ప్రజలు మూగికొని మహాత్ముని
నందర్శించి పరమానందమును బొందిరి. మహా
త్ముని దర్శనలాభమునను సంతరించి భక్తి

పూర్వకముగ కానుకలను సమర్పించిరి. గ
మహాత్ము డాడంబరము లేని ధర్మాత్ము
వారి ధర్మోపదేశములు దుస్సహములుగ
డును. మహాత్ముడు వెల్లి నచోట్లను ఖడ్గ
ధనమును గోరుచుండును. అయినను ప్ర
విరుగు చెందక వారికి యథాశక్తిని
కల నర్పించుచున్నాడు. ప్రజలకు మహా
పట్లనుగల భక్తి విశ్వాసములు భారతీయ
సహజమైన ధర్మసంపత్తికి నిదర్శన
నున్నవి. గుప్తశాఖ విలేఖరులు ప్రజావివ
బులించును, దానధర్మబులించును గల ప్ర
మునుగ్రహించి మహాత్ముని ధర్మ
గ్రహించుటకు వివేకమును బడయుదు
నమ్ముచున్నాము. గంజాముమండ
లును, నితరాధ్రులును గాంధీమహాత్ముని
మాపుచున్న భక్తి విశ్వాసములు విజయ
బలతోపాటు నిర్మాణ కార్యరూపమును
టకు పరమేశ్వరు డనుగ్రహించు గాత

అనువాదము ప్రకేపనీయముగ నున్నది. అనువదిం
చుటకు సాధారణముగా ననువుపడెన నందర్క మలగుచు
వచ్చెనని బాతీయములు సాంప్రక నర్తుకొన్నవి. భావాను
సూచనము తైత్తి యుపయోగింపబడినది. ప్రయోగ
కోమములు మాత్రము కొన్ని గలవు కొన్ని కొన్ని హిందీ
సమముల నట్లు వాచుచున్న బాగుగ నున్నది. 'వెండు'గాని,
'వెండు'యెటుగాని తేజ మూలములకు సాధ్య మగునందినాడు
హిందీయగు తెనుగుఁ జేరినది అని యనువాదములు పీఠికలో
వ్రాయవలసి పరిగా నున్నది. పీఠిందు పర్వములు వ్రాయక,
అందు పీఠి నిరసనాటకమును వర్ణన వాచుకముగనే యనువ
దించెడిది. వర్ణననవాయునవ వేళ్ళులు వాచు నొక్కపాట
అంతయు హిందీలో నున్నది. కర్మముగాని, పాత్రము
సాని నెఱుంగింపెన పక్షి-పాట లన్నియు తెలుగు
భాషయైబడినవి.

అందు పాత్రములుగా నున్నవియు, పర్వములు
అనువదలు ప్రయుక్త ద్వితీయాలు రాయుగాని వాట
ముల నందఱఁ బ్రవర్తింప చున్నవని రింగును జెందుచున్న
వి, హిందీ-పర్వములను లక్ష వివరములుమాత్రము
అనువదలక వారిఁ జెందుఁజేయుచు ఆంగ్లభాష
యొక కొక ప్రాంతమునందు నూర్చుచున్నాడు' అని
అనువాదములు పీఠికలో వ్రాసినవ పర్వముగ నీగ్రంథము
పునఁ ద్రింపఁగలదు.

వైకృంతము వాటకముల గుంఁగ్రాహవదములు
నీకాలో పొందితులయందు బడినదగ్రంథముగా
ననువదలదు.

ఈపర్వమును వలయువారు ప్రయుక్త గ్రం
థగ్రాహక 'మాత్సర్య'కీ, రాజమల్లడి, రూపుగోవా
లీ' వారి వ్రా.వి పొందుగలరు.

గ న పాలుడు

ఇది సి. కుమారస్వామినాయుడు అం
నన్యువారు ప్రచురించినది. క్రొత్తుపై
పుటలు. వెల ౬ అ.

చివరి పాఠములో 'దశ' ముద్రుకొల్పు చున్నది

జ్ఞానసంపాదనకుఁ దోడ్పడును. ఇందు ముప్ప
కీర్తి కలకలంద శ్రీకృష్ణనివృత్తము సలగబాము
పఱచినది. మొదట సవరివారుఁడైన శ్రీమన్నా
చిత్ర మున్నది. ఇందు చిన్నవి, పెద్దవి, నామ్మలు
నున్నవి. శ్రీ. వి. నగసింహారాయుడు గారు
కలో 'దీనిని ప్రాథమిక పాఠశాలలలో సామాన్యప
గ్రంథముగ నుపయోగింపవచ్చు'నని వ్రాసిరి.

వలయువారు 'సి. కుమారస్వామి నాయ
అండ్ సన్స్, చెన్నపురి' అని వ్రాయవలెను.

గ్రంథపరిచయము

ఈ దిగివ వేళ్ళొనిన గ్రంథములను
వలయువారుఁడగు నందుకొంటిమి

ఆముక్తమాల్యద (ప్రాచీనాంధ్ర ప్ర
ధము) బ్రహ్మశ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి వి
సంకేపనీయభాషన మీతిము. రాయలు 'చేట్టు' వై
గాంధీ వేటిలసంపుటము. క్యాంబోడైందు మల

ద్రోపదీపస్తావహరణము (చిదంకము
నాటకము):—కర్త: మల్లాది అచ్యుతరామశాస్త్రి
గారు. పేజీలు ౧౫౪. వెల రు. ౧. ప్రకాశము
ఈరి మల్లాదిపుగారు, బుక్ షెల్టర్లు, కీమడి
పల్లిమగోవావో.

సురభి (భావకావ్యములసంపుటము)
కర్త: భావకావ్యములను తిరుమల వరసంహారాధ్యులు.
పేజీలు ౮౦. వెల ౦-౮-౦.

వలయువారు ప్రకాశము చేరవ్రాయవలెను.

వలయువారు 'ఆంధ్రా లుక్ కీ, కల్లి, బింద
కీ, బి. టి. మల్లాదు' అని వ్రాయవలెను.

మహాభారతయుద్ధము (చిరంకములన
టకము):—కర్త: పదహారు ప్రాంత కృష్ణమూ

తుఖారాంసాధు

(శ్రీశివాజీమహారాజును సుతించుట)

జి. జామువ గారు

మ. శివరాజా! ప్రతిభావిభావర! శివోపేందనా! నీనబా
ధవ! పాండురరశశుభంకర! మహాత్మా! వర్తకేశ్చంద్రికా
భవభిభూతదిశానకాశ! రిపుకాంతానూత్రివిధ్వాననో
త్పనకేళీనతంత్ర! నీకాశ సమస్కారంబు నీరాగ్రజ!

శా. ఆదోపేందన నీజయోన్నతిని దేవావాసము బొంగి గుం
టంకారముల న్నుతించెడి, మరాటాత్మావతీ! దేవతా
కోటు స్నేటు నటించెడి దివి, దిశాకుష్మంబుల క్షేటికే
దాట నీవజయంబు సూరిమతసాంద్రభ్యాతి నూడేగుమీ

శీ. శివహుస్త్వం బిభ్వ సీతామ్యనుగదా, పాండురంబు మాధరాపుణ్యనతికే!
నీకత్తి మొమ్మూడ విజిచియున్నదిగదా, పరిరాజకరివిభ బాహుంబు!
నీజయస్వజకోటి నగమచున్నదిగదా, యరినర్థభర్తహర్ష్యములమీడ!
నీగుజ్జాపుగిట్టె విచుచున్నదిగదా, నెలుపుమొక్క యిటు బావలనుదనం!
వ్యర్థమర్థేసుమున నంబవానగురిసి-వినుకీరతలంబు బంబింపుమయ్య!
కలియుగంబునం బగతురక్క-సుమనశ్శివు-రఘునాథవిగమ్ము కాజమూర్తైన నీవు!

శీ. వేంకటేశ! కంచువిగ్రహంబులుకొరభాగాల తెంగిల్ల బంతులంబు
తొలుగింప వే! జగద్దీపావళాద మైన గోమాత్మకం నామగోంతుకోత
బలువనే! దాయమన్నీ టొమ్ములమీడ లీలమై కలకు బల్లెములముద్ర
సాగింప వే! రణభయముమగ్గములందు నరిలెని విజయవస్త్రములకేత
కలన వెన్నిచ్చి పాముముక్కురులచేటి-యంకగమికింక ప్రభుబట్టింపుమయ్య!
తివిరి నీచేటి న్యూ పందిల్లనీడ-సుధ బాలింపుమోజ! శివాజిరాజ!

సాధిప్రాయవిశేషములు

ప్ర. శ్రీకృష్ణానుభవమునకు శ్రీకృష్ణుని పరమార్థము,
సాధిప్రాయమునకు శ్రీకృష్ణుని పరమార్థమునకు.

విశిష్టాది ప్రహ్వార్యమును గల విశ్వము
కాంతివాహమునందును మహానాత్రిను
శేయుచున్నది. ఈమహానాత్రియందున్న
ప్రతిభయము సాధారణమును నాధ్వార్యములు
తీర సాధారణమును గలుగుచున్నవి. ఎన్నోకప్పు
సాధారణములు గోచరించును గలుగుచున్నవి.
సాధారణమునందును, కార్యార్యమునందు
ను సంతృప్తి గలుగకున్నది. పెద్దవిషయము
నందును, చిన్నవిషయమునందును విషాదానంద
మోక్షముగ నున్నది. ముఖ్యముగను విశ్వాస
సాధారణమునకు సాధారణము గలుగు
చున్నది. అంతప్రత్యేకార్యమున కాశ్రయ
ండు. సవిలేనివానికి తత్వలను వెనకుట
కాశ్రయము గలదు. భారతీయులు వర్తమాన
వాదాన్ని సకలవిషయమును నిరాశాజనకముగ
న్నది. చిత్తకిమోక్షి వ్యక్తులయందును,
భుములందును సతిమూల్యులగుచుకలహాస
ములు వ్యాధివిహించుచున్నవి. నా కాయ
ము, నాకార్యమును భావము సంతృప్తి
లగలేయక, సరసీతనము, సరద్యేషము
నడలగు భావములు ప్రబలుచున్నవి. స్వాభా
వమునకును, కులభిమానమునకును, పాల
నానమునకును గల ప్రాబల్యము సర్వాభి

మానమునకును, ఆకర్షణిమానమునకును
గలుగకున్నవి. ఏయుపాయముచేత వైకను తన
వల్లు తనమీలు వెళ్లిన దిద్దిజయముగ నున్నది.
ఈవ్యత్యాసము సకలయనిరాకరి సద్వ్యవస్థి
మానసార్యము బాగుగ గనుపడుచున్నది.
ఉత్తరమునందు హిమమహమ్మదీయ విద్యే
షములు, నక్షత్రమునందు ప్రాహ్లా బ్రహ్మ
శేతర విశేషములు దేశమునందుకలను గలుగ
లేని సాధిప్రాయ సకలములు ప్రాహ్లా
యమును విశ్వేంద్రముచేసినవి. ప్రాహ్లాదయ
ము నానందించు మూల్యమును సకలభి
మును వెలుముచుటకు కార్యములు ప్రయో
జనకరములుగానిశ్చింతములు ప్రయోజనకర
ములు గావు. అన్యకసాయ సరాయులైన
భారతీయులు శిశిన్మత్తి బహుశాఖులగు
లగుమై కల్లోలమునకు గానిగలగుచున్నది.
ఒకప్పుడు ప్రయోజనము గలుగలేయుచున్న
సాత్వికము భారతీయులు విప్రసామస్థితి విశే
షము చేయుచున్నది. మూనియనును, గోధులు,
సరసీతనములు, మృగపిపాళిలను, ఉక్తో
గములు, సకలములు, విద్యాధి వేతనములు,
విద్యాలయములు, శాసనసభలు వికాససాధ
నములు గాక కలహకారణములై ప్రజా

ఇట్టివి తేలికైన కేయుచున్నవి. కాంగ్రెసు ప్రతిభ
 తేలికైనది. కాంగ్రెసు సంఘములే లేని స్థల
 ములు గలవు. ఇది లేని వారందఱును నాక్షేప
 ణాత్మకము, సంతులకలహములతోను కాలయా
 సమును కేయుచున్నాడు. ఈ సందర్భావస్థ
 యందు తరణి పాయము యథాశక్తిని సకల
 జనులను కార్యదీక్షను గైకొనుటయందు గల
 దని గాంధీమహాత్ముని ఖద్దరు ప్రచారము విశే
 షము చేయుచున్నది. ఇతరసాధనములు భేదా
 శీలప్రాయము లున్నపుడు భేదాభిప్రాయము లేని
 ఖద్దరు సాధనమునందు ప్రజాత్వము చే
 లగ్నము చేయజాలము తెలియకున్నది.
 ఆ సందర్భావస్థకారములు లేని ఖద్దరునందు ప్రజా
 నాయకుల లక్ష్యమును లగ్నము చేయుటకు
 గాంధీమహాత్ముని కార్యదీక్ష భగీరథ ప్రయత్న
 మునలెను కర్మారాధ్యముగ నున్నది. సుబా
 సుచంద్రబోసు సత్కేంద్రచంద్రమిత్ర గాము
 ప్రముఖులైన రాజకీయమును బోధించుచున్నాడు.
 ఇదియే కాంగ్రెసు నిర్వహణ వలననే కార్య
 విధానము.

* * * *

గాంధీమహాత్ముని కార్యదీక్ష

గాంధీమహాత్ముని 59 వ వర్ధంత్యుత్సవ
 ములు గలిగిన భానువాసరమునందు దేశ
 మునంద రంతటను ప్రధాన కులతో జనులబడి
 నవి. అనాహాయోద్యమము ప్రారంభించినను,
 సత్వరస్వరాజ్యము సంప్రాప్తముగాకపోయినను,
 ప్రజలకు గాంధీమహాత్మునివట్లగల యపార
 మైనభక్తిని వారి ఖద్దరు విజయ గూత్రాలు
 చెప్పక చెప్పుచున్నవి. మహాత్ముని విజయ

మునకు వారిత్యాగము, సత్వర ప్రయత్నము
 కార్యనిర్వహణము గారణములుగ నున్నవి. గాం
 గారి నిరంతర మానవసేవా రాయణత్వము
 వారి మహాత్వమును వెల్లడి చేయుచున్నది.
 గాంధీమహాత్ముని భక్తిని చూచిన సర్వసాధన వా
 ప్రవచనముని కేయుచున్నది. మహాత్ము
 కార్యములు సత్వర ప్రయమును గలిగి భగ
 దర్శియు లగుచున్నవి. బాలబాలికలు, బ్ర
 పురుషులు, బ్రహ్మణ్య బ్రహ్మచేతనులు, ప్రాచీ
 పాశ్చాత్యులు మహాత్మునకు కేసెడి యర్ప
 ములు వారి సుగుణసంపత్తిని వ్యక్తము చేయ
 చున్నవి. మహాత్ముని సందర్శనలాభము గలు
 కేయుచున్న బ్రహ్మచరము మహాత్ముని దివ
 మహిమను విశదము చేయుచున్నది. ప్రజల
 గాంధీమహాత్మునివట్ల గల భక్తిని సార్థకము
 చేయుటకు గాంధీమహాత్మునివలెనే ఖద్దరు
 భక్తిరాయలులై ఖద్దరు సేవను కేయుట సర్వ
 ముగ నున్నది. ఖద్దరు సేవ దేశ సేవకును, మాన
 వ సేవకును సాధనమై, స్వరాజ్య మప్రయత్న
 ముగ సంప్రాప్తము గాగల విధమును మహా
 త్ముని నిత్యజీవగూత్ర విశదము చేయుచున్నది.
 మహాత్ముని యువ దేశములను, కర్మారాధ
 మును నాదరించు భారతీయులు వ్యవసాయ
 సరాయులై కామితార్థమును బడయు
 సమధర్మముగ నున్నది. సరి మేత్వము గాం
 మహాత్ముని కనేకవర్ధంత్యులను ప్రసాదించి వా
 శాంతిని దేశమును సార్థకము చేయుగాని!

* * * *

గాంధీమహాత్ముడు భద్దరు శాస్త్రీ ముంద
గతిని సర్వస్వ వ్యాపించుచున్నది. మునిసి
పాలసంఘములు భద్దరు శాస్త్రీని కేయలుచున్నవి.
మైసూరు సంఘము భద్దరును గృహపరిశ్రమ
చేయుటకు ప్రయత్నములు చేయుచున్నది.
మైసూరు మహారాజు, మంత్రి, పద్వీగణములు
భద్దరునకు ప్రత్యాపానము నొనంగుచున్నారు.
గతమాసమున తమిళనాడునందా బడి
సూర్యములు భద్దరునికి వసూలైనవి. తిరు
పూరు భద్దరు తమిళనాడునందాను, విశేషము
ములందాను విశేషమైన వ్యాపకమును గాంచు
చున్నది. తిరుపూరు భద్దరు నిర్మాణమునందాను,
విక్రయమునందాను వ్యాపకమును బాంచు
చున్నది. తమిళనాడునందానెను ఆంధ్ర దేశ
మునందా భద్దరు వ్యాపకమును పొందకుండుట
సంతాపకరముగ నున్నది. ఆంధ్ర దేశము
నందా మంజు భద్దరు తిరుపూరుకు పోయినను
విక్రయమున కవసరమైన భద్దరు తిరుపూరుకు
లేదు. భద్దరును తిరుపూరు చేయుట కవసరమైన
ధనము లేకున్నది. ఇట్లాలయందు భద్దరు సు
ఖము లేయననిన బాకీలను చెల్లించుటకు
నాయకులు నిర్లక్ష్యము చేయుచున్నారు.
అఖిలభారత ఛరఖా సంఘమునకు చెల్లించ
కలిపిన బాకీ వాయిదా నమోదించుచున్నది.
వరి బాధ్యతను వారు నిర్లక్ష్యము చేయు
చున్నారు. ఈ యారాజక సమయమునందా
కోర్కెలు శరణ్యములుగ నున్నవి. ఇప్పుడైనను
ఎవరి బాధ్యతను వారు గ్రహించి బాకీ నిచ్చి

అంధ్రుల గౌరవమును గావించుటకు ఎరవిశ్వ
దను గ్రహించుగాత!

గాంధీమహాత్ముడు మార్క్సిస్టులు నూన
ములందా భద్దరు నిధి కాంక్ష దేశమునందా
పాచారమును చేయుటకు నిశ్చయించుకొనుట
చేయుచున్నది. తమిళనాడునందా శ్రీయు
డి. రాజగోపాలాచారియ్యులు గాంధీ దేశము
నిర్మాటమును చేసి అతి సూర్యమును సూర్యు
లేరి. ఆంధ్ర దేశము తమిళనాడుకు వెనుక
బడిక ఆత్మకారణమును గావించుటకు నది
సమ్ముచున్నాము. భద్దరునమలనెను కా
శ్రీమంతులను ముందగమునమును కేయను
దేశావ్యాప్తమైన మార్క్సియును విశేషముచేయు
చున్నది.

* * * * *

కాంగ్రెసు సంస్థలు
కాంగ్రెసుసభలు ముందగమునమును
కేయించుచున్నవి. అనేక దేశములందు కాం
గ్రెసు సంస్థలు లేవు. ఇన్ని శాఖలములందు ప్రభు
వేరునకుమాత్రము గలవు. గంజాము, కడప
మంజులములనుండి కాష్మీరు గోధుమునకు
సభ్యులనావములైనను చేరయ్యునలేదు. కాం
గ్రెసు సమితులనెను భద్దరు సమితులను
సమితులములు వెనుకబడియున్నవి. ఈమంజ
లములందాగల గొప్పతినే యితర కాష్మీరు
లందాను గలదు. గోపాళితిర్మానము చేసింది
యున్నను కార్యాచరణము ముందరముగ
నున్నది మంజు సంఘములందు కేయలకు
నున్న తిర్మానములు కాంగ్రెసుసభ్యుల పట్టి
వృత్తి విశేషము చేయుచున్నవి.

65:927 విషయానుక్రమణిక

ఝరీతరణము—మట్టికట్ల వేంకటరమణయ్య గారు
యామునస్మృతి—మక్కపాటి వేంకటరత్నకవి గారు
భాషాసంప్రదాయములు—శ్రీనిరవస్తు వేంకటరామానుజస్వామి గారు
బంగారుఫలము—అనికార్ల సూర్యవారాయణరావు గారు
ఉత్తరరామచరిత్ర—అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు
సంచేశము—శ్రీమతి టి. సరస్వతి గారు
మనుచరిత్రములోని కొన్ని చారిత్రక విశేషములు—అడవి శంకరరావు గారు
శరద్రమ—టి. వ. వారాయణస్వామి గారు
కాళిదాసకవి కార్తికేయధర్మము—టి. శివయ్యశాస్త్రి గారు
వేమన తారావళి—శ్రీరంగంవల్యక్ చక్రవర్తి రఘురాఘాచార్య బయ్యవాళ్లుగారు
పుష్పాంజలి—సుకేశ్వరాచార్య లెవ్వరు?—మానవల్లి రామకృష్ణకవి గారు
విశ్నిుత.—కీపాళి పిచ్చయ్యశాస్త్రి గారు
వివోదవిమర్శము—కేటారి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు
పన్నా—కొత్త జగ్గయ్యపాదరి గారు
ఆనందకందము—కొత్తపల్లి సూర్యరావు గారు
సోలమకచక్రవర్తి—నాళము కృష్ణారావు గారు
శృంగారం—పూడిపెద్ది వేంకటరమణయ్య గారు
ఆదిమాంధ్రకవ్య—కొత్తపల్లి రామమూర్తి గారు
పరాకాష్ఠ—శ్రీ శివశంకరశాస్త్రి గారు
దీపావళి—యస్. వి. రాజమూర్తిగారు
చారిత్ర్యము—పండితా రాధ్యుల నాగభూషణము గారు
గజదొంగ—పా. వి. రాఘవరావు గారు
శ్రావణాస్త్రపులు—పెనుమర్తి వేంకటరత్నము గారు...
బత్తిరామేశ్వరము—నరహరిపెట్టి వేంకటరత్నము గారు
రాగాతిశయము—దుగ్గిరాం పల్లెంరాజు, పానుగంటి చిరంజీవిరావు గారు
శ్రీమతత్రుణావాన్యము—తిరుక్కోవలూరు మహాస్వామి శ్రీ కుమార
ఆది వరహాచార్యులు గారు
పాంచాలీమానససరిరక్షణము—మొచెర్ల రామకృష్ణయ్య గారు

గవానుడు-శిష్టముచలి—శరణు రామస్వామి చౌదరి గారు	౯౭-౧౦౦
పిట్ట పుట్టింటినాథి—వారణాసి సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు	౧౦౧
ము—రాజావాసిరెడ్డి శ్రీదుర్గానదాశివేశ్వర ప్రసాద్ బహదూర్ గారు	౧౦౨-౧౦౭			
ము—మొసలికంటి హనుమంతరావు గారు	౧౦౭-౧౧౮
శనము—భాగవతుల వడిగొమ్మార్ది శాస్త్రిగారు	౧౦౯-౧౧౪
ము—సర్పిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు	౧౧౪
నరసింహకాయశాసనము—మల్లంపల్లి హనుమేశ్వరేశ్వర గారు	౧౧౫-౧౩౦
అన్నపూర్ణాస్మృతి—శ్రీమతి త్రోణరాజు లక్ష్మీబాయిమ్మగారు	౧౩౧-౧౩౫
మ—విద్యా కవితిలక కంచనమ్మ కనకమ్మ గారు	౧౩౫
కవయము—పంచత్వమాల-గొత్తి మార్కటాదేవిశాస్త్రిగారు; గురుక్షేత్ర- జాయమాతి నంకటకృష్ణారావు శ్రీమతి లక్ష్మీమంజరామ్మగారు	—[౩౦ వా.] ౧౩౬-౧౩౭			

అన్నపదేశము—భాగవతుల నృసింహేశ్వరగారు	౧౩౮-౧౩౯
హరితకృతము	౧౩౯

మొదటి:—ఆమెరికనుల సేనాధ్యక్షుల పిట్ట దిగ్రహించి; ఇంగ్లండు మహారాజుగారి ఆద- పాట-తెలు; భారతీ శాసనవిద్యా శాఖనుండు రాష్ట్రములకు గల ప్రాతి- నిధ్యము; భారతీయుల ప్రాంతము, విశాఖయునువాడము; తూర్పుగోల్లరా- నంబోకృతులు; బొంబే ప్రెసిడెన్సీ కేరళనుజీపంజాబ్యునుపుత్త; మద్రాసుప్రెసిడెన్సీ బాంబే; ప్రెసిడెన్సీపురము; కార్వూరుమైన విద్యాభ్యాసము; విశాఖకు- ములు; తగలు; ప్రెసిడెన్సీ ఇంటిమంజీరునుజేర్చు; అశంతిచిత్రములు.	౧౪౦-౧౫౦			
మొదటి గంధములు, సత్రికలు	౧౫౧-౧౫౫
మొదటి మములు—	౧౫౬-౧౬౨

చిత్రములు

నిశ్చలచిత్రములు:—విశ్వామిత్ర సపోధంగము; కైరవరాగము.

సాధారణ చిత్రములు:—శివార్చనము; మృగత్వస్థ; కూడలిసరము, ప్రాచీన
లోహాంబరము చిత్రములు ౯; ముంబసాల రాధాకృష్ణయ్యగారు-కంగిరెపాత్రము,
స్వతీసభ-వెల్లూర; కీ. శే. మాగంటి అన్నపూర్ణాదేవి, కీ. శే. కృష్ణ పాపయ్యశాస్త్రి
వేలావా' అనునర్తకి, ౧౯౨౮-వ సంవత్సరపు వాత్సాత్యకవ్య; శ్రీ మంమడిగారి
గయ్యగారు, నర్ ఆర్. వెంకటరత్నం నాయుడుగారు, ముండ్లకొండకవ్య; శ్రీయుత
శరరామగారు, ముం కేథరెడ్డ మేయో, శ్రీరంగి చిట్టగారు, ఇతరచిత్రములును.

విశ్వామిత్ర తపోభంగము

చిత్రకావ్యము : శ్రీ పద్మనాభాచారి, ముద్రా, కావ్యము

చెన్నరాష్ట్ర కావనసభయందు కా
గ్రెను జట్టిసువామియును పంధూగముపాసను
గలిగిన కాలములో శతాంశమైనను బయటను
గిలుగిలేదు. రంజితుడియునువానిను యథా
ప్రకారము స్వదేశి గూత్రను శీయునున్నాడు.
ప్రహ్వశిరఃపాతమునుగ్రోదపుండు నిరాశ
దీనునపుడు కాంగ్రెసునందు శీరి కాంగ్రెసు
పాతదర్శనమును సార్థకము చేయుట ప్రయో
జనకరము. జట్టిసువామియును కాంగ్రెసు
సంఘమునందు తాము నిర్భయిగి లేరని
మాత్రమును నిర్భయిగి పొందక కా
ంగ్రెసు విద్వంసమును సార్థకము చేయుటకుకల
నకుట యుక్తియుగి నుండును. చెన్నపురియందు
కొందఱుకాలమున శీ జట్టిసువామినిగూర్చి యభ్య

క్రందను 42 వ కాంగ్రెసు గూడ నున్న
అనాదిగాని యభిప్రాయమును పాటించు
యెవరియైనను భారతము ప్రజా
నాయకులమీదను, ముఖ్యముగి శీమతికాదు
ప్రజానాయకులమీదను గలదు. వా శీభార
తమును నిర్వహించి కాంగ్రెసు ప్రతిష్ఠను గా
ఢుగురిపి నమ్ముచున్నాము. నాయకులు విస్తా
రములైన శాసనసభలనుగూడ వారి అవ్యయమును
నిర్వాహకార్యవిధానమునకు మిర్రాబుట్రయ
సాగిరిము.

హిందూ మహమ్మదీయ సంయోగము
పిమ్మిదియును గూడన హిందూ మహమ్మదీ
య నాయకుల సంయోగము సార్థకము
గాకుండుట సంకాపకరము. హిందూపురుషుల
సంపరచీరము నేను పట్టినవి

గావు. చిర కాలమునుగూడ నమ్ముచున్న నమస్వ
నర్థమానకాలమునను ప్రచండ హిందూమును
దాట్టుటకు గారణములు రాజకీయములుగాని
మతివిషయములు గావు. హిందూ మహమ్మదీ
య విభేదము బన్నియును సాంకేతిక ప్రాతినిధ్య
మునకును, నదపురుకును సంబంధించియున్నవి.
ఇది బహిరంగ, రహస్యమైనను విషయవిద్వ
యము సార్థకము గాకున్నది. హిందూ మహ
మ్మదీయసంఘము లుక్తకర్మాచరములై క్రుర
కార్యములు గింపగలనపుడు శాంతిమార్గము
నిర్ధకమగుచున్నది. హత్యలు, దండకములు
పాశ్చాత్యధిక నిర్ధకమునని నాయకులు ప్రజా
యందుదోషమును గిలుగిలేసి దేశ శాంతిని
గావడుట ప్రయోజనకరము. గాంధీ మహా

త్ముడు పౌరుషములు తీర్చిమో
భవము గిలుగిక ప్రజలయందు భక్తి
ముగలుగుట యసంభవిముగి నున్నది.
స్వభవములు, కాంగ్రెసు సార్థకము
నిర్వాహకారమును దృఢతరము
రాజ్యానికి సంస్కరించుమును గూర్చ
ముచున్నది.

రాజ్యానికి సంస్కరించుములు
భారతీయుల నిస్వహాయత నిరం
కారవర్గమున కాంగరమును గలుగ
నున్నది. పస్వలూధి ము యంత్రాక
కాలవారి మగుచున్నది. రాజ్యాం
గములు యననరము తగ్గిపోవుచున్నది.
రణసంఘమునకు సంబంధించిన వి
నిరాశను దినదినాభివృద్ధిని తే

గామునందు వర్ణింపఁబడినది. నందిమల్లయ్య
యొక్క కవిద్యయందుచే నాంధ్రీకరింపఁబడిన
కామునందే కొన్ని పద్యములు నుదాహరించు
:

శ్రీకృష్ణకోరమూర్తులు మహా
హలహలజ్వాలాభూ
శ్రీకృష్ణ భుజపండితాంశితమకా
రప్రాసబద్ధాంతరా
శ్రీవారముతోడ వెల్వడిరి రు
ద్రక్షూరగార్తవ్యునకా
నాశ్యాండాన్ని పరః పికాళభువనర
క్షోభాభివేతాశమకా.

పదపద నార్మయికా దిశలు
బీలులువాలు నదర్పి రుద్రుని
డదిన నమృహారకుడు
నవ్వుచు భూరపికాహోటిఁ జా
పకుఁ జని నేయఁజొచ్చె దప
మకా భరిణిం బడి బారణింపగా
దుసులు గుండ్లు దుండ్లు శన
మకా పుటియకపటియక ముఖధరిక.

ఈచందరియన భూరపి
కానంబులు వైవచనపైన్యంబులు నా
రాదములు ముంప భూరపి
కాదములుం దలుమ దేవపైన్యము విజిగెకా.

విజిగినయని ముఖకాలకు
నుటికి వకుంధర నదంక నొండొరుఁ గదవం
బులుమఁ బండులు పుటపటఁ
గొలుకుమ నార్మరపైనికులు దొర్త్యమునకా. *

పురాణములందు భూతాసురయుద్ధములు, దేవా
సురయుద్ధములు చాల వర్ణింపఁబడినవి. భూతాసురయుద్ధ

ములలో తొరకాసురయుద్ధము, త్రిపురాసురసంహారము
ముఖ్యమైనవి. దీనిలో కుమారస్వామియు (రుద్రుని
కుమారుడు), భూతనాయకుడగు రుద్రుఁడును బాల్గొని
యుండిరి. ఇది యటుండ నిచ్చి ప్రస్తుతాంశమునకు
వచ్చెము. భూతగణనాయకుడు రుద్రుఁడు. ఈ గణము
లందు గణవిశేషములు చాలఁగలవు. ఒక్కొక్కగణము
నకు ఒక్కొక్క గణనాయకుఁడు గలఁడు. అట్టి గణనాయ
కులలో వీరభద్రుఁ డొకఁడు. ఇతఁడు సింహముఖగణ
నాయకుఁడు. నందిశక్త్యుఁ డొక గణనాయకుఁడు. †
ఇతఁడు ప్రముఖగణాధిపతి.

విఘ్నేశ్వరుఁడు-గణపతి

వినాయకుని నామములు అమరకోశమునం దీర్ణి
యఁబడినవి:

‘వినాయకో విఘ్న రాజ ధైర్యమాతురగణాధిపాః’

(అ) శ్లోకవస్తవేరఘ్న లమ్బాదర గణాననాః.

ఇందు ‘గణాధిపాః’ అనునామము మనకు ముఖ్యమైనది.
దీనినిబట్టి యితఁడుకూడ నొక గణనాయకుడని తెలియు
చున్నది. ఇతఁ డేగణనాయకుడో స్పష్టముగఁ దెలియ
పఱుచుటకు నా కాధారములు సరియైనవి గనవట్టలేదు.
కాని యీక్రిందివిషయమును బట్టి వీరభద్రుఁ డెట్లు సిం
హముఖ గణనాయకుడో† వినాయకుఁడుకూడ నట్లేగణ
ముఖగణనాయకుడని నాకుఁ దోచుచున్నది. వరాహ
పురాణమునందు వినాయకుని దివ్యవృత్తాంతము గమని
పుఁడు. చదువుటకు మనోహరముగా నుండుటకై మ
మైన పద్యములఁ గొన్నిటి నీక్రింద నుదాహరించ
వ్వామః :

సీ. పలుమాటు సోమరి చరిగాడి సోకునఁ
గదలెను నీలాలకములు చూచి

తొలుకారు క్రొమ్మెలుంలవంటి రుచులు మం
దలు పెరవల్లు శేత్రములు చూచి

* వరాహపురాణము, సంకమాశ్వాసము దశాధ్యాయవిభజ్యంసంఖ్యము చూచుఁడు. పద్యములు 106-125 ము

† గణా సింహముఖా నామ వీరభద్రపురోగము.

—మర్కండేయపురాణ

‘గణేశ్వరపతిం దివ్యం రుద్రకుల్య పరాక్రమమ్, సనత్కుమారో భగవాన్ అపృచ్ఛ న్నందిశక్త్యుమ్.’

—మర్కండేయప

† సింహముఖగణనాయకుఁడు అనఁగా నీతని యనుచరు లందఱు సింహముఖు లని తెలు

నుది. దీనికి వివేకేశ్వరము తీయ సంకల్పించరాదు.

ఇది మనవారు పడికి గొప్ప పొగపొటుగా గన్నట్లు
మన్నది. *

పర్గిటార్ (Pargitar) పండితుడు విశాఖపట్నం
మేకప్పుడు జాతిపరముగా వర్ణమై క్రమక్రమముగా
దర్శింపబడుచున్నది. వర్ణము వాడుకలోనికి వచ్చినట్లు
వ్రాయుచున్నాడు. మనకు పర్గిటార్ సాక్ష్య ముక్కలు
లేవు. మన గ్రంథములే మనకు వైవిధ్యము చేస్తోన్న
దేవులున్నవి. విద్యాధిరాదులు దేవయోనుని జాతిపర
ముగా గ్రంథములు వాడుకనునప్పుడు మన కొక పాశ్చాత్య
పండితుని నిర్వచన వేదవాక్యముగా నెంచుకొనవచ్చు
లేదు. దుగ్రుడు భూతజాతి నాయకుడనియు, దుగ్రుడే
గణదేవతలలో నొక్కఁడని వక్కానింపబడినపుడు
ఈ భూతజాతి గణములుగా విభజింపబడి యుండెనని
యు, వీ భూతగణముల కధిపతి దుగ్రుడనియు నొకెము
యోచించి చూచిన విశేషము కాగలదు.

భూతజాతి-గణములు

భారతదేశమునందు భూతజాతివారు ఆదిమనివా
సముగా గన్నట్లున్నాడు. వీరి ప్రశంస బ్రహ్మాండపురా
ణమునలయును, మార్కండేయపురాణమునందును గన్నట్లు
మన్నది.

బ్రహ్మాండపురాణమునందఁ యీ గ్రంథి శ్లోకముల
మనింపుడు.

.....తతః క్రోధాత్ క్రోధాత్కాకో వినిర్మితాః
వ కక్షితే నోగ్రః తే భూతాః పితృతనాః

భూతత్వా దే స్మృతాభూతాః

.....
ప్రజాః స్వకేలి వ్యాధిష్టః బ్రహ్మజా నీలక
సోఽభిధ్యామానతీం భార్యానిర్మమి చా
నాధికా న వహీనాకారతనుననే నా
సహస్రంద సహస్రసాదాం అస్పృశ క్త్రిప్త
తుల్యనే నాత్మనా సర్వా దూపలేజోబ
పింగలాక సనిసంగాశ్చ కపర్దీ నీలకూహితా
.....
అన్నారా పితృదాంశ్చ అజ్యహా సామ
.....
భూత విజిజ్ఞో భూతాంస్తు దుష్ట స్థామరరా
.....

...బ్రహ్మచారిపతిం దదౌ
సర్వభూత పితాచానాం గిరీతం శిలపాశినమ్.

మార్కండేయపురాణములో నొక పాట
'మర్త్యకా భూతగణాయ నమః
తే త పితా యేఽభిల భూతసంఘాః.'

అని చెప్పబడినది.† కాన వీరు దుష్టానునరుల
వీరేశమునందు (అర్చానర్తప్రాంతమునందైయుం
దిగనివాస మేర్పరుచుకొనిన ఆదిమనివాసులనియు,
గరికులనియు, వీరిసంఘము గాములుగా విభ
జింపబడినయు స్పష్టమౌచున్నది.

దక్ష ముఖవిద్వంసానసరమున రుద్రానుచిత
భూతపితృగణములు తమ నాయకునికిఁ దీనిన సహా

"Powerful races of hostile character are often mentioned such as Dana tyas, Rakshas, Nagas, Dasyus. Some of these are practically civilized w rs were rude and savage and were sometimes cannibals. These races v uced to subjection and barbarous practices repressed and as they came un influence of Aryan civilization, these names became opprobrious, until at len y cease to possess any ethnological force and turned into purely evil appellations the word 'Asura' and all became synonymous with the meaning 'demon'. This proc e gone on continuously thus Pichachis (పిచాచి) was originally the name of a tribe a mately turns to mean an impost goblin." Ancient Historical Tradition, Page: 2

† తై శ్లోకములు శ్రీ పంచము లక్ష్మీనరసింహస్వామిగారు నిందించిన (Ancient Indian Trib The Bhutas అను గ్రంథమునుండి కట్టినవైనవి. ఆ పురాణపురాణములను బొందుగా పఠించి పాని నజ్ఞానవారిలో ప్రసరింపఁజేయుచున్న మిదటివారుగా పరిగణింపవలసియున్నది. పర్గిటార్ (Ancient Historical Tradition) ఈ భూతజాతినగుటచేంచి ప్రశంసించి యెఱుంగు నపుడు నందలి భూతప్రశంస ను గొంది యుండలేదు.

మొదలైన వాటి కంటానికి పట్టది వుంది. అంత
 కన్నులొందాత్రం వారమునాటి యాభ్యుదయి వచ్చు
 వుంది. దైగా గురువలవాసం చేతకో... కీర
 సంబంధివర్గ తాను మాతా ఈయర్థాన్ని వినియున్న
 మయం ప్రాపక... తా నవ్వింది. ఆయి చే స్వ... మరీకి
 ఇచ్చినవాదావ మేమి, పర్వమిదిగా వుంటే అగ్రహన
 ం అదిన్ని అక్కణగా ఈయర్థాని పోయవ్వుని.
 కాబట్టి అగ్రహ ఏదీ పాలుపోక వా... కీపు రం... పది
 మత్తాను కీర్తువల్లుగా సభ వారికి చెప్పి ఏ... గా
 లాగు ఆనాటికి సభను ముగించారు.

ఆయి చే వాత్రం కెప్పుడుండిగనకనా. మత్తాను
 యావాప్రకారం సభ కి కింది సభవారంతా తోలివాటి
 నాయం తీర్చాలని పది కోరివాడు. మనురాజు సత్కా
 రాలు లయినవారిత తీరుస్తా వన్నాడు. సభ కా వది
 పట్టచుట్టింది. తప్పదానా... ఏమంటే బోకం ఎవర్ని
 కావ... గా భావిస్తానో కార్యకాలమందు వారి మనుష
 చవనం సహజమే కదా. కాబట్టి పెద్ద
 లన్నాడు దా—

† “సర్వవిద్యుతరాగోక్తా
 గర్భ మ్మూర్త్యుతాం ప్రజేత్
 ప్రామాణ్యతో యతః పుంసః
 వాచః ప్రామాణ్య మివ్యతే—అని.

—మనుశిమి

మనురాజు ఇంతవఱకు గర్భపక్షపాతి అని కేగు
 పొందాడుకాబట్టి ఆమనెనాటమ ఇట్టికాలంలో ప్రజలు
 విశీలించడం ఒకవిధంగా గర్భమే. కాని నర్తనమకావే
 తొగ్గర అనిన సంబంధించుకోవని యున్నది. ఈ
 విధంగా సభ పట్టుపట్టి సరికి మనురాజు కర్మవ్యాపాం
 చేసుకోనేక మారానికి నుట్టియి పోతాడు. వెంటనే

వాగునీ మారుకంటే. పర్వమిదిగాంతమే
 వినిపి తాను దివ్య... సనంగా వుంటే చేప్ప
 అనే అంటున్న అంగీకరించవచ్చునన్నీ చెప్పివే
 జొను ముటి. పెద్దలు ఇందుకనే అన్నారు -

† “మన్యే న ప్రాయోక్తే నేహం
 కర్మోక్తే శ్చాచ్యుతం
 యై రభ్యాసే గురో శ్చాస్త్రం
 పశురే నాపహరిష్య—అని.

—అచార్యమందవం

ఈవిధంగా మనురాజు చెప్పే చెప్పడంతో
 సభంత హాహా—యని నిద్రాసూటు పొందింది. తొ
 నారమును కేచి అన్నాడుగదా—“రాజా స్వీయం
 మలినవాడవు. నీకే ఇట్లు పరివ్రతాయువిత్తా
 త్రోవేవేస్తే ఇక ఇతరులు సంగతి ఏమని చెప్పవ
 ఆయి చే ప్రస్తుతం కేవు బోకానికి అంతమా ప్రమా
 వున్నావుకదా. ఇట్టి నీయందు గల సర్వ...
 తేక మర్మానం గానీ బోకానికి తెల్పవలసింది
 చెప్పకదా! ఆయి చే నేదాలు సర్విద్యలూ
 వాయలే తలలాచెప్పే గర్భవేదవయే బోకంలో అ
 బ్రహ్మమూ వ్యాపించియుంటే—నీవున్నా కి ర్యాన్ని
 సరించకుండా వున్నా వని నేను చెప్పేమటా సరి
 ఆయి చే అందుకు ఫలంగా నీదివ్య... హాసం
 క్షాంతలో బ్రద్దలై పోవుగాక”—అని కనీందిన
 బోనే పలుకుటవని ఆంహాసనం బ్రద్దలై గూ
 పోయి మనురాజు అగ్రహారాలాన పడిపోయి

* “తస్యా శ్చాస్త్రిగ్రామ్యే చాటరి
 కష్టకోటినిధాయకం,
 అసర్వేవచనం సద్ధి
 ర్న వాచ్యం శుభ మిచ్ఛసి.—బ్రహ్మరత్న

† సర్వవేత్త యనీ, కీరం నవనీ ప్రవేశించివకాదు సర్వముగా తెల్పిననే గర్భమని ప్రజలు విశ్వసి
 ఏమంటే, ఎంతటి గొప్పమాటైనా వాన్ని చెప్పేవాడిగొప్పతనాన్ని పట్టకదా ప్రామాణ్యంవాదా నిర్మూలన
 | ఎవ్వరు గురుప్రతిపాదార్యకంగా సంప్రదాయవిరుద్ధంగా శాస్త్రప్రామాము చేయకో, నేనీవా
 వారిమటాయందు అవసరమృక నుంచుకోని వారిని ప్రమాణంగా దీనికొనకాలమందుకో అట్టి వారి కి
 కేవుబోకాని, శ్చాచ్యుతం శ్చాచ్యుతం గాని తెల్లపొందుట కేమాత్రం తేనివుండవలసి తొనున్నాను.

* కాబట్టి ప్రాణాలు ఎగిరిపోయ్యే కీరి నచ్చినా, అది ఎంత బాధకరమే వున్నా అంత్యమును సత్వము
 శుభకామన గనీనాయుండే ఎవ్వరుమాదా ఎవ్వరికీమాదా చెప్పనే చెప్పరాదు. ఏమంటే అసర్వవచనంకంటే మి
 కష్టకోట్లను గర్హించేవస్తవు బోకంలోనుట్టి ఎక్కడా అంతవఱకు కేగు. ఇటువై నుంచగు.

అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును

అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును

అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును
అది నీవును నానామములను నీవును

పాములాడు

కవికొండల వేంకటరావుగారు, బి.యె.వి.యెల్.

(గీ. ౧౪)

అచ్చమెత్తే నాగసారము
ఇచ్చనూదుచున్నాది?
పుచ్చపూల వెన్నెల—నీ
అచ్చిచూపుచున్నాది?
అస్తక్కకూకుడుడి
తో—పలుకులాడుతూ పుంటా
చాపలలుకుంటూ
మా—పల్లెకొచ్చే పిల్లంట్రా!
చిప్పచేత పుచ్చుకొని
బూధియ్యాగి తిరుగాడి
బొట్టెడంట్ల బొంతమీద
నిదరపోతు సెదరకుంటు?
నీయిల్లు వాకిలేడర?
ఈయిక్కగాను సెట్టునీడ
తీసివేసె గుడిసెర?—ట!

పాములాడ! పాములాడ!
పట్టుపట్టు నాగసారము
పట్టర యింకొక్క పాలి:—
బుట్ట చిలువ వేసుకు నువు
పట్టెడు బియ్యంబు నడుగు
చట్టెయూదునపుడు కనరి
కొట్టినాడ కొట్టినాడ.
అట్టిపాట యిపుడు నీవు
గుట్టుగ నీహాయిబాడ
గొప్పపాట లాగుతోచు
పుట్టత్రాచు దోబూచు
లాడించేపు చింతకాడ!
పాములాడ! పాములాడ!
పట్టుపట్టు నాగసారము
పట్టర యింకొక్క పాలి.

మీకు మేలైన సువాసనగల అత్తరులు కావాలేనా?

మేలైన అత్తరులకు రాజుని పిలువబడు ఆటోదిల్ బహార్ ను పురయోగించుచు

కొన్ని బిందువులను మీ చేతుమీలుపై చికినతోడకే యింపగు, పువ్వుసంబంధముగ సువాసన నీమట్టుపట్టువ్యాపించును. ఇంతటిరవ్వమైన, మనోహరమైన సువాసనను నీవు బహులంకొను యితర అత్తరులలో పొందజాలవు.

‘ఆటోదిల్ బహార్’ అను చేరును యిప్పుడు జ్ఞాపకమునకు తెచ్చికొనుచు. దానిని ఒకమా రుపయోగించుచు. దాని మనోహరమైన, కాశ్యతమైన సువాసనను తప్పక యుత్తమును చేందుచువు.

1/2 కౌన్సు బుడ్డి	రు. 2-0-0
1/4 " "	రు. 1-4-0
1 డ్రాము " "	రు. 0-12-0
మాదిరిసీసా " "	రు. 0-2-0
సువాసనగలకార్డులు	రు. 0-1-0

వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము

కొనునపుడు దయచేసి ‘ఆటోదిల్ బహార్’ అను చేరును బాగ్ లగా పరిశీలించి కొనుచు. అన్ని చోట్లను అమ్ముబనును. పోర్ ఏజంట్లు:—

అంగ్లో యిండియన్ డ్రిగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ, 285, కామ్యూనుసిటీ బజారు, బొంబాయి.

లుగాని, తీపులుగాని, ఏవైనను సరియే తొలగింపవచ్చును

ఏల నోవ్వులవలన బాధపడవలెను. ఆ నోవ్వులు తలయంజినమునకే, జేహాట్టైనను సరియే, నడుమునోవ్వు, వాయువునోవ్వులు, సజీశిము, నొంకునోవ్వులు, కీళ్లనోవ్వులు, నాడినోవ్వులు, గొంతునోవ్వులు, మొదలగునవియే, తప్పక త్వరలో

‘ఆడిమెన్స్ సైన్సెస్ సాల్వ్’

య్యును. ఇది వుపకాంతికన మను అంజనము కాదు. ఇది చాలా ఇది చాలా విలువగల ఓషధులకే తగూరుచేయుబడినది. దీని పోయి తత్తరము మీ నున్న అనోప్పియొక్క బాధనుండి తొలగించును. భవదీరి.

బుడ్డి 1 కి రు. 1-0-0.

వి. పి. చార్జీలు ప్రత్యేకము.

రాధానివారిణి ఫలమును కనుగొనుటకు యీ క్రింద చేర్చొనిన అంగడినుండి 2 అణా నవచ్చును.

. బి. సార్జ్, 259, చై నాబజారు, మద్రాసు.

న్గో యిండియన్ డ్రిగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ,

285, కామ్యూనుసిటీ బజారు, బొంబాయి.

ఏల మీరు కామినియా తైలమునుమాత్రమే సాడవలె

(రిజిస్టరు చేయబడినది)

ఎందుకనగా:

కామినియా తైలము చంద్రుని లకు చాలల
కామినియా తైలము చంద్రుని లు దీక్షిహా
కామినియా తైలము చంద్రుని లు సాడవు
గాను కాంతిగాను
వోడ్చును.

కామినియా తైలము గువాన తైలము మా
అయితే చంద్రుని
కామినిన సీమను
గలవు.

కామినియా తైలము పుట్టిను నల్లదనమును
దను విక్రాంతి విద

చదువును,

ఆలోచింపును,

ఆర్థియును

కలకత్తాలోనున్న ఛార్మర్లుపత్రిక తెలిపినది:—“అంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్
పంపులకిన ఆ తైలులు, వానల తైలములు విధిలేంపబడి, సరేన చేయబడుటవలన అందులో హానికరమైన
తీవ్రని రుణావుపరచబడినది. కామినియా వానల తైలమునందు మనోహరమైన అ తైలు చేర్చబడిన
చలువను గలిగింతును.”

జి. యు. ఆర్. కార్మర్లు, ఎన్. ఏ. స్టాను, పెరా ద్వీపమునుండి వ్రాసినది:—“కా
మిక్సిడ్ మండిచినియు, తృప్తిర మెనచిని విప్పండిహముగా కనుగొంటిని. ప్రశ్నకముగా మ
ద్విగలో నుమును గలిగింతును. ప్రస్తుతము వాడుచున్న వా నోనులకంటెగిని దీనిని కిపార్సుచే

బుడ్డి 1 కి ఛర రు. 1-0-0

వి. పి. ఛార్మర్లు రు. 0-1

బుడ్డు 3 కి ఛర రు. 2-10-0

,, ,, ,, 0-

హెచ్చరిక:—ప్రతిపట్టామునందును, గ్రామమునందును యున్న గుప్రసన్నమైన గు
ని గూతైలము విక్రయించబడుచున్నది. మీరు అగునునట్టి గుకామునందు వోరకనినో
తెలుపునూ, అర్జరును మాకు చేరుగా పంపును కొందరు వర్తకులు ఎక్కువవిధమన
నర్తకులునును గలది, తిమ్మివారి ముని “శ్రేష్ఠ మైనది” తెలుపుదురు. గనుక ఆ
వోకును. ప్లుప్తునును కామినియా తైలమునే పట్టుపట్టి తెప్పించి వాడును. ఇక

అంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్

మం—మనస్సులో ఉంచుకోండి. వా అంతవాడు ఈచుట్టు పక్కలలేడు, ఎందుకొచ్చినమాట! మీరు వా మేలు కోరవార్లు కాబట్టి, చెప్పినా భయంలేదని చెప్పాడు. చెళ్లండి. (వెనుకూంటే వెళ్ళిపోయి) మరొక మాట. ఇంతవరకొచ్చింది కాబట్టి చెబుతున్నాను. వా

అంతవాడు ఈ ప్రపంచంలో గూడా లేడు. (దశాదు.)

క—చిత్తం! నేనెదగమా?—మీదుగొస్తా ఆశ్రమించుకుందాం అనుకున్న పదవి ఉన్న నామక: పీఠా, చలాయించేది నేనా (క

ప ల ?

“ప్రణయలతవాడి తలవ్రేల వైచె నేల?”

(హరితకృతము)

౧

విన్ని చిలునవ్వు వెన్నెలల్ చిలుకదే మొ!
పొంది నాల్కాపులగా గారవింపదే మొ!
లేమ చవులూలునుడుల లాలింప దే మొ!
మగువ వాలెటనాన్ని ముద్దంగొన దే మొ!
ప్రణయలతవాడి తలవ్రేల వైచె నేల?

౨

అబల పోలయల్క తెలిచూడ్కినలమునపుడు
వెక్కనముదోడ మార్మొము పెట్టనపుడు
పలుకరించినకొలది బిట్టలుగునపుడు
పొంచి యూరార్చ బో నీనడించు నపుడు
చరణయుగమంటూ బో జెంప నటచునపుడు
ప్రచెలువాలు ననల సందడినిగులుకు
యలతవాడి తలవ్రేలవైచె నేల?

౩

పొలఁతఁ గలఁగని బయలుతో మెల
తెఱన సం దేశమున క మైమఱచు నే
పడఁతిరాకకు నెదురెక్కి పఱచువే
కలికి కన్నడ నిల్వనగ్గరఁగునేళ
చెలువ కన్నామనటన మేల్కొలుపు
ఇంతి తనుదాన యెడఁ గడియించు
అలరువలపుల దెసల గంతులిడి మల
ప్రణయలత వాడి తలవ్రేలవైచె నేల
విసువెఱుంగని ముచ్చట లెసఁగువా
నరళతరరాగ కళలాని తనియు నా
లిఖిలవిస్మృతి నవైవృత మందు
సమత నేకాంత సేవ లీనమగుదా
వ్రతము పట్టెనొ యీదృశాప
ప్రణయలతవాడి తలవ్రేలవైచె నే

విఘ్నేశ్వరుడుకూడ ఒక దేవుడేనా?

కుంభావారి హాశ్వరదత్తు గారు, బి. ఏ.

శ్రీ సమసు ప్రాచ్యులఁగఁగొనెను ను నానందము
కొక నూతనవిషయమును దెల్పుచున్నా
వ మునయించినను, బైకిమనోధాతకులు
విభామఁబులు నను పండితకుంజరు రీవా
చో వారి దూషణములకు బాల్చుకుదు
నంగోచముకూడ కన్గినది. అయినను పరి
శుద్ధియగునట్లు ప్రాచ్యులఁగఁగొనెను నానందము
నెరిమికొన్నయు వ్యక్తము. విశదములు బైకి
మనకు గలంగక, నేను ప్రాసనపంగతులు విమ
ర్శనగాఁ జూపినచో నేను వెంటనే సవరించు
పని గావించుకొనినను, పండితధరాధరము
గో శృంగధంగమైనను మామంది యువకులు
బులానసూపవదాయకమే.

చీవర హైందవశాస్త్ర నిబంధనమునకు బాగా
 క్రిందపాఠాన్ని మొదలుపెట్టినది. ఈ ప్రాంతము
 ముగించి, దానియందలి నిర్దేశములను పాఠాన్ని
 కుడచి పట్టికాక ప్రతివయసును తన
 Historical Tradition అనునొక పుస్తకము
 సూచించియున్నాడు. మన భారతదేశ
 చీవరశాస్త్రమునకు సుదీర్ఘ
 ప్రమాణసాధనకీ మొదలు పండితు
 లునందు ముద్రాపకము చేసికొనుటకు
 విజ్ఞప్తిగాదుగాదు చాలివారి పరిశోధ
 నమును విన్నవించు గావించియున్నాడు.

మనము విన్న కృతులకు దుద్రువకీ కా
 పించిన మహారాజుని వక్కానించుట
 నే బ్రహ్మచర్యము పాల్గొని చివరకు

ప్రశ్నించుచున్నాడు. ఈ స్మరణ శాస్త్రము? కేవలము భగవంతుడేనా? ఆమెనుకావ్యములో నీ స్మరణవిధి వామాంశరములు నమోదయినవినిపి గలవు.

“అందుచేత, పశుపతి శివ భూమి మహేశ్వరః
ఈశ్వర శక్తి మహాన శక్తిగల శక్తివైభవః
ధూతేజః భూపరమః సిరిహా.....”

రుగ్రహనికిగల నామపరిపక్వతా భూతా అనునామము
ముగ్ధమైవది. అదయుం గాక అమలముగానే రుగ్రహు
గూడెంతలూ నొక్క-డుగా నడిపింపబడెను. చూడుండు!

"అనిశ్చయశ్చైవ వస్తుః తా భావ్యరానిభాః
మహారాజక సాధ్యాశ్చ గుర్రాశ్చ (గగదేవతాః)"

ఈర్ష్యమున కింకర వాసుములూ భూలేశు లనుప
వమునను “గ=బీత” యనుపవమునను వీరియైన
కథము కలవా యని చూచినయెడల చిరిసి ఆచరుగకా
స్థివనుననే ‘భూ లేశు’ అనుపవమునను పాన కద్దయు
గట్టిన కద్దయు గానవచ్చుచున్నది. దేవయోనులు జెప్పు
నట్లును అనుచుకొనిమునందు భూతపవము గన్పట్టి
చున్నది.

విద్యానందాచార్యుల యొక్క విదీ గ్రంథాన్ని చాలా
పితానా గ్రంథాన్ని భూతోర్విగా చేసేయవల
అని భూతపదము చేర్చినందున నది. పిరు
యోనుని చేర్చబడుటచేత పిరు నిజముగా దయ్య
ములు గారనియు, వీ రొకజాతివారనియుం తె
వచ్చునగదా. సాధారణముగా పండితులు పితాన
పదములకు దయ్యములని అర్థము చేర్చుచున్నారు.

కల్యాణం శ్రీ గురువారమున ముద్రా

యటకు దీసెను. నాటినుండి నాచి మహా
 సీధాశక్తి సంపన్నమై, అచిర కాలముననే
 మంత్రశాస్త్రములందును అపారపాండిత్యము
 సంపాదించి తండ్రితో సమానురా
 య్యెను.

327

ఈగాథను మనము సత్యచరిత్రమని చే
 నివనను, పుక్కిటిపురాణమని ప్రోసిపుచ్చి
 కు నాచి మహావిద్వాంసురా లనిమాత్ర
 మొప్పుకొని తీరవలెను. సంస్కృతమున అన
 య్యసామాన్యమైన వైద్యమును సంపాదిం
 చినమీదట ఆమె కవితర్వరచనకు దొరకొనెను.
 ఆమె కవితావ్యాసంగమునకు అమృతఫల
 ముగా 'నాచి' యను దృశ్యకావ్యము ఉదయ
 మొందినది. భాషాచాతుర్యముదేమి, భావ
 మాధుర్యముదేమి ఆనాటకమున కదియే
 సాటి. ఆనాటకమున ప్రస్తావితవిషయము
 నాచి స్వీయజీవితచరిత్రమే. దానియం దామె
 దుఃఖభాజనమును, దయనీయమును అగు
 తన వైధవ్యజీవనమును హృత్పిండములను
 చిదుపు కరుణారసముతో వర్ణించియున్నది.

ఆంధ్రునిది జాలిగుండె. కావుననే కరుణా
 రసవర్ణనమున సాటిలేని నేర్పు సహజముగా
 కలనట్లే దాంధ్రహృదయమునకు. కరుణారస
 పూరిత మైన సీతచరితము వివంచుటయందే
 ఆంధ్రకవయిత్రీమతల్లి మొల్ల తనకవితాచమ
 రము నంతను అవధాన మొనర్చి కటికి
 బునుకూడ కనికారముతో నింపి
 నది. దుఃఖమయమైన ఆత్మో

విదుషీమణి నాచి కరుణారసప్లుతి
 న్నది. ఆంధ్రుడగు భవభూతి సంప
 ఉత్తరరామచరిత్రను రచించి కరు
 కవధి గల్పించినాడు. ఉత్తరరామ
 సీతావియోగజన్యమయిన రామ
 మును వర్ణించెడి శ్లోకములు వజ్ర
 యములనుగూడ ద్రవీభూత నె
 గును. ఆహా పుట్టినట్లు కరుణార
 పించి వర్ణించుటలో ఆంధ్రున కాం
 ఆంధ్రున కిట్టి గొప్పపేరు వచ్చుట
 భూతు లైనవారిలో నాచి యొక

పరిణతవయస్సున నాచి కాశీ
 మున్నగు సుప్రసిద్ధపుణ్యస్థానము
 కాలమును సద్వినియోగ మొన
 తీర్థసేవయం దామెకు కేవలయా
 యే కాక విగ్యావిజయాభిలాషక
 తమై యుండెను. సంస్కృతవిద్య
 మైన కాశీయందును, ఇతర పు
 దును దిగ్దంతులవంటి పండితుల
 శాస్త్రవాదము నెఱపి దిగ్విజయ
 ఇంతతో తృప్తి నొందక ఆపండి
 ఆగ్రా మొదలగు స్థలముల కేగి
 యందు విద్వాంసులతో వాదము
 విశేషమైన బహుమతు లందినది.
 కానుక లన్నియు దీసికొనినచ్చి
 జూపి, తనయాత్రావృత్తాంత మ
 పించెను. ఆమె గొనిన విద్యావి
 తెచ్చిన పాఠితోపికములకు పా
 మన్ననలకు మెచ్చి, ఏలేశ్వరో

అలరెను. అట్టి మహావిద్వాంసురాలిని
 కగా బడసిన ఏలేశ్వరోపాధ్యాయుని
 పమునకు కొలది లేకుండెను. కాని,
 సంతోషచంద్రిక నాచి వైభవ్యవేదన
 మేనుమును ఒత్తిగించి బహిష్కరము
 క మలుగుపడియుండెను.

కలశాస్త్రములందును సంపూర్ణసాం
 సంపాదించి, కాశి, మైసూరు, హరి
 మ మొదలగు స్థలములయందు శాస్త్ర
 లు నల్పి దిగ్విజయములొనర్చి, మహా
 చే మన్నన లంది, ఆంధ్రప్రదేశ్
 యందు చాటివచ్చిన ఆంధ్రమహాపురు
 యుగభూయందు పెక్కు యడయించిరి.
 ఆంధ్రపండితరత్నములకు పురోగామి
 ఆంధ్రవిదూషీమణి నాచి ప్రకాశించు
 వేదయుగమున జనకమహారాజు
 యు బ్రహ్మజ్ఞానియు, ఋషిక్రేషు
 యాజ్ఞానల్యునితో ఆత్మదృఢత
 శాస్త్రచర్చ నల్పి జయముగొనిన
 గాళ గార్గివలె ఆంధ్రపురంధ్ర నాచి

భూలోకబృహస్పతులగు మహాపండితుల
 తీర్థమాత్రులందు శాస్త్రవాద మునర్చి వి
 మందినది. అట్టి విద్వాంసురాలు నాచి వ
 త్తరణీవితమును విని ఆనందించని, ఆనంద
 గర్వింపని ఆంధ్ర మునునా?

కవన మల్లిన ఆంధ్రరమణులలో
 త్రకు తెలిసినంతవఱకు తెనుగునందు పె
 యు, సంస్కృతమునందు నాచియు మొ
 వారు. అట్లుగుట నీరమణీభవ్యము ఆ
 స్త్రీలోకముచే కవితాపీఠమున తొలిపూ
 సందవలసిన మహానీయురాంధ్రు.

అవకాశ మిచ్చి సంస్కార మొన
 నతో ఆంధ్రకాంక్షలు మొల్లి, ముద్దన
 వేకమ్మ మున్నగువారివలె ఆంధ్రసార
 మునే కాక నాచివలె సంస్కృతవాఙ్మ
 మును కూడ గ్రంథరత్నములతో నలంకరి
 అనశ్వరమైన యశోభనమును సముపార్జి
 గలరచి ఈవిదూషీమణి భవ్యవీరము ఆం
 నీమాంతరములు మాణుమోయునట్లు మే
 నినదములతో ఉద్బోధించుచున్నది.

— 'ఆంధ్రమణిమణుల' మం

నీ ర థ ము

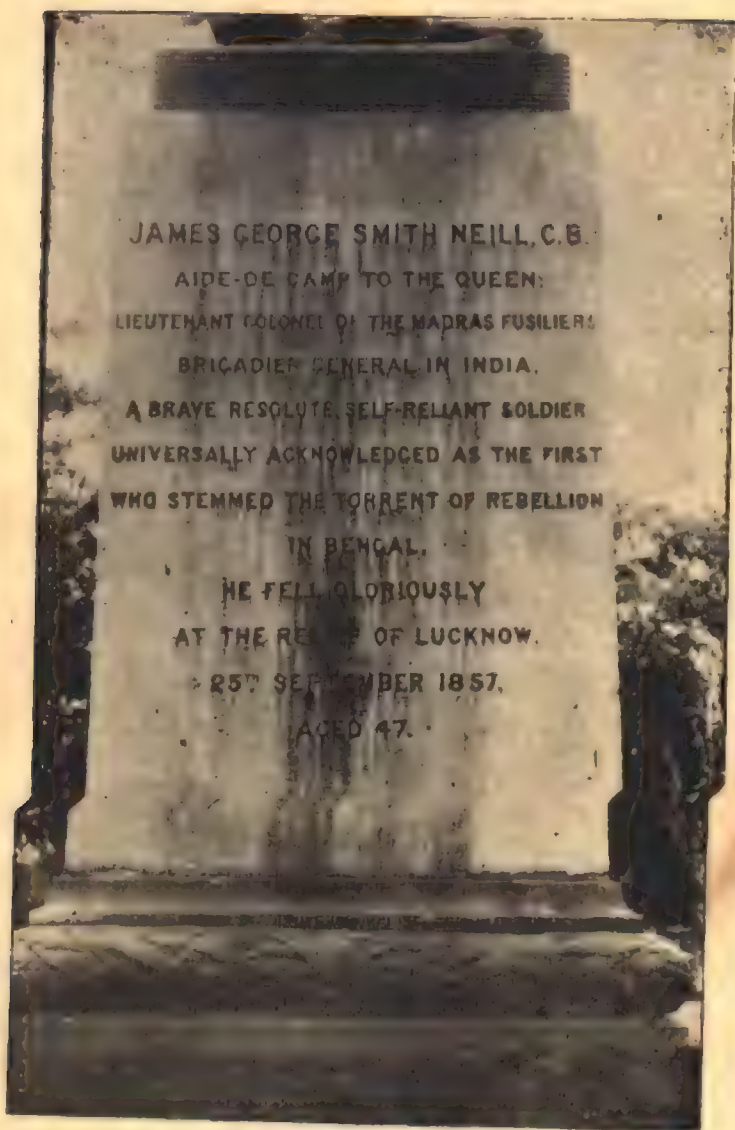
విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు

నీరథమ్ము దీక్షాప్రణీత
 రవేగమ్ము శకువులువెట్టుచుండె
 యు దానిక్రిందబడి నలిగి
 పయది రక్తనదము లింకి.
 విరాజ త్వదీయరథము

నావిరోదించిన హతాన్ని నాదమునకు
 వెనుదిరిగియైన మరి చూచుకొనగ లేదు.
 నాదురక్తంబు నీరథ దోదకుండు
 కడిగివేయును లేపు చక్రముల
 అచటిబహుజనక కలిపి

చెన్నపురమందలి నీలు శిలావిగ్రహము
పోలీసునాడు నీనిని అనుడినము కాపాడుచున్నాడు.

JAMES GEORGE SMITH NEILL, C.B.
AIDE-DE CAMP TO THE QUEEN;
LIEUTENANT COLONEL OF THE MADRAS FUSILIERS
BRIGADIER GENERAL IN INDIA.
A BRAVE RESOLUTE, SELF-RELIANT SOLDIER
UNIVERSALLY ACKNOWLEDGED AS THE FIRST
WHO STEMMED THE TORRENT OF REBELLION
IN BENGAL.
HE FELL GLOBIOUSLY
AT THE RELIEF OF LUCKNOW.
25TH SEPTEMBER 1857.
AGED 47.

దీనిపై ఈక్రింది విధముగ వ్రాయబడియున్నది.

ఈముచ్చ బాడ్జిస్మితు నలు సి. బి. రాణీగారి అంగరక్షకుడు; మదరాసు ప్రెసిలియన్
సహాయమున లెఫ్టినెంట్ కర్నలు. హిందూదేశపు శ్రీగాడియరు-జనరలు.

ధైర్యవంతుడును నిశ్చలత్వమును ఆత్మవిశ్వాసముగల సైనికుడు. పంగ దేశమున విప్లవ
సవాహమును అడ్డుపెట్టినవారిలో ప్రథములని సర్వత్ర అంగీకరింపబడిన యోధుడు.

ఈతడు లక్నో ముట్టదీని విడిపించునపుడు గౌరవప్రదముగ కాలగతుడయ్యెను.

1857 సం. సెప్టెంబరు 27. వయస్సు 47.

పుష్టి సందర్శనం

చామకూర పత్తినారాయణ గారు

329

నేను నొకరోజున తలపని తలుపుగా కాట కూతుళ్ళర మనగ్రామం వెళ్లడం తటస్థం చింది. అది నిడవనోలుకు నాలుగు మైళ్లదూరములోనే ఉంది. ఆ గ్రామం ఆటై అంగవెద్దనని చెప్పటందుకు వీలులేదు. ఊరంతా కలుపుతే రెండుండులు గడపుటుందేము! గ్రామము లై. ఆటై నాగరికత కలవాళ్ళుకారు.

అసలు నే నా గ్రామం వెళ్లిత పనేమో చెప్పాద్ద! అన్నబోదేవాలయం ఉందని, అది పూర్వం కాట్రాజు కూట్రాజుల కాలంలో కట్ట బడిందనిన్నీ విని, అందే విశేషం ఉందో చూద్దామని వెళ్ళాను,

ఆ దేవాలయానికి వెళ్లే ప్రోవలో ఒక చెరువుది. ఆ చెరువునకు ఏమని చెప్పను? మొగమంతా కట్టుచేసుకొని ఆటై చూశాను.

అప్పుడు ఆ మరాకులతోను, పిక పించిన తామరపుష్పాతోను, ముసుగు వేసు కొంది. ఆ సమయం సాయంత్రం కావడంచేత, ఆ కాశాన్ని చిత్తవిచిత్రంగా వ్యాపిస్తోన్నాయి రకరకాలు రంగులు. గంగమ్మలిక్కిరంగులుంటున్నీ కాగోలును. వెయ్యి కట్ట పెట్టుకుని నిశంక వేరొడింటుంది. కనుపించిన

అప్పుడే సూరస్న గారుకూడా ఆ కాశావీణిని ప్రమాణం చేసిచేసి ఆ య్యామ కాగోలు, మెలమెల్ల గా, దానికి దిగుతున్నాడు పడమటి కొం

నే నావిసోదమంతా ఓ చెట్టుకి బడి చూస్తునేకిన్నాను. కాని ఆవిసో ఆనందించడానికి మాలుగా ము నాకు. అప్పుడు “నాకుంచ రంగ నా?” అనుకున్నాను అనుకుంటే

ప్రహర్యం వెలుగుకోవడం ఎవరి
శ్లోకంలోనీ, దేవాలయాల్లో ము
న్ను.

హ్నికే ఒకకాపాడు ఎదురయ్యెను.
అడిగాను:

నేను—అతే, ఓకాపూ! ఓకాపూ!
నీ ఎవ్వరిది?

కాపు—పటిబాబు?

నేను—(వీడికి చెముడు కాబోలునురా
అనుకొని గొంతుకు బ్రద్దలవేస్తే)
పొలం ఎవ్వరిది?

కాపు—ఇదిబిచ్చిన బాబు! చెయిటి
మకునండి. ఈపొలస్వేరదుగుతారా?
అంది.

—మఱి ఈగుడిపేరో?

కాపు—అట్లాది, ఏదెలుతుందబాబూ!
మీఅయ్యోగు సిగ్గుకొను వెండ్రురం
ముక్కబొత్తయిగందాని, బల్లోపత్తే పల్లోసి
బల్లో కల్పించునే చిచ్చయ్యునుండి. మీయ
టి పెలుపులేదైనా వెచ్చిస్తే, తూర్చేటో,
పడవటటో తెల్పండి.

(నేను వేసే ఈనొప్పున క్షలకు చదవు
లు, శాస్త్రాలుకూడా ఎందుకో అనుకొని)

నేను—పోని ఈదేముడుపేరు వెలు
సునా?

కాపు—దేవుడికి పేరేమీ బాబు? మీ
వోల్లంతా దేవునేమూరండి! బాబు. ముట్ట
ముక్క పాడేట్టోరా! మునుటిముండాకొడుకు
నుండి.

నేను—తాతా! చూశావు? చుట్టయ
కాల్పించమనేది మొయింటూ వంటకూడా
లేద. ఈలాగాలేనకుని సిద్ధనంపచ్చించి కొను
క్కే. అని చెప్పి వాడి సమీధానాకు
వచ్చుకున్నాను కొంతసేపు వాడు పా
దాలాడు. నేను గిల్లోకల్లాను. చూడండి
తమాషా!

గుడిప్రక్క
చివ్వ నయ్యింది.
టంకలో ఎక్కడనుంచిచ్చాయో ఒకకోత
లదండు ప్రత్యక్షమయ్యింది.

అవేమనుకొన్నాయో నన్ను చూచి
కాల్లె దమ్మకర్త, తట్ట తలపాగా లేవను
కొన్నాయి కాబోలు!

కిచకిచ లాడుతూ...కాగాని నా

మొదట మొదలుపెట్టాయి.

నాకైతే లోపల భయంగానే ఉంది. "ఇప్పుడు జ్ఞానేంద్ర చీమైవాకుట్ట" నని పెద్దలు చెప్పినట్లు జ్ఞానేంద్రుడు వెళ్ళుకొని పైకిమూత్రం కైర్యంగానే భగవంతుడి మీద భారంవేసి, అవేం చెస్తాడో మూర్ఖమని కనంకుండా, మెదలకుండా నిలచున్నాను.

వచ్చి నాకండువూ ఒకటి, పంచికొంగొకటి వచ్చుకొని లాగి నన్ను వెర్రిపుల్లాయిని చేశాయి సమంతే పొట్టియో అని భయం చేత కొయ్యబారాను.

కాని జంతువులకున్న జ్ఞానం మానవులకు లేదనిపించింది.

హను. ఆవుకున్న స్వార్థత్యాగం - కుక్క గుర్రానికి ఉన్న విశ్వాసం, - కాకులకున్న నమ్మకం, కపోతములకున్న నీకపట్టికల తాపస్వప్తికి అగ్రకులమను మరుఘ్నకుండా ము

అందులో చూడంగా ఉన్న ఒక పాముతో "అయినా నేనో పెద్దమనిషి అని నన్ను చూడకుండా నీ మీ కెందుకైతే" అని కాబోలు "కీకడ" యని అరిచింది.

ఆకోతిమూక మళ్ళీ గంగా కట్ట పెట్టి కోతిని - భగవానుడు, పురాణపుస్తకము విశ్రాంతమందొస్తాని ముగ్ధుడగుటకు శ్రీ

నుకొని చూచేసరి కొక రెప్పపాటుకాలంలో
 కోతైనాలేదు నాదగ్గర. వెళ్లిపోయాము.
 తగ్గడివక్కడకు వెళ్లి పెద్దకోతిచుట్టూ గుమి
 సూడాయి. అప్పుడు సేననుకున్నానుకదా:

“పిటిలో ఉన్న వికమత్యమే కనుక
 మనుష్యుల్లో ఉంటే ఈపాటికి స్వరాజ్యము
 రాకపోయిందా?”

సరి అది ఆలాఉండగా, ఇంకోవైపున
 మరోవినోదం కనుపించింది. అదేమిటంటూ
 రేమో! కోతులకుటుంబము. ఒకఆడకోతి,
 మగకోతి, భార్యధర్తలు కాబోలు. ఒకదాని
 తల్లో ఒకటి పేలుచూసుకోవడం ఆరం
 భించాయి.

పిల్లలుకాబోలు, వాటి ఆనందాన్ని అవి ఒక
 దానిపైఒకటి గెంతుచు అవన్నీ కలసి పే
 చూసుకుంటూ ఉన్న పెద్దకోతులమీద గెం
 డం మొదలు పెట్టాయి. ఒక గెంఠడమేనా
 వాటికి విసుగుపుట్టేటంత అల్లరిచేశాయి.

కాని వాటికేమైనా కోపం వచ్చిందన
 కున్నారేమో?

లేదు సుమండీ! లేదు! ఎంతమాత్రము
 లేదు!

వాటిగొడవలో అవున్నాయి.

అదేంతో ఆశ్చర్యంగా కనుపించింద
 నాకు. కనుపించి, ఎంతో జ్ఞానం కలవాళ్ళం,

ఓర్పుగలవాళ్ళం, అనుకు
 మనము కాసంత విన్న
 గట్టిగా ఏమిస్తే గిట్టక వాళ్ళు
 అల్లరి చేస్తే కర్తవీసుకు
 చావగొట్టడానికి వెళ్లే మన
 ము — జంతువులనుంచి
 కూడా నేర్చుకోవలసింద
 చాలా ఉందని తెలు
 కున్నాను.

నా—ఈ అయిందా? నామాట అబద్ధమనవ?

చి—అవన్నీ మండలం విని ఏమన్నాట్టి?

ని—ఏమన్నాట్టి? బలేబలే అన్నాట్టి. వాడికేం.

చి—అం లేగాని, ఇదేమిరా అని ఆమేజంటుగా డిసోరు నొక్కలా?

—లేదుట.

—లేకపోతే, గడ్డేనా పెట్టలేదు పోనీ ఓమో పట్టకట్టి?... సరేలే; వలుగుల్లోనూ, పిల్లిదొరికిం చేతాం ఉండండి.

(రాజ్యం, త్యాజ్యం వస్తారు)

—విన్నా కోయ్ కమండుం ప్రవర్తన?

—ఏం? మన్ని తిట్టాడా ఏమిటి? టిప్పాస్త్రీ

...రే. ఎల్లా గ్రహించావ?

...ల్లాకేమిటి? వాడిస్వభావం నాకు తెలి రాస్వభావం నాకు తెలియదా? రెండూ చాను. అంతేనా జరుగుతా?

లే.

...న్నా వాడుతిట్టే ఉంటాడు. వాడా?

...రగ్గకాస్తీ నే చేస్తారెండి. మనిషిని మాడ్చేస్తాను.

...టాయ్, హాయిగానూ! ఎన్నేనా ...ర్తిరావు నీతో ఆలోచించాట్టగా, దంయా! నువ్వు గొప్పవాడవైపోలే ...? నీబక్కాడి సలహాయే వున్నా న్నాట్టి?

చి—మరే. మొదట్లోనే అడ్డమైనవాడితోటి ... ఆలోచింపు ఎందుకని చెప్పేసి నాతో ముచ్చటించు. అసభగరించి నీ అభిప్రాయం ఏమిటి?

రా—ఓ. దివ్యంగా ఉంది. దానికేం? గొప్ప జరిగిపోయిన తరవాత మెచ్చుకుంటారు. కొందరికి ...పోయినా మెచ్చుకుంటారు.

చి—అహ. తుద నెగ్గడంమాటే నిన్నడు మాంటా!

331

రా—అది మనుష్యుల్ని బట్టి ఉంటుంది.

ప్రూ—నాకు అనుమానమేస్తే! అందుకనే ముందే అంతా కానీండి, తరవాత నే వస్తానంటాను.

చి—నామా అనుమానం కలుగుతుంటుంది గాని దాన్ని జయిస్తుంటాను. కాని, ఏమాటకామాటే చెప్పగోవాలి, సభ నెగ్గడం కష్టం అనుకుంటాను. నీ అంతర్యంలో నమ్మకం యేమిటోయ్, రాజ్యం! దాచకు.

రా—అంత నొక్కినొక్కి అదుగురున్నావుగ నక, ఆప్రస్తావన రానేవచ్చిందిగనక, నీదగ్గర నాకు దాపరికం ఏమిటి గనక, చెబుకున్నాను. నువ్వు ఈ వ్యాపారంలో ఎవో ఒకగతోద్దామని అనుకోడం నాకు తెలుసు. అందుకనే ఇందాకా నువ్వు నన్నడిగి నప్పుడు, పోనీ నాకెందుకని చెప్పేసి 'మాభాగే, దివ్యం గా ఉంది' అనేకాను. కాని, నన్నడిగితే చెబుతాను, ఇది ఛస్తే నెగ్గదు. నెగ్గడంలే! నేను అక్షరాలా రాసి స్తాను. నెగ్గదు. నావాక్యం ఎల్లాంటిదో తెలుసునా? ఏమిటోయ్! అనేకం ఆరిపోయాయి, సంఘాలు, సభలు, సమాజాలు, కంపెనీలు, మిల్లులు, ప్రెస్సులు, క్రికెట్లు ...లక్ష!

చి—ఎందుకు నెగ్గడం?

రా—ఎందుకనేమిటోయ్, ఎందుకనీ, ఎందుకనేమిటి, చెప్పన ఎందుకనీ బోడిఎందుకనీని! నెగ్గడంలే. ఎమోయ్ త్యాజ్యం!

త్యా—మనశ్శరమాయ్! లిసీ! మానవుడు పిప్పి గంకులువేసి, చేకాను అంటుంటాడు. కాని, అనుకున్నంతనేపేనా పట్టుకుండా కర్మం వచ్చి ఘనిషిని నేర్పట్టి కొడుకుంది.

చి—అయితే రాజ్యం! ఈ సమాజం అంతే అంటావా?

రా—కేవలం అంతే. నేను అనేక ధక్కామొక్కిలకి ఆగిన మండలావాటి. నాకు ...

సంభాషణలు తెంపును చక్కాపోయారు. ప్రతీదీ మూడు రోజుల పట్టుపగలూ!

రా—దొరతనంవాళ్లు ఒప్పుకుంటూన్న పైతాస వసధలగాయకు బోర్డువగైరా, కిందపంచాయతీ వరకూ ఉండే సభలే అనేకమైన అవస్థారాలతో నిండి ఉన్నప్పుడు అన్యదాదుల సభలు ఏం నిర్వహిస్తాయి? తుట్టులో తుట్టి ముఖాలో మాడేదీ!

చి—అవును అయితే ఈదిక్కుమాలిన సభకి మనం పెడదామా, అసలు!—ఇంక పద్యం రాయను.

రా—వెడితే పెడదాంగాని, లాభం చిన్న మెత్తూ ఉండదు.

చి—పైగా, త్రిమూర్తిరావు ఇందులో ఏదో స్వలాభం సాక్షుపడుతుంది దనుకోకపోతే ఇది చస్తే రేల పెట్టి ఉండదు! దీనికి చెయ్యడం ఎక్కడిమాటా! కొందరు పైకి లాభం లేదని విచారిస్తూనే ఉంటారు, లాగేసి.

త్యా—నాకు తమలపాకు తొడిమం లేనా లాభం ఈరోజున ఉంటే, నే వస్తాను.

చి—వెళ్లకపోతే త్రిమూర్తిరావు రెంగెట్టు గుంటే!

చి—రెంగెట్టుగుని మొన్న డ్రెయిన్ లాగ చిలు క్కుమంటే!

చి—అందుకని పెడదాం. వెళ్లి పరిస్థితులు చూద్దాం. ఏనాలోటిగాడికో సర్వాధికారం వస్తుందా, ఓమోస్తరుగా ఒప్పుకుందాం. లేకపోతే అంతే.

త్యా—సర్వాధికారం నాకొచ్చినా ఒప్పుకుందాం, పోనీ వాకర్లం అనుకుని!

చి—పేపరు చదవనివాళ్లకి సర్వాధికారం ఎందుకోయి! ఎవోవోటి చూద్దాం లెండి.

చి—సరే. ఇవన్నీ మన్లోమాటలు. జ్ఞాపకం ఉంచుకోండి.

పూ—వాళ్లిద్దరికీ ప్రాయశ్చిత్తం ఎప్పుడువరకే పరి ప్రారంభించ

4-వ రంగము

[ఒకపోలు. ఒకబట్టా, దానిదగ్గర కుర్చీ. త్రిమూరావు చాపటా వగైరా స్వయంగా నడుతాడు. రొంతులు బల్లమీద పెడతాడు. బల్లమీద కాగితం, బుద్ధీ, కలం పెడతాడు. ఇవన్నీ చేస్తూ “ఒకసారి ఇంతంత శ్రమపడుతూంటే, దబ్బుమాట అంటుంది. పో ‘శ్రమపడుతున్నావా, నాయనా’ అక్కడ కదా!” అనుకుంటాడు. ఇటూ అటుంచి నిట్టూర్పు విడుస్తాడు. నడుంమీద చేతులి ఉంచుకుంటూ పచారు చేస్తాడు.]

[త్రి—ఏదోదంకోలే ‘సభా’ అని రోటీ చెప్పాను. ఎనిమిదయింది, ఇంతమట్ట బాడలేదు. అవునా, టీపార్టీకి ఎవ్వడూ వదరు ఉల్లోలేనివాళ్లకి అది మల్లీ పెట్టి ఉంది. అయితే, బ్రహ్మచరందాన్ని సత్కారడంవాళ్లని తీసుకురమ్మన్నాను. వాళ్లకోసం నేనూ వెళ్లాలేమో! వెడి ఎవడేనా వచ్చి, ‘నువ్వలేవు వెళ్లిపోయేకపోతే, నే ఇక్కడ లేనిసమయం గని, తను ఆడమయంలోనే వచ్చిపో అసలురాకుండానే! ఏమిటి చెప్పో ఒకొక్కడు లేవు కనబడి, ‘పాప రావాలని చాలా యత్నించాను, మీకు చాలాకష్టం అనిపించిందేమి లెట్టి, మనచేత ‘లేదు, ఫర్వాలేదు’ పెడతాడు. ఇంకోడు, తరవాత కనకదూ, నాకోసం ఎందుకు ఇబ్బు తక్కువగానూ? అంటాడు. వరోగంబం ‘మీపని వెళ్లనండి’ అంటాడు. అప్పుడు బొత్తిగా నోరు గోవాలి. ఎవడి మనస్సులోనూ మల్లీ కృత్రిమం కుండా సమాధానాలుంటాయి. ప్రతీవాడూ మరో సరి పనిమీద వెళ్లిపోతాడు. ఇదొక్కటే రచ్చే శ్రీయముక్క ఎవ్వడూ రాదు. ఏమన్నా అంటే పుందూ! ఈకవళాగరం ఎంతనేపోకదా! ఎరక్క

332

శ్రీ—నమోయ్, మండలం, బ్రహ్మచర్యం రా
 శేమా?
 మం—అబ్బే! టీపాట్రి లేందే మల్లీ ఎందు శుండా!
 కొస్తామా?

బ్ర—అందుకనే గజగజా పెడుతుంటే
 రేడికింది, ఈడ్చుకుంటూ రావలిసాచ్చింది, వాళ్లు

శ్రీ—మత్స్య ఇంత ఆలస్యం చేశావే?
 మం—అవును. కొంచెం ఆలస్యమే అయింది.
 శ్రీ—అదేనామిటి సమాధానం!

శ్రీ—సువోయ్, సత్యానందం!
 స—మనసభేదేరు ఆలోచించేటప్పటికి
 మైంది.

మం—ఆ. అంతా వచ్చేదికారా అని నేనూ
 రాలేదు.

శ్రీ—సరే, అయ్యో, అయిందేనో అం
 ఇప్పటికీ చాలా ఆలస్యం అయింది. ముండు అం
 రోకే ప్రార్థన చేసుకుని, మన వ్యవహారంలో పడి
 మేలని నాయభిప్రాయము.

శ్రీ—మవోయ్, కమండలం!
 క—(సత్వత్కూ) కొంచెం రేటయింది.

చి—మన వ్యవహారం ఆనీ కేసే నయమని
 యభిప్రాయము. ఎంచేతంటే మా వ్యవహారం ఓట
 చిన్నది.

(చిదానందం, నిత్యానందం, పూర్ణానందం, రాజ్యం,
 త్యాజ్యం ఏమీ ఎరగవట్టు గక్కావస్తాడు.)
 శ్రీ—(దీనంగా) ఏమోయ్ చిదానందం! ఇంత
 కేకేమిటి?

పూ.
 ని.
 రా.
 త్యా.

అవును, ఉంది, ఉంది.

చి—(కోపంగా) మవ్వెవడవ్ నన్ను కనుక్కో
 దానికి! నాఇష్టం! నాఇష్టం నారాజ్యమును! అంతే
 కారణం, నాఇష్టం! పైగా, నాకు సవ్యంతేమల్లేదు.

శ్రీ—సువోయ్, రాజ్యం!

శ్రీ—అయ్యో! నేను మీకాళ్లు పట్టుకుంటూ
 విారంతేకుడానున్నా పెద్దలు! 'మా' కంటే 'మీ'
 ఉత్కృష్టం. అందుకని ముందు మనసంగతి చూద్దాం.

రా—(తలపెక్కించి కనుజొమ్మలు ముడచీ)
 అవమా! కాస్త రేటయితే ఇప్పుడెంతయ్యేమన్నావు!

—సువోయ్, త్యాజ్యం!

చి—వీలేదు. మా అన్నం మేం తిని, మాదాత్రి
 మేం పోతూ, మాకర్కాన్నీ మేం ఉంటూంటే ఎవడో
 ఒక జలగగాడు, అవగా ఒక కుక్కగాడు, అవగా ఒక
 తిండిపోతు ముప్పుల్ని అడ్డమైన తిట్లు, మాచాటున, లెగ
 తిట్టిపోతాట్ట! కాలం ఎల్లా వున్నదో చూశారా, కమం
 డలంగాడు!

శ్రీ—నామా తెలుసు! రేటయింది. ఆనక
 శరేటయిందో లెక్కచూసి, నాకర్కం అను
 కరాకే రేచిపోతాను.

శ్రీ—సువోయ్, నిత్యానందం!

క—హుం. (అని మూలిగి తలపంకిస్తాడు). వెళ్ళవ
 రోజులండి, వొట్టిపాడురోజులు!

ని—నీపని మత్స్య చూసుకుందు, లేనిపోని అభి
 రాలు జరుగుచున్నాకో!

శ్రీ—సువోయ్! పూర్ణానందం!

చి—అంతేకాదు. వాడి కారుమాలెలు పోనీ
 అట్లా ఉండనీండి, అవన్నీ, చంక లెగకేసి, ఆవందిస్తూ
 ఒక గొప్పనీయదు. అవగా ఒక చెవలయనిసి, అవగా ఒక
 గుంటనక్క, పాముచెవులెటుగని...

పూ—నాసంగతి నీకు తెలియండి గుడా, ఎందు
 చెప్ప, నాచేత అనిపించడం!

(బ్రహ్మచర్యం, కారా)